29,079/B

A I p

Ralph William Grey,

BACKWORTH.

54952

FRIDERICI HOFFMANNI
DISSERTATIONUM
PHYSICO-MEDICARUM
SELECTIORUM
DECAS II.

LABORE ET COELI FAVORE.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud THEODORUM HAAK,
MDCCXIX.

HOFFMANN, Friedrich 1660-1742

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

ILLVSTRISSIMO
ET
EXCELLENTISSIMO
DOMINO
HENRICO ALBERTO
DE BUSCH,
POTENTISSIMI MAGNÆ BRITANNIÆ REGIS ET ELECTORIS BRUNSVICENSIS ET LUNEBURGENSIS CONSILIARIO STATUS INTIMO AC RERUM METALLICARUM PRÆFECTO SUMMO, ET RELIQUA, PATRONO SUO GRATIOSO.

D. D. D.

FRIDERICUS HOFFMANNUS.

VIR ILLUSTRISSIME ET EXCELLENTISSIME,

Quum multæ ſint mihi eaque graviſſimæ rationes, quare nomen Tuum, illuſtribus in Rempublicam meritis, maximiſque gratiæ ac favoris in me argumentis valde conſpicuum, colere, ſuſpicere, venerarique debeam, his maxime impulſus jamdiu mecum quæſivi, quonam publico monumento animum tot nominibus obſtrictisſimum declarare poſſem. Obverſatur enim ſubinde animo ſuaviſſima temporis illius recordatio, qua me juvenem adhuc artis exercitium Mindæ Weſtphalorum aggreſſum tota illuſtriſſima, ad quam genus tuum refers, familia, inque primis parens tuus, hujus familiæ columen; vir antiqua & fide & virtute ſpectatiſſimus, eximia commendatione juvit, quippe quæ tantum ponderis habebat, ut brevi poſt, quum modo laudatus vir ex deſperato morbo ope mea ac ſingulari Dei be-

beneficio convaleſceret, omnibus ac ſingulis, quibus Weſtphalia ſplendet, illuſtribus ac generoſis familiis non modo innoteſcere, ſed charus etiam ac deſideratus eſſe cœperim. Atque hinc factum eſt, ut jam inde ab eo tempore peculiarem hanc beati parentis Tui benevolentiam grata mente agnoſcerem eumque velut auctorem ac ſtatorem fortunæ meæ venerarer. Neque vero ſingularis hic in me affectus cum finito parente tuo deſiit, ſed quaſi hæreditario quodam jure tranſiit in filios, paterna avitaque virtute & meritorum gloria illuſtres quorum quiſque ſuo me juvit præſidio & amore complexus eſt. Ex his autem Tibi, Vir Illuſtriſſime, me plurimum debere profiteor, cujus ſummam in me benevolentiam intimumque affectum ex multis atque adeo præclaris documentis ſatis ſuperque perſpectum & exploratum habeo. Ex quo enim ſupremo officio venarum metallicarum in ſylva Hercynia quas magnus magnæ Britanniæ Rex in Germania habet omnium præſtantiſſimas & ditiſſimas, addicentibus auſpiciis admotus es, idque ea in urbe, quæ mihi uxorem dedit dulciſſimam, Tu ſemper conſtanti amore ac benevolentia me proſequi,

conſilium & opem meam tam in cuſtodienda quam reſtituenda valetudine implorare, meque quavis oblata occaſione ſummis viris tanquam de meliore nota commendare, atque efficere dignatus es, ut poſt fata illuſtris Germaniæ Medici, Meibomii, ejus in profeſſione ſucceſſio mihi oblata fuerit. Quare indies magis magiſque inflammatus eſt animus meus ad colendum venerandumque talem tantumque virum quem rara nunc in terris virtus & animi magnitudo oſtendit mortalibus, ut conſpectis ſummis muneribus, quibus à ſummo Principe ornatus eſt, optimum quemque ad amorem ſui alliciat, me vero etiam ad perpetuam venerationem impellat & concitet. Extollant alii cœcum, quod vocant, fortunæ numen, atque ab ejus favore honores ac felicitatem, quam impertire nequit, conſtantem expectent: Tuo exemplo diſcant mortales, quam certa præmia, quam conſtantem principum gratiam ſapientia, & quæ in te ſummæ ſunt, animi probitas, ac juſtitia & comparare & tueri poſſit. Quorum quidem hæc ſingularis eſt conditio, ut in tuto collocata ſint fortunæque injuriis nullum in ſe jus relinquant. Quamobrem non poſſum non Tuæ,

Vir

Vir Illuſtriſſime, felicitati perpetuitatem augurari, quia non fortuna levitati, ſed ſummis virtutibus tanquam immobili & manſuro fundamento ſuperſtructa eſt. Reliquum igitur eſt, ut ſe, Vir Illuſtriſſime, enixiſſime rogem, velis hoc leve munuſculum, ceu devotiſſimæ mentis teſſeram ſerena fronte, ut mea ſemper accepiſti, excipere, & tantum amorem ac gratiam, quam abunde ſemper expertus ſum, mihi meiſque perpetuo conſervare. Vale ac diu feliciter age. Dab. Halæ Magdeb.

AUCTORIS PRÆFATIO AD LECTOREM.

Quoties dignitatem & cuivis mortali ingenitum vitæ amorem conſidero: agnoſcere cogor rem inæſtimabilem optare, quiſquis illam longam & felicem deſiderat. Quid enim eſt homini eximium aut quid præclarum conſequi poſſumus, quod nos vere juvet, ſi vita caremus, aut ſi, quod ipſum morte non raro gravius eſt, ſanitatis beneficio deſtituti miſeram inter mille dolorum tormenta vitam agimus, non ſolum per nos miſeris, ſed inutiles aliis, ſæpe etiam moleſti. Quare nihil mirandum, ſi morborum calamitatibus oppreſſi homines deorum numero illos habuerunt, qui primi invenerunt medendi opem, eamque aliis attulerunt: aut ſi nunc honoribus exornatos paſſim conſpicimus magnos viros, qui, præ cæteris ſanitatem

pol-

pollicentibus, eandem præſtare cupidis valuerunt. Enimvero dolendum eſt paucos eſſe re medicos, quum forte illorum, qui nomen ſibi arrogant, numerus iniri facile non poſſit. Non loquor de incondita multitudine, quæ artem, quam numquam didicit, nefario auſu paſſim exercet; quæ peſtilentia noſtro præſertim ſeculo magis atque indies magis invaleſcit: ſed liceat illis inhærere, qui claros in arte viros jactant, quibus præceptoribus & doctoribus, uſi, illam facultatem ſe adeptos putant, ut aliorum ſaluti periclitanti ſuccurrere poſſint. Hi debebant, ſi congrua nomini ſuo vita & facta eſſent, intime perſpicere corporis humani conditionem, quippe inter medias vitæ & mortis, ſalutis & morborum cauſſas omni momento verſantis: debebant ſalubrium & inſalubrium rationes exacte cognoſcere, & vias pervidere quibus ad utrumque finem pervenitur: debebant accurata obſervatione elementorum vires, alimentorum diverſam indolem, remediorum tam varias facultates, &, ut verbo dicam, omnium cauſſarum, quibus ſanitatis vel præſentis & conſervandæ vel amiſſæ ac recuperandæ

 ra-

rationes continentur, naturam rimari & in hoc ſtudio, quod annis paucis certe non circumſcribitur, conſeneſcere. Id certe non modici laboris perpetuum medici negotium quam grave & moleſtum videri poſſet homini voluptatibus mancipato & lucro potius captando quam augendæ promovendæque ſcientiæ intento: tantum abeſt ut difficillimum aut magnopere tædioſum illi videatur, cujus animum ſapientiæ cupidus amor ab otio & inertia revocavit, veroque labori in ſalutem humani generis promte ſubeundo adſuefecit; ut potius illum ſui ſtudii præcipuum fructum exiſtimet, ſi ſe ſentiat in cognitione harum rerum ita proficere, ut prælucentibus iis, quæ ſuperioris temporis attento labore conſequutus eſt, at ulteriora pedem promovere, & res abſtruſiſſimae cognitionis antea viſas poſſit eruere.

Opus autem eſt, ſiquis optat ad hanc metam decurrere, ut nihil adſpernetur, quo juvari rerum naturalium cognitio ullo modo poſſit. Atque illud in primis puto neceſſarium, ne quis ſe patiatur ab illa diſciplina abſtrahi, quae illarum rerum inter quas vivimus, naturam omneſque propietates

in-

intimius ſcrutatur, & potius per variorum effectuum contemplationes & provide inſtitutas comparationes, id eſt per experimenta, in cauſſarum cognitionem inquirit, quam ex unius hominis doctrina, tamquam is animo complexus omnia fuiſſet, ingenia obtundit, judicium adimit, memoriam vero praeceptarum opinionum farragine obruit; quod vitium multis retro ſeculis haud injuſte ſane objicitur, & pro hoſte nobilium ſcientiarum merito habetur. Hic campus eſt ad exercendum animum ejus, qui vult ad medicinam accedere, patentiſſimus: hic vires atque robur animo quaerat, ante quam humeris ſuis arduum onus vitae ſanitatiſque aliorum cuſtodiendae patiatur imponere: huc ſubinde recurrat & conſuetis exercitationibus habitum illum ſuſtentet atque conſervet, ne generoſus impetus ſenſim langueſcat aut penitus exſpiret. Mihi certe haec mens eſt, & ita pono rationes meas, & medicum illum non putem dicendum eſſe, qui in his animum non ſubegit ſuum; etſi practicum, ſuae & aegrotantium fortunae relinquendum, ſalutare ipſum non dedigner. Ego vero meos auditores nec deſtiti umquam, nec impoſterum deſiſtam roga-

re,

monere, obteſtari ut artem omnem animo complecti ſtudeant, ſeque medici pulcerrimo nomine dignos reddant. Quare ipſis auctor ſum, ut praeter commune illud omnium ſcientiarum inſtrumentum, mathematicas diſciplinas, quibus animus ad veritatis inveſtigationem aptiſſimus redditur, cum philoſophia experimentali conſeneſcant, & in hunc maxime finem corporum animatorum diſſectionibus, & inanimatorum per chemicas exercitationes explorationi aſſiduum ſtudium impendant. Dici non poteſt quam amice haec invicem conſpirent, & lucem alteri alterius ope conſequamur; ſingula autem ad corporis humani ſalutem promovendam, morborum rationes cognoſcendas, remediorum vires comprobandas, ſanationiſque vias inveſtigandas certiſſime proſint. Atque ita demum efficitur, ut quis aliorum ampliſſimis uſibus obſervationes idoneas conſignare poſteritatique tradere valeat; quarum quidem inſignis exſtat paucitas, tantum abeſt ut in tanta librorum illas promittentium multitudine, occupata jam omnia videamus, & ab hac provincia ornanda deterreri debeamus.

Do-

Doleo autem duplici errore plurimos detineri, quo minus illum fructum conſequantur, quem fauſtum ac felix diſciplinae naturalis & artis ſalutaris connubium pollicetur. Quum enim primum ex medicina proſcriberentur ſcholaſticae ineptiae, nihil ſignificantes termini, & ad nova principia melioribus demonſtrationibus ſubnixa homines converterentur, confeſtim aliam nubem pro Junone multi arripuerunt, & tamquam omnem melioris doctrinae naturalis ambitum emenſi eſſent, qui vetera illa non idonea vel ſufficientia eſſe ſatis declaraverant; ad illorum placita, tamquam ad novum ſcopulum haeſerunt & pro repudiatis prioribus ſubſtituerunt novas hypotheſes & ad illas totam, quanta illa eſt, artem medicam detorſerunt. Infeliciorem indies ex eo reddi medicinam alii non ſine juſto dolore animadvertentes, ab altero errore ſibi non ſatis caviſſe videntur; certe diſcipulorum non pauci eo rem interpretati ſunt, ut nihil ad medicinam pertinere rationalem illam diſciplinam, quae rerum naturalium cauſas quaerit & indagat, confidenter adſererent.

Ego vero quemadmodum ſponte accedo Hip-

Hippocrati, hypotheſibus medicinam non egere docenti: ita velim duas res toto cœlo à ſe invicem ſejunctas, uno nomine non repudiari.

Longe enim aliud eſt illius inſtitutum, qui certis hypotheſibus addictus, illas unice veras aeſtimat, & ex iis omnia deducit, ad eaſdemque viciſſim omnia revocat: & aliud totoque genere diſcrepans, ſi quis manifeſtis effectibus & obſervatis particularibus inhaeret, & ſingula ad aeternas & immutabiles motus leges exigit, cauſſas manifeſtas cum effectibus rite comparat, & ex illarum conſtanti perpetuaque neceſſitudine philoſophatur. Hoc ſobrium philoſophiae naturalis ſtudium, quod non tam perſuadendo & obtundendo, ſed aſſidue obſervando, experiendo expendendo, inquirendo, demonſtrandoque occupatur, amare me, colere & commendare profiteor, adeo ut nulli addictus hypotheſi, ab omnibus hypotheſibus medicinam vindicare allaboraverim. Id quod in opere illo, quod Medicinam rationalem ſyſtematicam, ex meris principiis mechanicis, & obſervationibus accuratis deductam exhibet, cujus prior Tomus jam lucem publicam vidit, me ſtrenue praeſtitiſſe arbitror.

Haec

Haec paucis commemorare viſum fuit, antequam te benevole Lector, ad has diſſertationes noſtras dimitteremus. Videbis per te ipſemet quantum rationibus in exercenda docendaque medicina tribuamus; non illis, quae ab auctoritate deſumuntnr; quis enim dirimat medicorum lites aeternum forte diſſenſurorum? nec ab experientia ſolum petitis; quis enim neſcit in certaminibus medicorum quamlibet partem ad ſe rapere albos experientiae calculos? Sed ita ponderatis & examinatis, ut experientia rationi clarae adſtipuletur, & rationem experientia confirmet. Permiſimus autem hunc quartum faſciculum prodire, non ſolum ut bibliopolae, honeſtiſſimi Viri, deſiderio gratificaremur; verum etiam quod animadvertimus hac ratione pluribus inſervire labores noſtros, bono publico ſane a me conſecratos, quam ſi ita ſparſim, ut ſucceſſive hic editae ſunt, ſingulae diſſertationes, exſtarent. Ordinem, quo ſe excipiunt, fortuitum fere ſervant; quoniam in ſeparatis illis argumentis, de quibus ſingulas conſcripſi, parum id refert utra primum vel poſtremum obtineat locum. Super eſt ut TE rogem, ſi forte deprehendas

das alicubi vel in praeſenti volumine vel in prioribus tribus, typothetam erraſſe, illud mihi, utpote ſatis longe abſenti, ne tribuas, ſed pro TVA aequitate emendes. Vale. Scribebam Halae Magdeburgicae a. d. XVIII. *Decembris.* cIↃ.IↃCC.XVIII.

INDEX

Diſſertationum hoc opuſculo contentarum.

I. D*e Ratione Univerſæ Medicinæ Præſide.*

II. *De Præmatura Morte & Morbis Præcavendis.*

III. *Septem leges Sanitatis exhibens.*

IV. *De magno Venæ Sectionis ad vitam Sanam & Longam Remedio.*

V. *De Aqua Medicina Univerſali.*

VI. *De Acidularum & Thermarum ratione ingredientium & virium convenientia.*

VII. *De Medicamentis Inſecuris & Infidis.*

VIII. *De Medicamentis Selectioribus.*

IX. *De Medicamentis Balſamicis.*

X. *De Præſtantia Remediorum Domeſticorum.*

FRI-

FRIDERICI HOFMANNI

Diſſertatio Phyſico-Medica I.

DE

RATIONE UNIVERSAE MEDICINAE PRAESIDE.

PROOEMIUM.

Rationis lumen homini à Deo conceſſum, divinum eſſe donum, quo nihil ſit præſtantius, omni tempore non modo ſapientiores agnoverunt, ſed etiam ipſe Deus in Sacro Codice nobis id revelavit. In hujus confirmationem, ut aliorum innumera teſtimonia taceamus, unicum ex Gentilibus Ciceronem, *in medium producere placet, qui* lib. v. de Fin. cap. 13. in homine nihil eſſe ratione divinius *affirmat*; & lib. III. de Republ. Rectam rationem perpetuam & æternam, quia Deum ſequitur *appellat*; *& Juv. Sat. x. habet*: Non numen abeſſe, & fruſtra Fortunam Deam coli, ſi rebus adſit pruden-

Lumen rationis eſt donum divinum.

Ipſe Deus id nobis revelavit.

Etiam gentiles hoc confitentur.

Nemo verò rationis excellentiam magis commendat quam Rex Salomo in Proverb.

Ipſe Salvator noſter ſtultitiam & imprudentiam ſummis mortalium miſeriis annumerat.

Veritas rectæ rationis ſoboles.

Error rationis abuſus dici meretur.

Cœleſtis doctrinæ veritates ratione humana ſunt ſuperiores non adverſæ.

tia. *Nemo vero rationis excellentiam majori opera commendare ſtudet, quam Regum ſapientiſſimus Salomo in Proverb. ubi virum prudentem & ratione præditum* caram *vocat* animam; *& paſſim inculcat, omnia* negotia infeliciter cedere, nec conſilia perſiſtere *poſſe, niſi ducem* habeant rationem, atque prudentiam. *Ipſe denique Sanctiſſimus noſter Salvator* Matth. VII. 22. *ſtultitiam & imprudentiam ſummis mortalium miſeriis annumerat. Neque ſi rem paulò curatius intuemur, quippiam in orbe univerſo animæ noſtræ ſtatum rectius perficit, quam rationis uſus. Veritas, quæ lux humani intellectus dicitur, nihil aliud eſt, quam rectæ rationis ſoboles, quæ rerum proprietates, diſtinctionem, ordinem, proportionem atque connexionem perſpicuè demonſtrat, quemadmodum contra error rectè confuſio & abuſus rationis dici meretur. Enimvero cœleſtis doctrinæ veritates ratione humana multò ſunt ſuperiores; tantum autem abeſt, ut ipſi ſint adverſæ, ut potius rationis lumen mirificè perficiant. Ecquis eſt, qui ea, quæ Deus nobis tam ad fidem quam ad vitam pertinentia in verbo ſuo propoſuit, rectè explicare, ab aliorum dubitationibus vindicare, & docere poterit, niſi id excultæ rationis fiat beneficio? Juſti*

&

& æqui ſcientia, ejuſque origo ab hominum cultiore ratione proficiſcitur. Quid enim ſalutares Reipubl. leges aliud ſunt, quam regulæ, noſtras actiones dirigentes, ex ſumma ſapientum prudentia ac ratione adornatæ? Nec quiſquam ſecundum leges rectè judicare, & forenſia negotia hiſce aptè applicare poteſt, niſi ratione & prudentia fuerit iuſtructus. Perfectiſſima diſciplinarum Matheſis, unicè in rationis cultura, atque exercitio conſiſtit, dum rerum quantitates, magnitudinem, numerum, menſuram, pondus, proportionem, æqualitatem & inæqualitatem invenit & demonſtrat, poſteaque ad uſum multiplicem & omnis vitæ utilitatem applicat. Qui Rempubl. gubernare, & multorum ſaluti proſpicere cupit, is in omnibus difficillimis negotiis rationem ac prudentiam pro duce & conſiliario habeat oportet. Inter diverſiſſimarum indolum homines verſari, vitamque beate ac tranquille traducere nemo ſine ſingulari prudentia, quæ optima vitæ eſt dux & moderatrix, potis erit. Ut adeo rectè Ovid. L. IV. de Pont. *verſ.* 12.

Juſti & æqui ſcientia ab hominum ratione proficiſcitur.

Matheſis unice in rationis cultura, atque exercitio conſiſtit.

Qui rempubl. gubernare cupit rationem & prudentiam pro duce & conſiliario habeat oportet.

Crede mihi miſeros prudentia prima relinquit,
Et ſenſus cum re conſiliumque perit.

Quum itaque tam excellens & ingens, recta ratio homini à Deo conceſſa, ſit beneficium, & in omni veritatis inquiſitione, omnibuſque ſcientiis principem locum teneat; hinc quis uſus, quis fructus, & quantum emolumenti inde in medicam artem redundet, merito venit diſpiciendum.

Communis opinio artem medendi non tam ratione quam experientia ſuſtineri.

Communis uſque eo invaluit inter doctos æque ac indoctos opinio, medendi artem atque profeſſionem non tam ratione, quam uſu multiplici ac longa experientia ſuſtineri; unde etiam experientiſſimi nomen Medicis tribuitur. Verum enim vero, utut experientiæ laudes detrahere animus noſter neutiquam ſit, re tamen paulò altius perpenſa, deprehendimus in univerſa Medicina, tam theoretica quam præcipue practica longe potiores rectæ rationis quam ipſius quidem experientiæ eſſe partes, adeo, ut ſana Medici ratio præſes ac directrix praxeos Medicæ merito ſit dicenda: quod pernobile argumentum paulo diligentius impræſentiarum perſequi apud animum conſtituimus. Cui inſtituto ut infinita & perfectiſſima Divina Ratio faveat, & noſtram longis paraſangis inferiorem hoc in negotio clariorem reddat atque perficiat, eſt quod precibus efflagitamus humillimis.

In univerſa Medicina longe potiores rectæ rationis quam experientiæ eſſe partes deprehendimus.

Quod argumentum Auctor apud animum perſequi conſtituit.

§. II

§. I.

SUnt & fuerunt ſemper ex nobilium æque ac vulgi numero qui artem noſtram ſaluberrimam variis probris laceſſere ac dehoneſtare non erubuerunt, inducti maximé hiſce rationibus, quod videlicet experientia, cui ceu fundamento ſuperſtruitur, primo quoque Medicinæ parente Hippocrate teſtante *Aphor* 1. *Sect.* 1. *admodum ſit fallax cui tuto fidere nequeamus*, judicium vero Medici de iis quæ agere debeat, ſit difficile, & eam ob cauſam longiſſimi temporis filia ſit, cui nequeat comparari vita Medicorum brevis. Quod graviter dictum ulterius variis ratiociniis roborare annituntur, præcipue quidem quod ingens omni tempore & loco Medicorum, tam in theoria quam praxi diſſenſio ac diſcrepantia vigeat, ita ut tot ferè opinionum ferax ſit ævum, quot Medicorum, cum tamen una tantum ſit veritas, certitudinis partus. Opinio, vero ipſo *Hippocrate* fatente *lib. de leg.* in Medicina in crimen verti debeat, quoniam perniciem affert maximam. Urgent porrò in artis noſtræ contemptum, quod plures ſæpe nume-

Ars Medica variis probris laceſſitur, quia ejus fundamentum experientia ſit fallax, medicique judicium difficile.

Variis illud ratiociniis roborare annituntur.

Præcipue quod ingens omni tempore & loco medicorum diſſenſio ac diſcrepantia vigeat.

Quid porro in medicinæ contemptum urgeant.

ro ex plebejis atque ruſticis, qui nulla medicorum ope fruuntur convaleſcant, & cum ſanitate in gratiam citius redeant, quam qui Medicis, eorumque pretioſis atque copioſis remediis uſi fuerunt; Addunt præterea, quod indocti & vulgus hominum, expertis & familiaribus quibuſdam remediis in morbis profligandis ſæpe ſæpius plus valeant, quam doctiſſimi Medici exquiſita ſua methodo, & magnificis ſuis arcanis.

Ut has adverſus medicinæ certitudinem adductas difficultates Medici diluerent ſequentia reſpondere ſolent.

§. II. Ut itaque has non levis momenti adverſus medicinæ certitudinem adductas difficultates medici diluerent reſpondere communiter ſoliti ſunt: à medicorum ignorantia ad artis incertitudinem atque non-exiſtentiam haud eſſe concludendum, neque medicos cum arte eſſe confundendos; Veritatem vero & certitudinem arti noſtræ ſalutari ineſſe inde colligunt, quod duabus fulturis firmiſſimis experientia nempe, & ratione nitatur; neque negandum eſſe aſſerunt, dari ex alimentis & remediis, multa quæ ad ſanitatem tuendam, vel morbos profligandos modo noceant, modo proſint; utilia autem & noxia vitæ & ſanitati noſſe, præcipuum eſſe Medicinæ cardinem, & horum cognitionem optimè uſu atque experientia com-

Præcipuus medicinæ cardo.

comparari poſſe. Porro veras ſcire & cognoſcere cauſas, cur ſc. hæc vel illa noxam vel utilitatem in morbis afferant, a recta proficiſci ratione affirmant. Et quoniam nec vera ac ſolida experientia, nec demonſtrativa ratio fallere poteſt, hinc colligunt, artis noſtræ fundamenta utique eſſe certiſſima & inconcuſſa, ex quibus veritas & certitudo in noſtra arte optimè poſſit ſtabiliri. Artis Med. fundamenta eſſe certiſſima.

§. III. Equidem hæc omnia egregia ſunt argumenta, quæ validè ſatis exiſtentiam ac veritatem artis noſtræ roborant. Verum ſi paulo curatius noſtræ profeſſionis faciem ac indolem modernam, ejuſque communem & familiarem pertractationem intueamur, fatendum profectò eſt, de perfecta experientia, & ſolidis inde ratiociniis parum quempiam gloriari poſſe. Pauciſſimi enim intelligunt quid velint per experientiam, neque conceptum de hac poſſident, aut deſiderantibus magnum ſuum fulcrum explicare poſſunt. Plurimorum experientia quam allegant imperitia & ignorantia eſt: rationes, quas in theoreticis pariter ac practicis afferre ſolent, minus ſunt ſolidæ, incertæ atque inevidentes, & ſæpe nihil niſi meræ opiniones, nugæ, ſpeculationes, fictiones & pro- Pauciſſimi intelligunt quid velint per experientiam. Plurimorum experientia eſt imperitia.

probabiles conjecturæ, quæ nec explicari nec demonſtrari poſſunt, ut etiam ex earundem ſumma diverſitate & mira diſcrepantia, imbecillimas eaſdem eſſe & prorſus inanes, curate in eas inquirenti facile diſpaleſcat.

§. IV. Ne autem hæc gratis & quaſi in contemtum artis à nobis dicta eſſe videantur, eo allaborabimus ut aſſertum noſtrum ſincerius & per ſingula capita excutiamus. Primum autem, quam inſtabilis & infirma practicorum quam allegant experientia ſit, ex ingenti horum diſſenſu circa VSnis uſum licet obſervare, quod certe exemplis meretur uberius confirmari. Conſtat inter artis noſtræ peritos, quod VS. olim ab *Eraſiſtrato*, & ſuperioribus ſeculis à *Paracelſo* & *Helmontianis*, noſtris vero temporibus, à plurimis Belgis Carteſianæ ſectæ medicis penitus è praxi proſcripta imo pro infami remedio habita fuerit: neque deſunt hodie, qui à ferro velut ab hoſte metuentes, ad tranquilla horum caſtra, cruori ſuo parcituri tranſeant, quorum ſi ſpectes rationes, potiſſimum in eo conveniunt, quod ſanguis theſaurus vitæ ac virium ſit, & quod plurimi ſine VSne vitam longam & à morbis immunem duxerint; nec minus

Ex ingenti Practicorum diſſenſu circa VSnis uſum obſervare licet quam infirma ſit eorum experientia.

A quibus proſcripta & pro infami remedio habita fuerit.

Horum rationes.

ſine

ſine hoc remedio chronicæ pariter atque acutæ paſſiones perſanatæ fuerint. Contra vero ingens etiam eorum eſt numerus, tam inter veteres quam inter recentiores, qui experientia multifaria non minus quam rationibus fulti non dari præſentius nec excellentius in morbis cum ſanandis tum præſervandis præſidium VSne, aſſeverant. Utraque pars diſſentientium affert experientiam & ab hac deſumtas rationes. Illi à VSnis uſu in morbis vires dejectas, tranſpirationem impeditam & materiæ per peripheriam corporis eliminandæ reverſionem ad interiora notarunt; inde præſertim noxam in acutis paſſionibus, periculoſa ſymptomata, & diſpoſitionem quoque ad morbos chronicos ac epidemicos graſſantes ſuſcipiendos obſervarunt. Hi rurſus in contrarium abeuntes, ſe expertos docent, quod a VSne vires reſtitutæ, & tranſpiratio auctior facta, & materia nociva promptiſſime expulſa fuerit; præterea vero tutum quoque adverſus morbos epidemicos & febres graſſantes præſervativam eſſe, frequenti obſervatione animadvertiſſe, & inſuper eam à malo hypochondriaco, à calculo, à cachexia, & hydrope corpus defendere aſſeverant. Quot ſunt Practici,

Contra ingens eorum eſt numerus qui non dari præſentius in morbis præſidium VSne aſſeverant.

Utraque pars diſſentientium affert experientiam.

Partis utriuſque rationes.

qui in omni febre, ſive benigna, ſive maligna, ſive intermittens, ſive continua fuerit, vel exanthematica, ut purpura, variolæ, morbilli &c. VSnem reformidant? Alii contra in omni febre, quæcunque demum fuerit, VSnem ceu ſummè neceſſarium præſidium commendant, experientia multiplici & longa inducti. Hic ſi obſervationes medicas proſtantes conſulere velimus, quot ſunt quæ ad faciliorem, & meliorem expulſionem, variolarum, morbillorum, aliorumque exanthematum, extollunt VSnis adminiſtrationem?

Et multifaria exempla pro & contra VSnem.

§. V. Plures Practicorum VSnis uſum in intermittentibus febribus plane damnare ſolent, eo, quod diuturniores & contumaciores inde factas fuiſſe obſervaverint. Ex adverſo multos proferre licet, qui magna cum ἐυφορία hiſce in febribus ea uſi fuerunt, dum ſc. ſanguinis facta detractione protinus æſtus vehementia, gravis capitis dolor, & ingens circa præcordia anxietas, ſe remiſerunt. Quanta præterea efficacia olim & ab omni tempore VSni in gravioribus internis inflammationibus mitigandis adſcripta fuerit, ingentia practicorum volumina teſtantur. Neque verò minus dantur haud incelebris nomi-

minis medici, qui hoc remedii genus ceu inutile in hiſce affectibus non modo reſpuunt, ſed longè melius ſine illo evadere poſſe ægrotantes exiſtimant, & præter experientiam, quam allegant, hoc inprimis ratiocinio ſe fulciunt, quod ſanguis incarceratus & coagulatus ſive intra ſive extra vaſa exiſtens, qui cauſa inflammationis eſt, neutiquam ſanguinis miſſione tolli poſſit; quum tamen non deſint mille exempla, cum in noſtris climatibus, tum præcipue in Gallia, & Italia, ubi inflammationibus & inprimis in peripneumonia, non una quidem vel altera, ſed quinta, ſexta & ſeptima vice per ejuſdem morbi decurſum non ſine fructu & manifeſto ſpirandi allevamento, vena fuerit adaperta. Quin imo plures practicorum in eo conveniunt, quod vera angina ex ſanguinis ſtaſi ſubnata funeſta ſit, niſi ſtatim ab initio ſanguis e venis ſublingualibus fuerit miſſus. In puerperis ſi febris urget, vel inflammationis metus eſt, novimus, non ſine fauſto ſucceſſu V Snem fuiſſe celebratam. Conſtat vero, maximam practicorum partem id remedii genus, mirum quantum, in hoc caſu reformidare. Deinde vulgaris eſt & recepta opinio, in gravidis ante me-

Quod ſanguis, qui cauſa eſt inflammationis neutiquam ſanguinis miſſione tolli poſſit nonnulli tuentur.

Contra alii quod manifeſto allevamento venatum fuerit adaperta.

Quod variis exemplis demonſtrant.

dium geſtationis tempus ab omni VSne eſſe abſtinendum, quod plerumque ſequatur abortus: ſuppetunt vero quam plurima exempla, ubi ſecundo & tertio menſe ſanguis fuit emiſſus, & vel quinquies id per tempus impraegnationis fuit repetitum, adeo felici cum ſucceſſu, ut quae multoties abortiverunt, ſanam & perfectam prolem in lucem hac ratione produxerint.

Idem fatum etiam alia evacuantia remedia experientiae inconſtantia nanciſcuntur.

§. VI. Verum enim vero non VS. ſolum, ſed etiam alia ex evacuantium remediorum generibus, idem fatum ab experientiae inconſtantia nanciſcuntur. Novimus plures haud infelicis nominis practicos, qui ſingulis ferè in morbis, etiam acutis, emeticis uti non verentur. Alii contra ab eorum uſu valdè metuunt, iiſque vel rariſſimè, vel plane non utuntur, eo quod ventriculo noxam aut funeſtam inflammationem induxerint; denique ſaburram primarum viarum longè tutius abſtergentibus & evacuantibus poſſe educi, exiſtiment. Neque obſcurum eſt, in calidioribus locis, Italiae, Hiſpaniae, Galliae &c. eorum uſum non ſemper feliciter ſuccedere, adeo ut olim Romae inducti fuerint, publico poenali edicto antimonialium emeticorum uſum interdicere. In im-

Plures emeticis uti non verentur. Alii contra ab eorum uſu valde metuunt. Et quare.

Romae olim inducti fuerunt publico poenali edicto antimonialium

intermittentium contumacia expugnanda quidam practicorum non ſatis ea poſſunt laudare, quod fomitem febrilem præſentiſſimè extirpent. Alii contrarium tuentur, qui longe felicius vel tutius harum curationem abſolvi poſſe ſtaſtuunt, ſi ſalinis deterſoriis obſtructines reſerentur, & ſpecificis. v. g. Chin. Chin. ſtatim febriles impetus coërceantur, præſertim cum pleræque intermittentes ex aëris & tempeſtatum vitio gignantur, & magis ex ſubtili cauſticâ acrimonia, quam copia, vel ſtagnatione humorum ſubnaſcantur. Ingens omni tempore fuit formido in morbis, ubi ad habitum corporis aliquid expellitur, criticis, evacuantia tam emetica quam purgantia præſertim eruptionis vel expulſionis tempore adhibere, propterea quod peccantem materiam magis in interioribus atque in centro retineant; hoc non obſtante, ſunt noſtris temporibus practici, qui in variolis & morbillis ante eruptionem imo ſub ipſa reiteratis vicibus & emetica & evacuantia propinare non verentur, ad experientiam crebri & fauſti ſucceſſus confugientes. In apoplecticorum inſultu utrum emetica conveniat nec ne, ingens adhuc lis atque contentio eſt inter pra-

emeticorum uſum interdicere.

Quo in caſu Emetica prodeſſe poſſunt.

Quod tamen alii refragantur

Qui felicius & tutius per ſpecifica curationes abſolvi poſſe ſtatuunt.

Ubi ad habitum corporis aliquid expellitur ingens eſt formido tum evacuantia adhibere.

Attamen alii etiam tum temporis evacuantia propinare non verentur.

Quidam emetica in Apoplexia convenire volunt, ſed alii illa aſpernantur.

practicos. Quidam hac vehementi commotione ſanguinis & humorum impetum magis ad caput urgeri exiſtimant: alii contra e capite ſtagnantes humores h. m. detrahi commodiſſimè judicant.

Poſt bilis commotionem ab iracundia parilis eſt ratio, nempe pro & contra ab utraque parte.

Multis ſolenne eſt, poſt bilis commotionem ab iracundia factam emeticum ad ipſam deplendam exhibere; alii experientia inducti hoc remedii genus tali in caſu ceu perniciosiſſimum damnant ac reſpuunt.

Validiora purgantia ab Hippocratis tempore in uſu fuerunt.

§. VII. Purgantia validiora, elleborata, ſcammoniata, colocynthiaca, & olim Hippocratis tempore, & per longam ſeculorum ſeriem, in uſu frequentiſſimo medicis fuerunt; unde in officinis ingentem farraginem compoſitionum variarum purgantium, tam veterum, quam recentiorum adhuc proſtare, ubivis fermè locorum deprehendimus. Siquidem credebant his ipſis humores & copia & qualitate peccantes, tam præſervandi quam curandi fine optimè hac ratione poſſe educi.

Sunt tamen & ſemper fuerunt qui hæc ceu pernicioſa damnarunt.

Sunt tamen & fuerunt ſemper, qui omnia valentiora evacuantia ceu pernicioſa damnarunt. Ipſe *Aſclepiades* referente *Celſo lib.* 1. *p.* 29. purgantia e foro medico expulit. E recentioribus *Paracelſus*, *Helmont*, *Bontekoe*, & qui ejus caſtra ſequuntur, acrio-

acriora hæc purgantia mortifera & infamia remedia appellare non erubeſcunt, eo quod ſemper fere noxia obſervata ſint, vires dejiciendo, tonum ventriculi & inteſtinorum deſtruendo, & cauſtico inflammatorio ſale fibrillas nerveas convellendo; neque res eſt de nihilo; cum certe plus damni quam emolumenti ab eorum uſu ſit expectandum, quâ de re legi meretur *Diſſertatio noſtra de purgantibus fortioribus è foro Med. proſcribendis.* Ad hydropicorum aquas eliminandas tutus ſemper acrium purgantium uſus habitus fuit. Nihilominus confirmat experientia, morbum hunc ab eorum uſu ingraveſcere, inque pejorem ſtatum præcipitari. Quin imo obſervatum fuit, à frequentiori horum uſu cachexiam & hydropem inductum fuiſſe. Noluerunt antiquiores in acutis & exanthematicis febribus ullo modo irritare alvum, vel clyſterem admittere; uſus tamen & experientia docuit, vanum hunc eſſe metum, cum alvi fluxu ſpontaneo ſæpe hi morbi terminentur, & moderata facta ejus apertione longe felicius earum curationes ſuccedant. Aloën in concitandis hæmorrhagiis, hæmoptyſi, hæmorrhoidibus, menſibus, olim admodum reformidarunt:

Ad Hydropicorum aquas eliminandas tutus ſemper eorum uſus habitus fuit.

Antiquiores in acutis febribus alvum irritare noluerunt.

Aloën olim in concitandis hæmorrhagiis admodum formidarunt.

Sed experientia jam ſumus convicti, ad hæmorrhagias ſiſtendas eſſe utiliſſimam.

runt: à longo verò jam tempore convicti ſumus experientia, hanc ipſam convenienti doſi & methodo adhibitam, ad hæmorrhagias ſiſtendas eſſe utiliſſimam. Infuſum mannæ, & caſſiæ in noſtris locis ferme proſcriptum fuit, ceu languidum, effœtum; & quod tormina & flatus producat: contra olim Ægyptiorum medici, Galli quoque, in ingenti copia ad uncias ſex mannam & caſſiam pro doſi præſcribunt; & hæc infuſa vel decocta, in pectoris præſertim affectibus, inque aliis morbis acutis & chronicis præſtantiſſimi effectus eſſe, experientia docet.

Manna & Caſſia apud nos ferme ſunt proſcripta, ſed non æque apud Gallos.

Variolas, morbillos, purpuram atque peſtem, alexipharmacis eſſe tractandas, olim communis fuit opinio.

§. VIII. Communis tam vulgi quam Medicorum olim fuit opinio, variolas morbillos, purpuram atque peſtem expellentibus & alexipharmacis eſſe tractandas, quo videlicet illud quod vitæ ſit inimicum, cito & celeriter per corporis peripheriam expellatur: unde tot in officinis proſtant tincturæ bezoardicæ alexipharmacæ, ſpiritus volatiles, ſalia volatilia, ex viperis etiam deſumta, ac pulveres varii expulſivi, ſudoriferi, olea calidiora, camphorata, alexipharmaca, quorum uſus in hiſce morbis fuit frequentiſſimus. Et quamvis per multa ſecula hæc methodus medendi fuerit ſo-

len-

lennis, nihilominus ſolida & accurata per plurium annorum decurſum experientia oſtendit, hæc omnia nocentiſſima eſſe, longè verò tutiora in expellendis variolis & morbillis eſſe quæ nimios motus ſiſtunt, impetus arcent, humectant imo refrigerant: cujus generis ſunt acidula, anodyna terreaque fixa, emulſiones ex ſeminibus quatuor frigidis, & hujus generis plura. Denique omne regimen in his morbis, temperatum calidiori nocentiſſimo, longis paraſangis eſſe præferendum uſus quotidianus perdocuit.

Accurata nihilominus experientia oſtendit, hæc omnia eſſe nocentiſſima. &

Tutiora eſſe humectantia imo refrigerantia.

§. IX. In recenti forſan adhuc verſatur memoria, quanta æſtimatio laus ac dignitas ſalibus volatilibus oleoſis, ſali volatili C. C. ſpiritibus volatilibus oleoſis vario modo aromatiſatis, conſtiterit, adeo ut pro panaceis præſervandi & curandi fine hæc ipſa remedia habita & magno pretio vendita fuerint, eo quod credebant, circulationem ſanguinis & humorum nec non inutilium partium excretionem egregie hiſce promoveri, unde in morbis chronicis debellandis maximi ſemper fuerunt habita. Verum enim vero & hæc ſua ſubierunt fata atque tempora, dum annotatum fuit, in compluribus chronicis

Salia volatilia, oleoſa & aromatica quondam in pretio habebantur.

Quæ jam flocci fiunt.

paſſionibus ea plus damni quam emolumenti attuliſſe vehementer humorum maſſam commovendo. Hoc vero notatu dignum occurrit, quod hæmorrhagias ſalibus volatilibus augeri communiter aſſertum ſit, cum tamen experientia demonſtret contrarium; utpote hæc moderata doſi exhibita, ſpaſmos, qui hæmorrhagiarum fabri ſunt, ſiſtendo, hæmoptyſin & nimium menſium fluxum in diſpoſitis egregiè cohibent atque coërcent.

Hæmorrhagias tamen non augent, cum experientia contrarium demonſtret.

§. X. Ante aliquot luſtra in noſtris Germaniæ locis quidam Chimiatri non modo acidos minerales ſpiritus, ſed & alia acida refrigerantia ex vegetabilium claſſe in frequentem uſum traxere, & non modo in acutis, ſed chronicis etiam paſſionibus ea adhibuerunt, quo nomine famigeratiſſima fuit tinctura aperitiva Mœbii, quæ ſpiritus ſalis bene re-ctificatus & coloratus eſt, & maximo pretio hæc habita fuit, & à multis practicis in rènum & veſicæ calculo, malo hypochondriaco, ſcorbuto fuit ordinata. Poſtea vero quam praxis Bontekoëana & Belgarum methodus curandi noſtris terris innotuit, omnia acida fere remedia è foro medico proſcripta fuerunt, utpote hi ſtatuebant omnium mor-

Spiritus acidi ante aliquot luſtra in Germania frequentem uſum habuerunt.

Poſtea omnia ferè acida remedia è foro medico fuerunt proſcripta.

morborum originem eſſe ſtagnationem & coagulationem humorum, conſequenter acidum & viſcidum, hinc curationem morborum iis quæ humores lentos & viſcidos reſolvebant, acidumque extinguebant, unice moliebantur, eumque in finem acida ex remediorum claſſe penitus propellebant.

§. XI. Opium, & quæ ex hoc parantur remedia dicta laudana anodyna theriacalia, quorum præcipuum ingrediens eſt opium, divinis laudibus olim & omni tempore celebrata fuerunt, imo inter panaceas relata, quaſi omnium morborum antidota: neque ullus ferè extitit celebris nominis Medicus, qui non hoc remedii genus magni fecerit. Quidnam de eo volumina compoſuerunt: nonnulli ſe nolle eſſe medicos dixerunt, niſi opium exiſteret. Nihilominus ab omni tempore fuerunt Medici, qui inſtar veneni illud reformidarunt, quod vitales motus & vires extinguat, ſenſibus torporem ac ſtuporem inferat. Et ex recentioribus, complures ſolidiores animadverterunt, quod ab opiatis cujuſcunque generis & compoſitionis fuerint, tam in chronicis quam acutis paſſionibus, plus damni quam utilitatis corporibus accedat, ut-

Opium & Opiata divinis laudibus omni tempore celebrata fuerunt.

Nihilominus ab omni tempore fuerunt Medici, qui inſtar veneni illud reformidarunt.

pote cum peccantem morbi materiam ſive in qualitate ſive in quantitate intus retineant ac figant, humorum ſtagnationes & ſtaſes, tantum abeſt ut removeant, ut potius augeant & ſalutares excretiones impediant: quibus rationibus permoti non dubitant aſſerere, theriacalia & opiata valde infida eſſe minuſque ſecura remedia.

Martis & Martialium uſus ab his laudatur.

§. XII. Dudum eſt, ex quo medicamentorum è Marte deſumptorum uſus in morbis chronicis debellandis, nominatim in malo hypochondriaco, cachexia, hydrope, menſium ſuppreſſione, ad contumaces viſcerum obſtructiones expediendas, mirificè fuit æſtimatus, uſque eo, ut innumeras compoſitiones, in liquida & ſolida forma, quas ferrum ingreditur, in medicorum ſcriniis & pharmacopoliis ſplendentes, ubique reperias.

Culpatur ab illis.

Neque tamen deeſſe plures novimus ex recentioribus, qui ancipitis & minus tutæ virtutis, ut omnia ex metallorum regno deſumta, martialia remedia judicant, quum adſtrictione ſua in chronicis morbis vaſculorum obſtructiones magis firment, ac fibroſas nerveas partes ad ſpaſmodicas contractiones admodum diſponant: & hoc uſque adeo, ut dictis in morbis illa magis noce-

re

re quam prodeſſe, experientia practica ſit commonſtratum. Ulterius quanta diſſenſio, quanta contentio inter practicos circa corticis Chinæ uſum hodienum obſervatur? Hic à pluribus magnis Medicis, divinum adverſus intermittentium contumaciam præſidium habetur, neque innumeris obſervationibus hanc ſententiam tueri deſiſtunt. Quod ſi vero experientiam conſulamus obviam atque peritorum Practicorum obſervationes perluſtremus, innumera etiam occurrunt exempla, ubi infauſtus eventus hujus uſum fuit conſecutus, dum vel pejores febrium recidivæ factæ fuerunt, vel gravior morbus, ut cachexia, hydrops, malum hypochondriacum, contractura artuum, aſthma ſpaſmodicum, & colica convulſiva febrem hoc remedio intempeſtive ſuppreſſam exceperunt.

§. XIII. Pari modo ex Mercurio deſumpta remedia ingentibus Medicorum diſſenſionibus obnoxia videmus. Et quamvis vetus illa & malè fundata opinio, mercurialia & metallica eſſe venena, dudum expiraverit, ſolideque compertum ſit dextrè præparata & applicata non carere inſigni fructu & utilitate; nihilo tamen minus cenſuram merentur illi,

Quanta contentio circa corticis Chinæ uſum obſervatur?

A plurimis divinum adverſus intermittentium contumaciam præſidium habetur.

Experientiam verò ſi conſulamus, innumera occurrunt exempla, ubi infauſtus eventus hujus uſum fuit ſubſecutus.

Etiam remedia ex Mercurio ingentibus Medicorum diſſenſionibus obnoxia videmus.

Cenſuram

illi merentur qui mercurialia tantis extollunt laudibus.

illi, qui Mercurialia vel etiam Solaria, etiam rite præparata, tantis extollunt laudibus, ut ea efficaciſſima & univerſalia pronuncient, quum certè fama ſua longe ſint minora. Quis enim neſcit à mercurialibus, quocunqne modo etiam præparata, correcta vel rectificata fuerint, plurima incommoda, debilitates generis nervoſi, moleſtas ſalivationes, paralyſes, & tremores ortos fuiſſe. At miſſa hæc facimus, certè enim volumen componendum eſſet, ſi vel omnia remediorum capita perſequi, & hoc argumentum condignè tractare vellemus. Quibus enim ignotum eſt, quantus diſſenſus inter Practicos vigeat, circa Veſicatoriorum & Fonticulorum, circa Thermarum, Acidularum, & Lactis uſum? & quomodo ad lectum cujuſcunque ægrotantis nullus feré modus vel finis diſſentiendi vel contradicendi ſit inter Medicos, ſinguli tamen, quod mirum, in ſua ſententia tuenda ad ſummum illud experientiæ tribunal & idolum confugiant? Videmus hinc clariſſimè, quam imbecillum ac debilè experientiæ, cui medici innituntur, ſit fulcrum; videmus porro, quod magis opinio cœca, quam certitudo & veritas regnet in Me-

Plurima ex iis incommoda.

Circa veſicatoriorum & fonticul. circa thermar. acidular. &c. uſum, quantus inter Practicos viget diſſenſus?

Diſſentiendi inter Medicos nullus modus vel finis.

Singuli tamen in ſua ſententia tuenda ad experientiam confugiunt.

Debile igitur eſt ex-

Medicina. Dolendum vero maixmè omnium, quod ſingula hæc ita ſint comparata, ut tyronem ab artis ſtudio merito arcere, & potius horrorem illam addiſcendi incutere queant. Et hæc utique eſt ratio, quare apud prudentes ingens contemptus & opprobrium Medicis & Medicinæ ſemper acceſſerit.

perientiæ Medicæ fulcrum, & cœca opinio magis quam certitudo & veritas in medicina regnat.

Quibus experientiam ſuam defendere ſoleant Medici.

§. XIV. Verum enim vero neceſſe etiam eſt ut audiamus, quæ ad hæc omnia reponere, & quibus experientiam ſuam defendere & vindicare ſoleant Medici. Dicunt nempe: experientiam eſſe omnis certitudinis & veritatis medicæ parentem, dummodo non ſuperficiaria incompleta & imperfecta, ſed ſolida & accurata fuerit, ad quam requiritur, ut omnes circumſtantiæ, quæ ad veram morbi hiſtoriam pertinent, ſint junctæ: quod ſi enim ſubjectum quod ægrotat, indoles morbi, ejuſque cauſæ atque effectus probè fuerint cogniti, nec non ea quæ opem vel etiam noxam attulerunt, accuratè annotata, tunc utique tales obſervationes ſæpius repetitas fallere minimè poſſe affirmant. Neque certè de nihilo hæc eſt aſſertio. At vero ubi proſtant tales obſervationes, tales completæ morborum hiſtoriæ? ubi

Veræ experientiæ deſcriptio.

Sed hæc rara eſt avis.

ubi invenitur talis experientia? ubi notatus eſt talis remediorum effectus, in quo omnes & ſingulæ circumſtantiæ fuerunt junctæ? ſi enim vel veterum vel recentiorum monumenta evolvis, rariſſimè talia invenies; potius omnes obſervationes mancæ ſunt & mutilæ, præcipuis omiſſis circumſtantiis. Præterea piget & pudet proponere, quam parum veræ virtutes & dotes medicamentorum ſint cognitæ, quamvis innumeras laudes, encomia & vires in Botanicorum, Chimicorum, & Pharmacopœorum libris jactatas & venditatas videas, quarum tamen pauciſſimæ fidem ſuſtinent, & effectui reſpondent. Et nulla hic alia ſubeſt ratio, quam quod, ſi forſan à tali medicamento aſſumto bonus effectus ſequutus fuerit, ſtatim hujus cauſam medicamento aſſignaverint, nullo habitu reſpectu ac ratione hiſtoriæ morbi, ejuſque circumſtantiarum, ſub quibus exhibitum fuit remedium.

Potius omnes obſervationes mancæ ſunt & mutilæ.

Medicamentorum virtutes parum ſunt cognitæ.

§. XV. Verum enim vero quamvis non negandum ſit experientiam bene inſtructam, & accuratæ morborum hiſtoriæ ſuperſtructam minimè eſſe fallacem, & maximopere in praxi medica commendandam, attamen dubitari merito

ritò poteſt, num ad talem experientiam pervenire poſſibile ſit. Non enim ignotum eſt, naturas & corpora hominum mirum in modum variare, differre etiam morbos, eorum indolem ac cauſas, & infinitas eſſe circumſtantias, remediorum uſum applicationem & effectum determinantes; unde videmus pro diverſitate climatum, vitæ generis, ætatis, ſexus, victus, aëris, anni temporum, tempeſtatum, aquarum, conſuetudinum & diſpoſitionis hæreditariæ variare morbos, variare methodum medendi, variare etiam ipſa remedia. Ita idem purgans decem ſubjectis, ejuſdem etiam ætatis & roboris exhibitum, diverſiſſimas producit operationes; in quibuſdam fortius, in aliis ſegnius movet alvum; nonnullis digeſtionem turbat, appetitum proſternit, anxietates parit, & vomitum ſimul concitat. Et idem homo, qui hoc tempore benè potuit hoc vel illud remedium ferre, alio tempore damnum inde experitur. Unde bene notatum à *Sydenhamio*: methodum febrem curandi, uno tempore prodeſſe, alio nocere.

Dubitari meritò poteſt, num ad experientiam bene inſtructam pervenire poſſibile ſit.

Natura & corpora hominum mirum in modum variant, differunt etiam morbi.

Pro diverſitate climatum, vitæ genere &c. Variant ipſa remedia.

Horum exempla.

§. XVI. Variant quoque morborum curationes pro diverſis climatibus. Quis enim auderet enervantes Gallorum cu-

Variant morborum curationes

pro diverſis climatibus.

ras in febribus, per crebrius repetitas V Snes purgationes & ptiſanas in noſtris locis temere in uſum trahere? & nemo facile in Hiſpaniâ, Italiâ aliiſque calidioribus locis, noſtram in Germania medendi methodum, quo ad uſum emeticorum, volatilium, & calidiorum imitabitur? Quare videmus, quam difficilis & operoſa res ſit, rectam medendi morbis methodum addiſcere per obſervationes, etiam accuratiſſimé conſcriptas, quum mirum in modum diſcrepent circumſtantiæ, quarum minima ſæpe variat remediorum applicationem. Profectò centum hominum ætates non ſufficerent huic operoſo negotio. Et antequam hac ratione, nempe per longam & annoſiorem experientiam, vera Medendi methodus inveniretur, plures oporteret extingui. Ulterius vero Medici pro defendenda experientia hoc argumento ſolent uti, quod ingens ille diſſenſus circa remediorum vires & applicationem non deſtruat ipſam experientiam, & ad ſtabiliendam hanc unice opus ſit, ut reſpiciamus ad numerum eorum, qui medicamentum in morbo vel malè vel proſperè ſucceſſiſſe affirmant: imo ſi mille fuerint qui bonum eſſe medicamentum pro-

Difficilis & operoſa res eſt, medendi methodum addiſcere per obſervationes.

Centum hominum ætates huic negotio non ſufficerent.

Ingens ille circa remediorum vires & applicationem diſſenſus non deſtruit ipſam experientiam.

pronuncient, centum vero qui contrarium aſſerant, tunc dicunt majori numero plus eſſe credendum quam aliis, qui contrarium obſervarunt minori numero. At vero, nec hæc argumentandi ratio difficultatem hanc expedit; utpote à numero & multitudine idem ſentientium non adſtruendum eſt veritatis criterium. Longiſſimo tempore Opiata magna in morbis remedia credita fuerunt, quum tamen experientia teſtetur, plus nocumenti, quam emolumenti in morbis ab ipſis eſſe exſpectandum: Quot numero fuerunt Practici, qui Calida expellentia volatilia, myrrhata in variolis & morbillis proficua judicarunt? quæ tamen certiſſime plus nocent quam proſunt. Lenientia & alvi fluxus in febribus acutis pro interdictis habentur & damnantur, cum ta- experientia contrarium teſtetur. Vehementiora purgantia per tot ſecula in frequentiſſimo fuerunt uſu, quum tamen valetudinem magis deſtruant & morbum augeant quam auxilium ferant.

Argumenta eorum qui hoc ſtatuunt.

Longiſſimo tempore opiata magna in morbis remedia credita fuerunt, quum tamen experientia contrarium teſtetur.

Quod Practici qui calida in variolis & morbillis proficua judicarunt? quæ tamen plus nocent quam proſunt.

Contrarium plane locum habet in lenientibus & catharticis.

§. XVII. Quum itaque tam miſera & deſperata res ſit, ſoli experientiæ credere & adhærere in praxi medica, hinc quæſtio non immerito oritur, unde

Soli experientiæ ſi credere non liceat, quæritur unde

certitudinem Medicus in ſuis curationibus mutuari debeat.

de certitudinem & veritatem Medicu in ſuis curationibus mutuari debeat: Plerique medicorum in eo dubio procul conſentient quod hoc paſſu ad alterum medicinæ fulcrum confugiendum ſit, nempe ad rationem, quæ cum experientia ſit conjungenda. At vero quamvis non animus ſit hæc duo artis medicæ fulcimenta infirmare ſed potius ea roborare ac firmare, placet tamen, eo, quod id modo perfecimus circa experientiam, demonſtrare quoque quam lubrica quam languida & imbecillis res ſit Medicorum ratio, qua ceu fulcro inniti adhuc communis & perverſus mos fuit: Qui rationem in auxilium firmandæ artis noſtræ cauſa advocant, id urgent maximè, ratione omnium morborum cauſas & remediorum effectus penetrandos eſſe, & quomodo hoc vel illud fiat in Medicina, vel cur fauſti nec non infauſti curationum eventus proveniant, unice ratione intelligi poſſe. Quid vero per rationem, quæ veritatum medicorum norma ſit accipi debeat, non minimæ difficultatis eſt; etenim quæ ſibi perſuadet, ſe recta ratione uti, ſe veras cauſas penetrare & firmis in demonſtrando principiis niti, quum tamen tot diverſæ cauſæ & rationes ejuſdem

Ad rationem confugiendum.

Quiſque ſibi perſuadet, ſe recta ratione uti.

dem effectus in medium proferantur, quod fere numero ſint Medici, non obſtante, quod una tantum ſit veritas. Adeo opiniones male fundatæ imo fictiones pro veris rationibus & demonſtrationibus haberi ſolent. Quantus diſſenſus eſt circa principia, quibus Theoria & Praxis Medica ſuperſtrui debet? Pauciſſimi artem recte ratiocinandi & unum ex altero deducendi, ex cognitis incognita eliciendi, res invicem connectendi & diſtinguendi, aut errores ex veris & ſimpliciſſimis principiis demonſtrandi norunt, ſed ſine ordine, ſine deliberatione, ſine intima rerum cognitione, ex ſola ſaltim imaginatione, & ſua perſuaſione philoſophantur. Tædet certè preſſius proſequi quot figmenta, quæ nec concipi, nec explicari, aut demonſtrari poſſunt, à tot ſeculis ab ipſis diſſentientibus medicis in ſcenam producta fuerint; cujus commatis ſunt ex veteribus calidum innatum & humidum radicale, natura, anima, cujuſque facultates, expultrices, attractrices, concoctrices, ſpiritus inſitus & influus, naturæ prudentia, intentio, directio, energia, ſympathia, antipathia, idioſyncraſia, antipraxia, vis plaſtica, quatuor qualitatum & humo-

Interdum fictiones pro veris rationibus haberi ſolent.

Pauciſſimi artem rectè rationandi norunt.

Vana Medicorum figmenta ac idola.

morum temperies & intemperies, hæcque vel cum materia, vel ſine materia. Helmontii archæus, Chymicorum ſal. ſulphur, mercurius; diverſi ſalium ſapores, Glas, Blas, ſemina & fermenta morborum, ideæ morboſæ ſpiritibus inſitæ, vel influæ; & nonnullorum lux & flammula vitalis, ſpiritus vitalis lucidus & igneus Williſii, peregrinus æther, variæ craſes & materiæ ſecundum figuram ſitum & magnitudinem diſpoſitiones; quæ omnia & ſingula nil niſi meri termini ſunt, toni & ſoni nihil ſignificantes, quorum explicationem ſi deſideras, nihil aliud niſi petitio principii exſurgit: manent itaque ſpeculationis & imaginationis ſimulacra & figmenta, nec ullum uſum habent in demonſtrando. Qui ſolidiori Philoſophiæ Mechanicæ & experimentali ſcientia inſtructi ſunt, facilè agnoſcunt omnes in univerſo mutationes, omnes effectus fieri motu, qui unicè res alterat, corrumpit, deſtruit, immutat generat, producit, & omnium effectuum cauſa & fons eſt. Facilè quoque hi perſpiciunt, omnes qualitates omnes proprietates & vires corporum motu fieri, nec ſine motu concipi poſſe. Ex quibus etiam recte argumentantur

Quæ nil niſi toni ſunt & ſoni, nil ſignificantes.

Solidiori ſcientia inſtructi facile agnoſcunt omnes mutationes & effectus fieri motu.

tur

tur, omnia quæ contingunt in corporibus humanis, ſive circa vitæ & ſanitatis, ſive circa morborum, eorumque præſervationis vel ſanationis negotium verſentur, unice tantum abſolvi motu; omniumque effectuum ac phænomenorum, quæ in corporibus animantium obtingunt; unicam & veram cauſam eſſe motum. Quare cum motus præcipuum ſit mechanices principium, hinc omnia, ſicuti in univerſo, ita etiam in corpore noſtro mechanicè fieri & explicari debere aſſeverant: & phyſicum ac medicum, non ſecus ac mechanicum, motuum omnis generis leges exacte noſſe debere, adeo, ut, quo plures cognitas habeat, eo felicius in demonſtrandis effectuum cauſis progredi poſſit. Ex quo perſpicue patet, quid intelligi debeat per Philoſophiam & Medicinam Mechanicam, & quam ſit turpiſſimum hæc ipſa à novellis doctoribus quibuſdam non tantum ignorari, ſed impudenter etiam contemni, & ſuſque deque haberi. Verum enim vero, quamvis circa hæc inter prudentiores amplus ſit conſenſus quod ſcilicet in corpore animantium præſertim hominis omnia fiant, tam in ſtatu ſano, quam etiam quandoque in ſtatu reſtitutionis, certo ordine, tempore,

Hinc omnia in corpore noſtro mechanicè fieri & explicari debere aſſeverant.

Patet hinc quid intelligi debeat per Philoſophiam & Medicinam mechanicam.

pore, proportione, ad certum finem; & quod ſubſit horum ſumma ratio, ars & ſapientia, quæ ex certis mediis ad finem ducentibus proportionatis cognoſcitur; nihilo tamen minus in diverſas rurſus recedunt ſententias. Quidam dicunt harum rerum cauſam eſſe principium quoddam incorporeum, quod efficiat motus, quod ſapientia, ratione, intentione & cognitione præditum, corpus ſtruat, conſervet, præſervet & reſtituat, ſi vero hoc ab illa ſapientia atque prudentia deficiat, vel ab ea deficiat, tunc motus erroneos, fruſtraneos, & morboſos efficiant. Alii ſecundum mentem noſtram dicunt motum eſſe mutationem ſtatus in corporibus, provenientem ab impulſu, mutua actione & reactione, niſu & reniſu vario corporum; Nam vires quibus corpora agunt à Deo creatæ & per multiplicationem diffuſæ ſive extenſæ veram naturam & eſſentiam corporum conſtituunt; quapropter motus cauſa non extra corpus, ſed intra eſſentiam corporis eſt quærenda. Neque negamus in macrocoſmo pariter ac in microcoſmo, nec non in omnibus animantibus & plantis, à ſapientiſſimo ordine, arte ac ratione in certum finem, ſive machinas

Quidam dicunt harum rerum cauſam eſſe principium quoddam incorporeum, quod efficiat motus.

Alii motus cauſam non extra corpus ſed intra eſſentiam corporis quærunt.

Rationes illorum.

chinas artificioſiſſimas eſſe productas, quæ nunquam clarius perſcrutanda potentia & modo, propagantur & multiplicantur, in quas tamen omnes & ſingulas externa, ſolida & fluida, elementa, alimenta, medicamenta inducunt. Quas mutationes, ante omnia Phyſicus & Medicus tam à poſteriori, quam à priori benè debet noſſe, inquirere, explicare & poſtea in uſum applicare.

§. XVIII. Non vero noſtri inſtituti vel temporis ratio pòſtulat hæc fuſius adhuc & diſtinctius h. l. excutere, & ab aliorum objectionibus vindicare, ſed leviter ſaltem illa attingere placuit, ut omnes intelligant, quanta diſſenſio adhuc circa prima principia Phyſica & Medica vigeat inter Medicos. Enim vero non tantummodo inter Medicos diſſenſio circa principia theoriæ Medicæ, ſed & circa morborum generationem, cauſas eorumque curationum abundatiſſimè viſitur. Quidam plethoram pro cauſa omnium fere morborum habent, excluſa omni qualitate & potentia ſalſa & acri. Alii ne ullam quidem ſanguinis P. N. abundantiam dari affirmant, ſed potius ex perverſo motu partium corporis noſtri ipſique infenſis qualitatibus morborum cauſas dedu-

Plethoram pro cauſa omnium ferè morborum quidam habent.

Alii ne ullam quidem ſanguinis P. N. abundantiam dari affirmant.

Plures ex acido viſcido omnium morborum chronicorum originem explicare allaborant.

cunt. Ex recentioribus plures ex ſolo acido, ſpecifico tamen, nec non viſcido, omnium morborum chronicorum originem explicare allaborarunt. Quidam hæc eſſe inſufficientia aſſerentes, adjecerunt potentias ſalinas, acres, ſalſas, cauſticas, volatiles & ſulphureas bilioſas, nonnulli nec hæc morborum explicationi ſufficere judicantes, morborum ſpecifica fermenta, ſemina, ideas ſeminales, fermentationes hoſtiles, ætherem peregrinum, & diverſas materiæ morboſæ texturas in ſocietatem advocarunt. Sunt quoque qui omnes cauſas materiales negligunt & occaſionales tantum aſſerunt, veras autem morborum cauſas in ipſo Archæo ſeu principio vitali, in ſpiritu corporis noſtri, ſeu in ipſa anima, corpus noſtrum dirigente, quærunt, quæ cognitione, prudentia & vigilantia inſtructa, contra & propter materiam corpori noſtro infenſam, præſertim ſanguinem abundantem ſe propriis viribus & marte proprio armet, & motu ſalutari critico, aut evacuatorio, aut febrili conſumtorio, pernicioſum vitæ humorem à corpore arcere & propellere moliatur: quales motus ſalutaria potius naturæ conamina, quam vere morboſi effectus di-

Nonnulli morborum ſpecifica fermenta ſemina &c. in ſocietatem advocarunt.

Sunt qui in Archæo quærunt.

çendi

cendi eſſent. Alii qui ſimile quid concipere nequeunt, a cauſis mere Phyſicis neceſſariis hos præter naturales motus proxime deduci debere aſſerunt, qui in ſe & per ſe ad turbationem, ſæpius etiam ad deſtructionem œconomiæ corporeæ & ejus perniciem tendunt, perſæpe vero per accidens dirigente ſic divina Artificis, qui corpus noſtrum ſtruxit, ſapientia ſalutares fiunt, & in ipſius cauſæ morbificæ, à qua oriuntur, correctionem, vel expulſionem vel deſtructionem benigne terminantur.

Alii à cauſis mere Phyſicis hos motus præter naturales deduci debere aſſerunt.

§. XIX. Neque in explicandis remediorum viribus & operationibus conſenſio & ſymboliſmus obſervatur, ſed plerique in diverſas & contrarias ſæpe abeunt ſententias. Veteres peculiarem virtutem certis partibus dicatam remediis affingebant, unde emergebant pectoralia, ſtomachica, hepatica, cephalica, cordialia; vel etiam ſibi perſuadebant dari evacuantia, quæ peculiarem humorem v. g. bilem, pituitam, melancholiam e corporis ſphæra attrahant & eliminent. Fuerunt qui medicamenta ſaltim operari in ſpiritus, illos irradiando vel etiam obfuſcando, aut terroris vel etiam iracundiæ ideam pervertendo, ſibi imaginabantur, vel

Neque in explicandis remediorum viribus & operationibus Symboliſmus obſervatur.

Quid veteres ſibi de Remediis perſuadebant.

etiam, quod ſpeciali ratione fermenta & ſemina morborum extinguerent; quæ omnia ſi bene æſtimamus nihil niſi vanæ ſpeculationes & figmenta quæ nec intelligi nec perſpicue explicari poſſunt, meritò dici debent. Ex recentioribus vero ſurrexerunt, qui omnem remediorum efficaciam in concilianda ſanguinis & humorum fluiditate eorumque circulatione promovenda, unicè ponebant. Sunt quoque qui remediis præcipuam virtutem in medendo derogant, & ſoli naturæ medicatrici ſanandi & medendi vim adſcribunt, infauſtoſque ſucceſſus ejuſdem erroribus, aſſignare non verentur. Sed utinam hæc omnia quæ gratis ſic in Medicina afferuntur, ſolide prius & explicentur & demonſtrentur.

Vanæ illorum circa hæc ſpeculutiones & figmenta.

Etiam Recentiorum.

§. XX. Ex quibus omnibus dictis & adductis clariſſime intelligitur tantopere a Medicis laudatam rationem, non ſecus atque eorum experientiam admodum imbecillum in Medicina, tam Theoretica quam Practica, eſſe fulcrum: Ecquis enim, eſt qui ubi tantus opinionum & diſſenſionum numerus reperitur, certitudinem ac veritatem ſibi poterit promittere? Verum enimvero quo tandem ex omnibus hiſce, quæ nos pre-

Ex quibus adductis intelligitur Medicorum rationem non ſecus atque eorum experientiam admodum in Medicina eſſe imbecillem.

mun-

munt difficultatibus, emergamus, paucis dicimus: opinionem perverſam & errorem, ſicuti in omnibus aliis diſciplinis, ita etiam in Medicina, unice ex corrupta noſtra ratiocinatione oriri, omnem vero veritatem & certitudinem ex ſolida & benè fundata ratiocinatione profluere. Sanam autem rectam & perfectam ratiocinationem eam ſtatuimus, quæ firma nititur demonſtratione id eſt, quæ clare & diſtinctè res diſtinguit, intelligit, explicat, connectit & debito ordine in adſtruendis cauſis utitur; neque res ſeparatas aut ordinem rerum & cauſarum inter ſe confundit, denique ex notis ignota detegit media fini convenientia invenit, ſuaſque demum illationes multiplici experientia & conſtanti eventu confirmat. Plurimi profecto eruditorum artem recte ratiocinandi ignorant, unde in graves incidunt errores. Plures veritates ſingulares poſſident, ſed eas poſtea ad inveniendas & eliciendas alias malè applicant. Quam pauci norunt ſpeculationes, opiniones, reſque imaginationis à claro & perſpicuo conceptu diſtinguere? Pauci etiam nominales definitiones & explicationes à realibus ſciunt ſeparare. Quot ſunt qui nondum ſatis demonſtrata vel

Ex corrupta vel ex ſolida noſtra ratiocinatione hæc omnia profluunt.

Sana recta & perfecta ratiocinatio quæ ſit.

Plurimi artem rectè ratiocinandi ignorant.

Quorum ignorantia & errores ab Auctore indicantur.

explicata pro veris aſſumunt principiis, ex quibus poſtea multa inconvenientia inferunt. Cauſarum ordo à plurimis turbatur, ita ut remotas cauſas pro cauſis proximis ponant & intermedias cum principalibus confundant. Dantur, qui ſingularia nomina fingunt, ipſiſque realem quandam tribuunt efficaciam vel à recepta terminorum ſignificatione abeunt, unde non mirum quod propter obſcuritatem non poſſint intelligi. Et quod maximum, plures eruditorum hoc morbo laborant, quod ambitionis, philautiæ, contentionis, quam veritatis ſint cupidiores, & dedecori ſibi habeant, ſemel amplexam ſententiam relinquere. Hic eſt fundus miſeriæ Medicæ, hic fons eſt tot hypotheſium, variarum opinionum, ſectarum!

Hic eſt fundus miſeriæ Medicæ.

§. XXI. Quis igitur non intelligit Medicinam Medicinæ eſſe neceſſariam, quæ noſtro quidem judicio, non ſalubrior excogitari poteſt, quam quod rationem Medici nate omnia corrigere, emendare & proficere, qua poteſt fieri ſolertia ac dexteritate allaborent. Cultura vero rationis maxime continetur duobus, alterum eſt, ut intellectus compluribus veritatibus ex ſenſu experientia & obſervatione petitis in Phyſicis

Medicinam Medicinæ eſſe neceſſaria.

Quibus cultura rationis maxime continetur.

cis, Mechanicis, Chymicis, Anatomicis & Practicis imbuatur; alterum eſt ut veritates jam cognitas bene connectere & in ordinem dirigere ratio diſcat: quod ultimum, ſaniorum judicio, ſtudio divinæ Matheſeos maximè acquiritur. Hæc enim ut benè monet. *Hippoc. Ep. ad Theſſ. Fil. non ſolum vitam illuſtrem, & ad multa commodam in humanarum rerum ſtatu efficit, ſed etiam animam acutiorem & clariorem reddit ad omnium, quorum uſus in Medicina expetitur, utilitatem conſequendam.*

§. XXII. Quod ſi itaque Medicus artem rectè ratiocinandi benè calleat, & plures veritates ex Phyſicis & Medicis ſingulares cognitas habeat, tunc facile eas promovere poteſt âd axiomata invenienda, nec non ad incognitas veritates ex iis detegendas, & omnia obſcura explicanda. Hiſce præſidiis jam inſtructa Medici ratio facilè perſpiciet, experientiam omnem Medicam in ſe non eſſe fallacem, neque anſam dare diverſis opinionibus atque erroribus, ſed præcipitantiam in judicando eſſe horum unicam cauſam, quod nempe ea quæ obſervavimus v.g. à dato remedio ſive fauſtos infauſtos effectus, nimis præcipitanter ipſis datis remediis hos adſcribamus.

Quo pacto Medicus veritates facile promovere poteſt ad axiomata invenienda & omnia obſcura explicanda.

bamus. Nam quemadmodum in Phyſicis & Mathematicis, ſenſus in ſe nec fallunt nec falluntur, ſed judicium, quod nempe ſecundum ſenſuales perceptiones ad ipſarum rerum exiſtentiam, naturam & cauſas ſtatim argumentemur: Ita etiam experientia minimè in ſe fallit, ſed fallit nos præceps noſtrum judicium. Communis enim & quaſi innatus error eſt, quandocunque, ut ſupra jam monuimus, à dato remedio in morbo proſperum vel in fauſtum effectum obſervamus, quod ſtatim hujus cauſam ipſi remedio aſſignemus, cum tamen ad hunc vel illum effectum ſæpe plures ſimul cauſæ concurrant, quæ nec cognoſcuntur, nec perpenduntur. Quis enim neſcit, pro diverſitate humorum, pro differentia motuum, quibus fibræ & partes ſolidæ corporis aſſuetæ ſunt, mirè variare remediorum vires atque effectus? ut proinde, remedia non ſecundum activitatem ſuam, ſed ſecundum receptivitatem ſubjecti agere, veteres rectè inculcaverint.

Experientia minime in ſe fallit, ſed fallit nos præceps noſtrum judicium.

Et quomodo.

§. XXIII. Sana itaque Medici ratio ac judicium ſolidum genuina clavis eſt, & vera directrix experientiæ Practicæ, & optima conciliatrix diverſarum opinionum. Supra mentio facta eſt, ingentem

Sana Medici ratio genuina eſt clavis experientiæ & optima opinionum conciliatrix.

gentem inter Practicos, circa remediorum efficaciam in morborum ſanatione, exiſtere diſſenſionem, dum alter certam medendi methodum & certa remediorum genera mirum extollit, alter eadem valde deprimit atque contemnit, utut ſinguli experientiam diuturnam pro fundamento aſſertionum ſuarum allegent. Hujus diſſenſus cauſas facilè perſpicit Vir exquiſita ratione præditus, & hinc diſcrepantes invicem Practicos haud difficili negotio conciliat. Et ut exemplis rem confirmemus, quando concertant Medici, utrum in variolis, in purpura, aliiſque exanthematicis febribus VSo. locum habeat nec ne, tunc perfacile Medicus peritus deciſionem dabit rationi convenientem, quod videlicet VSo adminiſtrata in talis modi morbis exanthematum exitum promoveat, ſi ſubjectum ſit juvenile, vino aſſuetum, ſanguine turgeat, vel effrænes motus in fibrarum ſyſtemate vigeant; contra vero quod in corpore ſegniori, ſpongioſo cachectico & ubi bonorum ſuccorum defectus eſt, circa expulſionis præſertim tempus, nunquam ſuadenda ſit. Ita etiam ratione controverſia inter Medicos facile decidi poterit, num quiſquam ſanitatem vel

Res exemplis confirmatur.

C 5 long-

longævitatem ſibi promittere poſſit ſine VSne? ſive, an VSo ad vitam ſanam & longam multum conferat? Quod ſi quis itaque valde laborat, ſpartiumque ſolidarum robore inſtructus eſt & vaſa ampliora poſſidet, is certè ſine VSnis auxilio diu ſanus vivere poterit. Si quis autem in vita tranquilla & otioſa, copioſos & boni ſucci cibos ingerit, corporis vero ſpongioſi eſt & laxioris, illi, niſi velit ſibi ſubtrahere alimenta horumque bonitatem, opus utique erit ſanguinis miſſionibus. Solenne eſt in Gallia in omni febre, vel etiam inflammatione per repetitas VSnes, purgationes, clyſteres, ptiſanas vires valde enervare, & ita ſanguinis ebullitiones æſtuſque vehementiam deprimere: hæc methodus in illis regionibus facilius tolerari poteſt, quam in noſtris humidioribus & frigidioribus, ubi non tanta corporum agilitas, fibrarum ſenſibilitas, humorum fluiditas & ſanguinis reſtauratio, ſed fibrarum major adeſt craſſities, humorum denſitas unde nimium per Venæ Sectionem imminuto virium robore, vel pereunt ægri, vel ſi remittit vehementia morbi, mox tamen majores fiunt recidivi, vel alii mali moris morbi ſuccedunt. In intermittentibus quando

Solenne eſt in Gallia per repetitas VSnes purgationes &c. vires valdè enervare.

Sed in frigidioribus Regionibus non adeo convenit.

quando diſceptatur, an Venæ Sectio utilis ſit nec ne, tunc Medicus adhibitâ ratione commodè quoque id poterit definire, videlicet non uſum habere eam ſi in prima regione præſertim ventriculo & duodeno, humorum corruptorum ſtagnet colluvies, vel in puro ſanguine infarcta vaſa & viſcera ſint. Si vero febris fuerit epidemica vel ex tranſpiratu prohibito naſcatur, præterea corpus juvenile calidum & ingens æſtus cum metu delirii præſens ſit, quis dubitabit ſanguinis evacuationem eſſe ſumme utilem?

An in intermittentibus V S. ſit utilis Medicus adhibita ratione commode id poteſt definire.

§ XXV. In inflammationibus, num Venæ Sectio ſit proficua nec ne, rationibus ſolidis Medicus facile quoque determinabit; ſi enim viſcus uti pulmo, inflammatum graviter fuerit; ſique ingens circa hoc ſanguinis ſtagnatio ex oppreſſione reſpirationis obſervetur, denique vaſa ſanguine repleta fuerint, tunc certe Venæ Sectio præſentiſſimum præſtabit auxilium, quod ſubito reſpirationem liberiorem reddat. In ſenibus vero & ubi plus ſeri impuri quam ſanguinis in venis ſtagnat, utique ſanguinem multum emittere & per crebras vices eum imminuere non tutum, ſed periculoſum erit. Diſputaverunt olim Medici

Ita quoque in inflammationibus.

In Senibus vero ſanguinem multum emittere non tutum, ſed periculoſum eſt.

Num purgatio præcedere debeat VSni vel hæc purgationi.

dici num purgatio præcedere debeat Venæ Sectioni vel Venæ Sectio purgationi? Non vero difficilis erit horum conciliatio ſi inter purgantia & inter laxantia fiat diſtinctio. Hæc utiliſſimè ſemper miſſionibus ſanguinis præmittuntur, ne bilioſi humores in primis viis collecti ſuccedant in locum ſanguinis & vaſa occupent: minime vero purgantia ante Venæ Sectionem inſtituendam locum habere poſſunt. Vidimus exempla ab imprudenter datis emetico-purgantibus in viris plethorico-hypochondriacis varia ſpaſmodica nec non paralytica pathemata excitata, quæ V. S. ſtatim remiſerunt. Neque enim aliter contingere poteſt, quam quod partibus a purgante fortiter commotis & ſpaſmodice tandem conſtrictis, ſanguinis copia ad cerebrum cum impetu deferatur, & ibi facta ſtagnatione & congeſtione, varia in genere nervoſo excitet incommoda.

Horum non eſt difficilis cum diſtinctione conciliatio.

Emetica nonnulli è Praxi Medica lubentiſſimè expellerent.

§. XXVI. Sunt nonnulli, qui emetica cum Aſclepiade è praxi medica lubentiſſime expellerent, alii nolunt ſine illis eſſe medici. Medicus vero ratione imbutus hanc dubiam ſententiam facilè conciliabit, quod carere certe emeticis ſolidus Medicus nequeat, quoties conſide-

ſiderat plurimorum etiam acutorum morborum fomitem plerumque ſubſiſtere in primis viis & flexura duodeni ceu ſuccenturiato ventriculo, uti id *D. D. Præſes* latius in *Diſſert. de duodeno multor. mal. ſede* deduxit. Nocent vero emetica ſi ſpaſmodicæ partium criſpaturæ & contracturæ urgent; ſique plus acrimonia cauſtica ſubtili humores quam copia peccant, vel ſi ab animi impetu motus œconomiæ corporis fuerint turbati. Ubi vero à ſaburra & quantitate humorum ſtagnantium atonia partibus inducitur, tunc certe iis ablatis robur fibris debilitatis rurſus ſua ſponte additur. Quæſtio etiam decidenda occurrit, num vomitoria, vel etiam laxantia aut clyſteres in variolarum vel morbillorum affectu tuta ſint, an vero ſingularis potius noxa ab ipſis metuenda? At vero ſana etiam Medici periti ratio horum uſum & abuſum facile determinabit: Nam certe corpora hiſce affectibus correpta, quovis etiam tempore ſubinde hiſce remediis exercere, conatus erit omni prudentia ac ſcopo vacuus, inde debilioribus ſubjectis non ſine periculo; ſi vero indicium adfuerit ſaburræ acidæ bilioſæ in ventriculo & duodeno exiſtentis, præſtat utique hanc mode-

Alii nolunt ſine illis eſſe Medici.

Quos repugnantes Medicus ratione imbutus facilè conciliabit.

Emetica quando nocent vel proſunt.

Quæſtio deciditur num vomitoria &c. In variolis vel morbillis tuta ſint.

Ac ratione & experientia confirmatur.

moderato emetico cum laxante; V. G. mannæ decocto mixto prius evacuare, ita enim benignior certè & tolerabilior, ſine ingenti quoque copia exanthematum, ſuccedet morbus. Quod vero alvum aperire, quandoque per decem dies occluſam, in hiſce morbis renuunt, nèc admittere volunt clyſteres lenientes nec temperata laxantia, hi certe non capiunt, quod nimia mora in inteſtinorum canali contenta coluvies bilioſa mucoſa perniciales corruptiones induat, quæ poſtea gravioribus ſymptomatibus viam pandit apertiſſimam.

Utrum emetica in Peſte uſum habeant inquiritur.

§. XXVII. Utrum in peſte emetica uſum habeant nec ne nuperrimo tempore diſputatum fuit, à diſſidentem experientiam allegantibus. Obſervatum tamen fuit mox in principio ea data profuiſſe, ſi vero jam malum in univerſum corpus & nervorum ſyſtema diſperſum fuit, tunc inflammationem, quæ ſemper fere in peſte præſens eſt, adauxerunt. Miaſma enim peſtilens tenuiſſimæ indolis cum ſaliva mixtum deſcendens ad œſophagum & ventriculum, ibi ſtagnantes & ad corruptionem proclives humores, facile in ſuam naturam confermentat, ubi utique hanc corruptionis virulentæ mineram antequam

ela-

elaboretur, ſubito e corpore expellere tutiſſimum erit.

§. XXVIII. Quod attinet ad expellentia & ſudorifera, horum magnus olim uſus fuit in expellendis exanthematibus, noſtris vero temporibus in totum ferè ceſſat & damnatur. Integrum vero erit h. l. etiam aſſerere, ſanam medici rationem, modo dextrum horum uſum ſuadere, modo ab eorundem abuſu dehortari, de utriuſque vero legitima indicatione pro diverſa circumſtantiarum indole prudenter decernere. Sic ubi nimiæ vigent commotiones ſolidorum æque ac fluidorum in machina noſtra, ubi irrequieta anxietas, intenſus æſtus, humorum abundantia, ubi calidiora hæc remedia veneni vicem ſubeunt, & utique magis è re erit tali caſu propinare ſedativa, quæ efferos ſanguinis & humorum motus refrenent, utque hàc ratione feliciter heterogeneorum expulſio promoveatur. Ita ſaniori quoque ac recta ratione decernimus non quadrare calidiora & expellentia iis morbis, ubi materia nondum eſt ad motum apta, neque ad ſecernendum vel excernendum prompta atque diſpoſita. Statuit quoque ratio in morbis

Antiquus ſudoriferorum in exanthematibus uſus jam ferè ceſſat & damnatur.

Et qua de cauſa.

bis chronicis, ante ſolutionem plethoræ, ſudorifera activiora neutiquam convenire, ne intenſiori ſanguinis & humorum peccantium circulo, per incongrua loca eruptionem materiæ moliens natura ingentes hæmorrhagias, extravaſationes, humorum ſtagnationes & inflammationes, vel etiam paralyſes & apoplexias in ſcenam producat. Si vero, excretionis tempore, & materia ad excernendum digeſta & congrua natura nimis langueat & ſegnis ſit ad expellendum, tunc utique prudentia medici in eo verſari debet, ut fidelem naturæ miniſtrum ſe gerat, eamque in opere ſuo deficientem, adjuvet.

Quomodo Opiatorum oſores cum nimiis horum fautoribus conciliari queant.

§. XXIX. Similiter ut Opiatorum oſores cum nimiis horum remediorum fautoribus conciliemus, opus quoque & labor unicus rationis erit. Ecquis enim non intelligit, ubi motus in corpore deficiunt, ubi copia & lenteſcentia humorum peccantium eſt, eorumque ſtaſis aut inflammatio metuenda; præterea pulſus debilis & languidus, ætas ſenilis, habitus corporis ſpongioſus, quod neutiquam tunc, quicumque demum etiam morbus fuerit, eorum uſus ſit conveniens. Contra vero ubi nimia dolo-

dolorum & ſpaſmorum adeſt ferocia, ex animi affectu, vel principio ſubtiliſſimo, aut cauſa externa producta, vel ubi natura anomalis motionibus morboſis aſſueverit, præterea natura eſt ſenſibilior, ætas juvenilis, & motuum concitata vehementia, ibi certè deſideratiſſimam opem ferre ſolent.

§. XXX. Eodem modo ſeſe res habet cum Chin. China, cum Martialibus, Roborantibus & leniter Adſtrictivis quorum abuſus valde nocet, dexter vero uſus ſummè eſt proficuus, nec tamen diſcerni invicem, niſi per judicium & prudentiam Medici, poſſunt. Quis enim Chin. Chinæ excellentem virtutem, in ſiſtendis febrilibus motibus, quis Martialibus in roborandis viſceribus, aperiendis obſtructionibus & eliminandis ſuperfluis vim derogare velit, ſi dextre adhibeantur, ſubtracta nempe è primis viis prius nimia humorum peccantium colluvie vel plethora ſolutâ, & ubi toni fibrarum remiſſio & laxitas advertitur. Contra vero, ubi in prima regione non ſolum ſed in ipſis quoque viſceribus humorum abundantia fuerit; ſi tonus fibrarum vigeat, & ſpaſmis conſtrictæ fuerint partes, plus certe nocent quam proſunt, & ab eorum uſu

Necnon litigantes de Chin. Chinæ, Martialium ac adſtrictivorum uſu.

D gra-

graviſſimorum ſemper morborum catervam, tanquam ex Pandoræ pyxide conſurgere dolebimus, dum materiam morboſam, quæ debebat excerni, intus continent atque coërcent.

Mercurialium abuſum damnat, uſum commendat rectæ rationis conſultatio.

§. XXXI. Mercurialia quod concernit horum pariter abuſum damnat rectæ rationis conſultatio, prouti dextrum eadem adhibendi modum ſummopere ſuadet atque commendat. Quotus enim quiſque eſt quem lateat mercurialia in pulveris forma deglutita facillimè ſalivationes excitare, quod partim glandularum ſalivalium mæandris celerrimè ſe inſinuent, partim etiam tunicis ventriculi impacta, ex concurſu variorum humorum & ſalium corroſivam ſuam rurſus nanciſcantur indolem, unde illæ lacrymæ.

In pulveris forma deglutita facillimè ſalivationem excitant.

Contra vero ſi in pilulas cogantur, effectus longe præſtantior ſponderi poteſt, dum per inteſtina prius devolvuntur quam ſoluta fuerint, & ſic ſucceſſive colliquata vim ſuam placidè diſpergunt, & tandem foras, qua data porta ruunt.

In forma Pilulari effectus longè præſtantior ſponderi poteſt.

Præterea mercurialia nunquam interne dari debent, quoties prima regio acribus ſalinis bilioſis ſordibus ſqualet, ne ſalinæ hæ particulæ mercurialibus aſſocientur, & corroſivum virus ipſis reſtituant, unde ſæpius

Quo tempore Mercurialia rectè dentur internè.

pius præſertim in hypochondriacis, ſcorbuticis, arthriticis, febribus bilioſis, infantibus lacte corrupto adfectis noxam intuliſſe præſentiſſimam compertum eſt. Nec ubi genus nervoſum vel cerebrum valde languet, fibrarum & vaſorum tonus inſigniter relaxatus, vel etiam nimis conſtrictus eſt, ceu in paralyſi epilepſia apoplexia &c. fieri aſſolet, locum habent heroica hæc remedia, utpote quæ ſtimulando & animando ſyſtema fibroſum omnem lymphæ ac humorum maſſam turbando ingentes concitant motus. In hujuſmodi caſibus mercurialia, quæ certe alio tempore, loco, morbo & ſubjecto non modo tutiſſima ſunt, ſed etiam efficaciſſima, eximiam noxam afferre poſſunt corporibus, tot hiſtoriis & obſervationibus id teſtantibus. At ubi nihil vetat ea propinare, certe nulla potentius remedia contumaces oppilationes reſerant, & obſtructiones, etiam in remotis & anguſtiſſimis capillaribus vaſis perfringunt ipſis mercurialibus: nulla efficacius viſcidos craſſos & lentos humores fundunt atque colliquant quam hæc ipſa: unde in rebellibus ac contumacibus affectibus, venerea lue, antiquis exulcerationibus, tumoribus duris diſ-

Nulla potentius remedia contumaces oppilationes &c. reſerant.

ſolvendis, vermibus fugandis, & depuranda lymphæ maſſa divinam ferunt opem, dum modo dextra methodo & debito cum regimine adhibeantur.

A thermarum acidularumque uſu noxam pariter atque levamen ægrotantibus accedit.

§. XXXII. Tandem quis ignorat à fontium ſalubrium & nominatim Thermarum Acidularumque uſu noxam pariter atque levamen ægrotantibus accedere, ut profecto etiam circa horum ſelectum & prudentem applicationem Medici ratio cautè verſari debeat. Quis etiam non à priori videt in gravi viſcerum obſtructione, induratione, corruptione &c. ut fit in hydrope & phthiſi, vel etiam nimia cerebri & nervorum laxitate, ut in epilepſia & paralyſi, vel ſeri etiam extravaſatione, ut in hydrope thoracis & aſthmate convulſivo horum fere nullum eſſe uſum, adeoque plus detrimenti quam emolumenti inde expectari poſſe? Contra ubi obſtructionum ea eſt ratio, ut poſſint ſuperari, ubi humorum tenacitas reſolvi & expelli poſſunt, acidi ſalſive humores corrigi & dilui, conſtrictæ nervorum partes emolliri, ibi ſane hi fontes ſumma ſunt ad rebelles chronicas paſſiones arcendas vel ſanandas præſidia. Non vero hujus loci vel temporis eſt hæc omnia ſpecialius adhuc deducere,

Quorum exempla ſubminiſtrantur.

Pro & contra.

cere, cum certe integrum volumen de hoc pernobili argumento conſcribi poſſet. Sufficit quod ſatis ſuperque exemplis demonſtravimus, ſanam & rectam Medici rationem, omne fere in omni genere medendi ferre punctum. Quare etiam *Hippocrates lib. de art. Sect.* 7. ſcribit: *Quæ profuerunt, ob rectum uſum profuerunt, quæ vero nocuerunt, ob id, quod non recte uſurpata ſunt, nocuerunt.* Etenim ratio optime cauſas inquirit & ſcrutatur, cur medicamenta vel noceant vel proſint, adeoque uſum eorum vel abuſum detegit; ideoque ſcite rurſus pronunciat *Hippocrates l. c. Quod medicus omnia bene fundata ratiocinatione facere debeat, & quod opinio in medicina in crimen vertenda ſit, quia perniciem affert.*

Hippocratis de hoc negotio dictum memorabile.

§. XXXIII. Verum enim vero non tantum Medici ratio potiſſimum præſtat in medendo, ſed præcipue etiam in præcavendis morbis plurimum valet, dum exquiſite ſanitatis naturam callet, & quæ labefactare hanc idonea ſunt prævidet, & morborum originem generationem & progreſſum, cognitis infinitis eorum cauſis concurrentibus, quaſi ex alto proſpicit, & ſpeculatur. Quibus evolutis jam facile cognoſcit Medicus, quæ ex elementorum, alimentorum vel remedio-

Medici ratio etiam iu præcavendis morbis plurimum valet.

diorum etiam claſſe morbis reſiſtere, vel tempeſtivè illis ſuccurrere eorumque vim infringere poſſint. Ipſe etiam Medicus diſtinctè perſpicit machinæ noſtræ vitam æque ac ſanitatem dependere à continuis ingeſtionibus & egeſtionibus, quarum utræque ſi deficiunt, vel modum atque proportionem excedunt, periclitatur ſanitas; unde menſuram ingeſtorum & egeſtorum accurate perpendit. Perſpicit quoque longam & ſanam vitam fluidorum perenni libero & non interrupto motu ſtabiliri quare maxime in id incumbit, ut humores convenienti humidi quantitate mobiles atque fluxiles, vaſaque & & vias apertas ſervet, & ut quæ ſolidis robur addunt, & fluidorum in ſolida impulſum adaugent, ſicuti ſunt exercitia corporis, motus, medicamenta balſamica, roborantia, ſuadeat atque commendet. Optime quoque cognoſcit, cogitationes & impreſſiones animæ operari in partes ſolidas, fibras & membranas, quarum tono & motu læſo, fluidorum quoque motus invertuntur, & a regulari ſua velocitate deflectunt & turbantur: hincque animum ſedatum & moderatum, qui ut Poëta loquitur, gaudeat minus, minuſque doleat,

Quæ Medicus ulterius diſtinctè perſpicit.

De omnibus cæteris rebus non naturalibus.

doleat, omnibus commendat; denique cum à ſuppreſſis vel omiſſis ſanguinis vel aliorum humorum excretionibus præſertim conſuetis, morbos propullulare videat, hinc ſollicitus ſemper eſt, ut mature eas reſtituat.

§. XXXIV. Tandem ſagax Medicus maximam differentiam ſubjectorum, temporum, circumſtantiarum, locorum & climatum in medendi methodo obſervat: neque enim alimenta quæ certis ſubjectis conveniunt, aliis eodem modo ſunt proficua: neque quæ æſtate aſſumuntur, pari cum ſucceſſu exhibentur hyeme: neque victus certis regionibus ac populis familiaris & conſuetus, æque conducit aliarum regionum incolis; neque remedia, quæ huic vel illi individuo in certis quibuſdam morbis ſunt exoptatiſſima, aliis individuis eodem morbo laborantibus conducunt. Nullus igitur Medicus obſervationibus, aut libris Medicis diverſis in locis ſcriptis, rectè uti, & ea quæ continent ad ſanitatis ac vitæ tutelam applicare poteſt, niſi ſumma ratione ſit inſtructus. Sic enim à priori ſtatim dijudicare poterit, quando circumſtantiæ principaliores in obſervationibus ſunt omiſſæ; atque illico perpendet,

Alimenta quæ certis ſubjectis conveniunt, aliis eodem modo ſunt proficua.

Neque remedia quæ huic vel illi individuo ſunt exoptatiſſima, aliis individuis conducunt.

methodum medendi huic illive climati ex aëris, victus, diverſitate & ſingulari corporum conſtitutione familiarem & utilem, non convenire diverſis ab his regionibus, adeoque non eſſe facile imitandam. Quare ſemper exacto cum judicio, & clara diſtincta ac ſolida cum ratione legendi ſunt medicorum libri, & caute perſcrutandæ ſunt obſervationes aliorum, niſi in praxi poſtmodum quadrata rotundis miſcere, & graviter impingere Medicus velit.

Exacto cum judicio legendi ſunt Medicorum libri.

§. XXXV. Reſtat jam ut demonſtremus, artem noſtram per ſolidam ratiocinationem & ſanam Philoſophiam longe magis increviſſe, quam per immenſam atque infinitam experientiam. In confirmationem hujus aſſerti producere licet magnum illud, quo non datur in medicina ſuperius, nec in mundo præſtantius inventum, Sanguinis Circulationem, quam Anatomiæ exquiſitiori debemus. Hæc, ut primum quidem in ſcenam prodiit, tantam arti & ſcientiæ noſtræ lucem affudit, ut inde Medici non ſolum longe penitius in abditam vitæ & ſanitatis naturam penetraverint, & partium corporis noſtri functiones & viſcerum officia dextre magis, ac olim factum erat, explicaverint:

Ars medica per ſolidam ratiocinationem &c. magis increvit, quam per experientiam.

In aſſerti confirmationem producitur ſanguinis circulatio.

rint:

rint: ſed etiam veterum figmenta & ſomnia in meris verbis, ſonis atque tonis nihil ſignificantibus, ut ſupra jam innuimus, tradita, tandem ſub felici hujus auſpicio diſparuerint, atque exploſa ſint. Hoc divinum inventum hodie tam firma fundamenta cum Phyſiologiæ tum Pathologiæ & Therapiæ ſubminiſtravit, ut hujus cognitione omnes fictiones de medicamentis ſpecificis certis partibus dicatis, hepaticis, ſpleneticis, cordialibus, uterinis &c.; præterea omnes facultates concoctrices, ſecretrices, retentrices, excretrices, nec non electrices medicamentorum purgantium, uno quaſi ictu ceciderint, & funditus everſæ ſint. Neque minus recentiorum commenta de medicina univerſali, de ſeminibus & fermentis ſpecificis morborum, de electione venarum quoad ſcopum evacuatorium, hujus ope detecta & profligata ſunt, & demonſtratum præterea paucis & ſelectis quibuſdam remediis omnium morborum curationes commode & efficaciter poſſe perfici. Non dicemus jam de aliis præſtantiſſimis Anatomicis, Chymicis, Mechanicisque inventis, quæ non tantum in Theoria, ſed etiam in Chirurgia, Pharmacia, & Medica

Divinum hoc inventum veterum Chimeras & figmenta funditns evertit.

Neque minus recentiorum commenta hujus ope detecta & profligata ſunt.

Praxi tuto fideliter & jucunde gerenda operam præſtant deſideratiſſimam.

Quid optandum foret.

§. XXXVI. Optandum vero vehementer foret, ut in Mechanicis Hydraulicis, Staticis & Hydroſtaticis plures leges motuum, fluidis pariter ac ſolidis elaſticis, magis determinate nobis eſſent cognitæ, ut motuum in corpore noſtro anomalias accuratius explicare & exactiſſime cognoſcere liceret. Optandum præterea, ut melior eſſet oculorum acies, quo exiliſſimos illos cerebri, nervorum, fibrarumque canaliculos rimari, & fluidorum per illos motus preſſius proſequi, & mixtiones atque texturas corporum attendere poſſemus; tunc certe deſiderio noſtro potitis, longe adhuc nobiliorem futuram eſſe ſcientiæ noſtræ medicæ faciem, ſperare liceret. Neque minus ègregia noſtræ arte ſalutari accederent incrementa, ſi ejus antiſtites, in pulſuum, qui de ſanguinis atque humorum progreſſu teſtantur, negotio, tam in ſanis quam ſubinde etiam ægrotis intenſius paulo deſudarent, nec non curatius ad excretiones, earumque modum, quantitatem ac pondus reſpicerent.

§. XXXVII. Quis itaque ex dictis & demonſtratis hactenus non evidenter agno-

gnoſcit, ſolidam Medici theoriam & praxin potiſſimum in ratione & prudentia fundari? Quis porro ambiget aſſerere, rationem Medici eſſe experientiæ & obſervationum directricem, imo clavem: atque experientiam rationali & phyſica theoria deſtitutam infidam eſſe, empiricam, mutilam atque mancam, & verum ignorantiæ aſylum? Patet ulterius ex antea adductis, illos qui inventis Anatomicis Phyſicis Mechanicis atque Chymicis uſum atque præſtantiam in ſolida Theoria & Praxi Medica ſtabilienda derogant, penitus ignorare, in quo noſtræ artis natura perfectio & incrementa verſentur. Neque obſcurum amplius eſſe poteſt, quod methodus medendi ſpecialis nihil ſit aliud quam medici judicium: quo differentiam ſtatus morbi cognoſcit, convenientia remedia invenit, inventa debito tempore ordine ac regimine applicat, & tandem ægrotantes ab iis omnibus, quæ ullo modo noxam inferre valent, ſedulo dehortatur. Unde etiam fluit, quod qui acri judicio pollent, ad praxin medicam faciundam admodum ſint idonei, & quod prudentia in judicando, felix atque fœcunda mater ſit omnis peritiæ, prouti imperitia e contra-

Solida Medica Theoria & Praxis potiſſimum in ratione & prudentia fundatur.

Qui inventis Anatomicis, &c. uſum atque præſtantiam in Theoria & Praxi Medica ſtabilienda derogant penitus ignorant in quo artis noſtræ natura, perfectio &c. verſentur.

Methodus medendi ſpecialis nihil eſt aliud quam Medici judicium.

Qui acri pollent judicio, ad Praxin medicam admodum ſunt idonei.

trario miſera ſoboles eſt hebetis animi, & ſtolidæ in diſcernendo imprudentiæ.

Pauci ex Medicis intelligunt quid ſit medicina. &c.

§. XXXVIII. Exponere hæc omnia paulo clarius in præſenti Diſſertatione voluimus, quum pauci ex Medicis, multo minus è vulgo, & artis noſtræ rudibus intelligant, quid medicina ſit, quæ ad ejus incrementa promovenda requirantur, quæ ejus ſint fulcra atque fundamenta, & quæ Medicus diſcere, ſcire ac docere debeat? Vulgaris error eſt, experientiam omne punctum ferre in praxi medica, & medici ratiocinationem in ea parum eſſe utilem, quum tamen, ut ſupra oſtenſum, ignorent veram rationis medicæ & experientiæ naturam; hinc etiam uſum & abuſum remediorum in quo cardo medicinæ practicæ verſatur, perperam diſtinguunt, ſed vel ex proſpero ſucceſſu obſervato certa remediorum genera in cœlum uſque extollunt; contra vero ſi malè aliquando ceſſerit eorundem uſus, ea ipſa, mirum! rurſus deprimunt & in orcum uſque damnant, quum tamen ipſum remedium, quod in ſe eſt optimum, hujus infauſti effectus non ſit incuſandum, ſed medici ignorantia, qui prudentia id recte applicandi eſt deſtitutus.

Vulgaris eſt error, experientiam omne punctum ferre in praxi medica.

Quam ob cauſam.

tus. Quare noſtro judicio ii Medici qui abſolute vel remedia nimium extollunt, vel ea ab aliis laudata ſine diſcrimine & limitatione increpant atque contemnunt, parum certè videntur artis noſtræ & veræ theoriæ & praxeos naturam penetraſſe. Sed hæc pro hac vice ſufficere cenſemus. Te vero L. B. rogamus ut memineris illius *Horatiani*:

Medici qui remedia nimium extollunt vel ea ab aliis laudata increpant, artis noſtræ naturam parum videntur penetraſſe.

——— ——— ——— Si quid noviſti rectius iſtis
Candidus imperti, ſi non, his utere mecum!

DIS-

FRIDERICI HOFMANNI
Diſſertatio Phyſico-Medica II.
DE
PRÆMATURA MORTE & MORBIS PRÆCAVENDIS.

§. I.

Perverſa opinio multorum animis eſt infixa quod Medici officium unice ſit ſanare.

PErverſa opinio à longo jam tempore multorum animis firmius infixa eſt, quod Medici officium unice ſit ſanare, adeo ut etiam ſolennis uſque adhuc invaleat mos, non a Medico conſilium vel auxilium prius expeti, niſi ubi magnus vel deſperatus morbus corpora humana jam occupaverit. Ignorant autem plurimi, quam parum ſolidi Medicus arte & ſcientia ſua in difficilibus, ſique per longas moras radices egerint, affectibus præſtare valeat. Equidem adverſus omnis generis morbos paſſim remedia à medicis numeroſa celebrantur & magni-

Hinc mos invaluit non à Medico conſilium prius expeti, niſi ubi magnus morbus corpora humana occupaverit.

magnificis laudibus extolluntur: Si vero rem ſine affectu conſideremus, pauca ſunt quæ laudes ſuas ſuſtinent, ſed pleraque ita ſunt comparata, ut famam ſuam proſtituant, & ſpem medentum penitus eludant. Ut enim quis ex acutis & periculo plenis morbis convaleſcat, id certæ naturæ potius quam artis beneficio debetur. Chronicarum vero complures paſſiones minus eſſe ſanabiles uſu & experimento proh dolor! quotidiano habemus exploratum. Quæ autem poteſtas ſit Medici & quid præſtare debeat & poſſit, pauciſſimi intelligunt, ipſique Medici non recte attendunt. Atque adeo quæ beneficia à Medicis vel Medicina in publicam mortalium rem poſſint redundare, quam plurimis eſt obſcurum atque incognitum. Permagna certe atque eximia res eſt, vitam hominum tueri, nec non omni modo cavere, ne illa abbrevietur, & ut ſine ſingulari & corporis, & animi, ægritudine illa diu ſervetur, efficere. Quod ſi vero candide fateri liceat, quod res eſt, vix ex centum hominibus unus ad eam pervenit ætatem, quam naturæ ordine ac curſu poſſet attingere, ſi ipſam methodum recte vivendi perſpectam haberet, neque ex ſupina ignoran-

Ut quis ex acutis morbis convaleſcat, id naturæ potius quam artis beneficio debetur.

Chronicorum complures minus ſunt ſanabiles.

Quæ poteſtas ſit Medici, pauciſſimi intelligunt.

Vix ex centum hominibus unus ad eam pervenit ætatem, quam naturæ ordine poſſet attingere.

rantia ſibi ipſi filum vitæ præſcinderet. Turpe dictu eſt, & pudet proponere, Medicos maxima ex parte hujus miſeriæ cauſam & culpam eſſe, quod ſcientiam ſuam hoc in argumento non ſatis excolant, neque talia addiſcant, vel doceant, quæ prematuram mortem arcere & infeliciſſimos morbos avertere poſſint. Videmus potius plures hiſce in rebus parum doctos in forum medicum protrudi, qui omnes morbos ſanare volunt, ſed paucos poſſunt; conſilium vero, quomodo ipſi præcaveri poſſint, in promptu ac paratu non habent. Hujus profundæ miſeriæ cauſa noſtris peccatis ac ingenti mentis corruptioni merito debet adſcribi, utpote benigniſſimus Deus obedientibus & piis tantum vitam longam promittit, inobedientibus vero loco pœnæ præmatura mors & magna afflictio corporis eſt deſtinata. Quam plures ex proceribus, & principibus, ex ſapientibus, eruditis, quique Rem Publicam re & opere juvant ſervari diutiſſime poſſent, modo vellent & doctos Medicos tempeſtive conſulerent. Inoptatis vero eſt, ut ipſi Medici id negotii magis curent eorumque meditatio ad vitam ſanam & longam tuendam fiat attentior. Dolendum vero

Medici maxima ex parte hujus miſeriæ ſunt cauſa.

Plures parum docti in forum Medicum protruduntur.

Quam plures diutiſſime ſervari poſſent, modo vellent & doctos Medicos tempeſtive conſulerent.

ro eſt, quod peſſimus & deteſtandus mos jam invaleſcat, ut nonnulli ea præſidia quæ ad hunc ſcopum obtinendum ſpectant, cujus generis ſunt exquiſita corporis noſtri omniumque rerum phyſicarum notitia, negligant & tanquam arti inutilia contemnant, cum tamen artis & ſcientiæ medicæ incrementum non aliter niſi Anatomiæ, Phyſices & Hiſtoriæ morborum pleniori notitia, potiſſimum vero Rationis cultura quæ experientiæ in ſe cœcæ unica eſt directrix, poſſit & debeat promoveri. Quod morborum cauſæ phyſicæ ſint, & quod præſervatio a morbis item ægri reſtitutio ab iiſdem cauſis pendeat, res eſt certiſſima, & ſi quis de eo dubitaverit, præſens tractatio id clariſſime edocebit. Quiſque vero ſanioris mentis intelliget, quod longe tutius & facilius ſit, corpora humana à morbis præſervare, quam illis oppreſſa reſtituere. Deus vero qui omnis veritatis & perſpicuitatis fons eſt, ex alto vires nobis elargiatur, quo errorum fontes qui ex abuſu rationis & inanibus figmentis unice proficiſcuntur nunc & omni tempore evidentiſſime detegantur.

Dolendum quod peſſimus mos jam invaleſcat, ut nonnulli præſidia ad hunc ſcopum obtinendum ſpectantia negligant.

Longe tutius eſt corpora humana à morbis præſervare, quam illis oppreſſa reſtituere.

§. II. Sana & longa vita nihil eſſe præſtantius, nihil optabilius, uno ore

Nil ſana & longa vita

 omnes

eſt præſtantius, ſed pauci ſunt qui cogitant de hoc beneficio adipiſcendo.

Ecquis eſt qui corporis ſui notitiam & quæ ſanitati & vitæ profunt vel obſunt, curæ cordique habeat.

Hippocratis de hiſce effatum.

omnes affirmant, pauci vero ſunt, qui cogitant de hoc beneficio adipiſcendo: pauciſſimi qui conſtans ac firmum habent propoſitum ea addiſcendi & obſervandi, quæ huic ſcopo accommodata injunguntur. Ecquis enim eſt, qui corporis ſui notitiam & eorum cognitionem, quæ ſanitati & vitæ proſunt vel obſunt, curæ cordique habeat? cum tamen ſi quis ſtabilem & firmam valetudinem tueri velit, Medicus ſui ipſius eſſe debeat, quod plane eſt neceſſarium. *Pulchre in epiſtola ad Damagetum Hippocrates inquit: ſi quis juxta propriam facultatem omnia facere cogitaret, ſtabilem ſane cuſtodiret vitam ſe ipſum cognoſcens.* Quoniam vero hoc nobile argumentum fuſius in pluribus Diſſertationibus perſequuti ſumus, hinc nolumus longius hiſce immorari, ſed potius, ut inſtituti noſtri fert ratio, convertimus nos ad ea, quæ & præmaturam mortem & morbos corpus deſtruentes avertant ac præcaveant. Quemadmodum vero in genere nunquam Medicus ſemper ſanare vel præſervare aliquem poteſt à morbo, (nam medica ſcientia relationi individuorum tantummodo innititur:) ita etiam hoc conſiderare oportet in negotio præſervationis & vitæ longæ acquiren-

rendæ, quod natura à natura, corpus à corpore multum differat; unde videamus unum corpus altero eſſe aptius ad ſanitatem vitamque diutius tuendam. Permagni momenti ad hanc rem debet eſſe nativæ cujuſque corporis ſtructuræ conſideratio. Quidam à parentibus robuſtum, validum atque durabile corpus adepti ſunt, quidam imbecillum, languidum, ſenſibile, & quod variis & multis morbis patet, nacti ſunt. Multum certe intereſt, à quibus parentibus quis fuerit prognatus, & qualis fuerit ejus conceptus, an ſemen maturum fuerit, qualis matris vel nutricis conſtitutio. Nam ſi quis fuerit ex parentibus longævis, validis, ſanis, & virilis ætatis, ſi conceptus fuerit tempore verno, ſalubri, à parentibus rara ſed fervida venere utentibus circa tempus matutinum, peracta coctione: porro ſi mater infantem geſtans fuerit bene ſana, tranquilli animi, ab omni impetu affectus vacua, & bono ac ſalubri lacte nutritus, is corpus etiam obtinebit validum, injuriis morborum minus patens, & longæ vitæ protrahendæ idoneum. Inter bonæ naturæ autem & robuſti corporis judicia ſunt: oculus vivax, dentium multitudo & robur, manuum ac pedum nec non

Unum corpus altero aptius eſt ad ſanitatem vitamque diu tuendam.

Quidam à parentibus robuſtum adepti ſunt corpus. Quidam imbecillum & languidum nacti ſunt.

Horum omnium rationes.

Quæ bonæ naturæ & robuſti corporis ſunt indicia.

aurium, natium, labiorumque magnitudo & apta formatio, femora & crura firma, carnoſa, pilis obſita, magnum & capax cranium, vaſorum amplitudo, adeps parcior. Talis enim habitus corporis de ſolidorum robore, quæ fluidorum iter dirigunt ac motum diſpenſant, abunde teſtatur. Etenim quo facilior & promptior fluidorum per ſolida motus eſt, eo vegetiores omnes perſiſtunt corporis functiones, eoque minus morborum cauſæ generari vel radices agere poſſunt. Alia vero corporis conſideratio eſt imbecilli, languidi, ad morbos proclivis, quod acquiritur, ſi quis natus fuerit à parentibus morboſis, ſenſibilioris corporis & animi; ſique conceptus ſuerit in parentum ſenectute, vel etiam in ætate prima, & adhuc infirma; vel à crapula & intemperantia præcedente ſemen factum fuerit effœtum, aquoſum, immaturum; ſique geſtatus fuerit à matre ſpaſmis & animæ gravibus motibus aſſueta & lacte fuerit nutritus impuro, intemperato, & nutrix animi affectibus agitetur. Dici vix poteſt, quantum interſit ad robur corporis, ut a nativitate fundamenta ac primordia ſolidorum, a quorum robore, vigore & vi motrice fluidorum natura

Alia huic contraria corporis conſideratio.

tura & motus pendet, probe fuerint diſpoſita, ordinata ac conſtructa; unde etiam rectiſſime natura dicitur à naſcendo. Inſalubris vero & minus benignæ naturæ indicia ſunt: depreſſus thorax, cranium parvum, nimia ſenſibilitas corporis, animique, laborum intolerantia, exiguitas vaſorum atque anguſtia, cutis rara, caro ſpongioſa, flaccida & mollis, & extremarum partium parvitas: tales longe facilius incurrunt in morbos, eaque propter ſalubria vivendi præcepta majori attentione tenentur obſervare.

Inſalubris naturæ indicia enumerantur.

§. III. Quiſque ex jam dictis clariſſime intelliget, vario opus eſſe regimine, multumque differre diætæ vivendique regulas, prout videlicet corpora majus vel minus fuerint robuſta. Evenit enim ſæpiſſime & uſus docet, quod ea, quæ robuſta corpora ferre poſſunt, non quadrent debilibus ut potius hæc lædant. Quare ſicuti victus ſanorum à victu ægrotantium: ita victus robuſtiorum à victu debiliorum corporum multum inter ſe diſtat. Sanus homo, recte notante *Celſo lib.* 1. *cap.* 1. *p.* 21. *&* 22. qui bene valet, & ſuæ ſpontis eſt, nullis ſe obligare debet legibus, neque Medico eget: hunc oportet varium habere vitæ genus, modo ruri eſſe, mo-

Ex dictis facilè quiſque intelliget vario opus eſſe regimine.

Nam quæ robuſta corpora ferre poſſunt non quadrant debilibus.

Celſi de his oraculum.

do in urbe, ſæpius in agro, navigare, venari, quieſcere, frequenter ſe exercere. Paucis: ſanus homo omnibus rebus debet aſſueſcere, variis cibis, potionibus, aëri, modo non nimium excedat, ſed modum teneat in omnibus.

Horum omnium ratio.

Debiliores vero & morboſæ naturæ homines non tantum modice, ſed & medice vivere & ea accurate tenere debent, quæ corporibus nocitura vel profutura ſint. Sæpe tales lædit minimum, quod robuſtiora plane non offendit; ſani itaque & robuſti paucis ègent regulis, quarum hæ præcipuæ ſunt, ut fugiant ignaviam & nimiam quietem, corpus vero moveant, neque nimium ſe ſatient & menſuram motus atque alimentorum probe obſervent: hanc in rem mirifice mihi placet, quæ *Hippocrates libro de Diæta* philoſophatur qui ita pronunciat:

Ac Hippocratis effatum.

Si inventa fuerit ciborum menſura & laborum ad unamquamque naturam numerus, ita ut exceſſus neque ſupra, neque infra modum fiat, inventa ſane exacte eſt hominibus ſanitas. Nam contrarias inter ſe vires habent cibi & labores, verum inter ſe mixti conferunt ad ſanitatem. Labores enim ea, quæ inſunt, conſumere ſolent; cibi autem & potus, ea quæ evacuata ſunt explent. Ut

rem

rem in pauca contrahamus. Vita hominis ut duret, & conſervetur ſanitas, homo continuo opus habet ingerendis & egerendis. Aërem, qui vehiculum mobilioris & tenuioris adhuc ſubſtantiæ eſt; in ſingulæ momenta debemus inſpirare. Hic ſecundum *Hippocratem libro de flatibus* motum & ſenſum præſtat partibus. Alimenta ſolida æque ac fluida in inſigni quantitate ſingulis diebus ingerenda ſunt; horum vero pauciſſima pars in vaſis, quæ in robuſto homine vix quindecim libras fluidi capiunt, remanet, ſed quicquid ex aëre & alimentis corpus ſubiit, continuo rurſus debet excerni. Sub perpetuis & reciprocis itaque ingeſtionibus & excretionibus vita corporis durat atque fovetur, neutiquam vero ſolis excretionibus continetur. Quamdiu itaque debito numero, menſura, proportione hæc invicem fiunt, ſibique reſpondent, bene valet corpus ejuſque actiones ſecundum naturam ſive ſapientiſſimum ordinem fiunt. Quicunque itaque multum ingerit, multum debet emittere, & iterum, qui multum excernit, multum debet aſſumere: quoniam vero motus, labor atque exercitatio corporis ad motum ſolidorum & fluidorum, & con-

Recte valentium ratio & regulæ.

ſequenter ad quantitatem excernendam multum confert; hinc ſequitur, ut, qui multum loborat; multum quoque debeat alimenti capere. Quare, ut recte monet *Hippocrates libro de diæta: oportet diſponere menſuram ac proportionem laborum ad multitudinem ciborum & hominis naturam, & corporum ſtaturas ac ætates, & ad anni tempora, & ad mutationes ventorum, & ad regionum, in quibus degunt, ſitum, annique conſtitutiones ac ſtatus.* Quiſque ita mortalium ſi diu vitam ac ſanitatem tueri deſiderat, ſedulo debet obſervare, an excretiones cum ingeſtis habeant proportionem: quæ ſi læditur, via paratiſſima eſt ad multorum morborum geneſin. Inde enim humorum præternaturalium abundantia & pravitas, à quibus humorum ſtaſes ac ſtagnationes viſcerumque obſtructiones & corruptiones pendent, propullulant. Tutiſſima itaque præſervatrix morborum & cuſtodia ſanitatis eſt abſtinentia & temperantia in victu, laborque impiger.

Alterum Hippocratis oraculum.

§. IV. Denique ſi diu ſanus homo velit permanere, utile æque ac neceſſarium eſt, ut fluida in perpetuo ac libero progreſſu per minima vaſcula, ex quibus omnia viſcera, & univerſi corporis

Fluida in perpetuo ac libero per minima vaſa progreſſu

poris compages conſtructa eſt, conſerventur; utpote formalis vitæ ratio circuitus fluidorum eſt, qui quamdiu viget, homo dicitur vivere, ſi plane aboletur, mors præſto eſt. Deinceps fluidorum progreſſio illud eſt medium, quo corporis ejuſque partium mixtura ad corruptionem paratiſſima, ſalva & illibata permanet, ſanitas ſervatur, morbi arcentur, eorumque ſanatio perficitur. Nam quicquid veteres de natura pronunciarunt, quod ſit actionum corporis præſes, vitæ conſervatrix, morborumque medictrix, hoc optima ratione per fluidorum non interruptum circulum beneficio reciprocæ ſyſtoles ac diaſtoles, tonique ac elateris fibrarum & ſolidorum explicandum eſt. Excretionum enim ratio, ſine quibus vita non ſtatim ceſſat, ſed ſanitas periclitatur, a circuli ſanguinis moderatione maximam partem dependet. Quoniam vêro autopſia & analyſi teſte, humidum ſanguinis & ſeri plus quatuor vicibus ſiccum & ſolidum exſuperat, ideo facile eſt judicandum, hominem majori humidi & potus, quam ſolidi & ciborum quantitate egere. Videmus hinc calida infuſa herbarum cum aqua dulci parata, potum convenientem largiorem,

conſerventur.

Excretionum ratio à circulo ſanguinis moderatione maximam partem dependet.

rem, nec non thermarum atque acidularum uſum, naturæ non modo, ſed & ſanitatis tutelæ, admodum eſſe accommodatam. Deinceps perquam notabile eſt, ſanguinem atque humores intemperie etiam laborantes, quæ ex diverſorum alimentorum aſſumtione judicatur, non adeo nocere, ſi interrupto motu circumvolvantur, ſimul ac vero ſubſiſtunt & ſtagnant, mox morborum ſegetem præſto eſſe.

Præcipua Medici & cujuſque, qui vitam ſanam & longam amat, cura eſſe debet, ut illibatum ſanguinis conſervet cirlum.

§. V. Prima itaque & præcipua, & medici & cujuſque, qui vitam ſanam & longam amat, cura atque intentio eſſe debet, ut liberum & illibatum ſanguinis conſervet circulum, neque illum admodum turbet atque pervertat; quem in finem quiſque nocentiſſimos animi affectus, omniaque temperie excedentia: ut nimium frigus, diuturnam humiditatem, omneque nimium quod naturæ ſecundum Hippocratem admodum eſt inimicum ſtudioſe ac ſedulo evitare debet. Tandem quiſque ſibi caveat a ſubitis mutationibus, quæ ex nimii caloris tranſitu in exceſſivumque frigus & contra fiunt: Nimia repletio poſt famem, vel ubi corpus a morbo fuerit debilitatum, ſubita quoque mutatio eorum quæ diu conſuevimus, ingens ſolent

Quiſque ſibi caveat à ſubitis mutationibus.

Etiam eorum quibus diu conſuevimus.

lent afferre corporibus damnum. Hæ ſunt generales regulæ, quales omnes ſive robuſtioris ſive imbecillioris naturæ fuerint, debent obſervare.

Quænam facienda vel omittenda ſunt, ut quiſpiam à morborum injuriis maneat immunis & incolumis.

§. VI. Non vero eſt noſtri inſtituti de victus ac diætæ præceptis primario hoc loco agere, ſed morborum primos fontes atque origines aperiendo perſpicue volumus oſtendere, quænam facienda vel omittenda ſint, ut quiſpiam a morborum injuriis immunis, diu ſalvus & incolumis maneat. Hoc vero quod fieri poſſit, tam a priori, rationis lumine, quam a poſteriori ſenſu, experientia ipſoque affectu clariſſime poteſt demonſtrari. Morbos eſſe turbationes motuum, variaſque eſſe cauſas, quæ motus naturales immutant, nemo facile in dubium revocabit. Si quis itaque morborum cauſas ſingulas habeat perſpectas ac cognitas eaſque ſedulo corpore arcere ſciat, tunc certe præſervationis via erit inventa; hoc autem jam fuſius deducere & exemplis rem confirmare, ſcopi noſtri ratio erit.

Febres ſunt morbi humano generi valde infenſi.

§. VII. Initium vero deductionis noſtræ faciemus à febribus, quæ morbi ſunt humano generi valde infenſi; inter hos vero periculo ac vehementia omnes ſupe-

Duplicem cauſam agnoſcunt.

ſuperat peſtis & ipſi affines malignæ exanthematicæ febres. Cauſam agnoſcunt duplicem, altera extra corpus; altera intra corpus quæri debet: priorem conſtituit tenuiſſima a corpore infecto proveniens exhalatio, quæ miaſmatis & contagii nomine venit; hæc beneficio aëris intra corpus ſubiens pauco tempore ſolidorum ac fluidorum vim indolemque ſubtiliſſima corruptiva fermentatione turbat ac deſtruit; altera cauſa conſiſtit in corpore, quando hoc ſuccis impuris & qui facile miaſmatis virtuti obſecundant repletum eſt. Vis quoque motrix ſolidorum quando ſimul labefactata & corpus debilitatum eſt, natura oppreſſa ægre putredinem arcere & corpus defendere poteſt. Ut evitemus itaque hujus luis truculentiam nihil præſtantius eſt, quam omni modo fugere ſuſpecta & infecta loca, omniaque quæ recipiendo & retinendo contagio ſunt idonea evitare. (II) quando in infectis locis verſamur, ne miaſmata in aëre undulantia nobis noceant, conſultum eſt, fauces & os cum aceto bezoardico mixto cum aqua vel vino probe eluere, idque in nares attrahere; interne vero frequentius ſucco citri, quod Turcis familiare eſt remedium, aut vino

Peſtem ut evitemus nihil eſt præſtantius quam fugere loca infecta.

Quid porro faciendum.

no

no rhenano uti, utpote acida tenuiſſimum talem putridum vaporem egregie figunt ac corrigunt. (III) Graſſantibus ejuſmodi malignis contagioſis morbis, nihil tutius eſt, quam corporis ſui ejuſque virium probe habere rationem, eumque in finem cavenda intemperantia, quæ cruditatum genetrix: omnis impetuoſus animi affectus animi terror quæcunque corpus debilitant, ut ſunt nimii labores, fames, exceſſivæ evacuationes tam ſanguinis quam aliorum humorum, vigiliæ, excedens venus, crapula. Si vero corpus cacochymia infectum fuerit, præter hæc jam dicta convenit balſamicis impuritatem humorum corrigere, ſuperfluum cum moderamine foras proſcribendo. Cui intentioni cum effectu ſatisfaciunt quæ ex Myrrha, Aloe, Succino, Croco, Extractis Amaris, Maſtiche, Opobalſamo, reſina Ligni Aloes conſtant ſive in ſolidam, ſive in liquidi formam fuerint redacta, modo crebrius & parciori doſi in uſum vocentur. In ſumma: omnia temperata balſamica cum vel ſine acidorum acceſſu acuata in arcendis contagioſis morbis magnum punctum abſolvunt.

Corporis ſui probe habere rationem.

Intemperantia cavenda.

Omnis impetuoſus animi affectus &c. proſcribendi.

Myrrha Aloë, Succinum, &c. in uſum vocentur.

§. VIII. Quod jam dictum eſt de Peſte

Quod de peſte eſt dictum, id quoque valet de aliis, qui contagio ſerpunt.

ſte & malignis febribus, id quoque valet de aliis, qui contagio ſerpunt atque infeſti ſunt, quibus Variolas, Morbillos merito debemus annumerare, quorum miaſma contagioſum, ſi corpora cacochymica offenderit, diram & lethalem ludere ſolet cataſtrophen. Graſſantur potiſſimum autumno & vere ubi ſubitæ tempeſtatum mutationes humores ad ſtagnationem & putridas corruptiones diſponere ſolent; eumque in finem acida temperatiora ut Phlegma Vitrioli, Spiritus Vitrioli phlegmaticus, Tinctura Roſarum, Violarum, contagii tempore uſurpata non fructu carent, & parciorem quoque variolarum copiam efficiunt. Deinceps optime nondum hoc morbo correpti ſibi proſpiciunt, ſi fugiant infecta loca, & firment & roborent vitales humores, ne vehementia contagii facile ſuccumbant. Convenit itaque omnia exceſſiva fugere, & maxime a ſubitis aëris mutationibus ſe cavere. Sique nimium tempeſtas pluvioſa & humida regnat, parum oportet comedere, omneque crudum, craſſum, impurum & quod difficillime ſolvitur, evitare. Maxime omnium vero abſtinendum eſt a dulcibus, fermenteſcibilibus, farinaceis, omnibuſque, quæ cor-

Acida temperatiora uſurpata non fructu carent.

Nondum hoc morbo correpti fugiant infecta loca.

Quid tum ulterius agendum.

corpora debilitant ut ſunt purgantia, crapula, venus, eo quod vappeſcentem lentorem ſuccis afferant. Cum vero hi morbi infantilem ætatem ordinario adgrediantur, videndum num verminoſa putredo in canali inteſtinorum ſubſiſtat, quæ vim morbi ac ſymptomatum vehementer adauget. Utile eſt, ab hac corpus Mercurialibus cum Balſamicis amaris purgantibus remixtis liberare. Præſtat quoque graſſantibus variolis infantibus Abſorbentes Pulveres ex lapidibus cancrorum, matre perlarum admixto pauxillo cinnabaris & nitri crebrioribus vicibus nec non Infuſa ex ſemine fœniculi, radice ſcorzoneræ, liquiritiæ, herbæ veronicæ offerre. Sique purgare expedit primas vias, Pulvere rhabarbari & mercurio dulci id perficere debemus. Hac ratione ſi procedimus, id nobis polliceri poſſumus, ut mitius hic morbus ſua tempora abſque metu graviorum ſymptomatum vel confluentium, faciem mire defædantium, & graviorum inflammationum, percurrat. Ne vero benignæ variolæ in malignas convertantur, quod ab imperitis Medicis frequentius fit, cavendum ante omnia eſt ab omnibus expellentibus calidioribus & regimine calido præ-

In infantibus.

ſer-

ſertim primis diebus, nam ſi ullo in morbo certe in hoc natura vult duci non vero pelli. Fruſtraneum eſt expulſionem moliri ubi materia nondum cocta à ſanguine ſeparata & ad exitum fuerit diſpoſita.

In gravidis & nutricibus.

§. IX. Quoniam vero impuri gravidarum & nutricum ſucci, in liberos transfuſi, materialem exanthematicæ luis, tam variolarum quam morbillorum cauſam conſtituunt: hinc prudentis Medici eſt, quovis modo humorum pravitatem & corruptelam in gravidis æque ac nutricibus præcavere. Et quia humorum ac ſanguinis depurationi promptior hujus circulatio æque ac excretionum naturalium vigor mirifice favet: hinc convenienti tempore adminiſtratæ ſanguinis miſſiones, nec non leniores alvi evacuationes, infuſaque herbarum calida eo ſplendent effectu, ut infantes raro vel mitiſſime procedente variolarum & morbillorum affectu affligantur. Notavimus crebra vice gravidas, quæ, natura ſic moderante, menſium fluxum aliquoties expertæ ſunt, liberos, qui per omnem ætatem a variolis immunes permanſerunt, progeneraſſe.

§. X. Succedit jam febris purpurata

noſtro

noſtro climati ac ſexui ſequiori familiariſſima, ipſiſque puerperis maxime infenſa: in nonnullis ſubjectis quandoque variolis, morbillis aliiſque continuis, vel etiam malignis febribus in fine non ſine metu periculi ſeſe aſſociat. Soboles eſt impuræ vappeſcentis & corruptæ lymphæ quæ dum ob obſtructas glandulas ſtagnat & motu caret, hoc vitium contrahit & ſæpe chronicam purpuram inducit. Meo quidem judicio noſtris regionibus gravidis perquam familiaris eſt, ob paulo liberaliorem uſum placentarum ex triticea farina, butyro & ovis paratarum, nec non ob abuſum dulcium, quæ fermentatione primarum viarum facile aceſcunt & inſignem lentorem humoribus ingenerant. Si vita ſedentaria, neglectus venæ ſectionis & evacuationis alvinæ in gravidis accedit, atque diuturnæ humidæ tempeſtates regnant, in puerperis hic morbus ſæpiſſime viſitur. Non ſemel notavimus á ſuppreſſo fluore albo periodico & critico, loco hujus purpuram ſucceſſiſſe, quæ reſtituto fluxu corpus deſeruit. Quod vero aliis malignis & continuis febribus in fine quandoque ſupervenire ſoleat, Medici ut plurimum in culpa ſunt, qui collectas alvi plus juſto

Febris purpurata ſexui ſequiori familiariſſima.

Hujus cauſa.

Qua ratione Medici hic ut plurimum in culpa ſunt.

diuturna retentione impuras ſordes, per calidum regimen & ſudorifera, in lympham transferunt. Quapropter præſervationis fine gravidis, ne puerperæ factæ in moleſtias hujus morbi incidant, ſuademus parciorem dulcium & farinaceorum uſum, & ut motu, venæſectione debito tempore admiſſa, uſuque infuſorum calidorum & polychreſti evacuantis humores ab omni impuritate præſervent ipſis injungimus. Convenit quoque in ipſo puerperio lochiorum fluxum in ordine ſervare, primamque regionem, quæ ut plurimum colluvie ſordium ſcatet, in puerperis mature expurgare, minime vero, quando hoc nondum factum fuit, in ſudore perpetuo eas ſervare vel ſudoriferis uti. Ne vero aliis acutis morbis demum ſuperveniat, cautio adhibenda eſt, ne nimis diu alvus maneat adſtricta, ſed potius ea mature, aut emolliente clyſtere, aut ſuppoſitorio, aut polychreſto evacuante vel ſalino nitroſo remedio, pro circumſtantiarum ratione, eſt aperienda.

Quid in hoc caſu ſit agendum.

§. XI. Sequuntur jam Catharrales febres, quæ ob aëris inæqualitatem ſubitamque ejus mutationem vere & autumno epidemicæ ſunt, & variis larvis incedunt, corporaque, maxime frigi-

Febres Catharrales vere & autumno ſunt epidemicæ. Quæ deſcribuntur.

dæ

dæ & humidæ temperaturæ, corripiunt. Interdum ferina tuſſis, pectoris oppreſſio, coryza, quandoque faucium ſqualor & inflammatio jungitur, etiam dolor gravis artus occupans ſive rheumatiſmus circa noctem exaſperatur. Quapropter tempore, quo ſolent graſſari, mirifice prodeſt parum cibi aſſumere, ſinque perpetuo, ſed moderato tranſpiratu cutis emunctorium conſervare, quod fit vitando aërem frigidiorem & valde humidum. Maxime omnium vero cautio eo eſt dirigenda, ne imminente veris ſerenitate ſubito mutemus veſtimenta, leviora induendo, quod plures ſuo damno experiuntur: deinde cœlo diu exiſtente frigido & humido, nullo modo vires corporis ſubtrahere vel tranſpirationis negotium intercipere licet, quem in finem oportet evitare ſanguinis miſſiones, nimias purgationes, intempeſtivam venerem & victum durum, ſalſum, craſſum. Crebrius a nobis obſervatum plures a venæ ſectione liberalius inſtituta corpora frigido & humido aëri objeciſſe, & inde catarrhales febres reportaſſe.

Quæ deſcribuntur.

Quomodo corpus tum eſt moderandum.

§. XII. Catarrhalibus affines & congeneres ſunt eæ, quæ cum artuum doloribus corpora invadunt, & quamvis

Catharralibus affines ſunt quæ cum ar-

tuum doloribus invadunt.

hi ipſi morbi ſuam ſedem] altius in viſceribus habeant, illorum tamen impetus certo tempore ſolet ingraveſcere, & eo maxime, ubi inæquales & ſubitas aëris permutationes argenti vivi in barometro motus varians indicat. Quod fit præcipue vere & autumno & circa æquinoctia. Multum vero ad arthritidis fixæ, præſertim podagræ, generationem facit nativa debilitas ligamentorum nerveo tendinoſorum glandulis interſperſis gaudentium. Si itaque hæreditaria quædam adfuerit diſpoſitio, ad mitigationem mali hæc ſunt tenenda: Omnia videlicet, quæ pedum vigorem & totam naturam debilitant, & tranſpirationem, optimam ſanguinis depuratricem, lædunt, cane pejus & angue fugere oportet; contra vero quæ roborant vires, quæ neceſſarias & naturæ convenientes excretiones adjuvant, utilitatem adferunt maximam. Rejicimus itaque merito largiorem vinorum, cujuſcunque fere generis ſint, ingurgitationem, venerem vagam & fervidam, & vehementiorem animi impetum, nec non in victu intemperantiam: Laudamus vero ac vehementer commendamus provocationem fluxus hæmorrhoidalis, ſi natura huic conſueverit, vel loco hujus

Quando hoc fit.

Quid multum ad podagræ generationem faciat.

Quid conferat.

Quid noxam inferat.

venæ

venæ ſectionem aut ſcarificationem in partibus affectis, corporis motum, lac caprinum cum fontibus mineralibus ſale alcalico turgidis potum: inſignem quoque uſum præſtat alvum in officio ſuo continere, quem in finem pillulis Cratonis, Beccherianis genuinis vel correctis ſingulis ſeptimanis utendum eſt. Valde vero proficuum obſervamus balſami noſtri liquidi externum uſum, cujus inunctione extra paroxyſmum præſervationis gratia ſingulare articulis accedit robur. Deinceps pedes pellibus animantium probe muniantur, neque refrigerentur, nec humectentur, aut valde ſudent, ſed ſicci ſerventur. Si vero ob debilitatem ſtomachi vinum potui eſt dandum, omnium nobiliſſimum Hungaricum offerendum eſt. Memini aliquoties maximum allevamentum paroxyſmo podagrico accedere, ſi ante acceſſionem pulveres præcipitantes cinnabarini propinentur iiſque mox ſubjungantur doſes aliquot evacuantis lenioris. Dici enim vix poteſt, quam utile ſit mature, non modo in aliis morbis, ſed & in arthriticis, primam regionem expurgare, & ex flexura duodeni, quæ faber morboſarum minerarum plerumque eſt, morbi ac paroxyſmi materiam eli-

Auctoris Remedia ac medendi Methodus in podagra.

minare: hac enim ratione ſymptomatum vehementia non ſolum minuitur, ſed & citius morbus exſtinguitur. Neque ſine ratione, ſaniores veterum in prima podagræ acceſſione emetica vehementer laudarunt. Ita Martianus in Commentario ad Hippocratem p. 382. ſcribit: *Ego obſervavi quam plurimos podagricos ab hoc affectu liberatos aut mitigatos fuiſſe, ubi acetoſa evomuerint.* Et Alpinus de medicina Ægyptiorum pag. 110. refert: *multos novi a podogra renumque calculo vexatos vomituum crebro uſu magnopere adjutos.* Et Hildanus centuria 6. obſerv. 83. mirifice in podagræ acceſſu deprædicat vomitorium, quoniam poſt ejus uſum nullus fere ſequitur dolor & ſcribit id cum magno ſucceſſu expertum eſſe in nonnullis ægrotis. Quæque jam dicta ſunt de podagra, hæc omnia circa alias arthritidis & rheumatiſmi ſpecies ſunt obſervanda. Inter has iſchiatis ſolet eſſe moleſtiſſima, cui, ut præveniamus, opportuno præſidio eſſe ſolent venæ ſectio in talo, equi vectio, mutatio aëris, thermarum vel acidularum potus, purgatio ſingulis menſibus bis facta, aëris mutatio, quæ in univerſum ad præſervationem omnium arthriticorum affectuum *Theodorus Priſcia-*

Veteres in prima podagræ acceſſione Emetica valde laudarunt.

Uti Martianus Alpinus & Hildanus.

ſcianus p. 308. etiam atque etiam commendat.

§. XIII. Deſcendimus jam ad inquirendam methodum ab hecticis & lentis febribus corpus noſtrum defendendi. Putridæ excrementitiæ ſordes, vitalibus ſuccis intime mixtæ, harum febrium ſunt genetrices, hæ vero producuntur, quando criticæ evacuationes per ſudorem; per alvum vel alia emunctoria aut fonticulos & ulcera antiqua ſupprimuntur. Hoc etiam evenit, ſi conſuetæ ſanguinis excretiones, ſive per hœmorrhoides, ſive per uterum cohibentur, vel quando febriles intermittentium motus, qui ſæpe magno præſidio ſunt viſceribus obſtructis aut relaxatis, nimis celeriter opiatorum, adſtringentium, quorſum etiam referri debet China Chinæ abuſu ſiſtuntur. Oritur quoque lenta febris, quando corpori a morbo vel nimia evacuatione, debilitato alimenta plus juſto ingeruntur, quo fit ut promptiſſime peſſimæ cruditates in corpore & primis viis colligantur. Si viſcerum adfuerit corruptela inſanabilis fit febris, quæ hectica appellatur. Quemadmodum autem variæ eſſe ſolent harum febrium cauſæ: ita præſervandi modus diverſus eſt. Si corpus valde fue-

Qua via corpus noſtrum à febribus hecticis queat defendi.

rit enervatum, ventriculi primo omnium ratio eſt habenda, præſertim ne nimio alimento eum oneremus, ſed parum ſemel at crebrioribus vicibus, eſt aſſumendum, moderatus quoque ſit corporis & tranquillus animæ motus neceſſe eſt. Cautio quoque adhibenda, ne nimis cito intermittentium impetum cohibeamus, præſertim ſi humorum copiam atque ſtagnationem, nec non viſcerum obſtructionem pro radice habeant. In conſuetis ſanguinis evacuationibus ſuppreſſis; juſto tempore venæ aperiantur. Quoniam vero prima, quæ in ventriculo & duodeno eſt, regio, colluvie ſordium repleta, mater eſt harum febrium: hinc mature leni emetico vel ſale aperitivo aut evacuante polychreſto ea deplenda eſt: id enim ſi non accidit, calor nimius & vires & ſolidarum partium ſuccos laudabiles depaſcitur.

Intermittentium impetus haud nimis cito eſt cohibendus.

Febres quarum paroxyſmus certo temporum intermittit.

§. XIV. Sequitur jam ut a febribus illis quarum paroxyſmus certo temporum intervallo intermittit, corporis præſervandi modum meditemur. Hæ, cujuſcunque generis fuerint, ſingulis anni temporibus, ſola hyeme excepta, graſſari ſolent, certis vero etiam locis ſunt endemiæ. Verum ſimillimum eſt

aë-

aërem ſubtilioris cauſticæ febrilis materiæ, ex confermentatione variarum particularum productæ vehiculum eſſe, hæc condenſata, præſertim occiduo ſole, intus ſubit vitalia, & ad ventriculum & duodenum deſcendens, cum ſtagnante ibi bile & pituita, mineram febris fabricat. Ita epidemice graſſantes generantur. Alioquin a tranſpiratione prohibita & cruditatibus ventriculi, alienam indolem mora nanciſcentibus, ſolennis fit febrium geneſis. Quod ſi vero intermittens offendit labem in viſceribus, diuturnior ac contumacior fit. Intenſior vero earum fit æſtus in cholericis, diætæ vinoſæ adſuetis & iis qui ad iram proclives ſunt. Qua propter ad febres diſpoſiti, quo graſſantur tempore, hæc debent ſervare (I) aëri veſpertino vel nocturno, neque cœlo nubilo ac pluvioſo, corpus diu objiciendum. (II) quiſque tunc ſeſe abſtineat a crudis & duris cibis, cujus generis ſunt omnia marina, carnes infumatæ & induratæ, lacticinia parcius ſumantur, ante omnia vero id omne evitandum eſt, quod cum nauſea aſſumitur, utpote in ventriculi ſinu moratur & facile corrumpitur. Quandocunque vero vitioſa cruditas, ſolennis fe-

Quid in hiſce febribus obſervandum & quomodo curentur.

febrium procreatrix, cum febrium prodromis præſens eſt, nil ſecurius abſtinentia & bono emetico, quod vel ſolitarium vel cum infuſo mannæ ſociatum, primas vias ob omni putridarum ſordium colluvie liberat, una ſæpius vice febrem præſcindens.

Febres continuæ raro fiunt ſine inflammatione interiori.

§. XV. Febribus admodum affines ſunt inflammationes. Nam continuæ raro ſine inflammatione interiori fiunt, neque inflammatio ſine febre facile exiſtit. Omnium vero intenſiſſima eſt, quæ conſiſtit in ventriculi membranis, & perfrequenter fit, neque ſine periculo. Quum enim ſenſibiliſſimæ parti accidat ſpaſmos & convulſiones in univerſo nervorum ac membranarum ſyſtemate celeriter ſuſcitat. Exemplo ſunt venena cauſtica, quæ inflammando ventriculum & inteſtina ſubito interficiunt.

Cauſæ.

Plura vero ſunt, quæ id malum inferunt, inter quæ eminet frigidus corpori extreme calefacto potus copioſe ſuperingeſtus, id quod perſæpe funeſto eventu accidit. Vehementior quoque ira, draſticum purgans vel emeticum, præſertim ſi quis frigidum ſuperbibat potum, grave hoc vitium ingenerat. Vidi plures necatos fuiſſe, quando a gravi ira forte emeticum ſumſerunt; cujus

cujus effectus fuit inflammatio ventriculi & mors. In peſte ejus inflammatio frequentiſſime fit, qua imminente vel præſente mortem inferunt emetica, quorum tamen uſus maturus & cautus non poteſt contemni. Incurrunt plurimi hoc malum ſi exanthemata in febribus, variolis, morbillis, purpura, petechiis, peſte retrocedunt, vel criticæ evacuationes in his dictis affectibus ſupprimuntur. Idem evenit in podagra, arthritide vaga, eryſipelate, ſi ab emeticis, venæ ſectione, frigore, terrore & inflammationi inimiciſſimis opiatis, materia retro cedit. Probe itaque hæc omnia obſervare debet Medicus, ne ex imperitia tantum malum accerſcat. Neque periculo carent inteſtinorum inflammationes, in dyſenteria, colica convulſiva ſpaſmodica aut herniarum comite iliaca paſſione. Peſſima ſunt hoc paſſu in alvi fluxionibus opiata vel adſtringentia: in colica convulſiva purgantia acriora, eaque aliquoties repetita, in hernioſis intenſum frigus aut iracundia. Quare hæc omnia ſedula cura ſunt evitanda.

Quas probè obſervare debeat Medicus.

Quando peſſima ſunt in alvi fluxionibus opiata. &c.

§. XVI. Succedit jam Peripneumonia, quæ profundior pulmonum inflammatio eſt, cum levior ſit pleuritis. Fit quan-

Peripneumonia eſt profundior pulmonum inflammatio,

quando ſanguis glutinoſus & craſſus, qualem ſemper fere peripneumoniaci e vena emittunt, motu corporis vehementiori, aut balneis, ſudorifero calido, iracundia, in anguſtiſſima vaſa impulſus ibique ſubito refrigeratus, incarceratur. Hujus mali generationi ſæpe polypoſam in pulmonum vaſis concretionem velificari ſectiones docent. Convenit itaque ut plethorici vel craſſo ſanguine abundantes, fugiant, quicquid corpus & nimium calidum & nimium frigidum reddit, maximeque eorum ſubitam invicem permutationem: ſervent vero ſanguinem fluxilem calido potu quem juvat nitroſo vel lixivioſo ſale acuere. Hæc etiam impediunt quo minus polypus in vaſorum anfractibus ſuccreſcat.

Quomodo fiat.

Quid conveniat.

§. XVII. Graviter ſæpenumero inflammari uterum, funeſti puerperarum ſymptomata docent: huic malo lochiorum ſuppreſſio, per refrigerationem, animi affectus aut diætæ vitia facta, cauſam ſubminiſtrat. Si impura fuerint corpora, ſi ſpaſmodicis abdominis cruciatibus pateant, malum hoc frequentia non minus quam periculo terribile eſt. Igitur ad præſervationem nihil eſt convenientius, quam hæc omnia averſari

Uteri inflammatio.

Ejus cauſa.

Ad præſervationem qvid conveniat.

ſari, idque curare ut ſpaſmi abdominis mature ſiſtantur, ne ab iis lochiorum fluxio cohibeatur; quibus indicationibus Oleum Amygdalarum dulcium, Sperma Ceti, Antimonium Diaphoreticum, Lapides Cancrorum, Nitrum, Crocus, nec non Flores Chamomillæ Vulgaris & Romanæ, ſummitates Millefolii cum cereviſia cocti & interius dati egregie ſerviunt, quia ſtagnantem ibi ſanguinem diſſolvunt eumque ad excluſionem præparant. Neque intutum tali in caſu venæ ſectionis præſidium eſt, utpote quo ad omnem inflammationem avertendam nihil eſt præſentius. Et ad Curationem.

§. XVIII. Periculo vero omnes antecedit phrenitis, quæ acutis paſſionibus in fine ſæpenumero jungitur. Cauſam dare ſolet partim retroceſſio omnis generis exanthematum, partim fortior tranſlatio ſive metaſtaſis ſanguinis facta ad caput, qua in faciei ac oculorum rubor, tumor, fortis arteriarum capitis pulſatio, diuturna vigilia, ſtillicidium ſanguinis ex naribus, alvus adſtricta, extremorum frigus comitantur: quo caſu venæ ſub lingua opportune ſecantur vel Ægyptiorum more nares ſcarificantur. Neque minus utile eſt blanda & continua diaphoreſi ſanguinis circu- Periculo omnes antecedit phrenitis. Remedia in phrenitide.

culum æquabilem ſervare, per mixturas temperatas, acidulas, alexipharmamacas: & alvum clyſtere aperire: hoc modo fit, ut infenſæ ſauguinis & humorum metaſtaſes æque ac retroceſſiones, ſordium excernendarum impediantur.

Magnis hæmorrhagiis corpora valde debilitantur.

§. XIX. Ab inflammationibus deveniendum jam erit ad enormes ſanguinis varia per loca excretiones quibus non modo corpora valde debilitantur, ſed & alii graviores morbi inde capiunt initium. Accedit, quod ſi natura ipſis conſueverit & ſanguis ad partes congeſtus exitum non invenerit, ilias malorum indè oriatur. Hac enim ratione in capite cephalalgiæ, hemicraniæ, ophtalmiæ, vertigo, auditus difficilis, aurium tinnitus, imo paralyſis, apoplexia ſuboriuntur: in pulmonibus inflammatio, obſtructio, corruptio, aſthma, tuſſis chronica, pthiſes hecticæ fiunt: ſi per vaſa hæmorrhoidalia non rite fertur ſanguis, non modo in inteſtinorum canale ſed & viſceribus abdominis ſtagnationes facit, & ita vomitus cruenttus, morbus niger Hipocratis, cachexia, hydrops, colicæ convulſivæ, hæmorrhoides cœcæ, ani inflammatio, nec non fiſtulæ, ulcera in hoc loco, tuber-

Ilias inde malorum oritur.

Quæ enumerantur.

tubercula, mictus cruentus, nephritis, inde ſubnaſcuntur. Prudentis itaque Medici eſt, omnem curam adhibere, omnemque operam dare, ne natura aſſueſcat ſanguinis excretionibus, ſolo menſium fluxu excepto, quod vero præſtare res utique ardua & difficilis eſt, neque vero minus omnis ſpes abjicienda venit. Cum vero ii, qui habitu corporis laxo, ſpongioſo & vaſculoſo præditi ſunt, ad copioſi ſanguinis generationem, æque ac ad ſpaſmos, qui omne ferunt in preſſura ſanguinis ad talia loca punctum, valde proclives ſint: propterea ne nimium ſanguis in eorum corporibus ſuccreſcat, & ut ſpaſticæ quoque ſtricturæ partium impediantur, omnimodo enitendum eſt. Huic ſcopo admodum conducit abſtinentia & temperantia ab iis, quæ copiam ſanguinis ingenerant: ut ſunt carnes juniorum animantium, lacticinia, dulcia, ova, gelatinoſa, farinacea, vina dulcia, cereviſiæ dulces ac ſpirituoſæ, otium, ſomnus largior: præſtat potius victus tenuis, ex vegetabilibus, herbis, fructibus, deſumtus, potuique dare convenit cereviſias tenues, vel loco harum vinum tenue cum aqua bona dilutum. Convenit quoque motu & exercitatione,

Prudentis Medici in hiſce omnibus officium.

Quæ porro conveniant.

ne, uſuque infuſorum calidorum ſanguinis circulum & proficuam tranſpirationem promovere. Deinceps venæ ſectio tali in caſu præſidium eſt omni laude majus. Hæc eo maxime tempore, quo ſanguis quaſi ebullire & exitum affectare ſolet, ut fit vere & autumno, circa æquinoctiorum tempora, adminiſtranda eſt, inque nonnullis ſubjectis, quæ ingentem ſanguinis copiam proferunt, bis imo quatuor vicibus debet repeti. Neque prætereundum eſt, omnes intempeſtivos animi motus, ubi metus eſt hæmorrhagiarum, magna cura opereque eſſe fugiendos, utpote qui ejus ſunt naturæ, ut ſolidorum tonum ac robur, quæ motum fluidorum dirigunt, aut nimia relaxatione aut vehementiori conſtrictione pervertant: quare videmus in praxi quotidie, iram & terrorem graviſſimarum hæmorrhagiarum eſſe auctores. Cum vero bilis acris in duodeno ſubſiſtens ſpaſmos abdominis concitet, & hæmorrhagicarum tranſlationum cauſa exiſtat: ideo mature hæc ut temperetur & expurgetur, nec non ut alvus quotidie reſpondeat, operam dare oportet; quem in finem rhabarbarina cum nitroſis & abſorbentibxs mixta etiam atque etiam commendamus. Hæc, quæ

Omnes intempeſtivi animi motus, ubi metus eſt hæmorrhagiarum magna cura ſunt fugiendi.

Remedia quæ præterea in hoc affectu conveniunt.

quæ jam monuimus, ſervanda quoque ſunt fœminis, quod nimias uteri hæmorrhagias, quæ in gravidis pariunt abortus, corpote arcent, avertuntque.

§. XX. Sequuntur jam dolores, quorum acerbitas ſæpe tanta eſt, ut corpus & animum hominis mire exerceant. Eminet vero ex hiſce ventriculi & inteſtinorum dolor acerbus, quorum prior cardialgicus, inſequens colicus appellatur, ut ut tenuia exquiſitæ ſenſibilitatis plus quam craſſa inteſtina occupet, tranſit ſæpenumero in pareſin, quandoque etiam in icterum, tympanitidem. Si quando autem is continuo ſpaſmis & flatulentiis exercet hominem, affectus dicitur hypochondriacus in viris, in fœminis paſſio hyſterica. Communis eſt ſententia hepar & lienem in culpa eſſe. Alii accuſant progreſſum ſanguinis difficiliorem per venam portæ & conſequenter per hepar. Alii, hunc morbum eſſe inane ac iners naturæ molimen, ſanguinem per venas ſedis evacuare volentis contendunt. Pace vero horum omnium regero, quod Cachectici, Scorbutici, Hydropici, Icterici, Quartanarii, Lienoſi, qui viſcera abdominis, hepar & lienem, pancreas

Dolores corpus & animum hominis mirè exercent.

Ex hiſce eminet dolor ventriculi & inteſtinorum.

Hujus cauſa.

Quæ examinatur.

infarcta, obſtructa, indurata fovent, & ubi ſanguinis per venæ portæ innumeras ramificationes motus valde ſegnis & difficilis eſt, hypochondriacorum pathematibus ordinario non affligantur. Multo minus vero fluxus hœmorrhoidalis parum feliciter ſuccedens hujus paſſionis cauſa eſſe poteſt, quoniam juvenilis ætas huic malo plus eſt obnoxia quam ſenilis, quæ tamen ordinarie hunc fluxum ſolet experiri: minus vero familiaris eſt juvenibus. Neque fluxio ſanguinis reſtituta hoc malum tollit, quamvis interdum levationem adferat. Sed potius ſtatuendum nobis videtur, fluxum hæmorrhoidalem & viſcerum obſtructiones magis hypochondriacorum ſymptoma atque effectum hujus morbi, quam cauſam eſſe. Vidimus ſæpiſſime homines hilaris & alacris ingenii perfecte ſanos malo regimine affectuum, vel diæta perverſa, vel a male tractatis morbis, aut evacuationibus criticis cohibitis, ſubito factos hypochondriacos, melancholicos & per plures annos variis phantaſmatibus miſerrime preſſos. Cauſam vero atque occaſionem huic malo, omnia ea, quæ univerſum genus nervoſum debilitant, quæ tonum ſive motum periſtalticum ven-

Qua ratione quidam homines ſubito fiant hypochondriaci.

tri-

triculi & inteſtinorum lædunt atque pervertunt, ſubminiſtrant: ut ſunt purgantia acriora valida frequentius uſurpata, præſertim cum malo regimine, deſuper corpus refrigerando, aut potum frigide aſſumendo, vel animæ paſſionibus indulgendo. Omnia enim frigida, tam interne quam externe admiſſa, omnes animi immoderati impetus, omnia fermenteſcentia, omniaque acida in exceſſiva quantitate ſumpta, opiata, item adſtringentia, vitaque ſedentaria, mire tonum inteſtinorum deſtruunt, eoque magis lædunt & affectum diuturnum reddunt, quo plus in corpora, ſive a morbo præſertim inteſtinorum, ſive ab evacuatione nimia aut perverſo affectuum & diætæ uſu debilitata incidunt. Tenendum hoc loco eſt, quod ſi malum inveteraverit, fieri habituale, adeo ut levi occaſione data gravia pathemata excitentur. Quum vero dolor ille inteſtinorum, ſive tranſiens, ſive permanens, cum flatulentiis, tum ſpaſmis ac tractionibus nervorum abſolvantur: hinc etiam complicata ſymptomata ex hiſce ceu fontibus quaſi poſſunt duci ac derivari. Si quis itaque ab hoc moleſtiſſimo affectu ſe præſervare velit; vitet omnem uſum purgantium

Ejus cauſa.

Vitet omnem uſum purgantium acriorum qui ab hoc affectu moleſtiſſimo ſe præſervare velit.

acriorum ac draſticorum: caveat ſibi ab omni animi gravi affectu, præſertim triſtitia; caveat a remediis quæ celeriter & febres & evacuationes ſanguinis ſupprimunt; ut ſunt adſtringentia, opiata; caveat ab intemperantia edendi & crapula, vitaque ſedentaria, quæ peſſimarum cruditatum ſunt genetrices; ſique ſanguis abundet; ſectione venarum ſuperfluus evacuandus eſt; ſi alvus adſtrictior ſit, pilulis polychreſtis ſolicitanda eſt; ſi ventriculus acido nimio infeſtatur, illud deſtruentia proſunt; ſique torpida natura & obſtructionis viſcerum metus fuerit, thermis, acidulis, balneis, motu & medicamentis balſamicis atque ſtomachicis, tonus inteſtinorum roborandus eſt. Maxime omnium vero abdomen & pedes probe a frigore defendendi ſunt. In paroxyſmo ad dolores & flatulentias tollendas nihil præſentius eſt clyſteribus emollientibus ac carminativis. Et quoniam alvus adſtricta prodromus eſſe ſolet toni inteſtinorum læſi: hinc laborandum eſt, ut ipſa ſuum ſemper faciat officium, nec nimis ſtricta, nec nimis etiam laxa ſit; utpote alvus naturaliter recte reſpondens, ſignum toni ſalvi ac illibati inteſtinorum eſt.

Caveat quoque ab adſtringentibus, opiatis, à crapula, vitaque ſedentaria, &c.

In Paroxyſmo ad tollendos dolores, &c. nil præſentius eſt clyſteribus.

§. XXI.

§. XXI. Inteſtinorum tormentis ſæpenumero ſeſe aſſociant nimiæ & quandoque cruentæ alvi excretiones. Ne quis itaque in has incidat, ea ſervet neceſſe eſt, quæ ſuperiori paragrapho monuimus. Quum vero epidemici affectus, ex certa & præternaturali anni & temporum conſtitutione emergant, præſertim quando pruinæ autumnales corroſivo ſale fructus inficiunt: ideo hoc tempore convenit abſtinere a fructuum horæorum & in fermentationem proniorum abuſu. Neque unquam illi niſi prius bene loti & cum calidis cibis debent aſſumi. Nocet quoque quicquid ventriculum & inteſtina lædit, præſertim aër humido-frigidus, borealis, iracundia, mœſtitia, purgans. Convenit interius tonum fibrarum roborare, quod commode fit balſamicis elixiriis & ſtomachicis, quorum guttulæ aliquot ſingulis diebus ſemel vel bis cum calido vehiculo ſunt aſſumendæ, & ſpiritu Menthæ frequentius totum abdomen inungendum eſt. Neque ea quæ humorum acrimoniam in primis viis temperant, qualia ſunt Cornu Cervi uſtum, aut Philoſophice præparatum, Lapides Cancrorum, Antimonium Diaphoreticum, Nitrum, hoc tempore debent negli-

Quid faciendum in cruentis alvi excretionibus.

negligi. Quoniam vero colluvies bilioſa prima in regione collecta, dyſenterico miaſmati plerumque fomitem præbet; tunc tali in caſu ſuademus, ut radicis Ipecacuanhæ, quæ inter emetica omnium tutiſſima eſt, doſi mature hæc ipſa expurgetur.

Radix Ipecacuanhæ inter emetica omnium tutiſſima.

§. XXII. Eſt quoque dolorum facile graviſſimus, qui a grandiori & aſperiori calculo vias urinarias permeante, naſcitur univerſum ſæpe nervorum genus in anomalas ſpaſticas tractationes rapiens. Neque minoris momenti eſt ille, qui in veſica ſtabulatur & continuas moleſtias & dolores creat. Non rarum quoque eſt, in cyſtide fellea variæ figuræ magnitudinis & coloris concreſcere calculos, qui, quod ſæpius vidimus, per ductum cholodochum viam affectantes, immanes & fixos cruciatus in dextro latere cum magno periculo inferunt. Ut itaque a tam dira dolorum acerbitate homo maneat immunis, opera danda eſt. Quum vero calculorum generatio ſtagnationem humoris glutinoſi tartarei ſupponat: ideo omnia quæ lentos & glutinoſos reddunt humores, quæ acidum; quod concretionis eſt principium, vel ſal tartareum gignunt, & renum aliarumque partium tonum deſtruunt,

Dolorum graviſſimus eſt a calculis tam renalibus quam veſicalibus.

Imo & in cyſtide fellea concretis.

Quæ in calculo vitanda.

ſtruunt, vitanda ſunt. Ex quo cenſu inter alimenta caſeoſa, lacticinia, leguminoſa, farinacea, præſertim cum acidis, cum vino, ſpiritu vini, aut diureticis calidioribus, juniperinis, ſuccinatis, terebinthinaris in uſum vocata, primas tenent partes. Denique quoniam Plethorici communiter calculoſi fiunt, quod nimia ſanguinis & humorum exundantia renum tonum non ſolum diſſolvat, ſed & coagulo humorum anſam præbeat; hinc ea. quæ abundantem ſanguinem gignunt, fugere oportet. Porro vita ſedentaria, diuturna triſtitia, experientia teſte, calculorum productioni multum favet, quare motus, exercitatio & tranquillus animus præſidio ſunt. Ubicunque vero diſpoſitio quædam ad hæc mala animadvertitur, omnia quæ fluidos ſervant humores, quæ tranſpirationem aliaſque excretiones promovent, nec non quæ tonum ac robur ventriculi & renum conſervant, in frequentem uſum admittantur. Qno nomine laudamus infuſa calida ex Urtica mortua, Veronica, Hedera terreſtri, Equiſeto, radice Eringii, Altheæ confecta, cum quibus ſingulis diebus portio quædam mellis Pruſſicici poteſt aſſumi. Lauda-

Plethorici communiter fiunt calculoſi.

Motus & tranquillus animus præſidio ſunt.

Laudantur herbarum &c. infuſa & diuretica blandiora.

damus quoque diuretica blandiora, quæ non coagulant humores, ſed acidum ſimul abſorbent, ac ſimul fluiditatem glutinoſæ materiæ præſtant, talia ſunt Nitrum, Arcanum duplicatum, Tinctura Tartari, Antimonii acris, Conchæ uſtæ, lapides Cancrorum, Magneſia, Arcanum Tartari. Laudamus quoque præſervationis cauſa venæ ſectionem circa æquinoctia adminiſtrandam, nec non Acidularum & Thermarum uſum. Quæ ſicuti in omnibus affectibus chronicis: ita etiam ad impediendam calculorum generationem univerſalia & magnæ energiæ ſunt præſervantia.

Nec non Phlebotomia circa æquinoctia.

De Cephalalgiis vehementer affligentibus.

§. XXIII. De doloribus articulorum ſupra facta eſt mentio, reliquum jam eſt, ut etiam quædam addamus de cephalalgiis vehementer adfligentibus. Sæpe ſunt Symptomata aliorum morborum, quandoque morbus principalis. Has qui evitare vult, rationem habeat ventriculi & aſſumtorum, utpote omnia, quæ cruditates & flatulentias efficiunt, & quæ caput petunt ac feriunt, ut ſunt ſulphurata fumoſa, crapula, vitare oportet. Enitendum ante omnia eſt, ut alvus bene reſpondeat & tranſpiratio ſit laudabilis, nec non pedes a fri-

Alvus tunc bene reſpondeat & tranſpiratio ſit laudabilis.

frigore defendantur. Si plethora in cauſa, venæ ſectio eſt utilis. Si capitis venæ ſanguine ſunt infarctæ, pediluvia proſunt & venæ ſectio in pede inſtituenda; exterius vero loco epithematis acetum Roſaceum cum Oleo Ligni Rhodi, Nitro & Camphora applicatum ſolamen adfert præſentiſſimum. Ceterum in feroſioribus mirifice roborat caput & a doloribus præſervat moderatus Balſami liquidi noſtri uſus, ſi vertici, temporibus, naribuſque admoveatur. Quod ſi membranas, quæ dentes obvolvunt, gravis occupaverit dolor, & ab eo nos præſervare velimus, plethoræ ac cacochymiæ habenda eſt ratio. Carioſus ſi fuerit dens, tutiſſimum remedium exuſtio eſt. Atque ut univerſa capitis regio a defluxionibus acribus moleſtis maneat immunis, roborandi fine non poſſumus ſatis laudare Balſami liquidi noſtri externum uſum, ſive naribus; ſive vertici, ſive temporibus applicemus, ſive miſcendo illud cum aqua vel vino os, fauceſque eluamus, ac totam faciem nuchamque lavemus.

Si Plethora in cauſa V. Sectio eſt utilis.

Alia Remedia.

Etiam in dentium dolore.

§. XXIV. Convertimus jam nos ad graviſſimos convulſivos, paralyticos & ſoporoſos affectus, qui vitæ & ſanitati ſunt

Morbi convulſivi & ſoporoſi vitæ ſunt infenſiſſimi.

ſunt inſenſiſſimi. Inter hos vero caput extollit ipſa epilepſia, infantili ætati maxime feſta, præſertim quando gravidæ & nutrices hyſtericis paſſionibus

Epilepſia Puerorum.

premuntur, vel terrore aut alio animi impetu fuerunt correptæ. Solo enim

Ex qua cauſa.

vehementi terrore, etiam in adultis, produci epilepſiam indies docemur. In cauſa ſæpe numero quoque eſt vermium

Quid faciendum ad præſervationem.

præſentia, qui rodendo tunicas inteſtinorum nerveas, horribiles ſæpe in adultis convulſiones excitant. Sæpiſſime debilitas cerebri & nervorum a parentibus hæreditario quaſi jure contracta meretur accuſari. Prima itaque & præcipua in præſervando hoc loco debet eſſe intentio, ut omne illud, quod nervoſum genus debilitat, quod membranarum robur ac tonum lædit, & quod im-

Ad Epilepſiam diſpoſiti fugiant vinum, liquores inebriantes, &c.

puris & acribus humoribus capitis vaſa replet, evitetur. Quare cane pejus & angue ad epilepſiam diſpoſiti fugiant Vinum, liquores qui caput petunt, omnia vaporoſa, Anodyna, Cepas, Crapulam, deinceps fugiant omnes animi commotiones, profundas meditationes, lucubrationes, curas. Abſtineant a

Abſtineant à fructibus horræis, &c.

fructibus horæis, ſaccharatis, lacticiniis, flatulentis, acidis, acidularum & thermarum potu, nec non ab ipſis balneis;

neis; caput vero nunquam humectent vel inungant. Præſervant vero optime in gravioribus capitis paſſionibus fonticuli, ſetacea nuchæ applicata, cœli mutatio, alvique apertio. Si ſordes verminoſæ in primis viis cauſam hujus mali conſtituunt, has ipſas pilulis ex mercurio dulci, myrrha, aloe, aſa fœtida & camphora confectis oportet expurgare. Nihil vero familiarius eſt, quam quod retropulſis eis, quæ excerni debebant e. g. variolis, morbillis, ſcabie, cruſta lactea, tinea capitis, purpura, malum epilepticum maxime in infantili ætate ſuperveniat, quare tali caſu omnis navanda eſt opera, ut naturam prudenter in excernendo adjuvemus, neque eam turbemus. Præſervant fonticuli, Setacea, &c.

§. XXV. Convulſionis quoque ſpecies eſt cordis palpitatio, quæ ſi pertinax & chronica fuerit, plerumque à cordis & pulmonalium vaſorum polypo fovetur, ſimulque ab animi affectu, præſertim terrore gravi ſubito producitur: neque minus ſpaſmodicis abdominis pathematibus in hypochondriacis & hyſtericis plerumque complicatur. Venæ ſectio hic magno ſolet eſſe ſolatio. Atque omnia quæ alvum aperiunt, & quæ flatus diſcutiunt in uſu ſint frequentiori. Palpitatio, cordis eſt ſpecies convulſionis. V. S. hic magno ſolet eſſe Solatio

Præ-

Præterea ad affectus ſpaſmodicos convulſivos referendum quoque eſt aſthma. quod a ſpaſmo nervorum pneumonicorum & a ſtrictura fortiori veſicularum pulmonalium provenit. Oritur non infrequenter in hypochondriacis & hyſtericis, vel qui intenſo frigore, iracundia, crapula nervos thoracis læſerunt. Si diuturnum eſt, polypus plerumque in culpa eſſe ſolet, & tunc facile deſinit periculoſe in hydropem thoracis ipſamque mortem. Subito vero gignitur a retropulſa ſcabie, arthritide, podagra, eryſipelate vel alia excretione ſubcutanea & critica, quod identidem accidit, ulceribus antiquis incaute conſolidatis. Qui fumos ſaturninos hauriunt metallicolæ, ſpaſmodicum aſthma ſæpiſſime percipiunt: pro varietate vero cauſarum variat quoque præſervandi methodus. In metallis qui operantur, ne eorum fumi noceant, frequens ſit butyri & oleorum uſus. In retrocedentibus vero iis, quæ foras debebant proſcribi, veſicatoria & fonticuli applicentur. Et ne polypus concreſcat, venæ ſectio, motus fortior, nitroſa ſalia lixivioſa, infuſa calida, thermæque proſunt. Harum vero & acidularum uſus in hoc affectu, præſertim ubi polypi eſt indici-

Ad affectus Spaſmodicos Aſthma quoque eſt referendum

Cauſa

Si diuturnum, polypus plerumque in culpa eſſe ſolet

Subito gignitur a retropulſa ſcabie &c.

Ex fumis Saturninis meallicolæ ſpasmodicum Aſthma percipiunt.

Horum Andotum

ci-

Contra Polypum Remedia.

cium, debet eſſe cautiſſimus, utpote plus vice ſimplici lethalem inde eventum obſervavimus qua de re legi poteſt *Diſſertatio de aſthmate convulſivo.* In genere ab hoc gravi & periculoſo affectu præſervat defenſio pectoris ab omni frigore, abſtinentia a crapula, & continens animus in ſævis paſſionibus, ſiquidem tria hæc, crapula, ira, frigus, ſi ſæpius concurrunt, non modo hoc grave malum, ſed & alias ſpaſticas & inflammatorias paſſiones excitant.

Apoplexia ſenili ætati eſt infenſiſſima.

§. XXVI. Ordo jam ad ſoporoſos morbos nos deducit, inter hos periculo omnes exſuperat apoplexia, quæ ſenili ætati eſt infenſiſſima. Pro cauſa plerumq; agnoſcit plethoram, capitis debilitatem & ſpaſticas conſtrictiones ſive externarum ſive internarum partium: ſæpe frigore, ira, terrore, cum impetu ſanguis congeſtus in caput ibi ſtagnat, vaſa diſtendit eaque rumpit, ſicque lethalis hæmorrhagia cerebri, quæ proxima cauſa apoplexiæ eſt, inducitur. Ea propter ſenes & quicunque ad hoc malum prædiſpoſiti ſunt, plethoræ gignendæ reſiſtant. Quare ante æquinoctia, in quibus ſolennes ſolent eſſe ſanguinis congeſtiones & apoplecticorum inſultus, venam ſecare utique neceſſarium eſt.

Ejus cauſa.

Ante æquinoctia venam ſecare neceſſarium eſt.

De-

Deinceps omibus iis abſtinendum e quæ nervorum & cerebri tonum c ſtruunt, quorum jam mentionem fec mus; nam quæ in ætate infantili epile ſiam producunt ea in ſenili adiſponu facile ad apoplexiam, neque minus affectus ſoporoſos, paralyſes, hemipl gias, coma, lethargum, carum, ve tiginem, ſenſuum abolitiones, gutta ſerenam, ſurditatem, viam ſternu paratiſſimam. Tuta præſervatio in e conſiſtit, ut probe corpus, caput & pe ctus muniatur a frigore, quod ſenibu & nervoſo generi admodum inimicur eſt, deinde alvus & tranſpiratio liberio conſervetur. Tum temperatis, balſa micis, ſuccinatis, ambratis & balſam vitæ tam interno quam externo mode rato uſu cerebri & nervorum tonus cor roboretur.

Corpus, caput & pectus a frigore muniatur.

Alvus & tranſpiratio liberior conſervetur.

§. XXVII. Conſiderandi jam veniunt illi morbi, qui chronici dicuntur & vehementia non minus quam contumacia terrent. Hi ut plurimum in viſceribus ſedem fixam habent, ſi ipſa obſtructa, infarcta, conſtricta indurata, exulcerata, vel alio modo corrupta fuerint. Pro differentia vero viſcerum differentes etiam naſcuntur morbi. Itaque, ſi vitium in pulmonibus latet, fit phthiſis

Morbi chronici ſunt, qui vehementia non minus quam contumacia terrent.

ſis vel orthopnœa, item hectica; ſi in hepate, cachexia, ſcorbutus, icterus, hydrops; ſit in liene, cachexia & atrophia; ſi in pancreate, contumax inteſtinorum dolor atque inflatio; ſi glandulæ hinc inde obſtructæ fuerint, ſcabies, lepra propullulant. Quemadmodum vero omnia, quæ lentorem fluidis ingenerant, eorumque ſegniorem progreſſum faciunt, nec non minimos canaliculos partium occludunt, horum morborum geneſi multum velificantur: ita quæ fluiditatem humoribus fœnerantur, quæ obſtructa reſerant & ſanguinem depurant, præſervandis his morbis commodisſime inſerviunt. Id genus vero ſunt labor, motus, exercitatio corporis, ſerenus & ſiccus aër, abſtinentia a dulcibus, acidis, ſalſis, duris, potu ſpirituoſo & a nimia mœſtitia, Thermæ quoque acidulæ & aquæ dulces & minerales, nec non infuſa calida præſertim ex herbis Trifolio fibrino, floribus Naſturtii Indici, Baccis Juniperi toſtis compoſita uſus ſunt præſentiſſimi: ſi plethora urget, ſanguis mittendus eſt: ſi ordinariæ & criticæ evacuationes menſium vel hæmorrhoidum fuerint ſuppreſſæ, cito has reſtituere necesſarium eſt. Cavendum quoque eſt, ne refrigerantibus,

Pro viſcerum, differentia, differentes etiam naſcuntur morbi.

Horum omnium ratio.

Remedia in his caſibus convenientia.

rantibus, adſtringentibus & opiatis in-intempeſtive immodicas omnis generis evacuationes, præſertim ſanguinis, febres quoque intermittentes cohibeamus; ſed potius in moderatum uſum balſamica, amara, & per epicriſin evacuantia nec non ſalia volatilia oleoſa admittenda ſunt.

Ex corrupto pulmone oritur phthiſis.

§. XXVIII. In ſpecie vero ex corrupto pulmone oritur phthiſis cum febre & colliquativis excretionibus: inſenſa eſt maxime juvenili ætati & fovetur utplurimum ab hæreditaria pulmonum debilitate: unde malum indicium eſt depresſior vel anguſtior thorax, ſcapularum eminentia, pulſus ordinario citatior. Fit plerumque in hoc adfectu decubitus p. n. in pulmone ſanguinis & ſeri, quare tusſis, reſpiratio difficilis, hœmoptyſis malum futurum ſignificant. Ad impediendum itaque ſtagnatorium in pulmone decubitum, opus eſt venæſectione, qua mature adminiſtrata, multos novimus a periculo phthiſeos liberatos & macilentos, pingues redditos. Juvat quoque ordinarias ſanguinis evacuationes & conſuetas in ordinem redigere & cautisſime adſtringentia, acida, ſpirituoſa, opiata, copioſa dulcia & expectorantia uſurpare; ut-

Malum indicium eſt depreſſior thorax.

V. S. mature adminiſtrata multos a periculo phtiſeos liberavit.

utpote quæ bronchia ſtimulando humores ad pulmones debiles & laxos nimium alliciunt, eoſque ad ſtaſin valde diſponunt. Robur vero pulmonum ſervant illibatum & heterogeneum ibi ſubſiſtens egregie diſcutiunt ſulphur purum & myrrha electa, quibus interne, externe etiam in forma emplaſtri, utendum eſt. Laudamus quoque Selteranum fontem mitiſſimum: qui præter Sal Alcalinum fixum ſulphur quoque tenet. Hic cum Lacte Caprino mixtus & convenienti regimine ad menſem ſumptus, inſignem utilitatem ad labem pulmonum tollendam affert.

Auctor quoque laudat Selteranum fontem.

Si hæmoptyſis phthiſi jungitur, Nitrum cum abſorbentibus & leniora laxantia deſideratam opem promittunt.

Si Hæmoptyſis Phtiſi jungatur nitrum & laxantia opem promittunt.

Quod ſi vero ab immaturo infarctu pulmonum aſthma chronicum & humidum generetur, quod a ſicco multum diſtat, tunc acidularum & thermarum potum aliaque reſolventia, Balſamica, Gummata, Gummi Ammoniacum, Myrrham electam, Benzoen, pulverem Millepedum, Mercurium dulcem, Nitrum in forma pilularum invicem mixta, valde proficua ſemper deprehendimus.

§. XXIX. In Cachexia, ne in Hydropem degeneret, fugienda ſunt adſtrin-

Adſtringentia in Cachexia fugienda.

ſtringentia, quamobrem cautus eſſe debet uſus Martialium. Neque quartana in hunc affectum abeat, quod non raro fieri ſolet, China Chinæ, cortex Fraxini, Viſcus quercinus, quibus impetum febris coercemus, magna cum circumſpectione debent adhiberi. Ex diuturno quoque aſthmate ſæpius fit Hydrops, ubi dulcia, incraſſantia & pectoralia, propter infarctum, quem augent, ſuſpecta ſunt.

Ex diuturno Aſthmate fit Hydrops.

§. XXX. De fœminarum morbis quædam etiam dicenda reſtant. Conſtat, harum ſanitatem multum pendere ab ordinata menſium fluxione, jam, igitur, ut hic fluxus juſto tempore, modo & menſura procedat, fœminæ conveniens vitæ regimen obſervare tenentur. Maxime omnium vero ad hanc ſolennem evacuationem ſanguinis conſervandam omnia exceſſiva in victu, diæta & animo & aëre aſpernenter. Etenim nimium comeſta acida, dulcia, farinacea, lacticinia, indurata, ſalſa, ingens frigus, diuturnum otium & omnes vehementes animi paſſiones protinus ordinem hujus fluxus perturbant. Potius hæc omnia fugere, & iis uti oportet, quæ humores ſervant fluxiles, partiumque tonum roborant: cujus generis

Fœminarum morbi multum pendent ab ordinata menſium fluxione.

Quæ ordinem hujus fluxus perturbant.

ris ſunt infuſa calida ex herba Meliſſæ, Pulegii, floribus Chamomillæ, Millefolii, Anthos cum aqua concinnata, quæ in omnibus fœminarum morbis præcavendis, imprimis vero circa evacuationis menſtruæ tempora opem ferunt præſtantiſſimam. Ceterum cum morbi, quibus fœminæ adfliguntur, maxima ex parte a colluvie impurorum ſuccorum, partim in ſanguine, partim in prima regione collecta, ob alvum ſegniorem, diætæ errata & vitam ſedentariam naſcantur: ideo ut cauſas morbiferas præſcindamus, ſuademus majorem corporis exercitationem, laborem, motum, ſuademus quoque ut præter jam dicta infuſa calida, per ſingulas ſeptimanas Balſamicis pilulis ſordes primarum viarum evacuent, quæ ſecundum exemplar Beccheri, ex herbarum extractis, gummatibus reſinoſis & refracta Aloes lotæ doſi poſſunt concinnari, utpote tale remedium non tantum plethoræ & cacochymiæ gignendæ reſiſtit, ſed & tonum partium roborando, excretiones neceſſarias promovet, & nervorum ac fibrarum ſyſtema a ſpaſmodicis conſtrictionibus defendit. Neque inutile eſt interdum uti in laudatis infuſis Sale Volatili oleoſo vel Balſamo

Motbi mulierum à colluvie impurorum ſuccorum, diætæ errantis, & vita ſedentaria maxima ex parte naſcuntur.

Pro illarum morbis Remedia.

ſamo noſtro liquido. Hæc omnia jam monita majori cura debent obſervare gravidæ, quæ, quo magis ſibi in diæta & regimine affectuum temperant, eo ſaniores liberos generant, & minus periculi in puerperio ſuſtinent. Nihil vero ipſis eſt infenſius quam omnis vehemens animi affectus, præſertim terror, qui in diſpoſitis ſubito abortum excitat. Quoniam vero plethora & hanc preſſo pede inſequens Cacochymia gravidis & fœtus corpori maxime eſt inimica: hinc ut juſta venæſectionis adminiſtratione & ſecura evacuatione mature auxilium feramus, ſumme neceſſarium eſt. Accidit vero ſæpiſſime, ut puerperæ in graves incidant morbos, ſi corpora nempe fuerint impura, ſi lochia non rite ſuccedant, ſi prima regio ſordibus ſcatens non expurgetur. Nihil itaque in caſu ipſarum ſanitati eſt convenientius, quam exacte diæteticas ſervare leges, corpus & animum in quiete tenere, ac diaphoreſin lenioribus promovere, neque minus alvinam regionem ſecuro & balſamico evacuante & roborante decenter à ſordibus expurgare; ita non poſſunt non omnia feliciter, benedicente DEO, ſuccedere. Ad febres & inflammationes præcavendas, nil ſecurius

Gravidis nil eſt infenſius, quam omnis vehemens animi affectus.

Exacte diæteticas ſervare leges debent.

curius eſt pulvere Diaphoretico & Nitroſo: ad ſpaſmodicas vero & dolorificas inteſtinorum & uteri criſpaturas avertendas, nil tutius ipſo oleo Amygdalarum dulci, Spermate Ceti, Eſſentia ſaturata Millefolii, Chamomillæ vulgaris, corticum Aurantiorum, Croci, Caſtorei deprehendimus. Evenit ſæpenumero, ut, quæ ſemel abortum paſſæ ſunt, frequentius hunc experiantur; cujus rei cauſam eſſe ſuſpicor, quod ſubſtantia uteri, tam quoad tonum ejus, quam quo ad vaſa, violenta vaſorum apertione & fœtus expulſione, læſa fuerit: hanc læſionem itaque reſtituere & ſanare, balneis infuſis herbarum vulnerariis & balſamicis temperatis ſtatim oportet, quod ſi negligitur, ſpes perfectæ ſobolis fere exſpirat.

Ad febres, &c. nil eſt ſecurius pulvere diaphoretico nitroſo.

Semèl abortum paſſe, frequentius hunc experiuntur.

Ejus cauſa.

§. XXXI. Ultimo de infantum morbis quædam etiam merentur adduci. Et ſicuti provectiores ætate victus & diætæ vitio, ac malo affectuum regimine multa mala patiuntur: ita etiam recens nati ex iiſdem cauſis ægrotant. Si enim plus lactis quam ferre poteſt tener ventriculus aſſumſerit; ſique hoc craſſum, impurum & ad coagulationem promptum fuerit, neque per alvum rite ſeceſſerit: ſtatim acceſcit, corrum-

Infantum morbi deſcribuntur.

pitur & bile admixta corroſivum evadit; unde torminum, ſpaſmorum, convulſionum aſthmatis, dolorum & febris fit origo. Nihil vero citius eorum ſanitatem deſtruit, quam ſi nutrices animi affectibus indulgeant vel gravi terrore corripiantur, deinde ſi tenerrima hæc corpora frequenter acribus reſinoſis evacuantibus exerceantur, præſertim quæ firmius inteſtinorum tunicis ob gravitatem vel difficiliorem ſolutionem impinguntur: hac enim ratione fit, ut tonus & motus periſtalticus ventriculi & inteſtinorum lædatur: quo deperdito nunquam recte procedit, alvina ſordium excretio, quæ tamen ſanitatis infantum certiſſimus index & parens eſſe ſolet. Hujuſmodi purgantia ad dolores tormina, ſpaſmos, convulſiones, aſthmata, nec non Oeſophagi & Diaphragmatis ſtricturas ſingultuoſas corpora præparant, quare talia cane pejus & angue evitentur, prudentia, ratio, & conſcientia ſuadet, dictitat, injungit. Pejoris adhud indolis ſunt, quæ ex metallorum regno petuntur remedia infantibus tenellis plane non convenientia, ut Aurum fulminans, Mercurius dulcis, utpote quæ, præſertim pulvere aſſumpta, ab humorum in prima regione

Quid eorum ſanitatem deſtruit.

Ex Metallorum regno remedia infantibus haud conveniunt.

gione collectorum commixtione ſuam plerumque accipiunt operationem, quatenus nempe plus vel minus ſolvuntur; hinc tali paſſu infida & inſecura merito habentur. Præſtat potius acrimoniam & viſciditatem humorum abſorbentibus, nitratis & cinnabarinis tollere, & mitiore laxante rhabarbarino aut mannato aut clyſtere emolliente morboſas lactis corrupti ſordes expellere. Ingenere vero hæc regula tenenda eſt: parciſſime infantibus tenellis offerenda ſunt remedia, ſed conſultius ſemper eſt nutricibus ea, quæ neceſſaria ſunt ad lactis vitia corrigenda, exhibere. Verum pagellarum anguſtia noſtri argumenti diſquiſitionem fuſiorem excludit.

Tenellis parciſſimè offerenda ſunt Remedia.

FRIDERICI HOFMANNI

Diſſertatio Phyſico-Medica III.

SEPTEM LEGES SANITATIS EXHIBENS.

PROOEMIUM.

Quis eſt tam vecors, qui cum ſuſpexerit in cœlum, Deos eſſe non ſentiat? & ea, quæ tanta mente fiunt, ut vix quiſquam arte ulla ordinem rerum ac viciſſitudinem perſequi poſſit, caſu fieri putet? Cicero de Rep. Ar.

Nihil eſt ad ineffabilem Dei gloriam in toto hoc univerſo illuſtrius, quam quod omnia & ſingula mirabili proportione, ſapientiſſimo ordine & convenienti tempore perficiantur. Neque ullus in natura notabilis effectus, niſi ſub certo cauſarum ordine, atque concurſu animadvertitur. Corpora organica ſuas actiones, motuſque ſecundum certam normam certaſque leges conſtanter abſolvunt. Sidera cœleſtia ad conſtantes regulas, curſum, iter, ac motum ſuum in vaſtiſſimo cœli ſpatio conficiunt, quas leges magnus Keplerus *accurate notavit. Neque deſcenſus corporum gravium ſine legibus fit, quarum obſer-*

ſervationem Mathematicis, præſertim Galilæo â Galilæis *debemus. Neque percuſſiones atque impulſus, legibus, quarum inventionem præcipue Clariſſimi Viri* Hugenius, Borellus *&* Leibnitius *ſibi vendicant, deſtituuntur. Id vero in ſolertiorum adhuc deſideriis eſt, ut leges, quibus fluida & elaſtica obſecundant, ſatis ſuperque perſpectæ atque detectæ eſſent.* Percuſſionum leges Hugenius, Borellus, &c. ſibi vendicant, *Cum itaque in tota rerum natura, nihil ſine ordine, nihil ſine regula ac lege fiat, nullum eſt dubium, quin etiam vita atque integritas humani corporis certo ordine ac lege naturali quam maxime diſpenſetur atque adminiſtretur.* Cum nil ſine ordine & lege fiat, ita vitæ noſtræ integritas naturali lege conſtat. *Has itaque leges microcoſmicas, hunc, quo natura gaudet ordinem recte explorare atque intelligere utique boni Medici eſſe videtur. Hiſce enim inventis, poſtea quam facillimum erit ſalutaria vitæ & ſanitatis tuendæ cauſa, præcepta ſuperſtruere, quorum obſervantia inconcuſſam ſanitatem promittat, contemptus vitam miſeram, atque breviorem poſt ſe trahat. Quemadmodum enim, qui legum civilium ſunt obſervantes in Republica, ſalutem ſibi atque tranquillitatem parant: ita etiam quibus legum Medicarum obſervantia non deſpicatui ſed curæ cordique eſt, ii proſperam æquabilem atque perpetuam valetudinem, qua nihil* Sicut legum civilium obſervantes in Republica ſalutem parant, ita legum Medicarum obſervan-

 poteſt

tia perpetuam valetudinem ſibi conciliare poterunt.

poteſt eſſe in vita carius, ſibi conciliare poterunt. Duodecim olim tabulis omnium legum juriſque ſcientiam priſca & ſapiens vetuſtas complexa eſt, nos jam ſacro ſeptenario vitæ ac ſanitatis regulas atque leges includere allaboravimus, adeo ut in compendio, quaſi omne illud alias valde diffuſum, quod circa ſanitatem tuendam obſervandum eſt, hic reperiatur. Quem laborem neque injucundum, neque inutilem ad Bonum Publicum cum judicaverimus, placuit illum loco ſpeciminis cujusdam inauguralis curioſorum oculis atque animis ſubjicere. Cui ut immenſus veritatis fons benedictionem, gratiam atque proſperum ſucceſſum elargiatur, non ſine devoto animi cultu precamur.

§. I.

Septem leges, quibus ſanitas incorrupta diu ſervari poteſt.

SEptem itaque leges, quibus ſanitas incorrupta diu ſervari poſſit, propoſituris, primo omnium nobis incumbit, ut fundamentalem microcoſmicam legem, ſecundum quam ceu ad normam omnes actiones corporis noſtri neque non vita atque ſanitas adminiſtrantur, & cui noſtræ etiam diæteticæ leges inſiſtunt, in medium proferamus. Eſt vero ea lex, liber æquabilis ac mode-

ratus

Primo, liber æquabilis, &c. fluidorum in circulum motus.

[m]atus fluidorum in circulum abiens [m]otus, per moderatum conſtantem & [æ]quabilem ſolidorum pulſum ac tonum; [H]oc princeps eſt conſervationis corpo[r]is noſtri in ſe corruptibilis fundamen[t]um. Hæc lex omnium actionum, [q]uæ in corpore contingunt, tam natu[r]alium quam animalium norma & regu[l]a eſt. Hic omnis theoriæ ſive ſcientiæ [&] prudentiæ ſive praxeos medicæ uni[c]us & perpetuus eſt ſcopus. Hæc ex[q]uiſiti vitæ regiminis & ſalubrium diæ[t]æ præceptorum præcipua directrix. [H]ac ſarta tecta ac ſalva, in vigore ac [ſ]anitate perſiſtit corpus, hac deſtructa [m]ultum in hiſce periclitatur. Nullus [e]nim morbus, nulla œconomiæ mo[t]uum vitalium perturbatio animadver[t]itur, ubi violatio hujus legis funda[m]entalis microcoſmicæ evitatur.

Hujus legis elogia.

Quænam illa ſunt, quæ legem vitæ & ſanitatis conſtituunt.

§. II. Hiſce jam perſpectis ingenioſa & eximiæ utilitatis emergit quæſtio, quænam illa ſint, quæ legem hanc ceu fundamentum vitæ & ſanitatis conſti[t]uunt, firment, atque corroborent? nec non quænam hanc naturæ normam violare atque deſtruere idonea ſint? Sicuti enim ab illis longam vitam illibatamque ſanitatem, qua nihil poteſt eſſe dulcius: ita ab his ejus abbreviatio-

nem

nem & incommodam valetudinem exſpectari oportet. Facta autem accuratiore penſatione, machinam noſtram & materiam qua conſtat, & motum, qui actuat materiam, a rebus mere externis accipere, annotamus. Hiſce enim per ſingula momenta eget & conſervatur: iiſque deficientibus deſtruitur. A veteribus hæ res non naturales appellantur, quoniam extra corporis noſtri eſſentiam conſtitutæ ſint. Sunt vero hæc ipſa maxime omnium animi conditio, & præterea univerſalis ille aëris & ætheris fons, è quo omnia viventium genera bibere debent. Sunt alimenta, ſolida æque ac fluida. Sunt denique actiones ipſius hominis nunquam non neceſſariæ, quæ ad motum, quietem, ſomnum, vigilias, conſuetudinem, vitæque genus pertinent. Et quemadmodum ingenioſe conſtructi automatis motus â vi motrice elaſtica vel pondere alterius corporis dependet, conſervatur atque dirigitur: Ita etiam artificioſiſſimæ atque ineffabili ſapientia conſtructæ machinæ noſtræ à corruptione conſervatio, atque regularis & ordinatus motionum ſucceſſus à rebus memoratis externis unice pendet, per eaſque durat atque perſiſtit. Hæc ipſa enim

Res Nonnaturales.

ſunt,

unt, quæ vigorem, motum, actuationem partibus ſolidis æque ac fluidis tribuunt. Ex quo clariſſime intelligitur, utique in harum rerum prudenti ac decenti uſu præcipuum vitæ & ſanitatis noſtræ momentum verſari, eaque propter hanc curam animo noſtro perpetuo eſſe debere infixam, ut leges, quæ præſcribunt nobis convenientem harum rerum uſum diligentiſſime obſervemus. Has vero ipſas ſequenti jam ordine promulgabimus.

Hæc ſunt, quæ noſtræ machinæ materiam mobilem ſubminiſtrant.

§. III. Prima itaque lex eſto:

Omne nimium, quia naturæ eſt inimicum, effuge.

Eſt regula hæc venerandi & primi artis noſtræ parentis *Hippocratis*, quam *Sectione ſecunda Aphoriſmo* LI. propoſuit, eaque valde eſt univerſalis, & hinc amplisſimæ utilitatis. Per τὸ omne intelligit, quodcunque corpus noſtrum ullo modo mutare, afficere, vel alterare poteſt, ſive ex elementorum, alimentorum, medicamentorum claſſe, ſive ad animæ vel ipſius hominis actiones referendum fuerit. Per naturæ vero vocabulum, quod ingenti propter varias in diſciplinis ſignificationes obſcuritate laborat, quid magnus noſter Auctor intellectum velit, explicatione paulo planio-

Omne nimium effugiendum.

niore opus eſt. Loca vero in quibus non modo Hippocrates ſed & alii veterum ſapientiores, naturæ mentionem faciunt, facta prudenti inſpectione declarant, per hanc ipſam nihil aliud intelligi, quam exiſtentes in corpore noſtro motus, qui phyſica quadam neceſſitate ex ſtructura videlicet, diſpoſitione, atque coordinatione mutua partium fluidarum, humidarum, & ſolidarum (quæ nunquam vi motrice deſtituuntur) perficiuntur. Placuit mihi ſemper hac in re. C. *Aureliani*, qui exſtat *lib. I. acutorum morborum pag.* 39. locus. *Omnia, inquit, fiunt neceſſitate, & nihil ſine cauſa, neque natura nihil aliud eſt quam corpus & ejus motus.* Igitur hoc ſenſu accipi etiam debet vocabulum in noſtro Aphoriſmo, cujus explicationem hanc eſſe oportet: Omne exceſſivum & immoderatum ſive qualitate ſive quantitate peccet, corpus noſtrum, inque eo vigentes motus, quorum princeps eſt ſanguinis humorumque progreſſio, lædit, quæ poſtea, cum omnis ſecretionis, excretionis, conſervationis, nutritionis, atque operationum animæ fons atque fundamentum ſit, vehementer functiones corporis alterat atque affligit. Quare vero omne in-

Per Naturæ vocabulum quid Hippocrates intellexit.

Aureliani de voce Natura ſententia.

Omne exceſſivum corpus noſtrum lædit.

intemperatum & excesſivum motibus œconomiæ noſtræ vitalis inimicum ſit, ratio hæc eſt, quod temperatus ac placidus fluidorum progreſſus norma ac regula vitæ & ſanitatis ſit, ut ſupra docuimus, igitur omnis copia peccans materia libero fluidorum progreſſui reſiſtit. Nimius quoque ſolidorum impulſus potius ad deſtructionem quam conſervationem corporis noſtri tendit. Porro ex altera parte, ſi humorum nimius eſſet defectus, ſi eorum motus plane deficerent atque elangueſcerent, inſenſæ ſtagnationes, obſtructiones, nec non corruptiones perquam funeſtæ inde emergerent. Quemadmodum enim omne excesſivum corpori noſtro eſt inſenſum: ita moderatum ac temperatum, quod quaſi inter extrema medium eſt, ipſi eſt amicisſimum.

Quare;

§. IV. Sicuti autem a priori, ut Philoſophi loqui amant, hujus regulæ veritatem demonſtravimus: ita multo magis ab effectu, ſive a poſteriori per experientiam res evadet clarior. Obſervatione enim indubitata comperimus, excesſivum in rebus non naturalibus vehementer nos lædere. Ita nimia a quocunque cibo facta repletio, & contra fames ſive alimoniæ bo-

Per experientiam res evadit clarior.

bonæ defectus magnorum morborum genitrices ſunt. Omnis cibus, exceſſivis qualitatibus notatus, qualis eſt admodum ſalſus, acidus, durus, glutinoſus, vel nimis calidus, dulcis, acris, fermenteſcibilis in copia ingeſtus, incommodum creat. *Omnia enim, ut noſter Hippocrates lib. de vet. med. §. 25. inquit; Quæ edit, aut bibit homo, minime in temperato & disſidente ac excedente ſucco participare debent, velut ſunt panis & maza & his ſimilia, quibus aſſuetus eſt homo pluribus & ſemper uti. Nam robur & augmentum & alimentum per nihil aliud contingit, quam quod probe temperatnm eſt, & nihil habet intemperatum.* Potus ſive ſit nimium potens, ſive acidus, aut valde dulcis minus congruit ſuccis corporis noſtri, neque in æquilibrio vitales motus conſervat, unde minus ſalubris habendus. Vehemens frigus, intenſus calor, diuturna humiditas ſummopere humorum temperiem & motus corporis lædunt. Et quemadmodum vehemens exercitatio, indefeſſus labor, aſſidua vigilia vires frangit, easque disſipat : ita diuturna quies, vita ſedentaria, diuturnum otium & animum & corpus iners, torpidum, ſegneque reddunt. Nimia venus præſer-

Quod demonſtratur.

Etiam Hippocratis oraculo.

ſertim una nocte ſæpius repetita mire debilitat corpus, ut ſiquis acuto morbo correptus ſit ex eo vix eluctari posſit. Contra vero nimis parcus veneris uſus, torpidos, & timidos reddit homines, ac capiti, membrisque gravitatem affert. Quam pernicioſus naturæ noſtrae ſit ipſe vehemens animæ affectus neque minus ipſa valentior medicina, ſive purgans, ſive adſtringens aut motus cohibens, dici vix poteſt Et ſicuti excretiones, quando in exceſſu aut defectu delinquunt, morbum futurum nunciant, ita æquabiles, conſtantes, moderatæ, proſperum valetudinis ſtatum promittunt. Auream quippe, regulam in diæteticis perpetuo obſervandam cenſemus. Moderata durant, atque vitam & ſanitatem durabilem præſtant.

Et per ea quæ quotidie fiunt.

Moderata durant.

§. V. Secunda perquam ſalutaris lex eſto:

Secunda lex.

Ne ſubito muta aſſueta, quia conſuetudo eſt altera natura.

Trita & pervulgata eſt hæc regula à Phyſices æque ac moralium Profeſſoribus approbata. Utpote experientia teſte conſuetudo non minus in naturalibus & medicis quam quoad mores, vitia &

Conſuetudo altera natura.

Inque naturam commutatur.

virtutes in moralibus multum valet, inque habitum quaſi & ſic in naturam commutatur. Quapropter malam etiam conſuetudinem non eſſe abjiciendam, omnes ſaniores aſſeverarunt. Nam *Hippocrat. auctore lib.* II. *Aph.* 50. *ex multo tempore conſueta inconſuetis minus moleſtare ſolent. Idem Aph.* 49. *prodidit: aſſueti inquit, debiles ferre poſſunt ea, quæ inaſſuetis robuſtioribus moleſtiam creant.* Per conſuetudinem vero intelligimus hoc loco longiorem & repetitum rerum quæ corpus noſtrum afficiunt, atque mutant uſum. De hoc utut paulo deteriori dicitur, quod continuato uſu altera fiat natura, id eſt, quod demum conformis & amicus evadat corpori noſtro, neque amplius noceat, vel turbet ejus motus, ut potius cum natura ejuſque motibus in conſymboliſmum atque affinitatem abeat. Hujus regulæ veritatem non tam ratio quam certa & indubitata experientia comprobat atque illuſtrat. Utpote hac magiſtra diſcimus, quod etiam immoderata neque adeo amica longioris temporis uſu, innocua tandem fiant. Ita exempli cauſa videmus, durum, quo Weſtphali gaudent, victum ex pane groſſiori furfuraceo, & induratis ac infumatis ſuil-

Hippocrate quoque teſte.

Conſuetudini litandum hujus enim vis in vitæ inſtituto maxime elucet.

Quod exemplis illuſtratur.

lis

lis carnibus conſtantem ipſorum membris vim ac robur addere; tenues vero, temperatos & facilis ſolutionis cibos, hos populos offendere. Notum eſt, quam maxime immoderatus uſus aromatum piperis præſertim, item ſpiritus vini, Aquarum Vitæ in Polonia & Muſcovia vigeat, neque facile aſſuetos ibi lædat, cum tamen, ſi noſtri idem vellent imitari, in magnum periculum incurrerent. Inclementius atque impurum craſſum & nebulis ac vaporibus obſitum cœlum, non tam facile iis corporibus, quæ diu eo uſa fuerunt nocet, ac ſi ſana corpora quæ puro antea fruebantur aëre in talem locum fuerint delata, nam hæc protinus ab inſalubri aëre admodum offenduntur. Valet, id maximè de tenerioribus & ſenſibilioribus ſubjectis, utpote quæ ex peregrinationibus, mutatione aëris vel victus plane contrarii facta facile læduntur atque ægrotant. Si quis diu aſſueverit urbano, minuſque libro aëri, is à puro, ſalubri, aperto, qualis ruralis ſaluberrimus eſt, facile perturbabitur, adeo, ut laſſitudinem & gravitatem quandam in capite experiatur. Qui aſſueti ſunt continuis laboribus & motionibus, ſi has intermittunt, facile ægrotare inci- piunt.

Cujuſlibet rei non Naturalis analogis.

cipiunt. Cereviſias qui diu potarunt amaras & lupulatas, dulces poſtea æque bene ferre nequeunt. Valet quoque hæc conſuetudo, quoad animi pathemata. Dantur qui ita adſueverunt commotioni animi per iracundiam, ut in nutrimentum ſanitatis ira cedere videatur, cum contra inadſueti per gravem iram in præproperam mortem incidere poſſint. Qui longiori ſomno diutius uſi ſunt, ſi parum dormire coguntur, multum debilitantur. Ita etiam meridianus ſomnus in adſuetis citra noxam & cum commodo melioris chylificationis peragitur, qui minus adſuetis noxius eſt. Porro ſi quis corporis motionem inuſitatam paulo fortiorem ſuſceperit, non modo multum delaſſabitur, ſed etiam plures moleſtias altera die in membris perſentiet. Spectat huc *Aphoriſ.* 49. *Sect. II. Hipp. aſſueti conſuetos labores ferre, etiam ſi fuerint debiles aut ſenes, non aſſuetis fortibus ac juvenibus facilius ferunt.* Pertinet huc quoque nimis frequens & immoderata medicamentorum aſſumtio; quæ multis hypochondriacis perquam familiaris eſt, nam hoc morbo correpti frequentius pharmacomania laborant, dum medicamenta quotidie ingerunt,

Spectat huc Hippocr. effatum.

co-

eorumque copiam ac varietatem appetunt, quibus tamen ita natura aſſueſſit, ut tandem fere omni effectu deſtituantur. Porro in vulgus nota ſunt exempla, quod ea, quæ veneni naturam habent, diuturno uſu non amplius noceant, ſicuti familiariſſimum exemplum habemus in Tabaci fumum potantibus, qui ſulphure narcotico naturæ inimico valde caput lædit, & acerba ſymptomata inducit, ſucceſſivo autem & longiori uſu non modo omnem nocendi facultatem amittit, ſed naturæ etiam tandem blandus atque amicus redditur. Simili etiam ratione Opio aſſueſcere poſſumus; Quam in rem obſervationem meretur *Fallopius*. Perſiani inquit comedunt opium a pueritia incipientes in minore quantitate, & ſenſim ac ſenſim quantitatem augentes, donec aſſueverint magnæ opii quantitati, idque faciunt, ut fiant ad coitum promtiores. Puellam napello nutritam legimus, quæ cum modice atque ſenſim venenum id devoraſſet eo inpoſterum abſque ulla noxa uſa eſt. Valet hæc regula in omnibus ſimpliciter conſuetis, videlicet alimentis, refrigeratione, calefactione, balneis, tegumentis, motionibus, animi affectibus, venere, ſomno, imo vene-

Medicamenta uſu quotidiano tandem ferè omni effectu deſtituuntur.

Tabacum longiori uſu non lædit, ſed naturæ tandem amicus redditur.

Pari ratione quidam opio aſſueſcunt.

Puellam napello nutritam legimus.

venenis, ut conſueta in conſuetis minus ſint noxia. Quoniam ut videtur, ex crebra applicatione ad corporis noſtri fibras, fluidaſque partes ad ſimiles motus, atque materiæ habitum diſpoſitionem quandam promptam atque facilem tandem adipiſcuntur. Maximi itaque momenti eſt conſuetudo, neque minus periculi eſt a conſuetis deſciſcere, eaque in contrarium mutare, præſertim ſi repente id fiat. Unde eſt illud *Celſi lib.* 1. *cap.* 3. *Periclitatur, & qui ſemel & qui bis die cibum contra conſuetudinem aſſumit. Item neque e ſubito labore ſubitum otium, neque ex nimio otio ſubitus labor ſine gravi noxa eſt.* Ergo ſi quis mutare aliquid volet, paulatim debet aſſueſcere. Nam omnis ſubita mutatio eſt periculoſa. Quod vero paulatim ac ſucceſſive fit, id tutum eſt. Notari autem hoc loco velim, inconſueta æque ac conſueta nimio exceſſu ſicuti in lege prima deduximus, delinquere & vehementer lædere corporis noſtri actiones poſſe.

Si quis mutare aliquid volet, paulatim debet aſſueſcere.

Lex tertia.

§. VI. Accedimus ad legem tertiam, quæ ſic ſe habet:

Animo hilari ac tranquillo eſto. Quia hoc optimum longæ vitæ & ſanitatis præſidium.

Ni-

Nihil potentius & celerius œdonomiæ noſtræ vitales motus turbare, atque pervertere, & funeſtos effectus producere poteſt, quam illud ipſum, quod in nobis perceptionum, impreſſionum, deſideriorum cauſa ac fons eſt, cujuſcunque etiam nominis fuerit. Animadvertimus videlicet accuratiori facta meditatione omnium univerſi corporis partium mutuam & mirificam inter ſe eſſe connexionem atque harmoniam, ut ſicuti in machinis ſit, una parte læſa vel mutata, aliæ mox in ſocietatem trahantur. Operationes ſic dictæ immateriales, ut ſunt impreſſiones, inclinationes, cupiditates, deſideria, cum ſanguinis & humorum circulo, & ſolidorum impulſu ac tono mirabile habent commercium, mutuamque harmoniam. Quid enim illuſtrius, quam pro varia diſpoſitione motus ſanguinis varie quoque diſponi immateriales ſic dictas animales actiones, unde temperamentum ſequuntur & mores, & inclinationes atque affectus animi. Quid luculentius eſt, quam quod ad varia deſideria & firmiores impreſſiones adeo corporis motus turbentur, ut mors vel etiam funeſtus morbus a ſola perverſa & minus rationali impreſſione ortum ſuum ſubinde

Pro varia diſpoſitione motus ſanguinis varie quoque diſponuntur immateriales ſic dictas animales actiones.

Plures hominum ægrotant & pereunt magis animi quam corporis morbis.

traxerit? Sique libere fatendum, quod res eſt, plures hominum ægrotant & pereunt magis animi quam corporis morbis. Id quod ſolertiores practicorum convenienti facto examine circa originem morborum indies experiuntur, ubi quam maxime, animi gravem morbum graviſſimorum & longorum pathematum occaſionem fuiſſe obſervatur.

Inter animi morbos referuntur terror, metus, &c.

Inter morbos animi referimus terrorem, metum, diuturnum mœrorem, animi angorem, odium, invidiam, iram, profundam & inquietam meditationem, ingens & flagrans circa aliquam rem deſiderium, firmiorem de malo impreſſionem, exceſſivum gaudium, hiſce ſi animus laborat, corpus ſanum eſſe nequit, unde jam recte intelligitur ſcitum *Juvenalis* dictum:

Scitum Juvenalis dictum.

Optandum ut ſit mens ſana in corpore ſano.

Mirabile certe eſt, quomodo ad ſolam firmiorem animi in ira commotionem protinus pulſus fiat citatior, reſpiratio auctior & ſanguis cum magno impetu per caput & reliqua viſcera feratur, ut graves exinde morbi, Inflammationes, Sanguinis nimia profluvia, Apoplexiæ, Epilepſiæ, Febres quoque acutæ inde propullulent. Mirabile quoque eſt a gravi & ſubito terrore protinus a corporis

poris ambitu ad interiora recurrere ſanguinem, ubi in pectore non raro ſyncopen, anxietatem, cordis palpitationem, & ſpiritus anguſtiam: in cerebro vero epilepſiam & convulſiones excitat. Sæpius vidimus a terrore ſimul & ſemel menſtrui fluxum ſubſtitiſſe. Corpora a diuturna triſtitia mirum debilitari & vires ventriculi & inteſtinorum tonicas inde labefactari, ut appetitus & digeſtio omnis concidat, & alvi liberalior fluxus fiat, neque minus ad veteres & longos morbos viſcera inde diſponi, quotidiana proh dolor loquitur experientia.

§. VII. Quum vero oppoſitorum oppoſita ſit ratio, itaque nil dubii eſt, quin ſicuti immoderatus animi motus regulares in corpore motiones turbat: ita pacata, tranquilla, hilaris & ab omnibus vehementibus deſideriis vacua mens ſtatum corporis reddat pacatum atque tranquillum. Mentis enim ſanitas corporis parit ſanitatem. Illam vero acquirere, ardui omnino laboris eſt. Complures fruſtra remedia, quæ mentis morbis medentur, quæſiverunt. Verumtamen hæc ipſa, quæ menti tranquillitatem reſtituunt, partim ex illis, quæ corpus noſtrum, partim quæ animum

Mentis ſanitas corporis parit ſanitatem.

Ex quibus petenda remedia, quæ mentis morbis medentur.

proxime afficiunt, petenda eſſe arbitror. Illius generis ſunt, ſuavior converſatio cum hominibus jocoſis, luſus, vinum, muſica, equitatio, venatio, uſus aëris ruſticani, peregrinatio. Præter hæc etiam ſanitatem menti reddunt verum rerum, quæ fiunt & eveniunt, ſecundum rectæ rationis trutinam examen, item ſaluberrima Chriſti, & Apoſtolorum nec non ſaniorum philoſophorum præcepta moralia, ſtudium veritatis ac virtutum, & jucundarum ac ſalutarium rerum inventio, denique familiaritas cum prudentibus, & maxime omnium ſeria auxilii divini efflagitatio. Hac enim methodo & via, ſapientia, humilitas, patientia αὐτάρκεια, quæ magna morborum animi præſidia ſunt, comparantur. Nullum itaq; dubium eſt, quin veritatis atq; virtutis ſtudium ad longævitatem perducat, quare non ſine ratione *liber Macrobiorum pag.* 857. *longævis annumerat philoſophos, & omnes, qui eruditione & ingenio præſtantes fuerunt. Ita etiam Plutarchus narrat, plures corpore alioquin parum firmo philoſophiæ præceptis vitam longam aſſecutos.* Neque dubium, quin vera pietas atque obedientia ſacro id confirmante codice longævitatem promittat, eo quod & ſævis in undis

Remedia numerantur.

Tam religioſa quam civilia.

Macrobii ac Plutarchi de longævitate aſſequenda effata.

dis tanquillam mentem præſtat. Regum ſapientiſſimus *Prov. c.* 14. *v.* 15. item *c.* 17. *v.* 26. *hilarem animum vitam quotidianam jucundam appellat.* Notabile eſt, quod *Sanctorius* medicus ſtaticus incomparabilis, ſemper poſt hilaritatem majorem perſpirationem & decrementum corporis ratione ponderis obſervaverit. Idem præſtantiſſimus Auctor *Sect.* II. *Aph.* 49. ſcribit, nihil magis reddit liberam perſpirationen, quam animi conſolatio. Ante omnia vero mens hilaris utilis eſt, ſi quis cubitum eat, ſique cibum ſumat, ubi perpetuo perturbatus a ſævis affectibus animus corpori eſt nocentiſſimus.

Salomon hilarem animum vitam quotidianam appellat.

Sanctorii de hiſce teſtimonium.

§. VIII. Legem jam quartam ſtatuere placet. Quæ eſt: *Aerem purum & temperatum vehementer ama, quia ad corporis & animi vigorem multum confert.* Nihil profecto, ſi ab animi motu diſceſſerimus, ad ſanitatem & vitam ac valetudinem proſperam tuendam plus confert, quam ſuperius illud pabulum ac elementum commune, quo omnia animantia continuo opus habent. Quo ipſo intelligo aëris & ætheris catholicum illud fluidum, quod veteres ſpiritum appellarunt, cujus ſecundum *Hippocratem lib. de flat.* §. 6. *Tanta eſt neceſſitas,*

Lex quarta de Aere.

Quanta ſit neceſſitas Aëris & Ætheris ſecundum Hippocratem.

tas, ut ſi omnibus aliis abſtineat homo, neque cibum ſumat, neque potum, poſſit tamen dies tres vel plures vivere: ſi vero ſpiritus viæ in corpus intercipiantur brevi tempore illi eſſe pereundum. Hic certe aër, eodem auctore *Hipp. lib. cit.* motum & ſenſum corpori adminiſtrat, & mortalibus vitæ & ægrotis morborum ſolus eſt auctor. Nolumus jam proliores eſſe, in uſu, atque virtute aëris ad vitæ & ſanitatis tutelam enucleando, certum tamen illud eſt, aërem eſſe præcipuum & princeps corporis noſtri, quoad ſolidas & fluidas partes, movens, quod partim vivido ſuo elatere, partim etiam gravitate ac penetrantia, machinularum motricium elaterem & tonum, neque minus fluidorum inteſtinam agitationem conſervet, ſyſtolenque ac diaſtolen vaſorum reciprocam, qua vitales potiſſimum motus ſuſtinentur, in convenienti ſervat æquilibrio. Hoc nomine vero aër temperatus & purus commendandus eſt, per temperatum vero intelligimus eum, qui nec exceſſive frigidus, nec juſto calidior aut humidior eſt, qui non nimis rarefactus aut levis, neque nimis compreſſus vel gravis eſt, qui non vehementur commovetur, ſicut fit in ventis:

Mortalibus vitæ & ægrotis morborum ſolus eſt auctor.

Commendandus aër temperatus & purus.

tis: neque nimis quieſcit aut immobilis eſt, ut fit in concluſis & demiſſioribus locis. Purus porro aër eſt, qui ſerenus, expanſus, e quo vapores copioſi humidi, vel etiam ſalſæ, acres, ſulphureæq; partes præcipitatæ fuerunt. Talis certe genuinum ſpirituum corporis noſtri, ſive potius virium motricium pabulum ac fomentum eſt. Selige igitur ad ſalubritatem optatiſſimum aërem ruralem, liberum, in editioribus locis, quæ orientalis ſaluberrimus ventus perflare poſſit; Selige aërem poſt pluvias & poſt ſolis ortum, qui purus & defæcatiſſimus eſt: fruere aëre potiſſimum verno, majali: Et cum autumno menſis September, æſtate Auguſtus, hyeme Februarius, vere Majus reliquos facile ſalubritate ſuperent, hinc præſtat maxime iis menſibus peregrinationes inſtituere vel in libero aëre verſari. Maxime omnium vero purum & ſerenum aerem commendamus in iis locis, ubi ſomnum capimus. Nihil enim inſalubrius eſt, quam cubiculum expoſitum eſſe aëri vapido, effoeto, humido. gravi, immobiliori, qualis eſt in locis humilioribus, ſubterraneis & terræ vicinis, circa aquarum ſtagna & paludes; Talismodi

Purus aër eſt, qui ſerenus &c.

Ruralis, liber in editioribus locis.

Vernus, Majalis &c.

Quibus menſibus in libero aëre verſari præſtet.

Quonam in loco cubiculum deligendum.

modi quippe aër vim, robur, tonum, & elaterem corporis noſtri valde minuit, ad catarrhales defluxiones, corruptum habitum corporis, languorem, febres catarrhales, putridos morbos, ad Hydropem quoque & Scorbutum viam ſternit paratiſſimam. Devita quoque, qua poteſt fieri ſolertia, immodicum calorem, qualis eſt circa ſolſtitium æſtivum, ſub climate calidiori, & ſole meridiano, vento flante ab auſtro, hic enim non modo vires ſolidis, ſed & ſanguini blandum ac tenuem humorem, quo gaudet, maxime corpus, ſuffuratur. Fuge quoque aërem perfrigidum, qualis regnat hyeme ſub flatibus Borealibus, & qualis ordinario eſt noctis tempore, utpote, qui liberam perſpirationem inutilium impedit, humores tenues incraſſat, & anguſtas vias conſtringit. Defendendi a frigore præcipue ſunt pedes & ventriculi regio. Fuge quoque præhumidum aërem, qualis eſt tempore Autumnali, nubilo & pluvioſo cœlo, vento regnante Zephyro & Auſtrali. Hic valde fibrarum tonum relaxat; perſpirationem retardat, & hinc ad ægritudines, quæ ex impuritatibus & humorum ſtagnatione naſcuntur admodum diſponit. Quam maxime

Calor immodicus devitandus.

Fuge aërem perfrigidum.

Pedes a frigore præcipue ſunt defendendi & ventriculi regio.

Fuge aërem præhumidum.

ximę vero evitabis ſubitas aëris mutationes, quæ fiunt, quando concedimus e loco nimis calido in locum valde frigidum, & contra, vel ubi corpora exponimus mutationibus tempeſtatum ſubitis, quæ a contrariis ſe in ſequentibus ventis plerumque proveniunt; Tam ſubita enim aëris mutatio hujus eſt indolis, ut mire fibrarum elaterem deſtruat, unde inæquabilis ſanguinis & humorum progreſſio minuſque expedita eorum quæ excerni debent ejectio ſubſequitur. Hyeme nos Germani ſummopere peccamus, dum vel in æſtuariis noſtris corpora valde torrentur, vel ſubdio aëre frigido & gelu torquentur; cum tamen ab utroque enixe cavendum ſit. Certiſſime ſanitas ad extremam ſenectutem inconcuſſa duraret, ſi cæteris paribus aëre per quatuor anni tempora, puro, moderato & temperato ſemper frui liceret.

Quam maxime evitabis ſubitas aëris mutationes.

Indoles ſubitæ aëris mutationis.

Hyeme Germani ſummopere peccant.

§. IX. Progreſſum jam facimus ad Legem Quintam, quæ ita ſe habet: *Quam maxime ſelige alimenta corpori noſtro congrua, & quæ facilius ſolvuntur & corpus tranſeunt.* Vita noſtra ſive integritas machinæ noſtræ corruptibilis continuis ingeſtionibus & egeſtionibus reciprocis maxime omnium continetur & con-

Lex quinta.

Seligenda alimenta corpora noſtro congrua.

conſervatur. Opus enim homo habet quo vivat & ſanus ſit, ut multa quotidie in corpus ingerat, multa quoque egerat. Parum enim eſt, quod intra canales corporis noſtri remanet, præſertim in corporibus jam factis adultioribus, id quod exacta ponderatione cognoſcitur. Ex quo facile apparet, cum ingeſta foras excerni rurſus debeant, ea alimenta ſaluberrima eſſe, quæ partium ſunt tenuiorum, adeoque & facilius ſolvuntur, & emunctoria corporis celeriter tranſeunt. Ex ſiccioribus itaque alimentis ſunt maxime huic ſcopo idonea carnes leviores juniorum animantium, ſpongioſæ, ut bovinæ Friſicæ & Anglicæ, quæ Polonicas & Ruſſicas levitate & tenuitate longe ſuperant. Omne ferum quoque animal levius eſt domeſtico, levior piſcis qui inter ſaxa & arenam, quam qui in limo & in ſtagnis vel lacubus degit. Frumentum, quod creſcit in collibus, ſalubrius eſt, quam campeſtre. Volucres, qui in aëre vivunt ſalubriores ſunt paluſtribus, ut ſunt anſeres, anates: panis bene fermentatus levior & mitior eſt pane craſſo, denſo, non fermentato & ponderoſo, quæ diu morari ſolet in ventriculo. Optimæ ſunt carnes hædinæ caſtra-

Alimenta ſaluberrima, quæ partium ſunt tenuiorum.

Animalia fera leviora ſunt domeſticis.

Quale frumentum ſalubrius.

Quales volucres.

Panis.

Carnes.

ſtra-

ſtratæ, vitulorum lactantium, pullorum perdicum, phaſianorum, avicularum parvarum montanarum. Optima ſunt juſcula carnium, quæ valde temperata & gelatinoſa, & olera bene cocta, utpote quæ ſuccum fovent leviorem & facile tranſeuntem, qui minus oneri eſt naturæ. Quam maxime vero effuge carnes duras compactas, annoſiores, induratas, infumatas; piſces marinos, aſellos & qui ſunt durioris carnis, conchas, cochleas, caſeum, lacticinia, ova dura, leguminoſa, nimis pinguia, paſtilia, & quæ in ſartagine friguntur. Abſtine quoque a placentis, quæ ex farina, butyro, ovis, ſaccharo non ſatis ſubactis fiunt: cavendum quoque a nimis dulcibus, fabis, lentibus, milio, & quæcunque craſſos & difficilis ſolutionis ſuccos vel compactam texturam obtinent, difficilius quoque per corporis minimos tubulos feruntur, adeoque excretionibus reſiſtunt. In genere vero notandum, panem ſecalinum ſimilagineo longe eſſe præferendum, ſiquidem ille fovet partes magis naturæ & præſertim ventriculo amicas, ſulphureas, acidulas: ſimilagineus vero propter lentorem magis obſtruit, & ob id ad chronicas paſſiones viam aperit. Placet

Juſcula.

Olera.

Piſces qui ſint inſalubriores

Abſtine à placentis.

Cavendum à nimis dulcibus.

Panis Secalinus ſimilagineo eſt præferendus.

cet hic inſerere pulchrum locum, qui extat apud *Simon. Pauli in Quadrip. Botanico pag. 283. In quotidiana victus ratione, qui ſimilagineo pane veſcuntur, nec corpus laboribus validoque opere aliquo exercent, parum ſibi conſulunt. Nam cum palato morem gerunt, in varios morbos incurrunt. Confeſtim enim illis jecur & lien obſtruitur, nephriticis, artriticiſque doloribus corripiuntur, atque hæc eſt ratio, cur magnates & ditiores calculi & podagræ doloribus aſſidue vivant obnoxii.* Nocet vero admodum panis qui a fornace adhuc calet, qua de re elegantem quoque habet obſervationem idem laudatus Auctor. *Fœmina inquit imminentibus menſibus devoravit unum vel alterum ſimilagineum panem calidum, ex furno extractum: vix horæ ſpatio intermiſſo Lypothimia corripiebatur, poſt diſpnoea & tandem intra octiduum ortopnœa ipſam jugulavit.* Caro ſuilla ſaluberrima eſt iis, qui valde laborant & exercent corpus, infirmioribus vero & minus exercitatis nocet, propter glutinoſum, quo abundat, ſuccum, qui facile apponitur, & in ſorte nutrimentum cedit, hinc nihil omnino emunctoriorum tubulos tam prompte obſtruit, ac frequens carnis ſuillæ uſus. His vero obſtructis magnæ im-

Cur Magnates & Ditiores calculi & podagræ doloribus aſſidue vivant.

Nocet panis à furno adhuc calens.

Exemplum

Quibus caro ſuilla eſt ſaluberrima; & quibus nocet.

impuritates lymphæ & defœdationes atque exulcerationes cutis ſuccedunt. Ab eſu hujus carnis ſemper tranſpirationem ſegniorem & gravitatem corporis *Sanctorius l. c.* perquam curioſe obſervavit. Summopere vero alimenta valde acida lædunt, eo quod coagulum fluidis facile inferant, & ob id difficulter per corporis officinas ejuſque colatoria tranſeant. Idem tenendum eſt de nimis dulcibus ſaccharatis, mellitis, nimia copia ingeſtis, quæ ob inſignem quo conſtant lentorem obſtructionibus viſcerum gignendis aptiſſima ſunt. Sanctorii de his obſervatio.

§. X. Proximum jam eſt, ut potulentorum etiam habeamus rationem, & quænam ſalubriora præ cæteris ſint, perſpiciamus. Valet quoque hic regula, quam ſupra tradidimus? videlicet ea, quæ facilius digeſtionum officinas, corporis meatus & emunctoria tranſeunt, pro ſaluberrimis æſtimanda eſſe. Eo nomine hinc laudem merentur vina temperata, ſubtilia, tartareo vel nitroſo ſale fœta, ut ſunt Moſellana, quæ citius per alvum feruntur, & ad veſicam deſcendunt. Laudem quoque merentur Rhenana melioris notæ, & annoſiora, quæ præter virtutem eximiam roborantem & tranſſpirationem & urinam Potulentorum quoque ratio habenda. Laudem merentur vina temperata. Moſellana, Rhenana.

Hungarica.

nam movent. Multum quoque elogii promerentur nobiliora Hungarica, quæ acidi parum habent, & ſpiritum cerebro & nervis amicum in ſinu fovent, atque perſpirationem egregie promovent; unde hæc vina maxime ſunt diaphoretica. Character enim vini boni

Qualis ſit character vini boni.

eſt, ſi neque ventriculum, neque caput neque pedes offendit, ſed facilius tranſit per emunctoria. Ex cereviſiarum genere probatiſſimæ ſunt, quæ cito etiam per urinarias vias feruntur, neque gravant caput, neque languorem relinquunt in membris, neque flatulentias in hypochondriis pariunt; Tales ſunt præſertim tenues, ſubtili acore notatæ, minus lupulo conditæ, & quæ ex ſubtili & pura aqua decoquuntur.

Quæ cereviſia eſt probatiſſima.

Nobis inter maxime celebres probantur cereviſiæ Hammenſis, Mindenſis, Falkenhagenſis, Moſcovienſis Luſatiæ, &, quæ inſtar omnium eſt, noſtra Lebeginenſis, inter diureticas facile princeps.

Quæ cerevis. Saxon. inter maxime celebres probantur.

Procul abſint omnia vina craſſa recentia, non ſatis digeſta, acida, ſulphure vaporoſo & fuliginoſo plena, potentia, vel fortiter adſtringentia, quorum certe parcior, niſi ſanitatis periculum ſubire velimus, debet eſſe uſus:

Procul abſint vina craſſa &c.

Quæ ſingula etiam circa cerviſias nimis craſ-

Hæc etiam circa cere-

craſſas viſcidas, ſulphuris vaporoſi feraces tenenda ſunt. Omnium vero ſaluberrimus potus merito aqua dulcis æſtimari debet, modo bona, ſubtilis, levis & pura fuerit. Hæc ad digeſtionem & alimentorum ſolutionem aptiſſima, hæc minimos corporis meatus quam expeditiſſime ſubit, unde ad interiores partium poros nutricium ſuccum advehit: hæc quoque evehendis e corpore excrementitiis partibus quam maxime idonea eſt. Obſervatione conſtat accuratiori, aquæ potum omnes ſenſus acutiores reddere, unde guſtus & odoratus, in iis, qui aquam ordinarie bibunt, excellens eſt. Deinde aquæ potus dentes firmiores & candidiores, ſanaſque gingivas conſervat. Tum qui aquam bibunt eximio etiam gaudent appetitu & membrorum vigore; pinguiores etiam ſunt, & diutius ſecundum *Fallopium lib. de ſanitate tuenda* vivunt. Notavimus in praxi, commutato cereviſiæ cum aqua potu inſigne robur ventriculo redditum fuiſſe, & conſuetas catarrhales defluxiones, lippitudines & arthriticas paſſiones ceſſaſſe. Satis recte ſentit de hac re *Celſus*, quem ego vehementer auctorem probo *lib.* 1. *cap.* 5. *pag.* 38. *Neque his ſolis, quos capitis imbecillitas torquet,*

viſias ſunt tenenda.

Pouts omnium ſaluberrimus eſt aqua dulcis.

Potus aquæ omnes ſenſus acutiores reddit.

Aquæ potores diutius vivunt.

Quibus præſertim conducat.

uſus aquæ frigidæ prodeſt, ſed iis etiam, quos aſſiduæ lippitudines; gravedines, deſtillationes, tonſillæque malæ habent. Quorum vero ventriculus aquam crudam minus ferre poteſt, illis cum pane toſto decoquenda, aut deſtillanda eſt, vel portio vini admiſcenda. Nocet vero maxime omnium frequens aquarum vitæ vel vini aduſti uſus, quod partes ſolidas inflammando, obſtruendo, fluidas vero coagulando ad chronicas & acutas paſſiones viam ſternit paratiſſimam. Sunt ſpiritus vini potatores plerumque vitæ brevioris, & inflammationibus vel etiam hectico & hydropico morbo facile pereunt. Perquam curioſa eſt in œconomicis obſervatio, quod ex porcorum inteſtinis, qui reliquiis ex fermentatione vini aduſti ſaginantur, propter teneram & facile dilacerabilem texturam non poſſint farcimina confici. Ultimo loco tenendum eſt, quod, quæ expoſuimus, alimenta ſalubriora languidis, infirmis, ægotantibus maxime commendanda ſint, cum alias non negandum ſit, robuſtiora & exercitata corpora etiam duriora inſalubritatis titulo notata, ſæpe ſine læſione ferre poſſe.

Nocet frequens vini aduſti uſus.

Spiritus vini potatores ſunt plerumque brevioris vitæ.

Lex Sexta.

§. XI. Sequitur jam ordine lex ſexta,

Men-

Menſuram ſemper quærere inter alimenta & inter motum ac robur corporis. Vivimus tamdiu, quamdiu ſanguis & fluida per canales corporis feruntur, valemus quando motus ille liber atque æquabilis ſecundum ordinem & regulas actiones animæ & corporis diſpenſat. Eget vero vitalis hic motus perpetuo nutrimento, quod tam ab alimentis ſolidis & fluidis, quam ab ipſo aëre ſubminiſtratur, deſiderat vero, ut ea quæ immiſſa fuerunt, maxime ex parte rurſus ejiciantur. Unde fluit perpetuam debere eſſe & obſervari, ſi ſanum debeat perſiſtere corpus, inter ingeſta & egeſta, proportionem, qua læſa, ſi nempe plus ingeritur, quam ejicitur, præſto materia ad morbos eſt, utpote ex excretionibus, earumque conditione modo ac quantitate recta ſanitatis nota ac ratio ducitur. Si enim multum remaneat excrementii humoris, languor & gravitas occupat membra, elangueſcit vis vitalis, appetitus & ventriculi robur emoritur, ſomnus fit gravis & paratur ſic via ad morbos. Jam vero quæſtio emergit, quænam præcipue ad neceſſarias illas egeſtiones proficiant, eaſque adjuvent; Non vero excellentius ex naturalibus rebus datur auxilium

Menſura inter alimenta & inter motum corporis quærenda.

Quod caret alterno motu durabile non eſt. Et vice verſa.

Quod caret alterna requie durabile non eſt.

lium ipſo motu, labore, & exercitatione corporis; utpote motus ejus eſt naturæ, ut ſtringendo ſolidorum fibras promptiſſimum fluidorum curſum per omnis generis tubulos efficiat, quo fit, ut motus inteſtinus calidus humorum creſcat, viſcidum diſſolvatur, humidum diffletur, & perſpiratio, quæ omnes ſuccos corporis purgat & depurat, liberior fiat. Animadvertimus hinc, vehementiori motu corporis ſanguinem abundantem non ſecus ac pinguedinem conſumi. Pinguefacta animantia & volucres motu & curſu macreſcunt: Alaudæ, quod mirabile eſt, nocturnæ pinguiores ſemper ſunt ipſis diurnis, propter quietem & aëris frigiditatem. Quibus perſpectis ſequitur, ut, qui multum alimentorum ingerit, ille multum etiam debeat exercere corpus, & qui parum ſe movet, otioque deditus eſt, is parum quoque debeat comedere. Sanitatis itaque præcipua pars eſt, proportionem inter alimenta & inter motum ac laborem corporis invenire, Sapienter itaque *Hippocrates* cujus auctoritas ſemper nobis maxima eſt *lib. I. de diæta ſcribit: Si inventa fuerit ciborum menſura & laborum ad unamquamque naturam, ita ut exceſſus neque ſupra ne-*

Natura motus.

Motu vehementiori quid fiat.

Qui multum alimentorum ingerit, ille multum etiam debet exercere corpus.

neque infra modum fiat, inventa erit exacta hominibus ſanitas. Nam (addit §. 1.) *Homo edens ſanus eſſe non poteſt, niſi etiam laboret. Contrarias enim inter ſe vires habent cibi & labores, verum inter ſe mixti conferunt ad ſanitatem. Labores enim ea, quæ inſunt, conſumere ſolent; Cibus autem & potus, ea quæ evacuata ſunt, explere ſolent. Oportet autem menſuram ac proportionem cognoſcere laborum ad multitudinem ciborum, & hominis naturam, & corporum ſtaturas, ac ætates, & ad tempora anni, & ad mutationes ventorum &c.* Cum vero ordinario ingeſtioni copioſiori non reſpondeant corporis labores & exercitationes, hinc fit, ut multæ cruditates in ventriculo & inteſtinis generentur, ſanguis in venis nimium increſcat, & halituoſum ac ſubtile cutis excrementum remaneat. Inde fœcundo proventu morborum ſemina prodeunt. Quo caſu nihil conſultius eſt, quam ut motum augeamus & ſubtrahamus quodammodo alimenta, ſive per diem abſtinendo, ſive parum in cœna aſſumendo. Recte enim *Hippocrates*: *Non repleri cibis & impigrum eſſe ad laborem, ſanum efficit corpus.* Comparata vero ſunt ad motum, ambulatio, vectio, geſtatio,

Homo edens ſanus eſſe nequit, niſi etiam laboret. Hipp.

Cum ingeſtioni copioſiori non reſpondent corporis labores, nihil conſuetius eſt quam ut motum augeamus.

Hippocratis de hoc negotio oraculum.

equitatio, navigatio, ludus, corporiſque labor. Inſtituatur autem motus in puro, temperato, libero, & rurali aëre, in aurora, poſt ſolis ortum, ante cibum, nunquam ſtatim poſt eum. Talis certe motio cum univerſo corpori, tum animo quoque dabit vigorem. In quieſcentibus vice motus fungatur clara lectio, ſeu vociferatio, quam *Celſus* & veterum ſapientiores mirifice ad ſanitatem commendant, utpote qua ſanguinis curſus & tranſpiratio cum totius corporis incaleſcentia egregie promovetur. De huius utilitate legi meretur *Aetius libro tertio pag. 95.* Vicem quoque motus obeant frictiones in veterum monumentis commendatiſſimæ. Inſtituantur vero in dorſo, pedibus, hypochondriis, & fiant in lecto, calido mollique linteo, mane poſt ſomnum, hæ enim egregie humidum iners diſcutiunt, poros aperiunt, tranſpirationem juvant, bonumque ſuccum, quod in equis videmus, ad carnes nutriendas adducunt. Ulterius circa motum tenendum eſt, ut ille fiat ſucceſſive, neque in minus adſuetis ſtatim fortiter. Infirmiores quoque & modicas exercitationes ſubeant, & ab immodicis ſibi caveant. Prodeſt motus maxime iis corporibus, quæ ſpon-

Motus in aëre puro rurali inſtituendus.

Motus vice in quieſcentibus, vociferatio.

Motus vicem obeunt frictiones.

Ubinam & quibus in locis inſtituendæ.

Fiat motus ſucceſſive nec in minus aſſuetis ſtatim fortiter.

pongioſi habitus ſunt, exilioraque va-
a habent, inque iis multum ſanguinis
ollecti fovent. Poſt nimium vero ex-
rcitium, nunquam ſtatim cibum ſu-
nere oportet, ſed poſt ſemihoram ſe-
lata prius corporis turbatione edere
ræſtat. Ex quibus omnibus apparet,
uam præſtans & ſimplex medicina cor-
oris ſit ipſe motus veluti ſaluberrimum
nagnorum morborum præſidium, un-
le ſcite ſcribit *Sanctorius l. c. Si homi-
nes tempore debito exercitio ac labore ute-
entur, carere poſſent multis medicis &
nedicamentis. Et Galenus Comment.* 40.
§. III. *Exercitatio ſupplet vicem purga-
ionis humorum, qui ſunt in profundo cor-
oris. Et* §. III. *Comment.* 50. *Exerci-
tia collecta ſingulis diebus ſuperfluitates ex-
purgant. Unde exercitio corpora leviora
fiunt, ut habet Sanct. in Medicina Statica.*

Quibus corporibus maxime proſit.

Magnorum morborum eſt præſidium.

Sanctorii Galenique de his teſtimonia.

§. XII. Ultima jam lex eſto. *Fuge
medicos & medicamenta, ſi vis eſſe ſal-
vus.* Olim *Montanus*, nobiliſſimus Ita-
lorum medicus, cum inveterato morbo
affectis, tum infirmis æque ac valenti-
bus hanc regulam in conſultationibus
ſuis mirifice commendabat. Ad hujus
imitationem ſolertiſſimi Helvetorum
practici *Wepferus* & *Brunnerus* conſiliis
ſuis perpetuo fere iſtud adjiciunt: *Fuge
me-*

Lex ultima.

Fuge medicos & medicamenta.

Secundum Montani Wepferi & Brunneri conſilia.

medicos & medicinam. Valet hoc dictum maxime de Medicis imperitioribus, temerariis, qui non victu curare volunt, ſed valentioribus adverſus morbos omnis generis pugnant, eoſque multis remediis præcavere tentant. Neque vero Medici docti, periti & prudentes hunc cenſum ſubeunt, quorum converſatio & familiaritas nunquam non omnibus utilis & fructuoſa eſt. Similli modo per medicinam intelligi debent medicamenta ſive pharmaca, quæ ſecundum *Hippocratem lib. de locis in homine c. 55. præſentem ſtatum corporis tranſmovent*, vel naturæ motus & ſuccos valde alterant: Hujus generis maxime ſunt validiora evacuantia, aliaque commoventia. Quorum uſus rarus & cautiſſimus eſſe debet: ſecus ac plures, qui perverſa perſuaſione laborant, medicamentorum uſum morbos & mortem unice præcavere, ideoque ea frequentius eſſe uſurpanda exiſtimant. Res vero longe aliter ſeſe habet. Admoneo enim, obteſtor, & repeto, corporis naturam integram valentem & robuſtam rectius victu & exquiſito vitæ regimine, quam medicamentis ſervari & a morbis defendi. Unde etiam ſapientiſſimi veterum præſervationis cauſa rarius utebantur phar-

De quibus Medicis hoc dictum valet.

Et de quibus medicamentis.

De validioribus nimirum evacuantibus.

Corporis natura integra rectius exquiſito vitæ regimine quam medicamentis ſervatur.

pharmacis, præſertim validioribus, ſed victum convenientem potius commendabant. *Aſclepiades teſte Celſo in præfatione Lib. V. pag.* 241. *uſum medicamentorum ex magna parte ſuſtulit, quia omnia fere ſtomachum lædunt & mali ſucci ſunt. Potius vero ad victus rationem omnem curam tranſtulit. Cui conſentit Celſus qui ſcribit optima medicina eſt non uti medicina*: ſeu uti *Wepferus* dicere ſolitus eſt, nullum medicamentum optimum. Et *Hippocrates Sect. II. act.* 37. *qui ſecura fruuntur ſanitate, hos purgare grave eſt*, Item *S. II. Aph.* 37. *Qui ſunt ſano corpore, dum Pharmacis purgantur, celeriter exſolvuntur.* Et optime Galenus *in Comment.* §. 15. *lib. III. frequenter medicamentis uti non convenit, dum quia corpus in pravam conſuetudinem adducitur, dum quia nocet plurimum. Si victus rationem mutaveris, plurimum proderit illi, qui tam ſæpe evacuare velit, & evacuatio eorum, quæ quotidie generantur, minor eſt, quam ut requiratur medicamentum purgans.* Abſtinendum itaque eſt, a crebro purgantium præſertim validiorum uſu, quæ nulli ſubjecto, nulli morbo, nullique ætati congrua ſunt, infirmum corpus magis infirmant, ſanum vero & robuſtum labefactant, inque

Aſclepiades medicamentorum uſum ex magna parte ſuſtulit. &c.

Cui conſentiunt.

Celſus.

Wepferus.

Hippocrates.

Galenus.

A crebro Catharticorum uſu abſtinendum.

que primis ventriculi & inteſtinorum tonum ac robur exſolvunt. Huic ſententiæ omnes circumſpectiores Medici ſuffragium adjicere debent. Placet inter plurimos citare *Plempium*, *lib.* de valetudine tuenda, *pag.* 325. qui ita ſcribit, vomitum & alvi ſubductiones, quæ pharmacis fiunt, ut mala ſolatia repletionis, niſi gravis exigat neceſſitas, non oportet experiri, quod tamen vulgus hominum facit, qui ipſum corpus explet, ut poſſit evacuare, & rurſus evacuat, ut poſſit explere. Optime *Iohan. Crato in Conſilio* 25. *Qui rectam victus rationem tenere nequeunt, iis optimam medicinam præſcribere ſupervacaneum eſt, nam omnia prius ad valetudinem rectam conſequendam tentanda ſunt, quam corpus medicamentis laborioſe commovendum.* Equidem veteres ad ſanitatem integram ſervandam & morbos a corpore arcendos vernales & autumnales curas, quæ in venæ ſectione, & evacuationibus per tempus continuatis conſiſtebant, plurimum laudare ſolent. Neque talis modi curæ de nihilo ſunt, attamen & illis penitus ſuperſedere poſſemus, modo abſtinentia, corporiſque motu ac labore uti vellemus, quæ ſuperfluos corporis ſuccos longe tutius conſumunt, atque

Quod ſuffragatur à Plempio.

Et à Joh. Cratone.

Evacuationibus penitus ſuperſedere poſſumus.

que in vigore ſanitatem conſervant, quam prædictæ ſanguinis & humorum evacuationes. Noſtra ſententia circa hanc rem hæc eſt, plures hominum ob cruditates neque minus ſuperfluos in venis ſuccos, (quæ vitia ex intermiſſione motus & ciborum intemperantia quam maxime homines ſibi contrahunt,) multa in mala incidere, ſecundamque valetudinem amittere: quorum præſidium optimum eſſet abſtinentia & motus. Quod ſi vero ſaluberrimis diæteticis præceptis ſeſe ſubmittere nolunt, tunc denique, ubi deſinit victus, ibi incipit medicina, & tunc venæſectiones, & lenes per epicriſin factæ evacuationes, valde proficient. Neque ad harum uſum ſiderum aſpectus conſulere, aut certos dies eligere oportet, ſed quando neceſſitas urget, & æquabilis aeris & cœli ſtatus apparet, opportuniſſimæ ſunt. Neque adeo omnia medicamenta præſervationis cauſa adhibita rejicere animus eſt, ſed repudiamus ſaltim validiora, nimiumque motus alterantia, laudamus vero maximopere ea, quæ naturæ ſunt amica, quæ corporis vires roborant, & liberam tranſpirationem, utiliſſimaſque evacuationes adjuvant, quo nomine Salis Volatilis

Optimum in morbis præſidium eſt abſtinentia.

V.Snes & lenes evacuationes proficiunt quando neceſſitas urget.

Præſervationis cauſa Salis Volatilis oleoſi &c. uſum ſuademus.

lis oleoſi, vel Balſami noſtri vitæ, aut Eſſentiæ Stomachicæ, in ditioribus ambratæ uſum ſuademus. Item laudamus frequentem infuſorum Meliſſæ, Veronicæ, corticis Saſſafras aut aliorum ſimplicium ex aqua pura & ſimplici uſum. Hæc enim remedia ejus ſunt naturæ & indolis, ut neglectum corporis motum compenſent. Uſui quoque eſſe poſſunt Cancrorum lapides, ſi intemperantia acidorum ſuccorum intra primas vias obſervetur. Uſui quoque poſſunt eſſe pilulæ balſamicæ ex extractis amaricantibus & balſamicis temperatis gummatibus paratæ, has valde refracta doſis Aloe ingrediatur, laudatiſſimæ, quæ præeunte Becchero, Hermanno ac Cl. Stahlio, præparantur, & paſſim cum fructu uſurpantur, quibus, præſente in primis viis cruditate, vel coacervata ibi viſcidorum humorum ſaburra, cum fructu vel ſingulis menſibus, vel ſi neceſſitas urget, crebrius utendum eſt. Pauca certe ſunt, eaque ſelecta & tuta, ex remediorum generibus, quibus ad tutelam vitæ & ſanitatis uti neceſſarium eſt.

Ut & infuſa Meliſſ. Veronic. cort. Saſſafras ex aqua ſimplici.

Uſui quoque eſſe poſſunt oculi cancri, pil. Balſamicæ, &c.

FRI-

FRIDERICI HOFMANNI

Diſſertatio Phyſico-Medica IV.

DE

MAGNO VENÆ SECTIONIS AD VITAM SANAM ET LONGAM REMEDIO.

PRAEFAMEN.

Quid ſit Medicina ſecundum Hippocratem.

S*I unquam breviter, ſolide tamen & accurate univerſæ medicæ artis natura tradita fuit, certe id ab antiquiſſimo & probatiſſimo Medico* Hippocrate *præſtitum fuiſſe arbitror, qui* libro de flatibus *docet*: Medicinam nihil aliud eſſe quam additionem & ſubtractionem eorum, quæ exſuperant, eorum vero, quæ deficiunt, additionem: Qui vero iſtud optime facit, is optimus Medicus exiſtimandus eſt, quique plurimum abeſt ab eo præſtando, is plurimum in arte

L Medi-

Medica deficere cenſetur. *Profecto hac fere mechanica definitione graviſſimus auctor univerſæ noſtræ artis indolem ac ſolidum fundamentum complexus eſt. Ecquis enim eſt, qui liberum functionum corporis noſtri exercitium, quo ſanitatis natura continetur, in ſola moderatione motuum, & humorum debita proportione ac temperie verſari ignoret? utpote nihil vitæ ac ſanitatis negotio tam inimicum, & tam adverſum eſt, quam eorum, quæ vitam diſpenſant, exceſſus aut defectus: qua de cauſa omnis generis morbificæ cauſæ humorum & motuum exceſſum aut defectum reſpiciunt. Et quicunque morbum vult tollere, is nihil aliud agere debet, quam ut motus & materias deficientes vel ſuperabundantes in naturæ amicam temperiem ac moderationem reducat. Huc quoque omnis generis, quæ alma mater natura largiter nobis conceſſit, remedia ſpectant, quæ vel evacuandis vel reſtituendis humoribus aut nimiis motibus compeſcendis vel tardis promovendis unice dicata eſſe animadvertimus. Ex quibus omnibus clariſſime apparet, magnum noſtrum* Hippocratem *univerſæ artis præſertim praxeos medicæ fundamenta nobis doctiſſime tradidiſſe, quæ ſi quis paulo diligentius & perquiſitius attendat, is optimus certe effato* Hippocra-

Nihil vitæ ac ſanitatis negotio tam inimicum, quam eorum, quæ vitam diſpenſant, exceſſus aut defectus.

Hippocrates univerſæ artis præſertim praxeos medicæ fundamenta nobis tradidit.

tis

tis *Medicus cenſebitur: habet enim hic normam ac regulam, qua ſcit, quid agendum, quid omittendum ſit. Quum vero excedens & ſuperfluus ſanguis ex conſenſu etiam ſolertiſſimorum medicorum, ipſaque teſte experientia maxime omnium adfligat, & morboſis paſſionibus producendis admodum idoneus ſit, hinc facile apparet, principem merito locum inter ea, quæ exſuperans detrahunt, Venæſectionem ſibi vendicare: quia ſanguis, quo naturæ, ſi moderatus fuerit, amicior eſt, eo, ſi ſuperabundet, nocentior exiſtit. Quapropter magna ſemper laus & gloria divino Venæſectionis remedio conſtitit. Competit enim ratio & experientia confirmavit, omnibus aliis auxiliis tam operationis celeritate, & ſecuritate, quam tolerantiæ facilitate hanc eſſe ſuperiorem: hinc nullo ferme in morbo a veteribus & Hippocrate eſt intermiſſa; ejus quoque utilitatem præter Veterum teſtimonia longus & quotidianus uſus comprobat, ſi modo is temeritate medicorum vel caſu non pervertatur. Verum enim vero noſtri neutiquam inſtituti hoc loco erit, Venæſectionis incomparabilem in ſanandis morbis vim & efficaciam uberius & per omnia capita exponere, ſed in eo maxime noſtra defixa erit meditatio, ut princeps & præcipuum ad ſanam & lon-*

Magna ſemper laus venæſectionis remedio conſtitit.

Hinc nullo fermè in morbo à veteribus eſt intermiſſa.

Princeps ad ſanam &

longam vitam obtinendam eſt remedium.

gam vitam obtinendam efficaciſſimum eſſe remedium non ſine fructu demonſtremus. Id vero laboris in nos ſuſcepimus præcipue ob eam cauſam, quia cum dolore non ſemel, ſed pluries obſervavimus, non modo Senes vegetos, ſed & florentes ætate ac viribus Juvenes & viros ex ſolo Venæſectionis neglectu inexpectata morte celeriter fuiſſe extinctos. Summum vero Numen conatibus noſtris gratiam ſuam ex alto addat, quo tenebris penitus depulſis clariſſimam veritatis lucem in praxi medica, quod validiſſime optandum eſt, magis magiſque intueamur.

Pluries obſervavimus Senes & Juvenes ex ſolo V. Snis neglectu fuiſſe extinctos.

§. I.

Dicturi itaque de Venæſectione, eamque ceu ſecurum & ſummum ad proſperam ac longam vitam impetrandam auxilium adſerturi, neceſſarium omnino arbitramur præmonere, neutiquam nobis in præſenti eſſe propoſitum ut ſolam ſanguinis detractionem protrahendæ vitæ ſufficientem aſſerere velimus, vel quod ſine Venæ ſectione nemo proſpera ac ſecunda valetudine frui, aut ad vitam longam ſpem ſibi poſſit facere. Neque enim ullum tam abſolutæ efficaciæ in univerſa rerum natura datur remedium,

Nullum tam abſolutæ efficaciæ in rerum natura datur remedium.

dium, quo de quis certum ſibi, nedum talem eſſectum poſſit polliceri: ſed omnia, quæ in auxilium prompta ſunt remedia limitatis viribus determinantur, & natura corporis ægrotantis potiſſimum innituntur. Præterea novimus, qui ſine V. Sectione per longam ætatem firma gaviſi ſunt valetudine. Novimus quoque qui cum Venæ ſectione præmaturo fato defuncti ſunt: Qua propter hoc loco non eſt noſtra intentio, ut aſſeveremus ſanguinis vacuationem omnibus promiſcue individuis quadrare, vel ad longam vitam neceſſario perducere; ſed hic eſt noſter ſcopus, hæc mens noſtra, ut adfirmemus tantam hujus auxilii eſſe præſtantiam, tantam virtutem, ut plures, quibus propter ſanguinis redundantiam & gravis morbus, & ſubitæ mortis periculum immineat, quod non increbro evenit ab impendentibus hiſce malis tueri ac defendere poſſit. Non tamen omnibus promiſcuè iudividuis quadra

§. II. Prius vero quam in hujus rei explicationem paulo altius deſcendamus, non ſine fructu fore arbitror, ſi eorum qui vel in totum vel ex parte hoc remedii genus contemnunt, rationes ac argumenta examini ſubjiciamus. Quamvis vero neque ullum unquam auxilium tanto medicorum conſenſu ab incunabi-

lis fere ſcientiæ medicæ per tot ſecula ubivis fere terrarum, & per tam conſtantem experientiam, approbatum fuerit, præterquam ipſa ſanguinis per ſectionem venæ emiſſio; nihilominus eſſe & fuiſſe ſemper, quod ſatis demirari nequeo, qui fere divinum hoc auxilium ex toto damnare imo infamare: vel tamen parciſſime eo utendum eſſe, contenderunt, vix ac ne vix comprehendendum eſt.

Sunt tamen & ſemper fuerunt qui hoc auxilium ex toto damnant vel parciſſime utuntur.

Quod unicum certe documento eſſe poteſt luculento, quanta imperitia non dicam ignorantia inter gentem medicorum adhuc verſetur; quæ res quo certior, eo magis deploranda videtur. Atque non tanta nos tenere debet admiratio, quare olim *Eraſiſtratus* & ante ſeculum forſan *Helmontius*, & qui ejus ſalivam lingebat *Thomſonius* hoc remedium contemtui habuerunt, quandoquidem Eraſiſtrati tempore ſpiſſis tenebris adhuc rerum phyſicarum & medicarum cognitio erat involuta, *Helmontio* vero viro alias nobili, & per ignem Philoſopho, qui nunquam artem agitavit, hic error de facili videtur condonandus:

Eraſiſtrato, Helmontio & Thomſonio hic error de facili videtur condonandus.

Ratio.

Quod vero ex eo tempore quo magnum illud mundi inventum, ſanguinis intelligo circuitum, orbi innotuit, & hinc corpo-

poris humani œconomia paulo ſubtiliori ſolertia excoli cœpit, ac univerſa medicina ex tenebris in ſereniorem lucem aſſerta fuit, adhuc ex medicorum cohorte dentur, qui vel ex toto Venæ ſectionem repudient, vel nimis timide ac trepide cum hoc agant, illud merito vituperandum videtur. Poſſemus certe hoc loco, ſi velimus ire in exempla & niſi veritas odium, moleſtiam ac periculum gigneret, multos caſus recenſere, ubi plures ceterum ſani ac ætate florentes ex ſola Venæſectione tam curando quam præſervando omiſſa in graviſſimos & lethales morbos inciderunt, qui certiſſime potuiſſent maturæ Venæſectionis auxilio ſervari; ſed hæc lubenter jam prætermittimus: potius hoc loco non alienum eſſe exiſtimamus, ut patrocinium venæſectionis agam & argumenta in contrarium, qua fieri poteſt brevitate ac perſpicuitate diſcutiam. Mittimus vero Eraſiſtratæos, quos olim jam ſuo tempore *Galenus liber de V. S.* adverſus *Eraſiſtratum* non ſine felicitate refutavit, ſed rationum momenta, quibus nonnulli ex recentionibus uti ſolent intuebimur. Præcipuum vero quod proponunt eſt: Sanguinem non modo vitæ eſſe theſaurum,

Rationes, quibus recentiores contra V. S. uti ſolent, examinantur.

ſed & ipſius animæ vehiculum & inſtrumentum, & ſanguine amiſſo non modo vires, ſed & vitam amitti. Cum vero omnis theſaurus non ſit minuendus ſed potius ſervandus & reparandus, hinc male cum ipſis agi aſſerunt, qui vitalem liquorem tam improvide profundunt. Inſuper confugiunt ad experientiam, qua oſtendunt plures a detractione ſanguinis ita fuiſſe debilitatos, ut ægerrime priſtinam valetudinem fuerint aſſequuti: Porro quoque dicunt, complures firma & æquabili valetudine frui & longa vita gaudere, qui totam ætatem nullam ſanguinis imminutionem paſſi ſunt. Illud vero primum & præcipuum illorum videtur argumentum, quod nullam plethoram ſeu boni ſanguinis redundantiam noxiam eſſe contendant, ſique forſan ſuperfluus & pravus vaſis inhæreat, felicius eum abſtinentia, motu & tutioribus remediis abſumi poſſe aſſeverent.

Nullam plethoram noxiam eſſe contendunt.

Auctoris pro V. S. argumenta.

§. III. Operæ itaque pretium erit, ut hæc dubia, quæ primo intuitu videntur ſpecioſa, paulo accuratius diſcutiamus. Primo vero non ibimus inficias, ſanguinem pretioſum & deſideratiſſimum, quo vita & anima ad ſuas operationes utitur, eſſe liquorem, quo penі-

penitus amiſſo & vita exſpiret, & anima corpus ſuum deſerat, neceſſe eſt: quo nomine utique optimus vitæ eſt theſaurus. Concedimus quoque immoderatam ejus profuſionem admodum debilitare, corporiſque robur imminuere. At vero ſanguis eſt theſaurus vitæ & animæ ſuſtentaculum, dum nempe libero & æquabili flumine vitalem ſuum in orbem motum per corporis partes abſolvit. Nunquam enim ſanguis in ſe ſpectatus ratione mixtionis ſuæ præſtat vitam vel animam cum corpore jungit, ſed tum demum, quando in orbem agitur, & placido motu per corporis fertur tubulos, unde etiam talis motus recte dicitur vitalis, iſque eſt, qui commercium corporis cum anima ſtatuminat, ſimulac vero optimus alias liquor in parte quadam ſubſiſtit, & progreſſivo motu exuitur, protinus amplam non modo morbis & morborum cauſis, ſed & morti occaſionem ſubminiſtrat. Quod vero nimium exſuperans ſanguis vitalem circulum turbet, noſtrum eſt inferius oſtendere.

In quo caſu ſanguis ſit theſaurus vitæ &c.

§. IV. Remoto vero hæc dubio ad aliud deproperamus: naturam nempe nihil facere fruſtra declamant, utpote quæ tanta ſapientia inſtructa ſit, ut non majo-

Natura nil facere fruſtra, quomodo intelligendum.

majori, quam par eſt, copia vitalem hunc liquorem progeneret. At huic aſſertioni optima veritatis parens experientia ſolenniter contradicit. Cui uſui enim eſt ingens illa pinguedinis moles, qua ſubinde corpus humanum obruitur, annon potius plus exitii quam ſalutis corpori adfert? Sique nihil noxii vel ſupervacanei aut deficiens quoddam natura proferat, unde fit, quod unum corpus præ altero debilius, & non modo ad morbos, ſed & ad mortem promptius exiſtat? Unde porro evenit, quod natura tam parata ac prompta ſit in morborum variis cauſis fabricandis? Quo magis apparet, corpus noſtrum ita eſſe diſpoſitum, ut tam facile noxia quam utilia producat.

Quod exemplis illuſtratur.

§. V. Accedimus jam eam rationem, quod videlicet experientia comprobet, amiſſo ſanguine mire debilitari corporis robur: ſed admodum etiam lubrico & invalido fundamento hæc innititur. Quid enim notius, quam quod ex corporibus pleni habitus per vulnera ſæpe ſæpius incredibilis ſanguinis copia ſine noxa profundatur? In hujus rei illuſtrationem occurrit elegans locus apud *Ioh. Heurnium in Com. lib.* I. *Aph.* 3. dum ſcribit: *Illuſtriſſ. Aurantiæ Princeps Wilhel-*

Auctor partis contrariæ argumenta ab experientia refutat.

Cl. Heurnii de Principe Aurantiæ ſclope-

lmus Naſſovius Antwerpiæ a latrone ſus ſclopeto in collo, ita ut jugularis agna illa vena maximam ſanguinis funret, copiam per plurimos dies, cum quodie plures ſanguinis libras emitteret, fluone tandem colcothare cohibita ſalvis vibus evaſit.

to læſo hiſtoriam citat.

Quid porro familiarius in axi accidit? quam quod fœminæ ex ortu ac in puerperio immenſam ſubde ſanguinis quantitatem collectis mox ribus effundant.

Nec non hæmorrhagias muliebres.

Neque adeo creior per venam ſectam ſanguinis detraio viribus infenſa eſt, ut fert vulgi pinio. Legimus apud *Scultetum in obrvat. II. Virginem ſeptingenties per vim Venæſectionis paſſam fuiſſe ſine omni nitatis periculo.*

Virgo ſeptingenties per vitam V. S. paſſa fuit.

Neque Gallorum odie medicorum morem ignotum eſſe xiſtimaverim, qui acuta febre detenos decem ſæpe repetitis venæſectionius citra detrimentum ſingulare exerent.

Galli ſæpe decem V. S-bus ægrotantem exercent.

Sanguis enim eſt, qui ex boni ucci alimentis, ſalvo ſaltim ac integro anente appetitu, facilius reparatur, ræſertim in iis, quibus laxæ fibræ ſunt, t ſpongioſa carne gaudent; quandouidem in his ob lentiorem curſum temeratior ſit calor, qui potius ſervat ſanuinem, quam ut ipſum conſumat. Deinceps non conſtantis eſt experientiæ

Sanguis quid ſit, ac non ſit.

tiæ unicum virium fomentum eſſe ſanguinem. Vidimus potius a Venæſectione oppreſſas in plethoricis vires protinus erectas. Equidem negandum non eſt, quin ſæpenumero Venæſectio male a medicis imperitis inſtituta corpora viribus exuat, ipſaque mirum debilitet, ſed tamen remediorum abuſus non tollere debet verum eorum uſum, nec ſiniſter quandoque ſuperveniens eventus ejus legitimum uſum excludit: nam vix prodeſt, quod non lædere poſſit idem.

Malè tamen à Medicis imperitis inſtituta corpora viribus exuit.

§. VI. Urgent præterea ii, qui minus ſanguinis vacuationibus favent, quod plures ſine Veneſectionibus longam & ſanam egerint vitam. At hi per pauci numero ſunt, neque vero omnibus alma natura tam valens ac robuſtum a nativitate corpus conceſſit, cujus robur humorem alienum & excedentem facile vincere poſſit: pauci etiam ſunt, qui motu, labore, commodoque ac attemperato victu bonam, quam a parentibus nacti ſunt naturam ſecundant. Hiſce diſcuſſis de veniendum jam ad ultimum, quod tamen primo loco eſſet ponendum. Communis nempe eſt ſententia, quæ etiam in Gallia teſte *Iouberto* adhuc viget, primam Venæſectionem

Argument. quod plures ſine V. S. longam & ſanam vitam egerint, exploditur.

n a morte liberare poſſe, quare non-lli hoc remedii genus ceu averrun-m mortis differunt. Ad hæc vero rimus, ſi ſanguinis miſſio hominem impediente morte vindicat, certe n aliter hoc præſtat, quam ſangui-m exſuperantem, a quo morbus ſub-cus fuit, & qui multum periculi mi-tur, ſubtrahendo: An non vero con-tius eſt matura Venæſectione mor-m & illud, quod ſubeſt mali, depel-e, quam periculo ſe manifeſto expo-re, quia hoc non raro labente bene endi occaſione & tempore hominem rimit.

An prima V.S. à morte liberare poſſit?

Ratio inveſtigatur.

§. VII. Dilutis itaque eis, quæ in ntrarium poſſent moveri, dubiis, ſe-itur jam ut firmioribus ratiociniis enæſectionis tam neceſſitatem, quam ilitatem ad tutam & proſperam vale-dinem diu ſervandam ſtatuminemus. æcipuum vero ad firmandam noſtram ntentiam ex ipſa natura corporis noſtri gumentum deſumemus. Tam provi-enim & tam ſapienter a benigno con-tore conſtructa machina noſtra & tam ſignibus viribus dotata eſt, ut non odo ſponte ab eo quod vitæ eſt alie-um ſe liberare & feliciter tueri poſſit: erum etiam, ut ſola ſæpius optima

mor-

Nihil æquæ valetudini eſt infenſum, quam ſuperabundans ſanguis.

morborum ſine Medici opera ſit medicatrix. Jam vero cum nihil æque ſit valetudini infenſum, quam ſuperabundans ſanguis, eo quod vitalem in orbem motum ſufflaminet, hinc nihil prius & antiquius prudens habet natura, quam ut ſanguinem ſuperfluum convenienti motu, debito quoque tempore ac loco feliciſſime eliminet: id vero non modo in ſequiori ſexu magno cum alleviamento ſingulis præſtat menſibus, verum etiam in puerili ætate vel adoleſcentia exſuperantem ſanguinem per nares, in adultioribus per ſedis venas ſtatis ſubinde periodis non ſine ſingulari commodo, evacuat. Et quandocunque ſolennis & ſaluberrima hæc ſanguinis excretio vel ob languorem ex ætate vel ex longo morbo provenientem vel ob alias cauſas ex. gr. præpoſteram curationem ſupprimitur, vel penitus ceſſat, protinus ingens malorum agmen corpus adfligit. Fiunt enim ex conſuetis narium hæmorrhagiis deficientibus graves cephalalgiæ, ophthalmiæ, vertigines, in adultioribus apoplexiæ, aut ſenſuum depravationes. Menſium vero inordinata vel deficiens fluxio quanta mala non concitat? ſequuntur inde ſpaſmodicæ internarum partium tractiones,

Hinc prudens natura in ſequiori ſexu ſingulis menſibus per uterum & in pueris vel adoleſcentibus per nares exſuperantem ſanguinem evacuat.

Ex conſuetis narium hæmorrhagiis deficientibus graves fiunt Cephalalgiæ, vertigines, &c.

ca-

ichexiæ, lentæ febres, miræ flatulen-ſæ, ac digeſtionis vitia. Ex hæmor-noidum vero impedita vel ceſſante va-cuatione graviſſima quoque mala, ut ſunt hydrops, inſaniæ, nephritides, ſpaſmi primarum viarum, flatulentiæ, aſthmata, cachexiæ, apoplexiæ ſubna-ſcuntur. Monſtrat certe medico ſapi-entiſſima natura, quid ipſi ſit agendum: nam cum Medicus languidæ naturæ mi-niſter & adjutor, vel valentis ſpectator eſſe debeat, hinc naturæ methodum o-ptimam addiſcere, & cum attentione imitari debet. Videlicet ubi deficit, eam adjuvare, id eſt arte ſanguinem ex-antlare ſuperfluum, qui tantas mole-ſtias creat, enitatur; quo remedio tam ad depellendos quam etiam ad ſanan-dos prædictos affectus nihil eſt effica-cius.

Quanta mala non concitat menſium inordinata vel defi-ciens flu-xio.

Idem fit in hæmorrho-idibus.

§. VIII. Ex his itaque clariſſime perſpicimus, Venæſectionem maximum fundamentum in ipſa natura habere cu-jus ars tantummodo eſt imitatrix. Sol-vit autem Venæſectio plethoram, quæ fœcunda Morborum eſt procreatrix: At cum ex recentioribus nonnulli den-tur, qui plethoram exiſtere pernegent, hinc non alienum eſſe judicio eorum etiam rationes paulo perquiſitius intue-ri.

Solvit V. S. plethoram, quæ fœ-cunda mor-borum eſt procrea-trix.

Argument. illorum qui Plethoram negant.

ri. Dicunt, ſanguinem bonum minus abundare poſſe talis vero ipſis eſt, qui gelatinoſus temperatus & floridus apparet. Verum enim vero ipſe ſanguis duplici modo conſideratus bonus dici poteſt, vel ratione mixtionis ſuæ, vel relatione facta ad motum, qualis demum recte hunc titulum meretur. Nam etſi optimus, & gelatinoſus in vaſis contineatur, minus autem recte & æqualiter per corporis partes circumferatur, tamen ad vitam & ſanitatem tuendam is plane inidoneus eſt: quandoquidem ſi tardiori nimis motu provolvitur, facile in vaſis præſertim minimis ſubſiſtit, & ſi viſcidiores ejus partes ſecedentes coaleſcunt, atque emunctoriorum vias occludunt, hac ratione magna & noxia fit viſcerum offenſio. Cum vero optimus & temperatiſſimus, qui gelatinoſa rubicunda ſubſtantia cognoſcitur, maxime omnium facile redundet, patet, nullum æque hoc ipſo ad morbos generandos eſſe aptiorem. Frequenti enim conſtat experimento, ſanguinem ex plethoricorum vel etiam ſanguineorum venis extractum, ut plurimum mixtione gelatinoſum, temperatum, coccineo & eleganti colore tinctum eſſe. Ubi itaque talis ſanguis animadvertitur,

Argumentis contrariis ab Auctore refragantur.

ex

x eo recte ſagaciores medicorum judi-ant, multum ſanguinis in ejuſmodi orporibus generari, miſſionemque ejus ſſe utiliſſimam: contingit idipſum ma-ime in fœminis & qui ſpongioſo habi-u gaudent, laute vivunt, & mentis ac orporis motibus vacant; ibi enim tem-eratior calor mirifice ſanguinis, ex ge-atinoſa ſubſtantia chyli proventui veli-icatur. Etenim quo intenſior corpo-is fervor ac æſtus eſt, eo major liquo-is hujus vitalis fit conſumtio. Siqui-lem celerrima ætheris agitatione, qua aloris natura continetur, nexus ac unio artium ſanguinis texturam conſtituen-ium facile diſſolvitur, ut ex nobili & emperato alimento inutile excrementi-ium ſulphureum liquamen emergat. Qua de cauſa vehementior corporis mo-us ac labor neque minus febrilis æſtus ingue & ſanguine ſuperans corpus ce-eriter extenuat.

§. IX. Ex dictis itaque clariſſime patet, non modo habitum corporis plenum ac oloratum, ſed & ſanguinem optimum ericuli imminentis eſſe plenum, quia ıbi bonus ſanguis gignitur, ibi ejus quam facilis fit abundantia, quæ in pe-us omnia ſucceſſive præcipitat; qua de e perite non minus ac ſcite noſter *Hip-pocr.*

Ubi bonus ſanguis gi-gnitur, ibi ejus facilis fit abun-dantia.

Quod ſuffragantur.

Hippocrates.

Celſus.

Heurnius.

pocr. lib. 1. *Aph.* 3. prodidit: *Athletarum euexia, quæ ad ſummnm diſtenſionis evaſit, periculoſa, unde talem evexiam ſine cunctatione ſolvere oportet*: hinc dicebat, *Celſus. Si plenior quis, ſpecioſior & coloratior ſe ipſo factus videatnr, ſuſpecta ſua bona habere debet*, quia inquit *Heurnius. A nimia ſanguinis ubertate calidum nativum extinguitur, & præcipiti lapſu homines rapiuntur, & interceptis carotidum viis, parva apoplexia ſit.* Quemadmodum vero redundans ſanguis tam infenſus naturæ ac inimicus ſit, noſtrum jam eſt exponere. Videlicet laudabilis ex bono chylo in vaſis ſupra modum collectus ſanguis vigori ac elateri, quo cordis muſculi & arteriarum tunicæ inſtructæ ſunt, nimium reſiſtens, curſum ac circulum ſanguinis reddit difficiliorem, unde ſanguis ob debiliorem curſum ſpiſſeſcit, craſſus evadit, ad obſtructiones & ſtagnationes gignendas paratiſſimus. Rationem vero hujus rei ex mechanicis eruere non magnæ erit difficultatis: nobiliſſima enim motus ſcientia eſt, quæ nos docet, ex proportione & relatione virium moventis & reſiſtentis motus effectum profluere, adeo, ut quo major potentia ſit virium in impellente, & minor in reſiſten-

ſtente eo celerior fiat motus; ſicut contra quo major mobilis reſiſtentia eſt, eo plus virium moventi detrahitur, & tardior fit impulſus. Itaque ſicut major molis quantitas majorem gignit reſiſtentiam, ita major quantitas ſanguinis activitati & pulſui cordis atque arteriarum elateri plus quam minor reſiſtit, conſequenter ſanguis copioſus minus expedito circulo per corporis partes circumfertur. Perquam curioſum illud anatomicum experimentum eſt, ubi ex flatu immiſſo in venam cavam vel ductum thoracicum canis viventis, cordis motus mox ſiſtitur, ſubſequente inde morte. Cujus phœnomeni nulla alia ſubeſt ratio, quam quod dextra cordis auricula, cujus fibrarum ſtructura valde tenera eſt, a flatu nimium diſtenta, non amplius contractioni ſufficiat; unde cordis motus etiam conquieſcat neceſſe eſt. Neque dubitamus, quin ex nimia ſanguinis redundantia, ſi præſertim hic excedente calore aëris vel ſpirituoſo liquore interius expandatur, cordis auriculæ eodem modo poſſint diſtendi, ut fibræ ſupra modum extenſæ ad propulſandam ſanguinis congeſti molem & ad circulum continuandum fiant plane inidoneæ, unde lypothymiæ vi-

Curioſum in cane vivente experimentum.

riumque oppreſſiones plethoricis perquam ſunt familiares.

Quo in caſu V. S. ſummum eſt præſidium.

§. X. Quis itaque medicorum tam ſocordis ingenii & hebetis mentis eſt, qui non perſpiciat, venæſectionem in tam noxia ſanguinis nimii congeſtione ſummum eſſe præſidium, eo quod ſuperfluum ſanguinem ſubtrahendo protinus convenientem proportionem inter cordis arteriarumque muſculos & inter vim ſanguinis reſiſtentis, reſtituat circulum ſanguinis rurſum æqualem & liberum, a quo ſanitatis & vitæ ratio pendet, reddendo. Quod etiam experientia confirmatum habemus, dum oppreſſæ nimio ſanguine vires unica venæſectione, augentur, pulſu citatiori calore & perſpiratione reddita intenſiori.

Dentur tamen, qui hæc ſubvertere enixe laborant.

Harum rationes.

§. XI. Quamvis vero hæc, quæ adduximus, ita ſint comparata, ut quemvis etiam, poſſent convincere, nihilominus dantur, qui hæc ſubvertere enixe laborant, dicendo ſanguinis exceſſum longe tutiori via, vid: abſtinentia, inedia, victu tenui, motu corporis intenſiori, infuſis calidis, quam periculoſa venæſectione conſumi ac caſtigari poſſe. Verum non imus inficias, illud fieri poſſe, ſed quis eſt noſtris temporibus ita comparatus, ut a conſueta ſua indole,

indole, vel nimia edendi cupiditate facile deflectat & rigida hæc præcepta ſequatur? Et utut hæc cuncta eſſent poſſibilia, tamen, ubi præſens impendit a ſanguinis ubertate præſertim in paſſionibus acutis periculum, hæc commemorata remedia, quia tardiſſime agunt, plane non ſufficiunt. Manet itaque & manebit perpetuo venæſectioni ſua laus & gloria. Et etiam contrariæ partis.

§. XII. Confirmata ſic firmioribus ratiociniis venæſectionis neceſſitate, proximum jam eſt, ut paulo ſpecialius, quibus in morbis avertendis, quo tempore & qua ratione ſectio venarum ſit inſtituenda, proponamus. Primo vero dicimus: omnibus, qui ſucci pleni ſunt, vaſa ſanguine repleta habent, bene appetunt, laute vivunt & vita ſecura ac otioſa fruuntur, neque ſanguinis ſolennem & ordinariam quandam vacuationem habent, detractionem ejus ad depellendas, quæ preſſo certe ſequi debent pede, ægritudines longe eſſe utiliſſimam: Perraro enim accidit, ut homines ita comparati periculum evadant, quod feliciter venæ ſectione bis vel ter anno inſtituta poteſt propulſari. Nunc vero devenimus ad eos morbos, quibus dimovendis venarum inciſio ido-

Quibus potiſſimum conveniat V. S.

Morbi quibus dimovendis venarum inciſio idoneum eſt remedium.

neum eſt remedium. Videmus ſæpenumero robuſtiſſimos, qui ſecura videbantur frui valetudine præter omnium ſpem repente procidere omnique motu ac ſenſu privatos extingui. Neque novum eſt, multos in lecto, quem ſani firmique conſcenderunt; emortuos reperiri. Novimus & ante oculos plura nobis verſantur exempla, ubi tales funeſtos eventus prædiximus. Nuper admodum in hac urbe tres floridæ & ſanæ viſæ fœminæ ſubito fato ceciderunt. Quod ſi vero ſolertiori ſtudio tam ſubitæ mortis cauſas explorare animus eſt, tunc demortuorum corpora aperiendo, plerumque has duplicis generis eſſe obſervamus. Vel enim ruptio vaſorum intra cerebrum, aut in thoracis vel abdominis cavitate, quod tamen minus frequenter fit, viſitur, vel polypoſa in cordis thalamis concretio, magna venarum occludens orificia cauſa deprehenditur. Incurrunt vero apoplexiæ periculum maxime ii, quibus copioſus intra venas ſanguis fertur, maxime ſi ſenectuti fuerint propiores, facilius verum malum gignitur, ſi poſt largos imbres aquilonaris tempeſtas & ſævientis boreæ flatus repente ſequatur. Qui ſanguinis miſſionem, quam alioqui ſalubri-

Repentinæ mortis exempla.

Cauſa.

Quinam maximè Apoplexiæ periculum incurrunt.

ubriter adhibuerunt, temere negligunt, acile quoque eadem corripiuntur, id uod & iis evenit, quibus ſanguinis per ares vel ani venas profluvium, vel ponte conſtitit vel ſuppreſſum eſt, hinc tiam mulieres lochiis non rite fluentius, hoc acerbo malo adfectas vidimus.

In ſupreſſis mulierum fluxibus V. S. admodum convenit.

n præſervatione hujus funeſti & feralis hali, ſi quid aliud certe venæ ſectio in ede plurimum ſibi vendicat, quæ ubi irca æquinoctialia tempora inſtituitur, ecuram præſtat valetudinem.

Qui ſanguine abundant polypo obnoxii.

Quod ad polypi originem attinet, paent identidem huic quam maxime ii, ui ſanguine abundant & habitu prædii ſunt ſpongioſo, inſuper obeſi, mulum comedunt, ſed parum bibunt, viam agunt ſedentariam, ac ſpiritum vii copioſius ingurgitant, fit exinde anguis viſcidus ac craſſus, qui minus xpetito itinere corpus percurrit, unde iſcidiores & glutinoſæ ejus partes coumnis cordis facile adhærent in fibrilas paulatim coaleſcentes:

Qua ratione hoc fiat.

Quo minus ero promptum eſt tale concretum veuti mortis fomentum ulla medicina diſolvere, eo facilius ac paratius eſt, huus geneſin præcavere, quo nomine ræter abſtinentiam & motum corpois validiorem nec non liberaliorem aquæ

Ac ejus geneſis præcaveatur.

 cali-

calidæ potum, venæ ſectio omnibus præferenda videtur. Nacto enim liberiori ſpatio longe expeditius ſanguis per cordis thalamos ac tubulos venoſos movetur, unde concretio, quæ quietis & motus retardati ſoboles eſt, minus poteſt contingere.

In acutis paſſionibus V. S. præcipuum fert punctum.

§. XIII. Deinceps heroicum noſtrum remedium in gravibus acutis paſſionibus præſertim, ubi inflammationis metus ſubeſt, præcipuum fert punctum, idque non modo in curando, ſed maxime omnium in præſervando præſtat. Eſt videlicet ſolertioribus Practicorum haud incognitum, quantum periculi in febribus ſub initio & ſtatu præſertim immoderata ſanguinis profuſio habeat, cui ſymptomati ſanguinei ſic dicti & plethorici in tales incidentes morbos plerumque obnoxii ſunt: quantum itaque auxilii a venæ ſectione tam ad præſervationem, quam ad ſanationem, ſi mature inter initia morbi adhibeatur, exſpectandum ſit, quiſque qui mediocri tantum judicio pollet facile dijudicabit. Pleuritides, peripneumoniæ, anginæ, nephritides & id genus aliæ inflammationes vel principaliter adfligunt vel ſecundario ſuperveniunt aliis morbis ob ſanguinem copioſiorem

In Pleuritide, Angina nephritide &c.

ſiorem ſpiſſioremque factum, qualis e vena miſſus plerumque apparet. Quid vero hiſce gravibus vitiis plus præcavendis & propulſandis ſanguinis decènti detractatione convenientius ſit equidem non video?

§. XIV. Abortus præſertim grandiore fœtu grave malum eſt, ipſoque partu longe periculoſius, eo quod ſecundina retenta vaſorum orificia adaperta maneant & ſic lethales ut plurimum fiant hæmorrhagiæ. Invadunt tales abortiones præcipue ſanguine redundantes, ſi gravi terrore percelluntur. Præcavet vero dira hæc mala omnium optime phlebotomia in tempore inſtituta, quæ in quibuſdam confidentius repeti poteſt. Animadvertimus enim quibuſdam fœminis abortum eſſe frequentiſſimum, adeo, ut repetitis vicibus recurrat, a cujus mali amolitione aliis non neglectis nihil aptius eſt venæ ſectione, quæ pro ratione circumſtantiarum non ſëmel vel bis, ſed ſingulis menſibus, ſicuti tales obſervationes nobis notæ ſunt, debet continuari. Quoniam vero ordinario abortus circa tempus menſium conſuetum ſolet invadere, opportunum utique tunc eſt, circa hoc, ſi res poſtulat, ſanguinem demere. Cæterum

Abortum omnium optimè præcavet Phlebotomia.

Circa tempus menſium conſuetum res poſtulat ſanguinem demere.

terum plethoræ ſolutio gravidis admi-niſtrata ſanas reddit puerperas, vividos gignit infantes & multorum malorum materiam præſcindit. Ordinario enim gravidæ ſunt plethoricæ & inde fiunt cacochymicæ multis impuritatibus in vaſis collectis, quæ matri & infanti malo ſunt, ſiquidem in puerperio purpuræ tam rubræ, quam albæ, neque minus partium internarum inflammationi fomitem præbent. Solent quoque prægnantibus adhuc alia incommoda ſuccreſcere: ſcilicet pedum & abdominis tumores œdematoſi, ferinæ tuſſes, vomitiones, dorſi dolores, odontalgiæ, languores, quæ cuncta ſanguinis imminutio non omiſſo clementium laxantium uſu egregie præoccupant. Dein ab impuro gravidarum ſanguine infantes frequentem ſibi contrahunt labem. Fiunt non modo inde infirmi, ſed & ſi natura valet, variis exanthematibus, ut ſunt tineæ capitis, aphthæ, eryſipelata, variolæ, morbilli, cruſta lactea, valde exercentur. Qui itaque ab omnibus hiſce vitiis immunes eos reddere percupit, ſanguinem ad juſtam menſuram reducat, neceſſe eſt. Quam gravia ſymptomata ſuppreſſa lochia cauſentur quotidianis exemplis edocemur, ſequitur ple-

Gravidæ ordinario ſunt plethoricæ.

Quæ incommoda prægnantibus adhuc ſuccreſcere ſoleant.

Ab impuro gravidarum ſanguine infantes frequenter ſibi labem contrahunt

Hujus opt. remedium V. S.

lerumque periculoſa admodum inflam-
natoria febris complures perimens. Vi-
imus non ſemel cum fructu inter ini-
a ſectionem venæ in puerperio ubi lo-
hia cohibita fuerunt, adhibitam vitiis
lias difficillimis mitioribus inde reddi-
s vel iiſdem plane averruncatis.

Ut & in ſuppreſſis lochiis.

§. XV. Accedimus jam chronicas
aſque contumaces paſſiones, quibus
moliendis vix par habet ſanguinis co-
ioſioris diminutio. Non incognitum
ſt iis, qui in artis operibus frequenter
erſantur, quod vere & autumno ma-
ime circa æquinoctia graves morbi ob-
riantur & reſuſcitentur, in quo nume-
o ſunt hæmoptyſes, arthritides, aſth-
naticæ pectoris oppreſſiones, inſaniæ
nelancholicæ, hemicraniæ, febres &
cutæ & intermittentes, colicæ con-
ulſivæ, hemiplexiæ, quæ ſæpe an-
iverſarias & ſtatas temporum periodos
bſervant, hiſce generoſa & alioqui
robata præſidia fruſtra ſæpe opponun-
ur: venæ ſectione vero circa æquino-
tia celebrata, non neglectis iis, quæ
rimam regionem ab impuris ſordibus
iberant, omne punctum ſanationis con-
icitur.

In chronicis vix par habet V. S.

Quinam morbi vere & autumno circa æquinoctia maxime oboriantur.

V. Sne tum omne ſanationis punctum conficitur.

§. XVI. Arthritis malum eſt, quod
omnis ætatis & ſexus hominis vario tem-
pore

Arthritis ob evacuationes ſolennes cohibitas, maxima parte fovetur.

pore & diverſis in artubus exercet. Et quamvis eos, qui vel natura languidiores fuerint vel præpoſtero vivendi genere debilitatem membris contraxerint, potiſſimum invadat, attamen a ſanguine plurimo, qualis fit ob evacuationes ſolennes cohibitas, maxima parte fovetur: Sanguinei enim & ſpongioſo habitu præditi plerumque fiunt arthritici, quibus ſi per hæmorrhoides aut alia loca ſuperfluus ſanguis fertur, ab hoc malo evadunt ferme immunes. Quicunque itaque a ſævis hiſce doloribus ſuum corpus tueri percupit, is nihil prius habere debet, quam ut temperata diæta nimium ſanguinis proventum impediat: deinde omni ſtudio ea removeat, quæ viribus ullo modo convellendis idonea ſunt. At ſolenni & ſpontanea ſanguinis ceſſante vacuatione vel intermiſſa in iis, quibus humorum aderat plenitudo venæſectione, ſi magnum malum incidit, tunc plus matura ſanguinis detractione quam ulla alia medicina efficitur.

Sanguinei plerumque fiunt arthritici.

Temperata diæta & V. S. curatur.

Nec non ſuppreſſum menſium profluvium

§. XVII. Menſium profluvium, a quacunque etiam cauſa ſuppreſſum fuerit præſertim ob imbecillem & languentem naturam, quæ circa 50. annum plerumque accidit, innumerabilibus fœmina-

minarum corpora malis objicit, hæc ſolers Medicus nunquam non matura venæ ſectione præcavere poteſt; hac enim graves diaphragmatis ſpaſmi, cardialgiæ ſyncopticæ, cordis palpitationes mox conquieſcunt, neque tutius præſidium eſt, multa mala ab illis, quibus propter alias cauſas & malam diætam deficiunt, avertendi ipſo hoc nobiliſſimo noſtro ſanguinis mittendi remedio.

§ XVIII. Dolor calculi eſt unus ex atrociſſimis, ſed ſi originem ejus ſpectemus vix alia eſt, quam quod lente nimis procedens plus juſto abundans & ſpiſſis ſanguis in renalibus vaſculis ſtagnet eorumque elaterem ac tonum imminuat, unde urinæ difficilis fit ſecretio, hinc tartarus ſecedens paulatim concreſcit & inimicum hunc hoſpitem ingenerat. Videmus itaque plethoricos vitæque ſedentariæ addictos, & quibus hæmorrhoides vel menſes non amplius feruntur, potiſſimum diro hoc malo exerceri. Atque hæc eſt ratio, quare fluentes hæmorrhoides magno ſint nephriticis remedio: ubi vero illas non provocare licet, vicariam operam ipſa venæ ſectio in pede præſtat. Et notavimus plures a calculo, quem dolor

Ac etiam dolor calculi.

Fluentes hæmorrhoides magno ſunt nephriticis remedio.

circa

circa lumbos prænunciabat, hoc modo immunes redditos.

§. XIX. Cachexia & qui hanc inſequitur ſcorbutus atque hydrops ex ſanguinis & ſeri redundantia, factaque viſcerum inde obſtructione citra omnem contradictionem ſuam originem nanciſcitur. His difficilioribus vitiis maxime ii patent, qui fibras natura laxas exiliaque vaſa habent, atque ex victu craſſo, duro, item intemperantia, nimio otio vaſa humoribus aggravarunt. Arduum vero ac difficile eſt, has graves adfectiones viſceribus non amplius integris eradicare; neque tamen, ſi recens malum fuerit, omnis ſanationis ſpes eſt amittenda, quam in ſanguinis matura detractione, motu ac labore uſuque aquarum mineralium præcipue ponendam eſſe arbitramur.

Potiora cachexiæ, ſcorbuti & hydropis remedia: V. S. motus, ac aquarum mineralium uſus.

A phthiſi corpora V. S. defendi poſſunt.

§. XX. Ex longis & periculi plenis vitiis non ultimum eſt phthiſis, quæ multos in juventute perimit opprimitque. At vero ab hac venæ ſectione corpora defendi poſſe, paradoxon multis videbitur, ſed tamen experientiæ id eſſe conſentaneum, pluribus exemplis confirmatum habemus, ubi nempe juvenes ſanguine pleni ex variis cauſis macilenti facti, ſpiritus anguſtia, tuſſi ſicca,

Quod exemplis probatur.

ca, dolore circa pectus gravativo, calore intenſiori diu correpti in extremo phthiſeos periculo verſantes, admiſſa phlebotomia & uſurpatis aquis mineralibus cum lacte caprino mixtis, nec non pediluviis & nitroſo-abſorbentibus rurſus obeſi; & robuſti præter omnium exſpectationem facti fuerunt, priſtinis incommodis penitus ſublatis. Neque porro incognitum eſt, eos, qui hæmoptyſi patent, quam facile fieri phthiſicos, ſanguine ex aliis partibus ob ſpaſmodicas interiorum ſtricturas ad pulmones cum magno impetu congeſto, qui poſtea vaſorum orificia diſrumpens floridus tuſſi ejicitur. Jam vero nil familiarius eſt, quam quod hæmoptyſin male tractatam pulmonum exulceratio ſubſequatur. Quum vero proinde inſtituta venæ ſectio aliaque ſanguinis a pulmone motum divertentia commodiſſime hæmoptyſin præcaveant, hinc quoque phthiſeos periculum depelli hac ratione poſſe certum eſt.

Hæmoptoici facilè fiunt phthiſici.

Remedium V. S.

§. XXI. Ultimum eſt, ut venæ ſectionem in ſenibus longam vitam producendi eſſe præſentiſſimum artis ſubſidium confirmemus. Communis & peſſima opinio increbuit quæ non mobo vulgum, ſed medicos etiam occupavit,

ſene-

ſenectuti ſanguinis detractionem eſſe inimicam, eo quod ſenibus, qui ordinario invalidi ac infirmi ſunt, non conveniat illud, quod virium pabulum ac alimentum eſt, ſubfurari. Quoniam vero ſupra jam hanc rationem deſtruximus, hinc ſupervacaneum ducimus hæc ipſa faſtidioſe repetere; quin potius experientia ſolidoque ratiocinio nixi adfirmamus, venæ ſectionem ſenibus, quibus adpetitus adhuc integer ac ſalvus eſt, & quorum vaſa turgent, ad longam vitam & ad ſeniles ægritudines amoliendas eſſe convenientiſſimam. Error enim eſt, ſanguinis miſſionem ſenectuti vires ſubtrahere, poſſem hoc loco complura exempla proponere, ubi ſeptuagenarii imo octuagenarii per aliquot annos ſingulis fere menſibus venam aperiri paſſi ſunt ſine ulla virium diminutione. Certoque ſcimus plures eam ætatem ad quam pervenerunt, non attigiſſe; niſi ex conſilio Medici ſingulis annis minimum bis venæ ſectionem admiſiſſent. Dein nulla regio eſt ubi tam liberaliter hoc auxilii genus admittitur præterquam in ipſa Helvetia. Nemo fere eſt, qui non bis minimum ſingulis annis venæ ſectionem ibi ſibi curat administrari, vixque in ulla regione, quam

V. S. Senibus convenientiſſima.

Quod ratione & experientia probatur.

Bis minimum ſingulis annis unuſquiſque in Helvetia ſibi venam pertuudere curat, & longævi homines ibi reperiuntur.

quam in hac tam longævi homines reperiuntur. In univerſum plurimi ſenum ſunt plethorici, inque primis ii, qui robustiori natura & vegeto ad huc appetitu gaudent, quibus ſanguinis copia præſertim ex boni ſucci alimentis abſumtis intermiſſoque exercitio in vaſis colligitur plus quam expedit; accumulatus itaque nimium in visceribus ſubſiſtit, illaque infarcit, obſtruit, unde ad cachexiam & maraſmum via paratur paratiſſima. Ob lentiorem quoque humorum curſum & perſpiratum ſegniorem perfaciles ſeri contingunt ſeceſſiones, unde catarrhi, tuſſes, raucedines, paralyſes, pruritus, ſtranguriæ, dyſuriæ ſenibus perquam familiares propullulant. Si quando vero gravi animi motu vel acri frigore accedente redundans ſanguis ex partibus inferioribus ad caput & pulmones nimium urgeatur, apoplexiæ & ſubitaneæ mortes, catarrhi ſuffocativi celerrime ſuboriuntur. His itaque de cauſis ſenibus ſanguine plenis nunquam V. Snem inutilem judicamus, adeo ut potius eam ad longam vitam impetrandam expeditiſſimam eſſe aſſeveremus, modo ſimul ea, quæ vires frangunt & huic aetati ſunt aliena removeantur.

Qua ratione apoplexiæ & mortes ſubitaneæ in ſenibus ſuboriuntur.

N §. XXII.

V. Snis encomia.

XXII. §. Ex hiſce jam quæ propoſuimus clarisſime intelligi poſſe exiſtimaverim, quam generoſum & magnæ utilitatis venæ ſectio ſit remedium & adverſus graviſſimos morbos præſervatorium item quanta ignorantia ac imperitia illi Medicorum laborent, qui hoc in conſervationem generis humani a Deo conceſſum auxilium deſpicatui habent & tam improvide pluribus in caſibus omittunt & negligunt. Equidem lubentiſſime largimur, quæ omnium remediorum etiam optimorum eſt natura, dari ejus abuſum, ſi nempe ſine judicio, ſine providentia admittitur. Ea propter placet hoc loco breviter tamen ſtrictimque, ubi minus ea locum inveniat vel parca manu concedenda ſit noſtram ſententiam exponere. Dantur corpora valde pinguia repleta, venis exiguis, laxisque fibris prædita, ubi humorum utique tardior curſus eorum ſuadet detractionem: at vero paulo hic opus eſſe circumſpectione non ſine ratione monemus. Nulla enim corpora a copioſa ſanguinis misſione tam celerem animi patiuntur defectionem, quam præpinguia, quare oportet potius alia via in his exſuperantes ſuccos removere. Juvat in hunc finem ſcarificatione & clementi

Et contradicentium contemptus.

Nulla corpora a copioſa V. S. ne tam celerem animi patiuntur defectionem quam præpinguia

menti laxante ſuccos minuere. Fallimur ſæpenumero in eo, quod magnam ſanguinis redundantiam in iis, qui pingues & robuſti ſunt & coloratiorem faciem habent, parvam vero adeſſe portionem in macilentioribus judicemus: cum tamen potius hi longe turgentiora habeant vaſa, ampliores canales magnum cor, (quod ex Obſervationibus noſtris vaſorum amplitudini correſpondere ſolet) obtineant præ pinguibus, quorum cor ordinario eſt exiguum vaſaque admodum exilia. Quare confidentius macilentioribus ſanguinis major copia, quam pinguibus extrahenda eſt. Secundo loco, circa ſanguinis emittendi quantitatem monendum ducimus; quod nimia ſanguinis copia ſi fuerit detracta non ſufficiens ſatis ad partes inflammatione adfectas perveniat, quofit ut humor eccentricus de ſede ſua non dimoveatur, ſed corruptionem & ſphacelum parti adfectæ minitetur. Nam ſicuti inflammationibus ſanandis nimia ſanguinis quantitas nocet, ita etiam exigua ejus portio eſt iis adverſa. Ex quo patet, quanta prudentia & judicio opus ſit, ut Medicus hæc diligentius diſcernat. Rectisſime monet *Celſus Lib. 2. Cap.* 10. *in ſanguine mittendo*

Juvat his ſcarificatione & laxante ſuccos minuere.

Macilentiores obeſioribus plus ſanguinis & majora vaſa habent.

Sicuti in inflammationibus nimia ſanguinis quantitas detracta nocet, ita quoque nimis exigua ejus portio iis eſt adverſa.

vim corporis melius ex venis, quam ex ipſa ſpecie æſtimari; & porro ibidem ait: *ſi materia vel deeſt vel integra eſt, iſtud alienum eſt. At ſi vel copia ſui male habet, vel corrupta eſt, nullo modo melius ſuccurritur. Et vehemens febris, ubi rubet corpus, plenæque venæ tument, ſanguinis detractionem requirit: item viſcerum morbi, nervorumque reſolutio & rigor & diſtentio quicquid denique fauces difficultate ſpiritus ſtrangulat, quisquid intolerabilis dolor eſt & quacunque de cauſa ruptum aliquid intus atque colliſum eſt: item malus corporis habitus, omnesque acuti morbi, qui modo non infirmitate; ſed onere nocent.*

Celſi de hiſce monita.

V. S. quando vitanda.

§. XXIII. Neque facile ſuadenda eſt V.S. ubi ex longo morbo ex inedia, ex diuturno animi mœrore macerata ac infirma facta fuerint corpora, vel ubi abpetitus plane extinctus eſt aut digeſtio ciborum male ſe habet, primæque viæ vitioſorum humorum colluvie ſcatent. Nam tali caſu ſanguinis multum emittere, eſt plurimum virium ſubtrahere, ſiquidem iis, qui cibis diu abſtinuerunt & animus laborat, ſanguis ſponte imminuitur, neque opus tunc eſt, ulterius eum ſubfurari. Præterea quoque illud animadvertere oportet, quod

per

per largiorem venæ ſectionem ventriculus utplurimum debilitetur. Nam quemadmodum partes ſanguine repletæ, ut viſcera longe facilius ſanguinis detractionem ferunt: ita membranaceæ, quas veteres frigidas dixerunt, minus commode eam tolerant. Eapropter non ſine ratione omnibus, qui ſanguinis imminutionem paſſi ſunt, ſuadendum eſt, ut ad tempus cibos tales removeant, qui implent, inflant & cruditates parant atque difficilioris ſunt concoctionis. Deinceps, quia ſanguinis largior detractio perſpirationem quodammode remoratur ſubſidentibus pauliſper ſubcutaneis canaliculis, optimum tum eſt conſilium omni ſtudio curaque ea, quæ liberum tranſpiratum impediunt, fugere, ut eſt frigidi aeris & ventorum borealium admisſio, nec non acidorum & refrigerantium uſus, item intemperantia in victu & potu. Etenim compertum habemus multiplici experientia, complures ſtatim poſt venæ ſectionem frigido humidoque aere expoſitos in catarrhos & febres ſic dictas catarrhales tuſſesque chronicas incidiſſe. Neque etiam poſt adſtringentium acidorum aut opiatorum uſum vena facile debet ſecari, quia illa ſanguinis motum & exi-

Per largiorem V. S. nem ventriculus ut plurimum debilitatur.

Quales cibi conveniant in ſanguinis immi- nutionem paſſis.

Aër frigidus ventique boreales tum fugiendi.

Nec poſt adſtringentium, &c. uſum facile vena ſecari debet.

tum retardant, qua de re elegans ex-
tat obſervatio in *Diſſertatione Wede-
lii de venæ ſectione ritè adminiſtranda.
Obſervavimus*, inquit *in hæmoptyco
cui, cum per aliquot dies ſumſiſſet opiat
& adſtringentia, ſanguis aperta licet ve-
na, fluere penitus renuit.*

§. XXIV. Ultimo loco circa venæ
ſectionis proficuum uſum & illud adji-
ciendum videtur, quod hæc ipſa nec
unquam facile locum inveniat alvo ob-
ſtructa. Juvat potius eam prius clementi
laxativo, ut eſt decoctum mannæ adjecta
ſalis Anglicani portione, ſolvere & poſte
ſereno die ad ſanguinis extractionem ſe
accingere. Cavendum vero nunquam
non eſt a validioribus catharticis, cer-
univerſam humorum maſſam exagitanti-
bus, ne in corporibus plethoræ obno-
xiis ante venæ ſectionem exhibeantur:
exinde enim facile præter inæqualem
ſanguinis ad cerebrum propulſionem pa-
ralyſes & apoplexiæ vel periculoſæ in-
flammationes ſuſcitantur, commodius
vero eſt, ſi malum purgantia deſiderat
hæc venæ ſectioni ſubordinare. Dete-
rior vero res eſt, eodem die & venæ ſe-
ctionem & vomitoria & purgantia in u-
ſum ad cumulare, quod non poteſt non
cum notabili virium decremento con-
tin-

Neque obſtructa alvo

Cavendum a validioribus catharticis.

Si malum purgantia deſiderat, hæc V. Sni ſubordinanda.

tingere. Coronidis loco addimus, quod utique ad ſanam & longam vitam tuendam & a corpore varii generis vitia abigenda omnino non ſatis ſit ſanguinem ſemel vel bis de anno emittere, ſed aliis adhuc utique opus eſſe auxiliis tam ex elementorum & alimentorum, quam medicamentorum claſſe petendis, quæ cum venæ ſectionis uſum ſecundent, tum vires ac robur corporis, quo vita & ſanitas potiſſimum ſuſtentatur, firment atq; conſervent.

Eodem die & V. S. & vomitoria & purgantia non in uſum ſunt adcumulanda.

FRI-

FRIDERICI HOFMANNI

Diſſertatio Phyſico-Medica V.

DE

AQUA MEDICINA UNIVERSALI.

§. I.

QUam deſiderata ubique & omni tempore efflagitata fuerit medicina, quæ omnis generis morbos virtute ſua vincat: nemini, qui paulo majora ſolertia fuerit in rebus medicis verſatus, ignotum fore arbitramur. Hecatombe ſane redimendum eſſet, ſi quisquam medicorum tam felici uteretur ingenio, ut tale remedii genus in ægrotantium ſalutem inveniret: At vero, cum ne ulla quidem adhuc nobis cognita explorataque ſit medicina, quæ vel unius morbi ſpeciem certo ſemper eventu profliget, de tali profecto, quæ omnibus morborum generibus depellendis ſufficiat, eo magis videtur deſperandum. Sane e-

nim,

nim, ſi tam differentem ſubjectorum indolem & tam multiplices & ſæpe contrarias morborum cauſas, nec non remediorum vires pro natura corporum ſubinde variantes intuemur: circa medecinam univerſalem inveſtigandam non amplius erimus occupati. Verum enim vero, quodſi medicamentum in univerſa rerum natura datur, quod univerſale ſalutari mereatur, certe illud non aliud, noſtro quidem judicio, eſt, quam aqua communis; utpote ſine cujus uſu nec vivum nec integrum corpus noſtrum manere poteſt. Quin & omnis generis morbos corpore arcet, ſanumque tuetum illud, & ab omni corruptione, quæ vitæ inimicisſima eſt, defendit: Præterea uſus aquæ omnibus in curando indicationibus ſatisfacit, adeo ut ſine hac nulla paſſio, ſive chronica ſive acuta, felici induſtria poſſit profligari: In cujus ſententiæ noſtræ confirmationem nolumus iam hoc loco ſalutiferos eoſque tam calidos quam frigidos fontes adducere, eorumque efficaciam in vincendis variis morbis vindicare: ſed res nobis tantummodo erit cum Aqua communi, pura tamen & optima, cujus univerſalem uſum plurimum laudare ac commendare, auſpicio Divini Numinis, conſtituimus.

Si Medicamentum in rerum univerſo univerſale ſalutari mereatur, certè illud non eſt aliud, quam aqua communis.

Ejus encomia.

§. II. Quum itaque de aqua medicina in morbis præſervandis & ſanandis univerſali verba facere, & præſtantiſſimis argumentis id oſtendere propoſitum nobis ſit, non alienum a ſcopo noſtro fore judicamus, ſi prius de neceſſitate naturali interitus corporis noſtri quædam præmoneamus, ut deinde eo liquidius, quinam morbi ſanabiles & quinam inſanabiles ſint, perſpici queat. Quod ad primum attinet, nempe naturalem moriendi neceſſitatem: quam notiſſimum eſt, corporis noſtri durationem, & putredinis, ad quam per ſe valde pronum eſt prohibitionem, unice a perenni ac non interrupto ſanguinis & humorum circuitu dependere. Etenim quamdiu is ſalvus ac integer eſt: tam diu corpus vivum apellatur: hoc vero paulatim deficiente morte nihil eſt propius. Hic motus igitur eſt, qui unice corpus a corruptione vindicat, eo quod quietem, quæ cauſa ac fundamentum omnis putredinis eſt, ab humido heterogeneo, cujus indolis in univerſum animantium partes ſunt, ſolus avertit.

A quibus moriendi prohibitio dependeat.

§. III. Duraret certe corpus noſtrum in perpetuum ſi ſanguinis motum continuum ac perennem poſſemus tueri:

Si perennem ſanguinis motum poſſemus tueri, corpus noſtrum in perpetuum duraret.

ri : Id autem cum non ferat humana imbecillitas, miſeraque mortalium conditio, in hujus defectus cauſas inquirere, operæ videtur pretium. Sunt autem noſtro judicio hæ: Circuitus iſte humorum vitalis organis & viis perficitur: organa fibræ muſculorum elaſticæ, quæ ſuccesſiva & reciproca dilatatione ac contractione gaudent, conſtituunt : hæ ſunt vaſa majoris & minoris capacitatis. Si quando igitur fibrarum elater ac impulſus ita imminuitur, ut non amplius proportioni humorum ad movendum neceſſariæ reſpondeat, neque hi per minimos tubulos expedite & prompte circulentur, fieri certe non poteſt, quin in capillaribus vaſis humorum ſtagnationes & inde tandem putredines, fœcundæ morborum & mortis genitrices naſcantur. Sicuti autem in omnibus machinis & elateres & vires motrices corporum, ob maſſæ, ex qua coagmentatæ ſunt, mutationem, tandem debilitantur : Ita eodem modo ſeſe res habet cum corpore noſtro, cujus fibræ, quæ motum unice perficiunt, procedentibus annis craſſeſcunt, durioresque, ſolidiores ac aridiores fiunt. Quam ob rem non modo difficilius moventur ſed & pori ac meatus anguſtiores

De quibus Auctor ulterius philoſophatur.

res redditi, quo minus fluida per hos libero ac æquali curſu poſſint circulari, impediunt. Cujus rei luculenti teſtes ſunt carnes annoſorum animantium, quæ ob duritiem & ſoliditatem longe majori calore & longiori coctione ut emolliantur indigent, quam carnes juniores. Ex quo intelligitur, nullum eſſe dubium, quin ſi idem ſtatus eademque mobilitas fibrarum vaſorumque, eadem denique pororum apertura perpetuo poſſet conſervari, corporis vita hac ratione in perpetuum, niſi acceſſerit cauſa externa violenta, eſſet duratura. Hoc ipſum vero vel medicina vel victus delectu præſtari poſſe, ii qui rerum naturalium vires perſpectas habent, concipere nequeunt. Illud autem non veroſimile, ſed veriſſimum eſt, plurimos mortalium non illum vitæ terminum attingere, quem corporis conſtitutio ac temperies à natura ipſis tributa promittit ac regulas, quibus ad naturalem terminum corpus poſſit pervenire, vel ignorant, vel deſpicatui habent. Quare maxima hominum pars, cum affectuum & victus intemperantia, tum neglecto earum rerum, quæ ſalubres vel inſalubres ſunt, diſcrimine vitam breviorem & afflictam valetudinem certo ſi-

Carnes annoſorum animantium ob duritiem longiori egent coctione quam juniorum.

Quibus fibrarum, &c. majorem vel minorem mobilitatem & ductilitatem probat Auctor.

ſibi accelerat.

Vita brevior & afflicta valetudo quomodo accelerantur.

§. IV. Explicata jam interna & naturali interitus noſtri cauſa ac origine, rem non incommodam fore arbitror, paucis exponere, quare morbi dentur inſanabiles, quique nullo auxilio, nullo remedio obſecundent, Etenim dari proportionem inter agens & patiens, & effectus adæquatam deſiderare cauſam, cum ſana ratio, tum ipſæ motuum leges ſatis explicant. Atqui ſi quando contumacisſimæ vaſorum contingunt obſtructiones, viſcerumque indurationes, denique ingentes humorum in cavitates effuſiones & inde ortæ putredines, quis poterit hiſce malis expugnandis pares medicinæ vires invenire? Quis porro profundas & internas nobiliorum partium inflammationes & inde natas ſphacelationes convenienti remedio ſiſteret? Poſtremo, quis vehementes & inveteratas generis nervoſi commotiones extingueret? Hoc certe ſi quis ullo remediorem genere præſtiterit: eum ego non Aeſculapium ſed in humani generis felicitatem natum dicam, certisſime perſuaſus, neminem cui is adfuerit, morbis acutis eſſe periturum.

Quare morbi dentur inſanabiles.

Hujus rationes.

§. V. Cæterum diſpiciendum quoque eſt, num detur in rerum natura tale

le remedium, quod certo morborum generi profligando idoneum ſit. Noto notius eſt, ſpecifica quædam ad certos morbos expugnandos adhuc mirifice commendari. Ita China Chinæ pro ſacro antifebrili habetur: Argentum vivum adverſus luem virulentam veneream mirificis laudibus extollitur: Opium omnium dolorum certisſimum allevamentum dicitur: Mars hypochondriacorum audit ſolatium: Sulphur ſummum judicatur pectorale: Caſtoreum nervis amicisſimum: Amara Cachecticorum & hydropicorum exoptatisſima medicina prædicantur: Nitrum in febrili æſtu extinguendo dicitur ferre opem deſideratisſimam. Verum enim vero, tametſi his eximiis remediis & ſua laus & virtus conſtet, attamen qui artem aliquamdiu fecit, is talismodi auxiliorum genera his morbis debellandis minime ſufficere facile judicabit. Quis enim ignorat, omnes fere morbos â cauſis diverſis, imo ſæpe contrariis foveri? Quem latet, morbos ſub diverſis procedere ſymptomatibus, & hinc majoris vel minoris eſſe periculi? Cui non cognitum perſpectumque eſt, diverſas corporum dari indoles easque, in quas remedia agunt, multum inter ſe

va-

Specifica ad certos morbos expugnandos adhuc mirificè commendantur.

Veluti K. Kinæ in intermittentibus.

Mercurius adverſus luem veneream.

Opium in doloribus.

Mars in hypochondriacis.

Sulphur pectorale habetur.

Caſtoreum nervis.

Amara cacheticis.

Nitrum febricantibus opem ferre dicuntur.

variare? Unde neceſſe eſt vt ab uno eodemque adhibito remedio, pro diverſa corporum natura, diverſi, imo contrarii ſubinde effectus conſequantur. Etenim quod probe obſervandum, remedia non agunt tantum ſecundum activitatem ſuam, ſed &, ſi ita loqui decet, ſecundum receptivitatem, hoc eſt, remediorum vires, â mechanica corporum noſtrorum & medicamentorum mutua ac reciproca in ſe actione & reactione proficiſcuntur. Ex quo intelligitur, quam nefario auſu ii curationes ſuas inſtituant, qui nulla habita ſubjectorum cauſarumque morbificarum aut aliarum circumſtantiarum ratione, uno ſemper remedio una eademque methodo in eodem morbo utuntur, id quod omnes imperiti conſiliique inopes medici magno veſpillonum commodo facere ſolent: Nam qui horum omnium habuerit notitiam, is non facile unam medicinam in uno morbo omnibus, accommodabit.

Minimè tamen ſufficiunt his morbis debellandis.

Remedia non tantum ſecundum activitatem ſuam ſed & ſecundum receptivitatem agunt.

Quid imperiti conſiliique inopes medici magno veſpillonum commodo facere ſolent.

§. VI. Reliquum jam eſt, ut, quo ſenſu ac mente aqua univerſalis medicina dicatur, exponamus. Affirmamus vero, aquam eſſe omnibus naturis & omni tempori convenientisſimam; deinde non dari hac ipſa nobilius à mor-

Aqua omnibus naturis & omni tempori eſt vonvenientiſſima.

bis-

bis præſervativum : præterea tam in acutis quam chronicis paſſionibus certiſſimam opem afferre, & tandem ejus uſum omnibus indicationibus tam præſervatoriis quam curatoriis ſatisfacere. At vero, cum magna ſit, aquarum in univerſo differentia, diſpiciendum maxime omnium eſt, quænam aquæ, huic medico ſcopo ſint accommodatæ. Neque enim negandum eſt, aquarum naturam ac vires, quam longisſime interſe disſidere, id quod, aquæ potatores vel ipſo guſtu facile poſſunt dijudicare. Præterea aquarum differentiam non rectius addiſcimus, quam variis chimicis examinibus eas ſubjiciendo, videlicet ſi ponderationes variasque mixtiones cum ipſis inſtituamus. Adeoque non exiſtimandum eſt, aquam tam homogeneum, ut prima fronte apparet, eſſe liquorem; ſed ex compluribus diverſæ naturæ partibus eum mixtum eſſe, complura ſunt, quæ id confirmant. Primo enim omnis aqua fluidum aëreo-æthereum in intimam ſui ſocietatem admittit, eo, quod elaſtica aquarum vis ab hoc unice repetenda videatur. Notum enim eſt omnes aquas expandi, & majus ſpatium occupare; easdem quoque contrahi inque arctius ſpatium cogi;

Aquarum differentiam haud rectius addiſcimus, quam chimicis examinibus eas ſubjiciendo.

Aqua fluidum aëreo-æthereum in intimam ſui ſocietatem admittit.

gi, pro majori aëris aut ætheris in aquas admisſione vel ex ipſis poris rurſus facta expresſione. Luculentum hujus rei exſtat teſtimonium in thermometris, ubi liquidum incluſum pro diverſa caloris & frigoris admiſſone, jam ſpatium majus jam minus occupat. Ea enim conditio eſt omnium liquidorum ut calore accedente fluidum æthereum uberius ſoleant admittere, quod etiam rurſus frigoris interventu derelinquunt, ſicuti aliquot ab hinc annis acerrima hyeme ſumus experti. Aeris vero & ætheris copia aquis inerrans non melius quam antliæ pneumaticæ beneficio poteſt explorari, cum ſubtiliores aquæ numeroſas bullulas in vacuo emittant, imo ſi paululum calefactæ fuerint, vitri, quo continentur, ora tranſcendant: Sicuti contra quo craſſiores & graviores aquæ fuerint, eo minor bullularum elevatio obſervatur.

Quomodo aëris & ætheris copia aquis inerrans explorari queat.

§. VII. Deinceps ipſæ aquæ ex ſubtilioribus nec non paulo gravioribus partibus conſtare videntur: illæ ut mobiliores facilius aſcendunt, inque altum caloris acceſſu ſub deſtillatione & evaporatione elevantur: graviores vero & craſſioris molis particulæ majorem caloris gradum poſtulant. Quamobrem animad-

In aquæ coctione particulæ ſubtiliores avolant,

nimadvertimus in coctione avolare ſubtiliores & remanere crudiores minusque utiles : id quod curioſores ſucci ex lupinis Turcicis expreſſi, quem Coffe vocant potatores probe experiuntur, qui,

Quod & Coffee potatores experiuntur.

quoties lupinos contuſos aquæ diutius coctæ immittunt, ſaporem exinde minus gratum percipiunt : Obſervatum quoque fuit, aquas in deſtillatione alias longe celerius, alias ægrius alembicum

Pondere inter ſe multum aquæ differunt.

tranſcendere. Denique pondere inter ſe multum aquæ differunt, dum aliæ graves, aliæ leves inſtrumento ſtatico notantur : Utpote quæ terreis varii generis nec non ſalinis turgidæ ſunt partibus, puras pondere multum exſuperant. Plu-

Pluviales omnium ſunt leviſſimæ.

viales vero ceu tenuiores & puriores omnium ſunt leviſſimæ. Non commodiore autem methodo puritas aquarum & heterogeneum illud, quod continent,

Diſtillatione omnium optime poteſt cognoſci.

quam deſtillatione poteſt cognoſci : qua fit, ut non modo copia ſed & indoles contentorum ſenſibus ſeſe offerat. Mirabile certe viſu eſt, quam inſignis moles terreæ vel lapidoſæ maſſæ à deſtil-

Quod variis experimentis ab Auctore probatur.

latione nonnullarum aquarum relinquantur. Fecimus olim experimentum & ex cucurbita vitrea aquam fontanam ad ſiccitatem deſtillavimus, ſumendo duas menſuras, decemque vicibus in eodem

vaſe

vaſe id repetendo, eaque operatione ingentem, firmam, ac duram cruſtam lapideam craſſitie cultri dorſum æquantem obtinuimus. Plurimæ vero aquæ calcariam terram : quædam lutoſam & ferream maſſam flaveſcentem : aliæ lapideſcentem materiam complectuntur. Illæ, quæ martialis ſunt indolis ſapore paululum adſtringente & ochreo ſedimento, quod mox circa ſcaturiginem deponunt, dignoſcuntur. Multæ quoque inter quas & Hallenſes noſtræ referendæ, ſalis communis ſunt participes, quod poſt coctionem in fundo, ex ſapore judicatur. Rectius vero partium heterogenearum cum aquis permixtio, adeoque earum impuritas, chimicis quibusdam experimentis exploratur. Quo nomine duo nobis familiaria, quæ aquarum puritatem vel impuritatem egregie detegunt, plurimum commendamus; primum oleum tartari per deliquium, ſecundum argenti ſolutionem cum aqua forti inſtitutam. Si aquæ fuerint puræ, ut pluviales, vel deſtillatæ, aut nonnullæ fontanæ, ad horum mixturam ne minimum quidem mutantur : ſin impuræ & graves, ab oleo tartari lacteſcunt, præſertim ſi calcaria terra fuerint imbutæ; à ſolutione vero argenti in-

Etiam Chymicis.

Primum per liquorem tartari.

Secundum per argenti ſolutionem cum aqua forti inſtitutam.

inſuſa turbidæ redduntur & cinericeo colore propemodum rubeſcente, qui ferri deliteſcentis indicium eſt, imbuuntur.

Leviores durioribus carnibus &c. coquendis inſerviunt.

§. VIII. Poſtea indolem aquarum earumque ſubtilitatem, ac gravitatem effectus, quos exhibent varios, clarisſime demonſtrant. Ita leviores & molliores durioribus carnibus & leguminibus coquendis, nec non duris oſſibus & dentibus ac piſcibus marinis emolliendis inſerviunt. Qui linteamina lavare ac mundare vel eadem apricatione candefacere ſolent, inſignem mox aquarum differentiam deprehendunt, eo, quod molliores citius ſordes mucoſas & pingues detergant quam graviores, quæ nullam ſpumam exhibent & cum ſapone ægre ſubeunt coagulum. Chimici quoque in laboribus ſuis non mediocre aquarum cognoſcunt diſcrimen: nam fontanæ ac graves duræ calcium ac magiſteriorum v. g. calcis auri, auri fulminantis, magiſterii lunæ, terræ vitrioli dulcis edulcorationi minus conveniunt, ideo quod tenerrimas à menſtruo ſuperſtites partes complures in poris relinquunt: Quo in negotio longe feliciore opera pluviales aliasque ſubtiles adhibent. Piſtorum quoque experimento con-

Lotrices & inſolatores mox aquarum differentiam deprehendunt.

Uti & Chymici.

Nec non Piſtores.

conſtat, ſubtiliores ac molliores aquas farinam citius quam craſſiores fermentare atque attollere, cum hæ panes minus ſpongioſos ac leves producant. Neque ignotum eſt horticultoribus, quod vegetabilia levi, ſubtili ac ſpirituoſa aqua irrigata multo lætius ſuccreſcant quam ſi duriore ac fontana conſpergantur. Hortulani.

§. IX. Magna etiam aquarum in cereviſiarum coctione apparet diverſitas, utpote duriores longe durabiliorem, molliores vero longe ſapidiorem ſed facilius aceſſentem cereviſiam producunt. Cæmentarii & qui gypſum præparant, optime norunt, pluviales & ſubtiles aquas huic negotio minus quadrare, cum nullam firmiorem conſiſtentiam atque conglutinationem præſtent: id quod longe felicius cum durioribus & fontanis procedit. Tandem indies experimento domeſtico docemur, infuſiones herbarum uti Theè, Veronicæ, Salviæ cum ſubtilioribus & fluvialibus aquis, longe fieri ſaturatiores quam ſi fontanis miſceantur.

Magna aquarum in cereviſiarum coctione apparet diverſitas.

Et Cæmentarii quoque aquarum naturam norunt.

Ac etiam qui Theæ, &c. infuſiones quotidie ſorbillant.

§. X. Sunt autem omnium ſubtiliſſimæ pluviales, quippe naturæ beneficio revera deſtillatæ. Nam aquarum vapores ſolis calore a terra in altum ele-

Pluviales omnium ſunt ſubtiliſſimæ tanquam naturæ beneficio deſtillatæ.

 vati,

vati, motu & calore ſubtiliores redduntur, ideoque ſolutionibus, elotionibus, vegetabilium augmento, infuſionibus, linteorum dealbationi, nec non interno medico uſui ſunt aptiores. At vero cum variæ indolis exhalationes tam ex vegetabilium, quam animantium familia, corruptioni obnoxiæ ſeſe immiſceant, hinc fit, ut liberioris aëris acceſſu, vel ſi diu in ligneis vaſculis ſteterint, putredinem facillime concipiant: Quæ autem menſe martio decidere ſolent, durabiliores ſunt, eo quod non tantam variorum effluviorum copiam receperint. Ut itaque in uſum medicum commode cedant, præſtat eas terreis vaſis probe clauſis cuſtodire, & ab aëre circumfuſo defendere. Præterea non ex ſtillicidio effuſas, ſed extra urbem ſub dio cadentes vaſis excipere convenit, quo pacto plures annos durant. Succedunt pluvialibus fluviales quarum nonnullæ puritate & bonitate illis vix ſunt inferiores. Fluvii quin ex pluviis creſcant, & iis deficientibus etiam decrementum capiant, nullus eſt, qui dubitet. Quoniam vero fluviorum orgines ſunt fontes, in altioribus ac montoſis locis ſcaturientes, & pluviæ illis augmentum dant, deinde vero ipſi longiſſimos terræ

Quomodo eas cuſtodire præſtat.

Pluvialibus ſuccedunt fluviales.

Fluvii ex pluviis creſcunt.

Eorum origines ſunt fontes.

ræ tractus transeuntes varias ac diſſimiles partes ex terra imbibunt varias ac diſſimiles partes ex terra imbibunt, fieri ſolet, ut fluvii inde tanto turbidiores & impuriores evadant, quanto longiores terræ tractus curſu ſuo abſolverint. Adhæc ex fundo etiam plures heterogeneas partes arripiunt, adeo, ut inter pluviales & fluviales non mediocris inde oriatur differentia Accedit & hoc, quod fluvii aëri libero & ſolis actioni perpetuo expoſiti, ſubtiliores ſui partes in auras dimittant, quæ nubibus ac pluviis ſubminiſtrant materiam.

Qua de cauſa inter pluviales & fluviales haud mediocris ſit differentia.

§. XI. Deinde & ipſi fluvii indole multum diſcrepare videntur, quandoquidem qui celerrimo curſu vehuntur & ex altisſimis montium jugis, ubi natales ſuos habent, in loca decliviora ruunt, longe differunt ab illis, quorum curſus lentus ac placidus eſt, utpote qui plerumque locis minus editis incunabula debent. Etenim, qui celerrime feruntur, utplurimum levem & ſubtilem aquam, minus corruptibilem, ſed fœcundandis & alendis piscibus minus idoneam, vehunt, propterea quod rapidus eorum motus impedit, quo minus piſcium ovula ripis apponi, ibique ſolis calore poſſint ema-

Ipſi fluvii indole multum diſcrepant.

Hujus ratio.

turari. Tametſi autem talismodi fluvii piſcibus non admodum abundent, tamen ii, quos gignunt, ſapidisſimi ſunt & ſaluberrimi. Hinc Rhenus ac Rhodanus, qui in altiſſimis Rhætiarum jugis naſcuntur, longe leviores aliis fluviis deprehenduntur. Notabile eſt, naves ſecundo Mœno advectas, ſimulac Rheno immittuntur ob aquarum Rhenanarum levitatem ſubſidere, multoque depresſiores quam antea procedere. Quare aquæ Rhenanæ & Rhodanæ inſtrumento ſtatico examinatæ, levitate aquæ pluviali proxime accedunt. Et cum hi fluvii magna celeritate volvantur, accidit, ut eorum aquæ ſatis diu a corruptione ſerventur immunes. Proinde omnibus fluviis Rheni & Rhodani aqua in uſu interno medico palmam facile præripit. *Jacobus Sponius obſervationes ſuas circa aquam Rhodani prodidit, quæ in Actis erud. anno* 1683. *p.* 519. recenſentur, ubi & hæc legas: Aqua Rhodana in cellis vinariis intra maximas figulinas urnas recondita, ita, ut in iis ſubſidentiam omnem per aliquot ſeptimanas aut menſes, antequam potetur, deponat pura & optima habetur, quæ non ſolum per plures menſes, ſed annos, imo per ſeculum integrum incorrupta conſervatur.

Rhenus ac Rhodanus longe leviores aliis fluviis deprehenduntur.

Eorum aquæ levitate aquæ pluviæ proximè accedunt.

Hinc in uſu Medico interno omnibus fluviis facilè palmam præripiunt.

J. Spon. circa aquam Rhodani obſervatio.

§. XII.

§. XII. Longe vero diverſa eſt ratio fluviorum, quorum iter lento & paulo ſegniori gradu procedit; hi enim ingenti piſcium multitudini generandæ atque nutriendæ ſunt aptiſſimi, exemplo fluviorum Marchiæ, Spreæ, Havelæ, Viadri, maxime ubi hic in varia cornua ac divortia abit, ut & in Hungaria Teiſæ. Hi tanto proventu & piſces varii generis & cancros proferunt, ut flumina magis piſcoſa vel in univerſa Europa vix inveniantur, rationem autem hanc ſuſpicor: Fluvii hi omnes non modo tardius incedunt, ſed & per loca ac terras maxima ex parte pingues ac viſcidas procedunt, unde affatim alimoniæ piſcibus ſuppetit. Et hæc quoque eſt ratio quare limpida illa ac cryſtallina pulluciditas, qua aliæ aquæ gaudent, ut Albis, Rhenus, his in fluviis non obſervetur. Quoniam autem ſunt mollioris naturæ ad lintea emundanda, vel minima ſaponis parte adhibita aptiſſimæ ſunt. Ubi tamen notandum, quod hiſce lota lintea non tam candida evadant, ac ea quæ ex fluviis Albis, Sala & Mulda lavantur. Memorabile porro eſt, quod piſcium, qui in Albi capiuntur caro, ſit longe candidior quam quos Spreha vel Havela fovet, quod hi non tam

Diverſa eſt ratio fluviorum ſegniorum, qui generandis piſcibus magis apti.

Quæ Hiſtoriis atque experimentis ab Auctore probantur.

tam claram ac limpidam quam illi aquam, trahunt. Ex his itaque quæ jam memoravimus facile colligitur, non omnes fluviatiles aquas inter ſe convenire, nec adeo omnes uſui medico æque eſſe accommodatas: Probantur tamen eæ, quæ claræ ſunt, quæ leves, quæ non facile putreſcunt, nec ullo ab admixto oleo tartari per deliquium, vel ſolutione cujusdam metalli mutationem ſubeunt: ubi in univerſum ſcire convenit, ſemper fluviatiles aquas eſſe ſalubriores, quæ magno impetu ac curſu feruntur, quam quæ lente provehuntur.

Probantur inter fluviales claræ, leves, quæ non facile putreſcunt, nec ab admixto liquore tartari: &c. mutationem ſubeunt.

§. XIII. Accedimus jam ad examen fontium, quorum indoles ac virtus ſubinde diverſa obſervatur. Et tametſi materiam ſuam ipſis aquis pluviis acceptam referant: nihilominus pro diverſa ſoli natura, & pro diverſæ materiæ terrenæ quam alluunt ratione, variam indolem ac ingenium ſortiuntur. Unde rarius fontes claros puros ac leves licet deprehendere. Plerique magnam partem terrei concreti ab evaporatione vel deſtillatione relinquunt. Pauci ſunt qui non a ſolutionibus metallorum vel a ſolutione ſalium alcalinorum turbentur. Quidam ſalis communis ut noſtri Hallenſes; quidam ſubtilioris vitrioli

Fontium indoles diverſa.

Pro diverſa ſoli natura, &c.

Rarius fontes puros, licet deprehendere.

li ut nonnulli Zerveſtani participes ſunt: præſentiam ſalis communis liquor ſalis tartari, vitrioli vero infuſio florum balauſtiorum prodit. Nonnulli & martiales dantur, qui ex locis ubi ferrearum minerarum theſaurus reconditur, prorumpunt: quorum ſapor ſub adſtringens, & ſedimentum ochreum eſt.

Quidam ſalis communis ut Hallenſes, participes ſunt.

Dantur & Martiales.

Artis igitur ac induſtriæ eſt, ex tam numeroſis, quos benigna natura paſſim aperit fontibus, ſalubres eligere, qui ex levitate, pelluciditate, puritate ac duratione debent judicari. Præterea etiam in fontibus ea notari meretur differentia, quod nonulli foveant aquas molliores, alii duriores. Molliores plerumque ſunt illæ aquæ quarum ſcaturigo ad latera exiſtit, & quæ per arenam, vel ſuper argillam vehuntur, duriores quæ in locis declivioribus oriuntur, & rupes ac ſaxa lapidesque martialis indolis alluunt, illæ minus ſolent durare, hæ vero ſunt durabiliores, illæ facilius abeunt in glaciem, hæ congelationi valde reſiſtunt: utræque a ſalubritate ſunt commendandæ, ſi prudens medicus ad diverſam morborum & ſubjectorum indolem noverit eas accommodare.

Nonnulli molliores, alii duriores aquas fovent.

Quæ molliores.

Quæ duriores.

§. XIV. Poſtquam itaque ex tanta aqua-

aquarum copia ſalubres, & quæ uſui medico aptæ eſſe poſſint, enumeravimus, & quomodo dignoſcendæ & examinandæ ſint, ſatis ſuperque deduximus, nihil jam reliquum eſt, quam ut ſcopo noſtro nos propius accingamus, & quam eximia imo univerſalis ipſis inſit medendi virtus, demonſtremus. Primum vero aſſerimus omnium hominum naturis admodum diverſis aquas puras ac leves eſſe convenientes. Etenim ſi fluidorum per omnis generis tubulos minimaque vaſcula circuitus, fundamentum eſt, cui conſervatio humani corporis, corruptioniſque prohibitio unice innititur, illud quod ſanguinem fluidum conſervat, vitæ erit quam maxime accommodatum. Corporis noſtri fluores, qui & nutritioni & omnibus functionibus ſerviunt, & ex quibus ſolidæ quoque partes ſunt compoſitæ, ex ſolidis & fluidis conſtant. Solidas ineſſe ſanguini ejus exſiccatio demonſtrat, eaſque diverſas eſſe nempe ſalinas ſulphureas, terreas, mucidas, ſenſu judice & inflammabilitate, neque minus deſtillatione aliiſque experimentis chimicis addiſcimus. Paucis: ſunt partes heterogeneæ ſique calor, quies humidum ceu omnis corruptionis cauſæ acceſſerint,

Quam eximia & univerſalis aquis inſit medendi vis demonſtrabitur.

Puræ ac leves omnium hominum naturis conveniunt.

ſerint, valde corruptibiles. Ne itaque in corruptionem abeant & ſinceram quoque corporis partem trahant, neceſſe eſt, ut nunquam diu quieſcant vel invicem coeant, alias corruptio eſt paratiſſima. Opus igitur eſt, ut particulæ hæ ſolidæ ſubtiliores, ſulphureæ, terreæ non modo in irrequieto inteſtino motu ſint conſtitutæ, verum etiam, ut motu progreſſivo per tot minimos tubulos & canales circulentur, eo, quod hoc motu ſolidæ ſanguinis partes in minimos globulos, mutuo attritu ac conquaſſatione ſanguinis partiumque fibroſarum inter ſe facta, dividantur. Quo magis neceſſaria eſt & fluidi aëreo ætherei elaſtici & liquidi aquei copioſior admiſſio, unde fit, ut ſi in ſanguine ſani hominis è vena emiſſo fluidi ac ſolidi portionem examinemus: liquidi minimum duplo majorem ſicci elementi copiam eſſe deprehendamus. Plerumque enim duodecim ſanguinis uncias, octo liquidæ, quatuor ſolidæ materiæ complecti, crebrius à nobis fuit obſervatum. Præterea ſanguinem largiori copia ſubtilioris aëris & ætheris imbutum eſſe ex eo manifeſtum eſt, quod in vacuo ita ebulliat, ut cylindros vitreos, quorum medium prius occupavit,

De quibus latè ac fuſe nec minus argutè ab auctore philoſophatur.

vit, tranſcendat. Nihil itaque ſalubrius, nihil vitæ accommodatius magisque ad hanc tuendam aqua magis eſt neceſſarium, qnippe quæ naturæ humanæ eſt convenientisſima, ſine qua nec corpus durare nec vita diu ſatis perſiſtere poteſt.

Nullum remedium ad conſervandam ſanitatem & morbos præcavendos, eſt aqua præſentius.

§. XV. Deinceps nullum remedium ad conſervandam ſanitatem & morbos præcavendos, eſt aqua præſentius. Sanitatis naturam quicunque in legitimo omnium corporis functionum exercitio ſtatuerit, ejus formalem rationem probe videtur conſideraſſe. Quod ſi vero ejus cauſam ſcrutamur, non alia nobis ſuccurrit, quam æquabilis ac libera ſanguinis per omnes tubulos etiam minimos qui in emunctoriis conſiſtunt progreſſio: hac enim ratione fit, ut utile & quod nutritioni ſit commodum, remaneat, inque poris ſecernatur, inutile vero tanquam corruptibile ac naturæ inconveniens excernatur. Et enim quod maximam meretur attentionem, excretiones non tam directe, ſimpliciter & abſolute ad vitam, quam indirecte ad ſanitatem & functionum rite obeundarum exercitium eſſe neceſſarias judicamus, adeo ut ſanitas imo vita in periculo eſſe poſſit, nulla cauſa vel vi-

tio

tio in excretionibus exiſtente. Quis enim neſcit, ex gravisſimo animi affectu, ex ingenti dolore vel ventriculi eroſione ac inflammatione a veneno corporis functiones ſecundum naturam mirifice perturbari & periclitari? Neque in gravisſimis chronicis pasſionibus, tam ad excretiones, quam ad glandularum obſtructiones, viſcerum indurationes, corruptiones, ſphacelationes, humorum extravaſationes; quemadmodum in acutis ad ſtaſes ſanguinis inflammatorias reſpiciendum eſt. Liber itaque ac æquabilis ſanguinis ac humorum motus eſt, qui ſanitatem ſuſtinet, qui inutilium excretiones promovet, qui commodum partibus ſolidis præbet alimentum, qui nervis ſenſoriis & fibris ſubtilisſimum illud quo moventur & ſentiunt, fluidum ſubminiſtrat: Motu vero æquabili ac libero deficiente, quod fit, vel humorum abundantia aut viſcoſitate aut impulſu & elatere ſive tono fibrarum motricium debilitato, mox via ad morbos præſertim diuturniores panditur expeditisſima. Ex iisdem enim cauſis humorum in vaſis majoribus ſtagnationes, in minoribus ſtaſes, in emunctoriis obſtructiones, in glandulis indurationes ſequuntur. Eas mox maximæ

Liber ac æquabilis ſanguinis ac humorum motus a fluido ſubminiſtratur.

ximæ impuritates, dolorum & ſpasmorum cauſæ, nec non putrefactiones ſanitati & vitæ infenſisſimæ comitantur: hæc generatio eſt cauſarum, quæ morbos ſuſtinent.

§. XVI. Quis itaque tam emotæ eſt mentis, ut non intelligat, debitam ſanguinis & humorum fluiditatem ad liberum & æquabilem motum ſanguini conciliandum eſſe deſideratisſimam: ita enim vaſa manent aperta, arcentur obſtructiones, vigent excretiones, ſtagnationes ac ſtaſes humorum eorumque impuritates, omnium morborum cauſæ, impediuntur. An vero ad fluiditatem ſanguinis detur aptius ac nobilius ipſa pura aqua remedium, ſapientiſſimus quisque medicorum judicet. Aqua enim pura ac ſubtilis exquiſite ſolidas ac viſcidas humorum partes dividit, quo minus poſſint coire: aqua porro omne inutile ac viſcidum diſſolvit & varii generis terreas, ſalinas, & ſulphureas partes imbibit, easque per emunctoria convenientia evehit. Ex quo conficitur, à defectu humidi & motu omiſſo plurimos naſci morbos.

An ad fluiditatem ſanguinis detur aptius pura aqua remedium, ſapientiſſimus quisque medicorum judicet.

§. XVII. Inde igitur patet ratio, quare potatores aquæ, modo fuerit pura & bonæ notæ iis, qui vino & cereviſiis utun-

utuntur, & ſaniores & longæviores ſint. Quin & edaciores ut plurimum & pinguiores reddit, uti *Fonſeca de ſanitate tuenda p.* 51. notavit, ſiquidem aqua ad ſolutionem alimentorum, ad partium chyloſarum extractionem, ad ſuccum nutritium interioribus partium poris inſinuandum liquor eſt aptiſſimus. Denique aqua optime viſcidum ac tenacem mucum, qui ventriculi & duodeni glanduloſas tunicas obſidet, prompte detergit, ut ſic uberius menſtruales latices appetitus & digeſtionis fontes cibis queant admiſceri. Neque aqua, ut fert vulgi opinio, fermenteſcentibus fructibus horæis admiſſa nocet. Maxima enim pars Luſitanorum, Hiſpanorum, & Gallorum aqua pro potu utitur, & tamen liberalius hiſce fructibus per æſtatem ſine noxa veſcitur. Porro aquæ potatores dentes longe habent firmiores & nitidius albicantes, quod putredo & dentium caries ſcorbuti ſoboles ſit, cujus geneſin aqua pura pota impedit, dum ſanguinem purgat a ſordibus, quæ per aperta emunctoria ſua ſponte feruntur. Tum aquæ potatores in omnibus tam animi quam corporis actionibus iis qui cereviſias bibunt, longe ſunt alacriores. Plurimæ enim

Aquæ potatores iis, qui vino & cereviſiis utuntur ſunt longæviores, &c.

Fonſecæ teſtimonium.

Qui aqua pro potu utuntur.

Multas prærogativas præ vini vel cereviſiæ potoribus habent.

ceréviſiæ viſcidos & graves ſuccos gignunt, quorum per minimos cerebri ac nervorum poros tranſitus eſt difficilis, unde languor exiſtit corporis nec membrorum ad ſenſum & motum tam vegeta diſpoſitio. Quo magis itaque aquæ ſimplicis potus & ſanitati ac vitæ eſt congruus, eo magis mirandum noſtrarum regionum incolas ab hoc ſalubri potu, quem aliæ nationes mirifice amant, mirum in modum abhorrere. Cereviſiæ ſane, præſertim quæ nimis ſunt craſſæ & alimentoſæ, multis graviſſimis paſſionibus in plaga ſeptentrionali, præſertim ſi ſpiritus vini liberalior uſus accedat, viam pandunt. Longe conſultius eſſet aſſueſcere bonis aquis, eaſque pro diverſa temperatura vel ſolas vel cum vino temperatas bibere.

Sed licet aquæ potus ſanitati magis ſit congruus, Germ. tamen & Belgæ, &c. ab eo mirum in modum abhorrent.

§. XVIII. Poſtquam itaque aquam adverſus omnes morbos imminentes efficaciſſimum præſidium eſſe oſtendimus, ſequitur jam, ut, quid in morborum curatione proſint, perſpiciamus. Primum vero animadvertimus, omnes paſſiones à medicis in acutas & chronicas diſpeſci. In acutis principatum obtinent febres, hæ nihil aliud ſunt, quam motuum tam vehementia quam celeritate, in partibus ſolidis ſive fibris æque ac

Quid aqua in morborum curatione prodeſt.

ac fluidis intenſiones, quæ vel ad cauſam morbificam vincendam, ubi ſanitas, vel ad deſtruendam machinam, ubi triſtis eventus, vel ad vitiandas machinæ partes, unde aliorum morborum fit diſpoſitio, terminantur. Quapropter natura quæ ſæpius morborum medicatrix eſt, quandoque etiam fit morborum & mortis productrix omni conſilio ac ſcientia agendi deſtituta. Mineme enim natura, quæ eſt corporis ſapientiſſimus mechaniſmus ſecundum artificis ſummam rationem, ex potentiis ſive viribus inſitis mechanicis ac neceſſariis agens cum anima ratione prædita eſt confundenda. Atque ita per tempora, quibus ordinarie taliſmodi motuum intenſiones, quæ ſuos habent terminos, abſolvuntur, neque arte ſiſti poſſunt, medicus nihil aliud poteſt efficere, quam ut motui commodam præbeat materiam. Eſt enim ea motuum intenſio cum magno ardore conjuncta, qui humidum, quod vitæ amiciſſimum eſt, vehementer diſſipat: Unde reſarciendum. Neque enim motus ille in febribus auctus ſine ſufficienti liquido obſtructiones reſerare, ſtaſes humorum inflammatorias diſcutere, aut quod noxium, poteſt expellere. Igitur nihil

Autoris de morbis præſertim acutis diſſertatio.

convenientius in id genus febribus eſt aquæ potu eoque largiori, qui febricitantium unicum ſolatium, optimaque medicina: Qua de cauſa *Hippocrates* aliique ptiſanam in curatione maximopere laudant. Et hoc ſolo ac quiete & temperato calore, ſine ulla alia medicina vel medico ſæpe febres graviſſimæ ſanantur: Parum tunc arte ſua præſtare poteſt medicus, niſi quod ſtatim inter initia morbi, vel ſanguinis miſſione, ubi peccat in copia, vel emetico, ſi ſedes morbi in prima regione, vel diaphoretico, ut celeriter ſubtile venenum propellat, præſtare poterit; Reliquo tempore non niſi temperantia calorem, humectantia, diapnoica propinanda ſunt. Cautio vero adhibenda, ne potus nimis frigidus, præſertim circa criſin & ubi inflammationis primarum viarum metus eſt, neque in rigore, ubi externa conſtricta ſunt, exhibeatur, ſed tempus, ubi ad diaphoreſin viſitur diſpoſitio, expectetur, nbi largiorem ſemper dare potum convenit.

Aquæ largior potus febricitantium unicum ſolatium, optimaque medicina:

§. XIX. Quod attinet ad chronicas paſſiones, hæ plerumque à viſcerum & glandularum obſtructione humorum abundantia & impuritate eorumque in vaſis majoribus ſtagnatione proficiſcuntur,

tur, quæ omnes ipſa ratione & experientia judice ſunt tollendæ. Nullum ad id perficiendum præclarius remedium ipſa aqua poteſt excogitari. Quam nobiles in hiſce affectibus præſtent effectus mineralium ſalutiferæ aquæ tam calidæ quam frigidæ, res eſt clariſſima & proxime demonſtrata: Potiſſimum vero earum operationes ab aquarum copia & quam fœnerant humoribus fluiditate, ſunt deducendæ. Fruſtra enim ſpiritus mineralis volatilis & ſal, quo pollent alcalinum, in hiſce morbis exhiberetur, niſi aquæ copia acceſſerit. Etenim fontes, modo fuerint puri & leves, utut aquarum mineralium ingredientibus careant, magna in depulſandis morbis longis præſtare poſſunt, & proſtant certe paſſim tales fontes, qui à ſalubritate ſunt commendatiſſimi, cujus cauſa, ſi omnia bene perpenderimus, ſolius aquæ benignitati eſt aſſignanda, id quod, cum quidam ſimplices medici non intelligunt, neſcio quæ ingredientia ex terra vel cœlo petita, taliſmodi fontibus aſſignant. Hoc in numero merito haberi debent aquæ in Principatu Hennebergenſi, Schleuſingenſes, quæ non niſi puræ & ſubtiles aquæ ſunt, magna aëris & ætheris co-

In chronicis affectionibus nullum præclarius remedium ipſa aqua poteſt excogitari.

Laus fontium Hennebergenſium.

pia refertæ, hæ pleriſque chronicis vitiis ſuccurrunt, maxime omnium vero calculoſis, arthriticis, rheumaticis, ſcorbuticis, membris languidis, opitulantur, & cum humores fluidos reddant, menſium & hœmorrhoidum defectibus ſubveniunt. In Marchia non ignobiles aquæ ſunt Freyenwaldenſes, quæ tamen acidularum nomen non merentur, utpote minerali ſpiritu parum imbutæ; ſunt vero aquæ leves, martiales paululum duræ & valde frigidæ ex imo terræ ſcaturientes. Hæ percalidam humorum intemperiem eorumque ſalſam acrem impuritatem feliciter emendant, unde identidem nephriticis, arthriticis, ſcabioſis, paralyſi ac contractura ſcorbutica laborantibus, ferunt ſuppetias exoptatiſſimas. In confinio Thuringiæ uſu ac virtute ſe oſtendunt Bebranæ, quæ non niſi puriſſimæ aquæ ſunt, inſigni levitate, quæ proxime accedit ad aquas pluviales, conſpicuæ, & martialis principii participes, hæ non ad alvum ſed urinam movent, & impuritates graves bilioſas ſulphureas è corpore educendo internum partium æſtum deprimunt, nec non cachexiæ, renum & veſicæ vitiis medentur. Pauci anni præterfluxerunt, ubi in ſylva Hercynia pro-

Et Freyenwaldenſium,

Nec non Bebranarum.

prope Oſterodam fons ſalubris ſurrexit, miro elogio ornatus: Qui noſtro examine ne momentum mineralis ingredientis complectitur, ſed aqua puriſſima & ſubtiliſſima, non adeo duræ indolis eſt, hæc in inveteratis capitis affectibus, languore membrorum, in ſcorbuto, malo hypochondriaco, in bilioſis morbis ad hepatis fervorem, ut cum veteribus loquamur attemperandum ſumme proficua fuit obſervata. Quid dicamus de noſtris Hallenſibus, quæ non niſi puræ martiales aquæ ſunt argillacea rubicunda ſtrata ſuperfluentes, unde martialis quid hauriunt, nihilo minus prudenter adhibitæ in ſcorbuto calido ſic dicto humorumque bilioſa impuritate, nec non arthritide, ſcorbuto, corporis languore non mediocris ſunt affectus. Diſtat duobus a noſtra urbe milliaribus fons circa Lebeginum, qui ex rupibus profluit, & aquam habet valde ſubtilem fere incorruptibilem, ex hac coquunt Lebeginenſes cereviſiam quæ ſponte fermentationem ſubit, & probe depurata in cienda urina vix habet remedium ſimile, unde nephriticis & bilioſis calidis naturis veram præbet medicinam.

Fons prope Oſterodam miro elogio ornatus.

Fontes Hallenſium non niſi puræ martiales aquæ ſunt.

Fons Lebeginus nephriticis, &c. veram præbet medicinam.

§. XX. Dantur quoque in nonnullis

Thermæ ſalubres.

Ut Piperinæ in Rhæticis.

locis Thermæ admodum ſalubres omnis mineralis ſpiritus & ingredientis expertes, quæ nonniſi ſubtiles ac leves aquæ ſunt; Quo numero habentur Piperinæ in Rhæticis montibus circa Curiam ſcaturientes, quarum effectus in morbis tartareis, ſcorbuticis, arthriticis, calculo, contracturis vehementer & laudatur & probatur: fortiter movent urinam: Solent aquarum omni mane menſuras tres bibere: A meridie hora quarta vel quinta balneum ingrediuntur, quod ordinarie puſtulas expellit bono omine ae eventu. Hi fontes, quod notabile, menſe Majo incipiunt fluere, menſe Septembri deſinunt, idque fit ſingulis annis: Horum origo eſt ex nivibus, quæ altiſſimos alpium montes occupant; Hæ ſolis calore ſolutæ ſubterranea calida loca pervadunt, & ibi calefactæ in valle prodeunt, deſinunt eo tempore, quo nix remoto ſolis calore non amplius liquatur. Nullum ſal nec ſulphur, nec ſpiritum mineralem poſſident, nec martiale quid oſtendunt, quod ex ſedimento colligitur: neque ab acido neque ab alcali aut ſolutione lunæ turbantur, ſed tantummodo ſubtiles & inſtar aquæ pluvialis, leves ſunt aquæ. Notum quoque eſt in Haſſia

bal-

balneum, quod à ſerpentibus nominatur *Schlangen-Bad*, hoc identidem nil niſi puriſſima aqua eſt, mollis tamen ac levis, cujus uſus in membris languidis reficiendis, in contractis emolliendis, inque cutis vitiis emendandis eſt laudatiſſimus. In Italia extant plures ſalubres fontes aquæ Piſanæ, Tettutianæ, Nocerianæ, quæ aquarum ſubtilitate omnia fere perficiunt, aliæque martiales, quarum mentio & uſus in Sylvatici conſultationibus reperitur.

In Haſſia, quod à ſerpentibus nominatur Slangen-bad.

In Italia extant plures ſalubres fontes.

§. XXI. Quum itaque ſatis clare oſtenſum fuerit, multorum fontium ſalubritatem, unice à ſolius aquæ benignitate dependere, ex eo quam facile jam judicatur, alias aquas puras & ſimplices ubi haberi poſſunt, ſimiles cum hiſce effectus poſſidere, id quod etiam experientiæ reſpondet: Ita refert *Ridlinus* Anno 1637. menſe Majo *lin. med.* 27. Melancholico-maniacam per integrum biennium aqua pluviali uſam eſſe, & lin. 15. ſcribit: Aqua pluvialis inſtar acidularum primo paulatim aſcendendo, hinc in ſummo gradu per aliquot dies pergendo & tandem rurſus deſcendendo, bibitur, cujus uſu cachectici & tabe confecti exemplo paſtoris convaleſcunt. *Riverius* quoque in *Operibus lib.* 4. *cap.*

Fontium ſalubritas unice à ſolius aquæ benignitate dependet.

Ejus uſu cachectici convaleſcunt.

Menſes ſubſiſtentes aquæ repetito uſu reſtituuntur.

4. *cap.* 24. refert de menſibus vitioſis ſive ſubſiſtentibus ſolius aquæ repetito uſu, priſtinum fluxum reſtitutum fuiſſe, & hoc ſimplici remedio plus præſtitum fuiſſe, quam aliis emmenagogis. Ex veteribus *Celſus lib.* 1. *cap.* 5. uſum aquæ frigidæ vehementer commendat, dum inquit: Quos capitis imbecillitas torquet, uſus aquæ frigidæ prodeſt, ſed iis etiam, quos aſſiduæ lippitudines, gravedines, deſtillationes, tonſillæque male habent. Miror, inquit *Ballonius lib.* 1. *epidem. pag.* 106. cur in herpetibus, inflammationibus in quibus humectandi & refrigerandi conſilium eſt, non potius ad aquam & ſuccum plantaginis accedamus. In rubedine faciei, in gutta roſacea, in ſcabie, calidaque jecoris intemperie, plurimum ejus commendat *Sylvaticus cap.* 1. *obſerv.* 1. Conferunt quoque tales aquæ arthriticis, quare ſcribit *Martianus in Hippocratem* ſolo aquæ frigidæ potu Bernerius Cardinalis à Podagra perfecte ſanatus eſt. *Et Rondeletius in Praxi pag.* 611. Ego multoties aquæ frigidæ potu, podagricos ſanavi, quod facilius ſuccedit in bilioſa. Cum vero nonnulla ſubjecta frigidioris naturæ vel ob nervorum imbecillitatem & meatuum anguſtiam, non bene

Capitis imbecillitati convenit, ut & lippitudini, gravedini, &c.

Herpetibus & inflammationibus ſubvenit.

In rubedine faciei, &c. aquas commendat Sylvaticus.

Conferunt arthriticis.

Rondelet. multoties aquæ frigidæ potu podagricos ſanavit.

bene frigidum potum ferre poſſint, tunc præſtat has calefacere, ea tamen circumſpectione, ut hoc fiat in aqua fervente, cui lagenæ probe clauſæ imponendæ, ne, quod ſubtile eſt, exhalet. Tales jejuno ventre potæ, notante *Avicenna lib.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 16. *pag.* 102. Stomachum abluunt, alvum ſubducunt, coli doloribus ac flatibus opitulantur; Conducunt etiam in morbo comitiali, dolore capitis, ophthalmia, deſtillationibus, & quibus in pectore ſoluta eſt continuitas, menſes ptæterea promovent, urinam cient & dolores leniunt. Quam egregiam efficaciam tam in morborum præſervatione, quam eorum mitigatione vel etiam ſanatione præſtet aquæ calidæ potus, iis, qui expertas vires infuſi herbæ theé habent, non amplius erit incognitum. Quicunque vero has vires ex hac herba exotica metiuntur, ii multum videntur hallucinari. Aquæ calidæ & puræ copia eſt, quæ utramque vere hac in re facit paginam: herba vero ſubadſtringente ſua virtute efficit, ut fibræ partium à tono dejectæ roborentur. Quoniam cum plurimis morbis fortior fibrarum conſtrictio conjuncta eſt, hinc tali in caſu cautius etiam cum crebro uſu herbæ theé mer-

Interdum tamen præſtat has calefacere.

Conducunt etiam in morbo comitiali,

Non Thea ſed aquæ calidæ copia prodeſt.

mercandum eſſe, practicorum ſolidiores probe cognoſcunt. Atque ne veritatem diſſimulemus, proſtant certe in noſtris regionibus tales herbæ, quæ viribus Theé longe ſunt ſuperiores. Convenit quoque eas pro diverſa morborum indole & pro differentibus illorum cauſis ſeligere & in uſum medicum revocare. Ita in affectibus pectoris veronica, in nervorum vitiis betonica, in uteri morbis meliſſa & pulegium, in renibus exulceratis hædera terreſtris, in ſcorbuto trifolium fibrinum, cum aqua puriſſima infuſa & calide pota, eximias & mirabiles virtutes exerit. Porro in ſpaſmis hypochondriacis nimiiſque hæmorrhagiis millefolii ſummitates aquis calidis infundere utile eſt. In colica chamomilla vulgaris, in ſcabie fumaria, in pellendo calculo petroſelinum, in aſthmate humido ranunculus hortenſis loco herbæ Theé infundi & cum fructu poteſt uſurpari. In univerſum vero hoc loco teneri oportet, pro infuſione herbarum adornanda aquas non eſſe diu coquendas ſed eouſque ut ſaltim una vice fortiter ebulliant, quo minus ſubtiliores earum partes pereant.

Proſtant in noſtris regionibus tales herbæ, quæ viribus Theæ longè ſunt ſuperiores.

In affectibus pectoris veronica.

In nervorum vitiis betonica.

In uteri morbis meliſſa & pulegium.

In renibus exulceratis hædera terreſtris, & ſic in cæteris affectionibus aliæ plantæ, eximias & mirabiles virtutes exerunt.

Pro infuſione herbarum aquæ non diu coquendæ.

§. XXII. Reliquum præterea eſt, ut oſtendam aquam univerſale eſſe reme-

medium quod nonmodo omnibus naturis ſed & omnibus morborum indicationibus conveniat. Primum enim in omni corporis temperatura utilis eſt aquæ potus, in ſanguineis & habitu corporis laxiori ac minimorum vaſorum copia præditis promptum ac facilem reddit ſanguinis & humorum circuitum, qui alioquin perfacile tali in caſu ſegnior ac impeditior factus ſtagnationes circa viſcera promovet. In cholericis, ubi intenſior viget humorum motio, aqua nimium æſtum temperat, quod tranſpiratione liberiori facta partes ſulphureas calidas per patentiores poros ac tubulos eliminat. Craſſum vero ſanguinem & humorum viſcoſitatem diluendo melancholicis & phlegmaticis opem fert ſaluberrimam. Omni quoque convenit ætati. Infantes ob lactis viſcoſitatem & acrimoniam graves ſæpe experiuntur morbos, ubi præter abſorbentia, diluentia aquea calide ſumpta ingens afferunt ſolatium; in puerili ætate ob ſucci nutricii abundantiam humorumque ſpiſſitudinem varii incidunt morbi, catharri videlicet, & cutis defœdationes, quibus omnibus vitiis diluens infuſum egregie ſuccurrit. Eadem eſt ratio morborum qui in virili imo ſenili ætate naſcun-

In omni corporis temperatura utilis eſt aquæ potus.

Omni quoque convenit ætati.

ſcuntur, in quibus omnibus aquam bibere conducit. Namque virilis ætas valde opportuna inflammationibus & febribus: ſenilis vero expoſita iis vitiis quæ ex infarctu & obſtructione propullulant, ubi quid convenientius ſit bonæ notæ aquis vel calida vel frigida ſumtis, equidem non video. Quam gravia mala fœminæ ex menſium vitio, viri ex hæmorrhoidum fluxu non recte ſe habente patiantur, praxis docet quotidiana. Has vero conſuetas & ſalutares fluxiones diluentia in debito ſervare ordine, certum & exploratum habeo.

Ad impediendam plethoram, aqua calida nihil eſt convenientius.

§. XXIII. Plethoram fœcundam eſſe morborum matrem in vulgus etiam notum eſt, ad hanc vero impediendam, aqua calida & infuſis herbarum nihil eſt convenientius, utpote quæ glutinoſam humorum ſubſtantiam diſſolvendo impedit, quo minus ſanguis copioſus concreſcere ac generari poſſit. Nec minus cacochymiæ humorum tollendæ liberalis aquarum potus ſatisfacit, quippe qui impuras & ſalſas recrementitias partes per omnis generis convenientia emunctoria promptiſſime eluit & educit: præterea aquæ potus omnia evacuatoria ſervat aperta & excretiones inutilium ſordium eximie promovet: alvum ſervat

mollem ac liquidam, urinæ vias expedit, eaſque eluendo & abſtergendo calculi cohæſionem impedit, tranſpirationem omnium evacuationum ſaluberrimam mirifice adjuvat, ſique ſaburra vitioſorum humorum ventriculus repletus eſt, ingens tepidæ aquæ hauſtus eam ſæpius evacuat promptiſſime. Eſt denique aqua optimum omnium medicamentorum vehiculum. Antiſcorbutica & quæ ſanguinis impuritatibus tollendis dicata ſunt remedia, ſi ex vegetabilium genere fuerint, in humorum vitiis emendandis parum operæ collocabunt, niſi miniſterio aquæ eorum virtus in decoctis vel infuſis penetret in ſanguinem & partium intimos meatus. In ſumma ubicunque & quibuſcunque in morbis vel alterandum vel evacuandum vel aperiendum vel reſolvendum eſt, ibi aqua auxilium fert ſemper & omni tempore præſtantiſſimum. Neque nutritio corporis ſine aqua bene procedit, quippe quæ ſucci nutritii commodiſſimum eſt vehiculum eum que ad minimos partium poros traducit.

Aqua optimum omnium medicamentorum vehiculum.

In ſumma ubicunque & quibuſque in morbis aqua fert auxilium omni tempore præſtantiſſimum.

§. XXIV. Ultimo æquum eſt hic monere, quod quibus nulla eſt facultas puras ac benignas aquas obtinendi, ii, vel pluviales colligere, vel fluviatiles

in

in uſum trahere debeant. Sique hæc haberi nequeunt: impuriores ſunt deſtillatione perficiendæ, vel coctione facta cum Cornu Cervi uſto corrigendæ.

Aquæ impuriores deſtillatione perficiendæ, vel coctione cum cornu cervi uſto corrigendæ.

Certe ingens benignæ naturæ parentis munus eſt in urbe quadam vel provincia, quando ſalubres fontes haberi poſſunt, quæ pretioſiſſima quavis medicina ſunt nobiliores. Et ſapientis medici eſt eorum locorum aquas, ubi medicinam facit, convenienti examine probe ſcrutari, quo poſtea cum fructu tam præſervandi quam ſanandi gratia iis uti poſſit, quibus etiam certe plus efficiet, quam tam magnificis & ad cœlum elevatis chymicis aliiſque arcanis.

FRIDERICI HOFMANNI

Diſſertatio Phyſico-Medica VI.

DE

ACIDULARUM ET THERMARUM RATIONE INGREDIENTIUM ET VIRIUM CONVENIENTIA.

§. I.

ANimadvertimus, non ſine ſumma propitii Numinis veneratione, & inſigni ejus curæ, quam pro mortalium ſalute gerit, admiratione, undiquaque non tantum in omnibus regnis, multiplicia contra morbos præſidia reperiri: ſed & ſummo beneficio conceſſos gratis eſſe in omnibus fere cogniti orbis regionibus ad ſaluberrimum uſum numeroſos & calidos & frigidos fontes, qui eximia virtute inſtructi, alia omnia

In omnibus regnis multiplicia contra morbos præſidia reperiuntur.

Q arte

arte & ratione excogitata medicamenta, in conſervanda valetudine morbiſque ſanandis longiſſime exſuperant. Præcipua itaque intentio ac prima cura eorum, qui valetudini afflictæ reſtituendæ invigilant, ea eſſe debet, ut hæc a benigna natura nobis conceſſa remedia paulo diligentius ſcrutentur & pro diverſa ægrotantium ac morborum indole illorum uſum prudenter adminiſtrent.

Per neceſſarium eſt acidularum ſalubrium indolem noſſe.

Verum enim vero quam neceſſarium eſt harum aquarum ſalubrium indolem noſſe, tam turpiter ſuperiori tempore neglecta accuratior earum inquiſitio. Nam quando veteres conſulimus, quot ineptarum ingredientium, quæ ipſis affinxerunt farraginem deprehendimus? nec recentiores, utut magnis Chymiæ ac Phyſices præſidiis inſtructi, rem acu tetigerunt ſed multis auctoritatis veterum præjudiciis obcœcati, circa originem horum fontium, & circa illorum ingredientia, multum fuerunt hallucinati.

Plurimi ſunt in ea opinione, acidulas minerale quoddam acidum in ſinu fovere.

Plurimi adhuc ſunt in ea opinione, acidulas minerale quoddam acidum & vitriolicum in ſinu fovere, thermas vero & nitrum & ſulphur poſſidere, quibus vires ſuas exerceant, cum tamen ex his omnibus, quæ allata ſunt, ne ullum in ipſis veſtigium deprehendatur.

tur. Facta vero paulo ſubtilius inquiſitione, deprehendimus, admodum inſignem & thermarum & acidularum, ratione ingredientium & originis & virium, convenientiam, affinitatem, mutuumque conſymboliſimum. Quod, ceu paradoxon, præſenti hoc ſpecimine tueri ac perſpicuis argumentis confirmare noſtri erit inſtituti: cui negotio ut benigniſſimum Numen annuere velit, eſt, quod demiſſe oramus atque contendimus.

Thrermas nitrum & ſulphur poſſidere.

§. II. Equidem hoc loco nobis plenus & fertilis eſſet campus dicendi in genere de ortu & cauſis ipſorum fontium: ſuperſedebimus tamen jam hoc labore, quod harum rerum ventilatio inſtituto noſtro non exacte reſpondeat, non erit tamen injucundum breviter tantum, quid de hac re ſentiamus, prælibare. Primum vero improbamus perverſam eorum opinionem, qui omnium fontium origines ex diſſitiſſimo mari derivant, quod non modo omnibus legibus mechanico-Staticis, ſed & ipſi evidenti rationi reclamat. Nam clariſſimo argumento & quod ſenſibus obvium, conſtat, omnes fluvios & fontes in globo noſtro terraqueo proſtantes ex ſuprema aëris & cœli regione eſſe arceſſendos.

Auctor improbat eorum opinionem, qui omnium fontium origines ex mari derivant.

Sed ex ſuprema aëris & cœli regione ſunt arcendi.

dos. Pluviæ nempe, nubes, nebulæ, nives, ros ac pruina ſunt, quæ fontibus non minus ac fluviis materiam & alimentum ſuggerunt largiſſimum: adeo, ut quo copioſiores cadant pluviæ, eo magis creſcere & fontes & fluvios & ex adverſo decreſcere & exareſcere omnes in ſuperficie terræ aquas, hiſce per longum tempus deficientibus, obſervemus. Ubi tamen ſimul animadvertendum eſt, quod omnium fere fontium in vallibus, & demiſſioribus locis exſtet ſcaturigo, dum aquæ vel ex vicinis fluviis altiori loco poſitis, vel ex pluviis in montibus per copioſiſſimos terræ meatus ac poros, tanquam per cribrum tranſcolantur ac deſcendunt in ſolida loca, ſtrata nempe vel lapidea vel argillacea, ubi ulterior deſcenſus ſiſtitur & aquæ in unum collectæ, poſtea, qua data porta, vi erumpunt. Hæc eſt origo, hæc generatio fontium. Hi fontes conſtituunt rivulos, qui mirum augentur pluviarum deſcenſu vel nivium verno tempore diſſolutione: rivuli copioſe coeuntes efficiunt fluvios, quorum minores plures in unum collecti grandiores ac majores faciunt, qui omnem aquarum copiam a cœlo delapſam in maria convehunt. Cæterum vero in montium altiſſimis jugis

Autoris pro ſua opinione argumenta.

Fontium in altiſſimis

gis amœniſſimi profluentes ſœpius viſuntur fontes, quorum originem nubibus in frigidiſſimis locis condenſatis adſcribimus.

montium jugis originem nubibus condenſatis adſcribit autor.

§. III. Paucis ſic expoſitis fontium natalibus, planum ac facile jam erit judicare de ſalubrium fontium principiis ingredientibus atque contentis; quod ſcilicet ex profundis terræ receſſibus ejuſque centro minus recte deducantur: ſed potius origo eorum in altioribus montibus, per quos trasfluunt, quærenda ac invenienda ſit. Igitur res ipſa & noſtri inſtituti ratio poſtulat, quænam ſub ipſis montibus, ex quibus fontes profluunt, abſcondantur, & quæ cum aquis miſta ipſis medicinalem afferre vim poſſint ſcrutari. Quod attinet vero ad metalla, horum nobiliorum venæ videlicet auri, mercurii ac argenti mineræ in univerſo orbe ſunt rariſſimæ, neque metalla aquarum poros ſubire, multo minus ſalubrem vim addere queunt. Sequitur ergo, ut, quæ montes liberaliori manu ſuppeditant perluſtremus, an videlicet ita ſint comparata, ut ipſis materiam ac virtutem præbere poſſint. Jam vero montes noſtros ex ſtratis diverſimodis compoſitos eſſe ad oculum patet. Horum potiſſima ſunt ſabuloſa,

Quænam ſub ipſis montibus, ex quibus fontes profluunt, abſcondantur.

Metalla aquarum poros ſubire nequeunt.

Montes noſtri ex ſtratis ſabulo-

ſis, lapideis, argilloſis, &c. ſunt compoſiti.

lapidea vel calciformia, lutoſa vel argilloſa, ex quibus omnibus calciformis materia lubentius ipſius in aquæ poros recipitur. Præterea dantur etiam in montium abditis magna copia Martialium, multaqne Sulphurea marcaſitarum ſtrata: nam quemadmodnm nemo ferri uſu carere poteſt, ita etiam benigna natura ferrearum venarum inſignem copiam omnibus fere terrarum tractibus ac regionibus elargita eſt: participant vero de ferro non modo lapides ſed & argillæ, luta, terræ flaveſcente & ochreo ſuo colore admodum conſpicuæ. Præterea ſulphure quoque ſcatent montes abundatiſſimo: ſunt non nulla in Germania & Italia, loca ubi minerale illud, quod Germani vocant *Schweffelkieſz*, ubertim naſcitur, quod ſi rite tractaveris, ſulphur illud vulgare, quod purum & nativum in terra vix occurrit, fundit. Geneſis quoque vitrioli ex ipſis marcaſitis, ex quibus paſſim præparatur, eſt arceſſenda. Denique Gas illud minerale, ſeu vapor ſulphureus, qui per totum terræ ambitum penetrat & per fiſſuras montium vagatur, metalliciſque venis ac mineris mutationem affert & a metallicolis ſubinde, quandonon ſine ſuffocationis metu, percipitur, nul-

Dantur & Martialium & ſulphureorum ſtrata.

Ferrum.

Sulphur.

Vitriolum.

Gas ſeu vapor ſulphureus.

nullum alium agnoſcit ortum, qnam à marcaſitis ſulphureis ſic dictis ſive pyritibus, quæ inteſtino motu & mutua principiorum, ex quibus conſtant, reactione, penetrantem ejuſmodi volatilem, ſulphureum, inflammabilemque vaporem emittunt.

§. IV. Perſpectis jam iis terræ contentis, quæ intra aquarum medicarum poros admitti poſſunt, ſequitur jam, ut in paulo accuratiorem ipſorum fontium, tam calidorum quam frigidorum, ingredientium, inquiſitionem deſcendamus, circumſpiciendo, quænam examine inſtituto Chymico, elementa ac principia menti ac oculis noſtris ſubjiciantur. Primum vero animadvertimus, omnes fere aquas medicatas, quæ acidularum ac thermarum nomine veniunt, martialis terræ participes eſſe, quæ non modo ex ipſo ſapore paululum adſtringente cognoſcitur, ſed ex appoſitione ochrei ſedimenti circa ſcaturiginem & canales, per quos fluit, dijudicatur. Nullum enim fontem medicatum vidimus, nullas thermas vel acidulas, quæ non depoſuerint mox circa limina fontis ochream, magis vel minus flaveſcentem, maſſam, quæ bene elota & calcinata exhibet pulverem, cujus quædam par-

Omnes aquæ medicatæ, terræ martialis participes ſunt.

Nullæ thermæ vel acidulæ quin deponunt circa limina fontis ochream.

particulæ magneti prompte ſeſe applicant. Ex thermis Carolinæ, Emſenſes, Wisbadenſes, Teplicenſes, Aquisgranenſes, Hirſchbergenſes, ex acidulis Pirmontanæ, Egranæ, Schwalbacenſes, Wildungenſes, Gœppingenſes, Badenſes, Spadenſes, flaveſcentem hanc ſubſtantiam circa fontes largiter ejiciunt. Atque præter has dantur in certis regionibus, qui eximia ſua virtute adverſus multorum morborum genera plurimum commendantur, fontes puriſſimi, omnis tamen ſaporis ac penetrantiæ expertes, ideoque inter acidulas proprie locum non merentur. Hi omne quicquid ab iis ſalubre expectari poteſt, debent martiali, quo valent, ingredienti, cujus teſtes ſunt & ſapor paululum adſtringens & ochreum illud, quod mox circa ſcaturiginem copioſe deponunt: ex horum numero ſunt aquæ Freyenwaldenſes, Bebranæ, Schleuſingenſes, Lauchſtadienſes: quin & Hallenſes noſtræ ad hanc claſſem ſunt referendæ, ut & celebres Italiæ aquæ, quales ſunt Tettucianæ, Aponitanæ, Piſanæ, Caltherianæ in agro Veronenſi profluentes, quæ omnes ferreæ ſive martiales ſunt, & quod præſtant in medendo; partim blanda adſtrictione toni ni-

Quod exemplis celebriorum in Germania thermarum probatur.

Quicquid ſalubre ab iis expectari poteſt, debent marti.

nimium relaxati, partim etiam diluendo, eluendo & evehendo craſſos & ſalſos humores, efficiunt. Ulterius martialis elementi luculentus teſtis eſt ipſe purpureus, quem exhibent, color ad infuſum gallarum: quarum hæc eſt natura, ut ſubito, quodcunque martiale vel vitriolicum in liquidis abſconditum eſt, detegant. Ex quo conficitur, nullos fere fontes medicatos exiſtere, qui contagio illo martiali immunes ſunt.

Nulli fere fontes medicati exiſtunt, qui a contagio illo martiali immunes ſunt.

§. V. Secundo loco notatu digniſſimum eſt, quod ingens, ratione ingredientium, in thermis & acidulis convenientia deprehendatur, quod utræque ſal quoddam alcalinæ naturæ, cum omnibus acidis confligens, & ſimiles cum aliis alcalinis effectus producens, in ſinu ſuo foveant ac complectantur. De hujus ſalis præſentia in thermis, nullus fere eſt, qui amplius dubitet, poſtquam noſtro tempore paulo accuratius fontes examinare cæpimus; maxime omnium vero Carolini hujus ſalis ſunt feraciſſimi, adeo, ut, quod alibi annotavimus, ex una menſura drachmæ duæ haberi ſalis poſſint, quamvis hoc non ſemper fiat: ſiquidem notum eſt, omnes medicatos fontes, ratione copiæ, pro diverſitate temporum, ingredientia quo-

Habent & ſal quoddam alcalinæ naturæ.

Fontes ratione copiæ, pro

diverſitate temporum, ingredientia quoque mutant.

que mutare. Bollenſes in Ducatu Würtenbergico manifeſtum ſal alcali præbent, quod cum acidis conflictum edit & ſolutiones menſtruis acidis factas præcipitat. Emſenſes identidem ejuſmodi ſal, cum ſpiritu vitrioli efferveſcens exhibent, quod poſtea in ſal neutrum, inſtar tartari vitriolati, convertitur. Aquisgranenſium libra una ſalis quoque alcalini largitur grana 25. ex quibus terræ inſolubilis quinque adhuc ſeparari poſſunt; hoc ſal cum quovis acido edit conflictum, in aëre deliqueſcit, ſyrupum violarum viridem reddit, nec non argenti ſolutionem præcipitat. In Gallia celebres ſunt Bourbonenſes, ex quibus alcali produxit *Valerius* vid. *ejus Tentam. Phyſic. Chimic. pag.* 119. Hoc mixtum cum acido degenerat in ſal neutrum hermaphroditicum, nec non tincturam coralliorum cum acido præparatam dejicit & lactis coagulationem diſſolvit. Qua de re legi meretur *Paſcalius in tractatu de aquis mineralibus.* Teplicenſes nec non Hirſchbergenſes, quorum uſus tantummodo externus eſt, ſalis hujus etiam non expertes deprehenduntur, quod tamen minore copia illos ingreditur, nempe menſuræ ſex drachmam ejus unam ſuppeditant.

Quod experimentis ſuper aquas multifariorum fontium factis, probatur.

§. VI.

Non ſolum thermæ ſed & acidulæ characterem alcalinæ naturæ complectuntur.

§. VI. Verum enim vero non ſolum thermæ, ſed & ipſæ acidulæ, quod mirum prima facie videtur, ſal, quod characterem alcalinæ naturæ in omnibus effectibus refert, complectuntur. Recepta enim & per manus quaſi tradita ſed perverſa opinio mentibus inhæret, acidulas dici ab acido, quod ipſis inſit, cum tamen nullus fons uſpiam reperiatur, qui more acidorum cum alcali ebulliat, lac coagulet, aut ſulphuris ſolutionem præcipitet: ſed potius omnes acidulæ, quod ante nos nemo obſervavit, ſalem acido è diametro oppoſitum, alcalinum videlicet obtinent. Optimi, qui virtute omnes, noſtro quidem judicio antecellunt, ſunt fontes Pyrmontani, his vulgo magna vitrioli nec non acidi mineralis portio ineſſe creditur, cum tamen ne granum vitrioli ex iis elici poſſit. Hoc vero obſervamus, quod inſtillato ſpiritu vitrioli vehementer ebulliant & ſyrupo violarum injecto, pulchrum viridem colorem exhibeant. Deinceps leniori facta evaporatione ſi inſpiſſantur, in fundo terreum quiddam calciforme, quod cum acido ebullit, relinquitur: ſi vero prius acido vitrioli fuerint ſaturatæ aquæ, remanet ab evaporatione ſal

Nullus fons cum alcali ebullit.

Sed ſalem alcalinum obtinet.

Ex fontibus Pyrmontanis ne granum vitrioli elici poteſt.

Experimenta in has uti & in Egranas aquas.

ſal neutrum tartaro vitriolato vel arcano duplicato conforme. Similiratione aquæ Egranæ, eodem ſpiritu vitrioli vel alio acido affuſo, inſignem, cum copioſa bullularum eruptione, faciunt couflictum: nec non a ſyrupo violarum accipiunt virideſcentem colorem: oleo vero tartari p. d. affuſo, nulla exinde fit nec in colore nec in mixtione turbatio. Unciæ quatuor paulo leniore calore incoctæ, grana octo pulveris gryſei ſaporis eminenter ſalſi alcalini, cum acido ebullientis elargiuntur, quod ſi vero prius unciis duodecim hujus aquæ ſufficiens, ad ſaturationem uſque, ſpiritus vitrioli copia fuerit adjecta, & poſtea fiat coagulatio, drachma ſemis albicatiſſimi ſalis, medii ſaporis, obtinetur. Acidulæ Selteranæ, hodierno tempore ob eximiam virtutem, qua pollent, celeberrimæ, cum acido non tantum fortiter coeunt, ſed & unciæ octo leniori incoctione ſalis alcalini albiſſimi grana viginti quatuor præbent: ulterius affuſo ſyrup. violarum, manifeſto alcalini ſalis documento, virideſcunt. Acidulæ Antonianæ, Schwalbacenſes, Spadanæ, Wildungenſes, in Alſatia Geberswcilenſes item Greiſbachenſes, in Palatinatu Landſteinenſes,

Acidulæ Selteranæ hodie celeberrimæ.

Examinantur.

Multæque aliæ.

ſes, non procul ab Andernaco *der Brudel-Brunnen*, *das Wild-Badt*, circa *Geizlingen* dictus fons acidus *Uberlingen*, porro Gœppingenſes, Teinacenſes non procul a civitate Calwen, Geismarienſes in Haſſia, non modo cum acidis ſed cum vino Rhenano quoque, quod acidum ſubtile ſemper in receſſu habet, excitant effervescentiam ac ebulliunt: ſi vero incoquuntur terra tantum alcalina parum vero ſalis fixi in fundo remanet. In Voigtlandia fons acidus exiſtit, qui dicitur *Elſter-Sauerling*, item non procul a Carolinis celebris fons eſt *Buch-Sauerling*: horum uterque debita facta inſtillatione ſpiritus acidi non modo effervescit, verum etiam ſufficienti copia hujus ſpiritus affuſa tranſit in aquas quæ ſapore, virtute, effectu Egranis ſunt ſimillimæ, id quod ante aliquot annos in Carolinis pluribus medicis demonſtravi, qui nullum diſcrimen inter hos & Egranos invenire potuerunt. Nec acidulæ Schwalbacenſes immunes ſunt ſalis alcalini, quod ex ebullitione cum acido conſtat. In Haſſia quoque fons Geiſmarienſis jam celebratur, hic diſtat quingentos paſſus à civitate *Hoff-Geiſzmar*, prompteque cum acidis excitat ebullitionem, id quod etiam præſtat

Sed nulli immunes ſunt ſalis alcalini.

ſtat relictum ſal: viridi colore quoque tingitur a ſyrupo violarum, iufuſum gallarum colorem reddit atro-rubicundum, ut ex deſcriptione Cl. *Beaumonte* patet. In Suecia alias ſunt rariſſimi medicati fontes, ibi tamen fons acidus proſtat *Weſtmanlandiſcher Sauerbrunnen* dictus, quem Cl. *Dn. Grachius*, Archiater Regis Sueciæ meritiſſimus, latius deſcripſit, ſimulque docte demonſtravit, ſal alcalinum ipſi ineſſe.

§. VII. Proſpecto itaque & ſatis demonſtrato ſale in thermis & acidulis alcalino, provolvimur jam ad ſubtilius volatile minerale ingrediens, tantorum effectuum ac virium, quibus valent omnes medicati fontes, præcipuam ac palmariam cauſam. Atque adeo, qui acidularum & thermarum nomine proprie veniunt, ejus participes ſunt & eſſe debent: & quo minus turgidi hoc ipſo ſint, eo minus in corpore humano efficiunt: contra quo majori copia ejus fœcundati ſunt, eo efficaciores habentur. Manifeſtum Spiritus hujus indicium eſt bullularum, ex hiſce fontibus, quando recenter hauriuntur, in vaſe vitreo copioſior aſcenſio, quarum origo elateri hujus Spiritus, in aquarum poris nidulanti, non immerito eſt adſcribenda:

Virium cauſa palmaria, quibus valent fontes medicati.

Manifeſtum hujus ſpiritus judicium.

benda:

benda: aere exiſtente ſereno, puro, temperate calido, vel quando dicti fontes in vaſis, quibus continentur, fortiter agitantur, jucundiori adhuc ſpectaculo, bullulæ agminatim exilire viſuntur. Quemadmodum vero moderato calore & motu ſpiritus hic expanditur & forma bullularum in auras exit: ita ſub cœlo nubilo & tempeſtate frigida intus coercetur. Patet hinc facile ratio quare, qui ſalva virtute ac efficacia fontes transferre in diſſita loca cupiunt, operam dare debeant, ut cœlo frigido & ſereno ac tempore matutino in vaſa excipiantur, eaque accuratiſſime claudantur, poſtea autem ſub frigido aëre, minime vero interdiu, inter ſolis radios, devehantur.

Qui fontes in diſſita loca transferre cupiunt, aquam mane cœlo frigido in vaſa excipere debent.

§. VIII. Spiritus hic acidularum & thermarum eſt valde penetrantis indolis, unde & nares & linguam & totum caput ferire ſolet, &, quoniam facile avolat, inſtar regulæ tenendum eſt, quod ad fontem aquas has bibere, quam in locis longo intervallo diſſitis præſtet. Eſt præterea hic ſpiritus valde elaſticæ naturæ. Elateris vero ea eſt indoles ac natura, ut vehementer extrinſecus aliis corporibus comprimi poſſit, quorum pondere ceſſante in priſtinum locum ſe re-

Spiritus acidularum & thermarum valdè penetrantis eſt indolis, ac elaſticæ naturæ.

reſtituat, ita tamen, ut reſtitutionis vis ſemper tenſioni ac compreſſioni priori quadret ac reſpondeat. Spiritus noſter aëre frigido valde concentratur: calore vero & motu inteſtino rareſcit ac expanditur non ſine ſingulari potentia, dum vitra ac vaſa ſolidiſſima quævis ingenti vi diſrumpit. Ceterum fontium ſalubrium vis aereo-elaſtica & ſpirituum copia, jucundo ſpectaculo curioſorum oculis, beneficio antliæ pneumaticæ, exponitur: qua adhibita videmus in vitreis lagenis e variis fontibus ad medium uſque repletis, in vacuo mirum ebullire, adeo ut nonnullæ aquæ propter ſpirituum copiam & ipſa lagenarum ora tranſcendant, id quod minime evenit in aquis vulgaribus, ſpiritu tam ſubtili orbatis.

Aëre frigido hic ſpiritus concentratur. Calore & motu inteſtino rareſcit ac expanditur.

§. IX. Præterea notatu perquam dignum eſt, omnis ferme virtutis medicamentoſæ, qua laudati gaudent fontes, nec non ſaporis & odoris grati, acris, ſtimulantis, præſertim vitriolacei iſtius atramentoſi, quo acute linguam afficiunt, cauſam præcipuam ac originem eſſe hunc ſpiritum mineralem. In cujus ſententiæ confirmationem placet in medium proferre fontium Pyrmontenſium examen a nobis non ita pridem in-

ſtitu-

ſtitutum, qui noſtro judicio omnes nobis cognitos ſubtilitate ac ſpirituum copia antecellunt. Sub horum examine hæc curioſa occurrunt: I. Staticum vitreum inſtrumentum quo ſpecificas gravitates ſolemus explorare, quando in eas recentes immittitur, ſex punctula alba in cylindro notantur, cum alias in ſimplici aqua tantum quatuor appareant. II. Ipſis ſi injicitur pulvis gallarum inſtar atramenti color ſaturatus exſurgit. III. Ab inſtillato Spiritu vitrioli efferveſcentia ſat vehemens movetur. IV. Ad mixturam ſyrupi violarum viridis color oculos paſcit. V. Si guſtu explorantur, ſapor earum valde penetrans acris vitriolaceus ſe offert. VI. motu & agitatione in vitro facta innumeræ bullulæ viſui ſeſe oſtendunt. VII. Intus ſufficienti copia hauſtæ aliquot movent ſedes, nec minus per urinæ ductus celeriter feruntur, atque appetitum dejectum revocant. Jam vero, quod ſi harum aquarum libra una recipitur eaque in amplam patinam effunditur & per viginti quatuor horarum ſpatium liberiori & temperate tantum calido aëri committitur: en videbis mirabilia. I. Gravitas illa antea notata perit & uſque ad quatuor puncta albicantia cylinder ſtaticus

Pyrmontenſium examen.

Multifariis experimentis ab auctore inſtitutum.

R de-

deſcendit, manifeſto indicio, aquas jam ejuſdem eſſe gravitatis cum aqua ſimplici. II. ab injectis gallis nulla amplius ſuccedit coloris mutatio. III. Nec ulla jam ab admixto vitrioli ſpiritu viſitur effervеſcentia. IV. Syrupus violarum viridiuſculum non amplius profert colorem. V. Omnis ſapor, odor & penetrantia harum aquarum periit. VI. Interius hauſtæ ventriculum gravant & canalem alimentorum flatulentiis implent neque ſecedere amant. VII. Grata illa pelluciditas evaneſcit; turbidiores fiunt & non modo in ſuperficie cuticula quædam variegato colore eminet ſed etiam in fundo ſedimentum calcarium ferruginoſum ſe repræſentat, Mirabilis certe eſt aquarum *καταςροφή* qua aquæ medicamentoſæ & tantarum virium effœtæ, omnique virtute privatæ, imo penitus tranſmutatæ intra breve tempus videntur. Hujus tam celeris metamorphoſeos cauſam ſi jam cognoſcere deſideramus, nulla, alia quam ſpirituoſæ ſubſtantiæ, qua antea pollebant, jactura, ſe menti ac ſenſibus offert.

Eadem eſt ratio aliorum fontium mineralium.

§. X. Eadem eſt ratio aliorum mineralium fontium. Neque enim hac prærogativa ſolæ gaudent Pyrmontanæ: ſed eadem

eadem phænomena ſimileſque effectus circa Wildungenſes, Schwalbacenſes Antonianas, Elſterianas, Bohemicas, dictas *Buch-ſauerling*, item Egranas & Selteranas, ſi eodem modo tractaveris, obſervantur: quæ, ubi expoſitæ fuerint liberiori, præſertim calido aëri diutius, & priſtinum pondus & ſtimulantem gratumque ſaporem & penetrantem odorem. & tincturam purpuraſcentem à gallis, nec non à ſyrupo violarum brideſcentem penitus amittunt. Neque dubium eſt, quin eadem experimenta ſimili modo in aliis acidulis ſuccedant.

§. XI. Ex hiſce intelligitur, quanta ſit hujus ſpiritus mineralis in ſanandis morbis virtus ac efficacia. Neque ſatis mirari poſſum, à veteribus æque ac recentioribus, qui de medicatis fontibus ſcripſerunt, non pro dignitate hujus ſpiritus naturam ac virtutem fuiſſe explicatam. Ex omnibus ſolus Tabernæmontanus inſignis & cum cura in examine aquarum verſatus autor multa utilia de hoc ſpiritu tradidit: Hic enim in Hydroph. p. 441. ita ſcribit: *Wann die Sauerbrunnen warm getrunken werden, ſo verſchwinden die* mineraliſ*chen Geiſter und wird alſo aus einem heilſa-*

Ex his intelligitur ſpiritus mineralis efficacia in ſanandis morbis.

Cujus virtutes ſolus promulgavit Tabernæ montanus.

men ein unheilſames und ſchadliches Waſſer, davor ſich manniglich huten ſoll, denn die Krafft dieſes Waſſers beſtehet einzig nnd allein in der Spirituoſitæt. Porro ſcribit: *matutino tempore fons penetrantior obſervatur: ſi vero transportatur, amittit virtutem iſtam penetrantem. Quo propius aqua bibitur à fonte, eo efficacior: quo remotius, eo fit languidior, adeo ut aquæ Schwalbacenſes ſpatio* 100. *paſſuum profluentes à fonte, omnem ferme vim ac virtutem exuiſſe videantur, ſecureque piſces in iis degere poſſint, qui in aquis fonti propioribus mox extinguuntur.*

Ejus præſentiam inter alia bullularum copia oſtendit.

§. XII. Enim vero, non modo acidulis, ſed & thermis mineralis hic ſpiritus, qui ſalubritatis ac virtutis quaſi anima eſt, conceditur. Cujus præſentiam inter alia bullularum copia oſtendit, quam, ſi recenter ad fontem vitris hauriuntur, abunde deprehendere licet, neque minus penetrantia ſaporis & atramentoſus ac purpureus, quem gallæ injectæ conciliant, color ejus documentum referunt. In eo tamen differentia inter thermas & acidulas notari meretur, quod in hiſce, utpote frigidius, volatile illud diutius coerceatur & retineatur: in illis vero per calorem celerius deſerendo mixtionem in auras diſſipe-

ſipetur. Quo magis neceſſarium ac proficuum eſt ſine mora longiori eas bibere, ne diſpereat id, quod eſt ſaluberrimum. Proinde non poſſum non vehementer adhuc receptum Carolinas bibendi morem improbare, dum ampullis amplioris orificii aquas ad fontem excipiunt, & leviter tantum linteis tegunt, poſtea ſæpius ad diſſita loca avehunt, ubi ii, qui potaturi ſunt, degunt, quo fit, ut multum ſubtilis elementi ſecedere atque evaporare debeat. Longe vero eſſet conſultius, vaſis anguſtioris orificii has commodo infundibulo excipere, firmiterque claudere, & ſic uſui adaptare. Ubi tamen ſemper in univerſum tenere oportet; uti aquas omnis generis medicatas: ita maxime thermas & ſapore & virtute longe efficaciores deprehendi quæ ſupra, quam quæ infra in vaſis continentur. Ea enim eſt natura ſubtilis ac ſpirituoſæ materiæ, ut ſemper ſuperiora petat; quo circa non ſine ratione, ultra medium vaſa thermis repleta non exhaurienda puto. In hujus rei confirmationem notatu dignum ſuccurrit experimentum, quod videlicet omnes minerales, quas in vaſis cuſtodire ſolent, aquæ, ſuperius innatantes, in vacuo

Carolinas bibendi mos improbatur.

Omnes aquæ medicatæ maximè thermè ſapore & virtute longè efficaciores deprehenduntur quæ ſupra quam quæ infra in vaſis continentur.

Quod experimentis probatur.

longe abundantiorem copiam præbeant bullularum inferioribus, neque hæ eam ob cauſam tam penetranti ſapore & odore imbutæ ſint. Patet ex his quæ dicta ſunt, ratio, quare thermas, præſertim Carolinas, frigefactas bibere non tutum ſit Nam quemadmodum calidæ hauſtæ cito per univerſi corporis ductus feruntur: ita refrigeratæ non modo tardiſſime ſecedunt, ſed & flatulentias, aliaque incommoda, in abdominis regione creare ſolent. Apparet quoque porro ratio, cur thermæ, & inprimis Carolinæ, in diſſita loca devehi nequeant, quod ſpiritu in auras decedente non niſi inutiles effœtæ ac languidæ turbidæquæ aquæ relinquantur. Atque adeo nec alius effectus ab ipſis calefactis ſperandus eſt, quam qui ab aliis aquis fontanis ponderoſis ac craſſis, ſale quodam alcalino leviter conditis, poteſt exſpectari.

Carolinæ in diſſita loca devehi nequeunt.

Cauſa.

§. XIII. Ulterius nec id prætereundum eſt, ſingulari proprietate mineralem hunc ſpiritum gaudere, quod integram ac ſalvam aquarum craſin atque texturam conſervet, earumque corruptionem avertat. Equidem curioſum, ſed tamen in vulgus notum eſt, aquas in lagenis, quibus transvehi ſolent, facile

cile fieri turbidas, poſito in fundum ſedimento, quin imo inutiles atque vappidas reddi ac corrumpi, ſi quando ſpatium in lagenis relinquatur, vel non bene obturentur, ut circumfuſo pateat aëri aditus. Huic vitio maxime expoſiti ſunt ii fontes, qui aquam leviorem & molliorem *ein weiches Waſſer* tanquam ſpiritus ac activi elementi vehiculum nacti fuerint, exemplo Selteranarum quas corruptas intolerabilis ſolet fœtor comitari, Quid clarius ac luculentius eſſe poteſt quam aërem liberum eſſe aquis noſtris inimiciſſimum? quippe qui diſceſſum hujus mineralis ſpiritus facile efficit, quo præſente ſalva manet craſis aqùarum, ſalva etiam ac integra virtus. Cuſtodire vero partium, corpus conſtituentium, unionem ac mixtionem ſpirituoſam ſubſtantiam poſſe, vel ex eo ſatis liquet, quod ſolus ſulphuris communis vapor vina, etiam recentia, ab omni vappeſcentia, lentore ac corrúptione, vulgari experimento, præſervet. Igitur ex his, quæ jam propoſuimus, ſatis intelligi poteſt, medicinalem ac ſalubrem fontium vim, non tam à craſſa quadam ac materiali ſubſtantia, quam tenuiſſima ac volatili portione petendam; eaque propter arduum

In Phiolis facilè redduntur turbidæ ſi ſpatium relinquatur vel non bene obturentur.

Liber aër acidulis eſt inimiciſſimus.

Vapor ſulphuris vina à vappeſcentia, &c. præſervat.

ac difficile eſſe negotium, tales fontes arte, ut nonnulli ex imperitia jactant, præparare ac imitare velle. Id quod tam diu eſt deſperandum, quamdiu ſpiritus quidam ſubtiliſſimus volatilis elaſtica indole imbutus, ſimiliſque fontium ſpiritui, arte non poteſt obtineri.

Caloris thermarum & hujus ſpiritus geneſis unde petenda.

§. XIV. Verum enim vero inter difficiles quæſtiones non ultima eſt hæc: unde caloris thermarum & hujus ſpiritus, qui anima fontium dici meretur, geneſis ſit petenda? Equidem non diffiteor, rem eſſe ſubtilioris indaginis, neque omni dubitationi opiniones de hac re huc uſque in medium prolatas carere: tamen præ omnibus mihi arridet Nobiliſſimi Angli Martini Liſteri ſententia, quam etiam Cl. Bergerum, in eleganti tract. de therm. Carol. approbare video. Hic ſubterraneum, quo incaleſcunt thermæ, calorem, non minus quam motus terræ & flammas, quas ignivomi montes exſpuere ſolent marcaſitis ſulphureis ſive pyritibus in terra accenſis deduci debere affirmant. Etenim huic aſſerto lucem accendit clariſſimam non amplius incognitum chymicum illud experimentum, quo æqualis portio ſulphuris communis & limaturæ martis in tenuiſſimum pulverem redigitur

Auctori præ omnibus arridet Liſteri ſententia, quam & Bergerus approbat.

Experimentum cum ſulphure & limatura ferri.

tur & invicem miſcetur, parva ad humectationem uſque adjecta aquæ portione. Quæ maſſa poſtea indita vitro: intra 24. horarum ſpatium vehementer ebullit, & ad vitri uſque fracturam incaleſcit magnum occupans ſpatium, cum coloris mutatione: exemta poſtea ſi in fruſta diſcerpitur inque acervum collecta circumfuſo aëri committitur, paulo poſt fumum & flammam emittit. Cum itaque marcaſitæ, conſenſu omnium chymicorum, ex marte & ſulphure ſint coagmentatæ, facillime poterit judicari, quod ubi ingens in terra earum copia exſtat & aquarum acceſſu elementorum, ex quibus conſtant, diſſolutio, & poſtea mutua inter ſe actio & reactio fit, intenſiſſimus exſurgere poſſit æſtus; qui quam facillime, ſi quando per occultos meatus terræ liberior aëris motus acceſſerit, in apertiſſimam flammam erumpit. Solus enim aer eſt; qui ignem occultum in manifeſtam lucidamque flammam redigit. Hoc ſubterraneo & per ingentes terræ tractus exiſtente igne prælerlabentes incaleſcunt aquæ: & pro hujus differentia ſitu & loco propinquiori vel remotiori majorem vel minorem caloris gradum accipiunt. Nos vero non modo calorem

Marcaſitæ ex marte & ſulphure ſunt coagmentatæ.

Solus aër ignem occultum in flammam redigit.

Hoc igne præterlabentes incaleſcunt aquæ.

aquarum a marcaſitis deducimus, ſed & mineralem illum acidularum & thermarum ſpiritum, nec non ſalis alcalini & ſubtilis vitrioli, quam continent, partem inde derivandum eſſe exiſtimamus. Vapor enim, qui ex accenſis ſulphureis marcaſitis emanat, naturæ eſt penetrantiſſimæ, ſimpliciſſimæ & ſumme elaſticæ, hinc & thermas & acidulas pervadit, inque ipſis ſiſtitur, colligitur atque concentratur. Ea enim eſt natura aquarum, ut ſiccos & ſubtiliſſimos vapores facile coercere, ipſisque vehiculum ac domicilium præbere poſſint, exemplo ſpiritus vitrioli, nitri & ſalis, qui nihil aliud ſunt quam ſicci acidique vapores, in humido concentrati.

Spiritus acidi nil aliud ſunt quam ſicci. &c. vapores in humido concentrati.

§. XV. Fontium vero calidorum aliorumque frigidorum hæc mihi videtur ratio. Ubi paulo propius aquæ præterfluunt incendium illud marcaſitarum ſubterraneum, calidas facit: quod ſi vero marcaſitæ in profundo locatæ fuerint, neque tantus, qualis ad ignem requiritur, earum cumulus proſtet, ipſæque mutua actione & reactione emittant vaporem, tunc fit, ut hic, per ſciſſuras ac fiſſuras rupium terræque poros tranſiens, frigidas ſuperfluentes aquas imprægnet, & ſic acidulæ naſcuntur.

Auctoris de fontibus calidis quam frigidis ſententia.

Ex

Ex hiſce jam perſpicua & clara fit ratio, quare fere ſemper, non procul à thermis, etiam aciduli fontes ſpectentur. In noſtræ autem ſententiæ confirmationem non poſſum non adducere obſervationem quandam nobis relatam à Curioſo rerum mechanicarum non minus quam medicarum perito Dn. Lic. Andreæ, quod fons in Ducatu Würtembergico in Sylva nigra *in Kitzinger Thal* longo tempore fluens omni ſapore ac virtute ſubito privatus fuerit, eam ob cauſam, quod vicinis in locis facta rupium apertura, vapor ſulphureus & mineralis magno impetu eruperit: clauſa vero & reparata apertura de novo viribus priſtinis armatus prodierit.

Curioſa D. Andreæ de fonte Wurteuburgico obſervatio.

§. XVI. Mineralis hic ſulphureuſque vapor loca ſubterranea frequentius pervagatur & metallicolis, quandoque non ſine vitæ periculo, occurrit. Memorabilem non ita pridem, ſed tragicum habuimus hoc in loco caſum, cum in ſuburbio metallurgus puteum fodere molitus & jam ultra 20. ulnas provectus nullius aquæ veſtigium deprehenderet, ecce! ingenti opera ac labore inferiora ingenti terebræ machina aperit ad inveniendas aquas: quo facto magno ſtrepitu ſiccus erumpit vapor, arenas in altum

Mineralis hic vapor metallicolis quandoque non ſine vitæ periculo occurrit.

Memorabilis ſed tragicus caſu.

tum projiciens, cujus penetrantiam mox perſentiſcens operarius, auxilium poſcit ab adſtantibus, qui inſtrumentis eum extraherc laborant, ſed fruſtra: nam antequam orificium ſuperius, & ſic liberum aerem attingeret, vaporis vires ſpiritum & vitam ipſi præcluſerunt, adeo ut in imum relapſus, naturæ debitum exſolverit.

Differunt inter ſe ſulphur minerale & quod purum in terris reperitur.

§. XVII. Incidit vero hoc loco non exigui momenti dubitatio, cur nempe, ſi mineralis fontium ſpiritus vapori ſulphuris debeatur, ipſe non ejuſdem cum ſulphure vulgari tetri ac fœtidi odoris ſit. Hanc vero hoc modo diluendam eſſe exiſtimamus. Statuenda videlicet eſt differentia inter ſulphur minerale commune arte ex mineris elicitum, & inter illud, quod purum ac nativum in terris reperitur. Nam vulgare, nonniſi mediante igne culinari, lignorum vel carbonum accenſione præparatur, hinc empyreumaticum illud, quo fœta ſunt omnia ligna, oleum una cum puro ſulphure in ſe recipit & deteſtabilis fœtoris, quem ſulphur vulgare ſpirat, cauſa evadit. Nativum vero ſulphur, alienum ignem nondum expertum, ſimpliciſſimæ ac puriſſimæ eſt indolis, odoris ſpecifici expers, id quod ſequens

curio-

curioſum illuſtrare videtur experimentum: ſi quando in phiolam vitream limaturæ martis uncia una injicitur, & boni ac puri olei vitriolei portio quædam ſuperfunditur, & huic denique tres partes aquæ communis adjiciuntur: protinus ingens cum ſpuma movetur ebullitio, nec non vapor penetrans ſulphureus, qui vix pollice coerceri poteſt, elevatur: quo paululum orificii facta obturatione ſuppreſſo, poſtea ſi ipſi ad candelæ ſtammam remoto digito exitus conceditur, tunc cum magno impetu vapor egreditur & cum fragore, inſtar fulguris, evibrat flammam. Hic totus eſt ſulphureus, inflammabilis, nihilominus omni tetro ſulphuris fœtore privatus. Neque dubium eſt, quin, ubi ingens hujus ſpiritus poſſit obtineri copia, is noſtro minerali ſpiritui ratione virium & effectuum futurus ſit quam ſimillimus.

Quod experimento illuſtratur.

§. XVIII. Cognita ac perſpecta ſic mineralis ſpiritus geneſi ac indole, è re fore exiſtimamus, ut revertamur ad ſalem alcalinum, etiam hujus generationem indagaturi. Conſtans ac recepta adhuc in ſcholis, phyſicis æque ac medicis, fuit opinio, ſal tam volatile quam fixum alcali, formaliter in rerum na-

Opinio paſſim recepta, quod ſal alcali in rerum natura non reperiatur, ſed arte ac

igne produ-catur, ab auctore ventilatur, & repudia-tur.

natura non reperiri: ſed tantum artis & ignis beneficio produci. Cui tamen aſſerto directe reclamat ipſa obſervatio atque quotidiana experientia, cum ex thermis & acidulis decente encheireſi adhibita ſatis copioſum fixum ſal alcali haberi poſſit. Deinceps nec illis, qui rerum Geographicarum paululum gnari ſunt, obſcurum eſſe poteſt, in orientalibus quibuſdam locis præſertim in Ægypto, inſignem ſalis alcalini, quod nomine nitri apud veteres gaudet, copiam è terræ viſceribus erui, quo ad ſaponem & vitra conficienda artifices uti ſolent. Meretur de hac re legi *Voyage de Levante lib. 2. pag.* 780. ubi auctor ſcribit: *In deſerto de St. Machaire, in Ægypto, invenitur lacus Natron, qui duo tantum milliaria ab hoc diſtat & valde eſt notabilis. Apparet enim tanquam fluvius glaciatus, in quo parum nivis jacet. Is lacus in partes duas diviſus eſt: ſeptentrionalis fit per aquam quæ fluit ex terra, verum non obſervatur locus: meridionalis, quæ per fontem ſcaturientem fit: aqua alta eſt uſque ad genua & mox ſeſe coagulat & Natron ſal perfectum fit per hanc aquam anni ſpatio. Aqua ipſa eſt ruffa, ſub qua ſal eſt rubrum latitudine VI. vel VII. digitorum. Sub hoc eſt ſal* ni-

Qui experientia obſervatione ac hiſtoriis contrarium probat.

nigrum, quo utuntur Ægyptii loco lixivii. Et id eſt natron veluti primum ſed ſolidum. Sub hoc eſt aqua ſed fontana. De hoc lacu provenit, uti circa pentecoſten viſitur, ſal pyramidale; Porro *Carolus Cluſius de exotic. lib. II. obſerv.* ſcribit: *In Cairo nitrum veterum adeo vulgare eſt ut ejus decem libræ vix uno maidin (eſt monetæ genus) æſtimentur. Varius apud illos hujus eſt uſus & vaſa eo inducunt & ſiliquis acaciæ admixtis coria parant.*

Utrum ſal alcalinum ex terræ gremio ſit arceſſendum & an non illud nitrum veterum appellari mereatur.

§. XIX. Quæſtio igitur noſtra indagine non indigna hic incidit, utrum alcalinum, quod fontes medicati complectuntur, ex terræ gremio ſit arceſſendum, & an non illud nitrum veterum appellari mereatur? Plura vero, ne veritatem diſſimulemus, ſunt, quæ, quo minus in hanc ſententiam deſcendere queamus, impediunt. Siquidem nuſquam in terræ interioribus tale ſal alcali ſiccum reperitur, neque illud alii fontes, niſi medicati & ſpiritu minerali imprægnati, ſubminiſtrant. Accedit, quod *Bellonius obſerv. cap.* 21. aſſerat, in Europa ne micam quidem veri nitri extare quod in Ægypto viliſſima res ſit. Reſtat igitur ut aliorſum ejus geneſin derivemus. Noſtra itaque ſic fert ſententia: ſal alcalinum thermarum

Bellonii aſſertum.

marum & acidularum, fœtum ac ſobolem eſſe ſpiritus mineralis, qui, quando cum calcaria terra, quæ abundantiſſime in fontanis aquis exiſtit, coit atque miſcetur, tunc propter ſubtile, quod in receſſu fovet, acidum, degenerat in ſal characterem ſalis alcalini exacte referens, Conſtat enim variis experimentis e Chimia petitis ex calce viva, creta, gypſo, topho & omnis generis alcalinis terris, per mixturam acidorum ſpirituum, vel etiam tantummodo ſalis aluminoſi, ſalis vitriolici aut ſalis communis, ſalia alcalinæ indolis confici poſſe, cum quibus eadem experimenta, quæ cum ſale fontium inſtitui ſupra narravimus, feliciter ſuccedunt. Quis vero neget, thermas, præſertim Carolinas, ingredi tophaceam materiam? quando perpendat, ipſarum lapideſcentem vim ex ea unice dependere, Neque exiſtimandum eſt, ex lapidibus, quos igne vehementiori in calcem urere ſolent, illud, quod aquis calcarium ineſt, repetendum eſſe. Proſtant enim toti montium tractus, uti in Helvetia, Italia, Anglia ex terra calcaria alba coagmentati, qui ob id aquas tranſeuntes inſalubres reddunt, adeo ut ſtrumarum productioni velificentur.

Quo pacto ex terris alcalinis ſalia alcalinæ indolis confici poſſint.

Proſtant toti montium tractus ex terra calcaria alba coagmentati.

Plu-

Plurimæ quoque ex aquis noſtris fontanis calcaria ejuſmodi terra gravidæ ſunt, quod vel ad oculum patet modo ipſis oleum tertari, ut dicunt, per deliquium inſtilletur: ita ſubito evadunt turbidæ & colore lacteo imbuuntur, ſecedente mox materia alba in fundum.

§. XX. Ineſt vero, quod conſideratu admodum dignum, medicatis fontibus ſal alcalinum vel volatile vel fixum: per volatile hic non intelligimus urinoſum, quale ex animantium partibus igne elicitur, ſed quod calore & coctione potius in igne non perſiſtit, ſed in auras prompte avolat. Tale obſervatur in plurimis acidulis, quæ efferveſcunt cum acido: nihilominus calore & coctione perit earum ſapor ſalſus, inque fundo parum vel nihil ſalis alcalini, non exiguum autem terræ alcalinæ calcariæ retinetur. Solæ excipiuntur, quantum nobis cognitum eſt, Selteranæ, quæ ſalem fixum alcalinum poſt coctionem relinquunt. In thermis vero, quod notabile eſt, ſal fixum majori copia invenitur. Hujus rei cauſas ſi cognoſcere cupimus, hæc nobis occurrunt. Quando marcaſitæ vehementiſſime incaleſcunt, magna copia ſpiritus ſulphurei, non tantum volatilis ſubtilis ſed & fixio-

Ineſt medicatis fontibus ſal alcalinum.

Obſervatur in plurimis acidulis cum acido efferveſcentibus.

Excipiuntur Selteranæ.

Hujus rei cauſæ.

ris exhalat, hic connubio facto cum terra alcalina arctiori vinculo concreſcit & conſtituit ſal fixum, ubi vero marcaſitæ non adeo fortiter incaleſcunt, vapor tantum elevatur ſubtilior, qui aquas penetrans, cum terra ibi contenta alcalina tenerioris indolis facit concretum, quod perfacile ipſe calor diſſolvere poteſt,

Eadem ratio generationis vitrioli.

§. XXI. Eadem ratio & idem proceſſus generationis vitrioli, quod adeſt compluribus aquis ſalubribus, nobis videtur. In vulgus notum eſt, vitriolum ex ſpiritu acido ſulphuris ſive vitrioli & materia quadam martiali concreſcere. Jam vero neque ignotum eſt, pleraſque aquas ſecum vehere multum de materia ferrea ac ochrea; quod partim ſapore partim ſedimento cognoſcitur. Igitur quandocunque ſpiritus minerales poros aquarum penetrans particulis martialibus occurrit, ſubtile ac tenerum conſtituit vitriolum, cujus concretio hoc minus eſt firma, quo facilius, ſpiritu avolante, hæc ipſa deſtruitur. Neque enim firma connexio eſſe poterit, quod non proxime, ſed mediante interpoſita aqua, ſpiritus hujus ad martiales particulas fit appulſus, neque ſpiritus volatilis amat firmiorem com-

Qua ratione hoc fiat.

complicationem ac vinculum. Ex eo jam ratio elicitur, quare calefactæ acidulæ mox omnem ſaporem penetrantem & atramentoſum amittant, neque amplius à gallis tincturam recipiant. Fixum vero vitriolum, igne conſiſtens, nunquam reperies in aquis medicatis, quod nec Dn. Liſter nec ipſi umquam, accurato licet examine inſtituto, invenire potuimus. At vero compluribus illud ſingulare & paradoxon videtur, thermis, quarum uonnullæ manifeſtum ſal fixum habent, aliquid vitriolici inexiſtere, cum notum ſit, omne ſal alcalinum craſin vitrioli deſtruere, & ea propter in uno liquido non poſſe ambo ſubſiſtere, judicant. Verum enim vero & hoc dubium haud difficulter dilui poterit. Primum enim experientia & quotidiana docet obſervatio, ſal alcalinum & vitriolicum una ſubſiſtere poſſe. Hujus rei exemplum præbent omnes fere acidulæ quæ vitriolici ſunt ſaporis, nec non ad mixturam gallarum vel florum balauſtiorum, purpureo-atrum colorem nanciſcuntur & porro cum acidis eminentem concitant efferveſcentiam, quæ experimenta in thermis quoque, præſertim Carolinis, obſervantur quamvis in gradu paulo remiſſiori. Nam

Quare acidulæ calefactæ mox omnem ſaporem penetrantem amittant.

Examinatur paradoxon, an ſal alcalinum & vitriolicum in uno liquido una ſubſiſtere poſſint.

Quod dubium diluitur & exemplis ac experimentis probatur.

tingunt feces, retinent quoque atramentoſum colorem, vel injectis gallis purpuraſcunt, manifeſto vitriolici principii documento. Neque obſervationi diſſenſum præbet ratio, ſiquidem uno actu ſpiritus mineralis aquis admixtus concurrit partim cum terra alcalina, & ſic ſal alcali, partim cum terra martiali & tunc tenerum ac ſubtile vitriolum conſtituit. Secus vero ſeſe res habet & alius effectus ſequitur, quando liquoribus ſale alcalino jam imbutis injicitur demum ſolutio vitrioli: vel contra, quando vitriolicis aquis affunditur liquor alcalinus. Pro diverſa itaque ratione temporis ac ordinis, horum mixtione diverſus utique conſequatur effectus neceſſe eſt.

§. XXII. Ex hiſce jam adductis & probe dilucidatis apparet omnino ingentem, ratione ingredientium, in acidulis & thermis dari convenientiam & ſymboliſmum. Nihil jam reliquum eſt, quam ut, quod prima pagina promittit, etiam oſtendamus, vires ac operationes earum in ægritudinibus perſanandis invicem multum conſpirare, quod certe facillimum, ut ſcholæ loquuntur, à priori eſt demonſtrare. Nam ubi eadem agendi principia, ſimiliaque ingredien-

dientia reperiuntur: ibi etiam eadem actio & operatio eſt concludenda. In utriuſque vero ſpiritus mineralis penetrantiſſimæ indolis, & ſal partim ſubtile, partim fixum alcalinum & vitriolicum quoque offenditur, ergo effectus quoque correſpondebit. In medendis autem corporis humani affectibus hæc generalis debet eſſe medici intentio, ut non ſolum ad excretiones animadvertat, qui plane inſufficiens eſt ſcopus: ſed maxime omnium, ut diſſolvat ac in ordinem redigat obſtructa, deinde ut qualitates infenſas ac nocentes mutet ac corrigat, tum demum ut dejectum fibrarum tonum roboret & tandem, ſi opus eſt, excernat. Hæ ſunt indicationes generales ac fundamentales quibus univerſa theoria & praxis medica innititur. Hiſce vero omnibus ex toto fontes ſaluberrimi ſatisfaciunt. Nam ratione elaſtici hujus penetrantis ſpiritus, nec non alcalini ſalis & propter aquarum copiam, humores in tubulis ſtagnantes incidunt, reſolvunt, colliquant, eluunt, nec non veteres viſcerum obſtructiones expediunt. Deinceps propter ſal alcalinum acidos ponticos humores in primis viis temperant, viſcidum ſanguinis mucum reſolvunt, nec non, ob aqua-

In medendis morbis debet eſſe Medici intentio, ut diſſolvat ac in ordinem redigat obſtructa, &c.

His indicationibus generalibus & fundamentalibus univerſa theoria & praxis medica innititur.

Hiſce vero omnibus ex toto fontes ſaluberrimi ſatisfaciunt.

rum copiam excrementios humorum ſales acres, biliofos diluunt, mitigant, temperant. Poſtea fontes hi medicati propter copiam, qua pollent, ſpiritus elaſtici, & ſubtilis vitrioli, elaterem ac tonum ſolidorum labefactatum erigunt ac reſtituunt & ſic motum humorum roborando accelerant. Denique omnis generis excretiones vegete promovent, idque variis de cauſis, nam elater, quem aquæ hæ ſanguini & humoribus affe-runt, egregie expandit & aperit minimos excretoriorum ductus, illorumque orificia: ſales vero fontium minerales ſtimulando nerveas ſenſibilioris texturæ fibras ac membranas, promptiſſime ſuperfluos & inutiles ſuccos ex emunctoriis ſecernunt, exprimunt & foras proſcribunt. Ea propter thermæ & acidulæ per omnis generis emunctoria, per alvum, urinam, inſenſibilem transſpirationem, per ſalivationem, quandoque etiam per vomitum evehunt atque evacuant, idque, quod mirabile aliiſque remediis negatum eſt, citra ſingularem irritationem viriumque dejectionem. Ex quo intelligitur, utique divina hæc eſſe remedia & non immerito à veteribus fontes hos ſacros appellari, utpote qui omnibus medendi indica-

Medicatorum fontium encomia.

Quæ divina ſunt remedia & olim fontes ſacri appellati.

dicationibus egregie reſpondent, nec non & plethoræ & cacochymiæ & perverſæ humorum motioni quæ ſolennes & fœcundæ morborum genitrices ſunt, removendæ, faciunt ſatis.

§. XXIII. Placet jam vero paulo ſpecialius, brevius tamen vitia percurrere, quæ thermarum & acidularum potio emendat. Succurrunt vero omnibus ventriculi morbis, ſiquidem ejus moleſtam inflationem & inde ortam anxietatem egregie tollunt, ſitim exſtinguunt, appetitum emortuum reſuſcitant, ſtomachi gravitatem, quæ ab inhærentium cruditatum pondere provenit, feliciter anferunt, neque minus nimiam & nocentem ciborum appetentiam, exceſſivi plerumque acidi ſobolem, cum levamine deſtruunt; vomituſque matutinos viſcidæ ſæpius materiæ avertunt. Præterea inteſtinorum vitiis opitulantur, dum duram ac tenſam molliunt alvum, ut demum munere ſuo rite fungatur: flatulentias quoque ac ſpaſmos hypochondriacis admodum familiares diſcutiunt, priſtinum inteſtinis tonum reſtituendo, nec non ſordes acido viſcidas & bilioſas ex flexuris & valvulis inteſtinalibus commode eluendo, eaſque locis ſuis exturbando: thermæ vero ani

Vitia quæ thermarum & acidularum potio emendat.

Succurrunt morbis ventriculi.

Inteſtinorum vitiis opitulantur.

Flatulentias ac ſpaſmos diſcutiunt.

Thermæ vitiis ani medentur.

Viſcerum obſtructionibus cum levamine ſuccurrunt.

vitiis, teneſmo nempe & procidentiis eximie medentur. Ulterius cum obſtructa vaſa meſenterii, hepatis, lienis noſtri fontes reſerent, ductuſque bilioſos obſtructos aperiant, cachexiæ, ſcorbuto, icteritiæ, melancholiæ hypochondriacæ, hydropi, contumacibus febribus quartanis vel aliis intermittentibus, iiſque nimis mature, cauſa adhuc vigente, ſuppreſſis, inſigni cum levamine ſuccurrunt. Et quoniam enormes ſanguinis excretiones, tam per vaſa ventriculi brevia quam per hæmorrhoidalia, uterina, pneumonica, viſcerum vel obſtructioni vel ſpaſmodicæ eorum conſtrictioni originem debent, facile patet, fontes hos ſacros hiſce ſiſtendis inque ordinem redigendis admodum eſſe idoneos, hac tamen ſemper adhibita cautione, ut cum prudentia eorum uſus adminiſtretur. Quod ſi conſuetæ & ordinariæ, per menſes vel hæmorrhoides, excretiones non rite vel juſto tempore ſuccedant, vel plane ſuppreſſæ fuerint, ilias malorum naſcitur. Nullum autem remedium promptius ac efficacius ipſis frigidis vel calidis fontibus mineralibus, has evacuationes reſtituit, moderatur, inque ordinem revocat; id quod roborando, reſol-

Sanguinis enormibus excretionibus ſiſtendis admodum ſunt idonei hi fontes.

Conſuetas per menſes vel hæmorrhoides excretiones ſuppreſſas reſtituunt & moderantur.

reſolvendo & ſtimulando efficitur.

§. XXIV. Maxime omnium vero renum ductibus dicati ſunt ae viarum urinariarum ipſiuſque veſicæ vitia corrigunt atque emendant. Nam quoniam has partes mundant atque mucum & ſordes tartareas, in concretiones calculoſas facile abituras abſtergunt, a calculo, cum renum tum veſicæ, præſervant, eumque jam præſentem, ductus molliendo & expandendo, citra ſingularem dolorem expellunt. Dyſuriam & ardorem urinæ acrem, veſicæ & ſphincteris mucum eluendo, tollunt, pulmonalia vaſa ab infarctu viſcido liberant, eoque pacto reſpirationem in aſthmate humido reddunt liberiorem. Neque Phthiſicis ſunt infenſæ, præſertim ſi ex obſtructione viſcerum natus fuerit morbus, quapropter in præcavendo eo *Mortonus in Phthiſiol. l. II. c.* 2. aquas medicatas Iſlingtonienſes etiam atque etiam commendat, quarum vim, non tantum in multis aliis, verum etiam in ſemet ipſo, feliciſſime ſæpius expertus eſt. Omnibus vero palmam præripiunt Selteranæ, præſertim æquali lactis caprini portioni mixtæ. Ita enim potæ obſtructiones pulmonales valide expediunt & ſimul humores acres & noxios per uri-

Omnium maximè renum ductibus dicati ſunt, veſicæ vitia corrigunt atque emendant & à calculo præſervant.

Dyſuriam tollunt.

Reſpirationem in aſthmate humido reddunt liberiorem.

Neque Phthiſicis ſunt infenſæ.

urinarias vias educunt, inque primis omne curationis præſervatoriæ in hoc malo punctum ferunt. Eximiam quoque opem noſtri fontes ferre ſolent arthriticis, podagricis, nec non rheumatiſmo ſalſiſque acribus catharris & defluxionibus laborantibus: quandoquidem impuritates, quæ fluores vitales inficiunt, non modo diluunt, ſed & per convenientia ſua emunctoria proſcribunt. Hos, quos memoravimus laudabiles in ſanando effectus, thermas æque ac acidulas præſtitiſſe, partim experientia firma, eaque quotidiana, partim auctoritate eorum, qui obſervationes de his fontibus memoriæ prodiderunt, ipſaque ratione judice convincimur.

Arthriticis opem ferunt.

Hos in ſanando effectus thermas æque ac acidulas præſtitiſſe, experientia auctoritate, obſervationibus ipſaque ratione convincimur.

§. XXV. Tandem quoque, quod ad uſum externum attinet, multum inter ſe thermarum & acidularum fontes conveniunt: utræque balneo duros tumores emolliunt, meatus cutis aperiunt parteſque nervoſas & muſculoſas propter nimium humidum à tono ſuo dejectas mirifice firmant ac roborant, & ob id paralyticis, contractis, imbecillitate & languore, nec non dolore & tumore affectis membris egregie opitulantur: cutis impuritates ac defœdationes, ſcabiem,

Ad uſum externum multum inter ſe thermæ & acidulæ conveniunt

biem, impetiginem, lepram una tollendo.

§. XXVI. Ultimo loco & noxa, quam infert frigidorum calidorumque fontium imprudens intemperatuſque uſus, admodum communis eſt. Nam nec acidularum nec thermarum tutus utiliſque potus eſt, ubi viſcera nimium indurata ſunt vel ſcirrhoſa, ubi humorum adſunt extravaſationes & effuſiones in cavitates capitis, thoracis, abdominis, porro, ubi ventriculus, inteſtina, renes, pulmones, meſenterium abſceſſibus, empyemate, aut exulcerationibus afficiuntur. Quapropter caveant ab his ad apoplexiam, epilepſiam & hemicraniam inveteratam proni, & ubi memoria ſenſuumque tam externorum quam internorum vigor periit: caveant & aſthmate convulſivo, hydrope pectoris & polypo cordis adfecti, caveant præterea conſummati phthiſici, hectici, hydropici, vel qui cancroſis depaſcentibus, ex lue venerea, ulceribus vel gonorrhœa virulenta affliguntur. Cautus quoque eorum ſit uſus in omnis generis inflammationibus, tam internarum quam externarum partium, niſi morbus remiſerit.

Noxam infert imprudens & intemperatus fontium uſus.

Quibus in caſibus.

§. XXVII. Perſpecta itaque harmonia

Perſpecta harmonia

Perſpecta harmonia tam thermarum quam acidularum, in quonam inter ſe differant quoque exponitur.

nia & convenientia tam thermarum quam acidularum; jam minus à ſcopo noſtro alienum erit, paucis quoque in quonam inter ſe differant, exponere. Differunt vero in eo, quod primò ratione ingredientium, in thermis ad calorem, in acidulis vero fontibus ad actuale illud frigus in curationibus & ſubjectis reſpiciendum ſit. Diffident porro quod acidulæ ſemper majorem ſpiritus mineralis copiam præ thermis contineant, quoniam cum calore hic facile aufugit. Denique quod acidulæ ſalia habeant magis volatilia, thermæ vero fixiora: porro quod ſubtile vitriolum inſit uberius acidulis quam thermis; tum quod nonnullæ thermæ, exemplo Badenſium, Aquisgranenſium, ſulphur commune foveant in ſubſtantia. Statuenda quoque inter acidulas ipſas differentia quædam eſt, quarum nonnullæ inſigni copia ſpirituum præditæ ſunt, ut Pirmontanæ: aliæ leniores, ut Wildungenſes, Antonianæ: quædam præter ſal volatile alcalinum, ſal neutrum alunt, uti ſunt in Anglia, Epſonienſes in Germania Egranæ: non nullæ magis vel minus chalybeatæ ſunt, quo nomine Pirmontanæ, Egranæ celebrantur: aliæ & ſal fixum in ſinu alunt,

Acidulæ ſalia habent magis volatilia, thermæ fixiora.

Thermæ ſulphur commune foventin ſubſtantia.

Quædam copia ſpirituum prædita.

Leniores aliæ.

Quædam ſal neutrum alunt.

Nonnullæ magis vel minus chalybeatæ ſunt.

qua-

quales ſunt Selteranæ & in Haſſia Geiſ-marienſes. Diſſident quoque ratione indolis aquarum. Quædam enim paulo rudiorem & ponderoſiorem fovent aquam, uti Carolinæ: aliæ molliorem, uti Emſenſes. Ex acidulis Pirmontanæ duriorem & graviorem poſſident aquam: molliorem vero Selteranæ, Spadanæ, Wildungenſes. Ex hac cognita fontium differentia & multa uſibus medicis accommodari poſſunt. Quibus nervorum imbecillitas & ad ſpaſmum proclivitas, meatuumque eſt anguſtia: iis fontes calidi melius quadrant quam frigidi. Quo caſu acidulas ante uſum, in lagenis firmiter clauſis, calefacere conſultiſſimum eſt. Deinde, quod ſubjecta robuſtiora & ubi obſtructionum ac morbi eſt contumacia, ex acidulis & thermis fortiores, earumque aquas paulo graviores melius ferre queant, quam teneriora, ſenſibiliora, ſpongioſoque habitu prædita corpora: quibus & thermæ & acidulæ ſubtiliores, & quæ teneriorem aquam vehunt, utiliores magiſque proficuæ, ſunt. Ultimo loco, quo ad uſum externum, differentia hæc quoque meretur attendi. Thermæ, quæ graviorem ac duriorem aquam nactæ fuerunt, fortiter repellunt, hinc faci-

Sal fixum aliæ in ſinu alunt.

Quædam rudiorem aliæ molliorem fovent aquam.

Ex acidulis Pirmontanæ graviorem poſſident aquam

Quibus nervorum eſt imbecillitas, iis fontes calidi melius quadrant quam frigidi.

Quo in caſu acidulas ante uſum calefacere conſultiſſimum eſt.

Thermæ quæ repellunt cum cautione ſunt adminiſtrandæ.

facile febres, cephalalgias, ſitimque accendunt & mala externa in interiora convertunt, unde earum uſus, exemplo Carolinarum, magna cum cautione eſt adminiſtrandus. Quæ vero mollem mitem ac levem poſſident aquam, hæ potius dura emolliunt, meatus aperiunt, exeretioneſque, quæ fiunt à centro ad circumferentiam, provocant.

In eſt acidulis præ thermis nobilior virtus.

§.XXVIII. Ultimo loco circa acidularum uſum hæc quoq; monenda arbitror. In eſſe illis præ thermis nobiliorem & præſtantiorem virtutem, ob ſpiritus mineralis, quo valent, copiam, judicamus. Ipſas quoque leviores ac ſubtiliores aquas habere ipſis thermis, quæ calore ſuo multas impuras, in terræ viſceribus latentes partes, facile attrahunt, merito exiſtimamus. Nihilominus plus damni ab acidulis quam thermis afferri in dies obſervatur. Ratio nobis vero hæc videtur, quod earum frigus nonnullis corporibus ſit infenſiſſimum.

Earum tamen frigus nonnullis corporibus eſt infenſiſſimum.

Quantum periculi & hominibus & ceteris animantibus frigidus ſæpe afferat potus, res notiſſima & quotidiana eſt. Maxime vero nocet iis, quibus ex labore & motu corpus fuerit calefactum; deinde, qui pectus habent anguſtum, imbecillem ſtomachum, & tonum inteſtino-

ſtinorum labefactatum, nervos debiles, ut ſenes & pueri, frigido potu vehementer læduntur, præſertim ſi fuerint jejuni, eo quod tunc in ventriculo nihil reperiatur, quod frigidum, occurſu ſuo, temperare queat. Hiſce rationibus adductus auctor ſum, ut omnis generis acidulæ, quæ mane bibi ſolent, non amplius frigidiſſimæ e fonte ſed paululum calefactæ bibantur; ita enim ſpes eſt, fore ut non modo longe præſentior in ſanandis morbis effectus conſequatur, ſed & omne à frigore emergens damnum evitetur. Quoniam autem calore facile ſpiritus, qui anima eſt harum aquarum, in auras diſſipatur, hinc conſultum fore judico, ut vaſa acidulis plena, prius quam bibantur, probe obturata, aquæ fervidiſſimæ brevi tempore imponantur & ad medium tantum ebibantur, ita nulla jactura nobiliſſimi fit hujus ſpiritus, nullumque amplius periculum eſt metuendum.

Quibus nocet potus frigidus.

Ut omnis generis acidulæ mane calefactæ bibantur.

Hunc in finem vaſa acidulis plena, aqua fervidiſſimæ brevi tempore imponantur.

§. XXIX. Tandem circa uſum fontium ſalubrium hæc monenda ſuademus: ut dies aliquot ante earum potum, ſi plethoricum corpus fuerit, ſanguis e vena emittatur, ne ſuccorum abundantia moli aquarum capiendæ ac regendæ obſtet. Deinde primæ viæ a ſordibus

Emittatur dies aliquot ante aquarum potum ſanguis é vena.

bene

bene expurgandæ, ne cum aquæ cito per vaſa rapiantur, recrementa in primis viis latitantia ſecum abripiant, vel etiam ne vim aquarum eludant.

Deinde primæ viæ a ſordibus bene expurgandæ.

Purgatio autem minime debent fieri robuſtioribus purgantibus, quæ tonum ventriculi & inteſtinorum, qui maxime in potu proficuus eſt, deſtruunt, ſed leniora, ut aloetica, rhabarbarina cum balſamicis & amaris permixta, in uſum trahere oportet.

Non tamen Catharticis ſed laxantibus.

Hæc vera non prima modo uſurpare vice ſed minimum quinto vel ſexto die iterare convenit. Ultimo & hanc cautionem neceſſariam judicamus, ne nimia copia thermarum vel acidularum ventriculus obruatur: id quod multi ſuo damno experiuntur.

FRI-

FRIDERICI HOFMANNI

Diſſertatio Phyſico-Medica VII.

DE MEDICAMENTIS INSECURIS ET INFIDIS.

SECTIO I.

DE INSECURIS REMEDIIS.

§. I.

NOn minus vere quam ſapienter monet *Hippocr. lib. VI. Epidem. Medicus ſe exerceat, ut vel proſit vel ſaltim non noceat.* Scite hujus dicti addit rationem *Celſus in epiſt. ad Cajum Iulium Caliſtum, quia ſcientia ſanandi non nocendi eſt medicina.* Nam, ut optimi & prudentis oratoris eſt, omni ratione prodeſſe reo, imprudentis vero & prævaricatoris, cauſæ nocere (quemadmodum ſcribit Antonius apud M. Tullium) ita circum- Medici officium.

T cum-

cumſpecti eſt Medici, omni ratione ægrum juvare, & ſaltim non nocere. Veruntamen imperitiſſimi, ut teſtis eſt quotidiana experientia, nimis multa moliendo, morbos non profligant, ſed ſæpe numero augent, & temere etiam, quod mirum dictu eſt, interimunt, atque experimenta per mortes agunt. Turpe certe eſt & pudet talia de medicis, quorum officium eſt ſervare hominem, proponere, veriſſimum tamen pro dolor! eſt, multos imperitia medentium atque temeritate, vel tolli, vel in miſerum valetudinis ſtatum dejici. Et tametſi id conſilio non intendant, multum tamen ſcientes conſerunt, utpote qui bene norunt, remedia & multum nocere, & multum prodeſſe poſſe. Sapientiores veterum, manus Dei remedia appellarunt, quia Medicus inſtar Dei hiſce præſens auxilium miſeris ægrotantibus affert. At vero fiunt hæc ipſa ſæpiuſcule manus diaboli, quia omnis ignorantia & confuſio a principe tenebrarum tanquam a prima origine derivari debet. Etenim nulla, optima etiam medicamenta ſunt, quæ non imprudenti adhibita ratione noceant: multo magis vero præſtant id ea, quæ activo admodum inque periculum prom-

Imperiti morbos non profligunt ſed augent, &c.

Veteres remedia manus Dei appellarunt.

At hæc ipſa ſæpiuſcule fiunt manus diaboli.

promto elemento inſtructa ſunt, cujus generis heroica appellantur; quæ, ut a veteribus dictum, in manu imperiti, ſunt uti gladius in dextra furioſi. Prudentis itaque & Chriſtiani medici eſt, non modo omnia remediorum genera tam ſecura, quam valentia & periculoſa noſſe, ſed & eorum uſum atque abuſum eos, qui arti operam navant, fideliter docere, & medicos quoque imperitos ſincere monere, neque ob id ullas calumnias, aut alia fortunæ detrimenta metuere, quemadmodum indoles miſeriæ plus ſæpe beſtialis quam humanæ indigna hodie dignis tribuit. Etenim non negari poteſt plura ex remediorum generibus, inſecura & periculoſa, virus habere, ideoque ne noceant, ſed proſint, ſumma utique & prudentia & moderatione opus eſt. Neque enim artis noſtræ ſalutaris exiſtentia commodius demonſtrari poteſt, quam quod remedia & prodeſſe & nocere admodum poſſint. Cum vero utriuſque tam damni quam ſalutis per medicamenta allatæ dentur cauſæ, quia nihil fit ſine ratione ſufficienti, itaque has evidenter explorare, indeque medicamentorum uſum & abuſum cognoſcere, utique prudentia & ratio medici exigit.

Prudens Medicus omnia Remedia noſcere, eorum uſum atque abuſum arti operam navantibus docere & Medicos imperitos monere debet.

Remedia & prodeſſe & nocere poſſunt.

Quibus omnibus perſpectis, non alienum judicavimus, ſpeciminis inauguralis loco, remediorum quæ inſecura & periculi plena ſunt, claſſem dilucide proponere, ut quam inſignis ad decentem eorum uſum & abuſum declinandum, circumſpectio requiratur, clariſſime intelligi poſſit. Cui ſincero & honeſtiſſimo inſtituto ut proſperos benigniſſimum numen ſucceſſus elargiatur, eſt quod demiſſa prece efflagitamus.

Quid autor per inſecurum intellectum velit.

§. II. Cum itaque nobis propoſitum ſit inſecura maxime ex remediorum generibus indigitare, opus primo omnium erit, ut quid per inſecurum intellectum velimus, paulo clarius exponamus. Neque vero hoc ipſo nomine infelicem remedii cujuſcunque ſucceſſum in genere exprimere animus eſt, adeo ut ob hunc, illud debeat intutum appellari. Ita China Chinæ, qua non datur in rerum natura excellentius antifebrile, imprudenti methodo exhibita, in magnam ſæpe miſeriam conjicit ægrum, neque tamen ob id intuta dicenda eſt. Nullum datur nobilius ipſo vino roborans, quod tamen in æſtu febrili & interiorum partium inflammatione maximam multò ſæpius affert perniciem. Nihil aqua communi eſt innocentius: quæ tamen libe-

liberalius frigide hauſta corporis valde exercitati & calefacti per frequens mors eſt. Minerales optimæ & ſalutiferæ aquæ, debilitato cerebro, & pulmonibus ſpaſmo laborantibus, periculum non mediocre inferunt, minime tamen inſecuri remedii titulum merentur.

§. III. Neque per inſecuritatem ingentem remedii activitatem, vel ad nocendum promptitudinem hoc loco indicamus: utpote nulla in natura rerum datur ſummæ agilitatis medicina, quæ non ſimul poſſit admodum nocere. Ita ſalia animantium volatilia, olea deſtillata aromatica, ſpiritus oleoſi volatiles, camphora, ſuccinata, myrrhata tutiſſima omnium judicio, quin etiam balſamica audiunt, nihiloſecius minus convenienti doſi, ordine, & tempore data, multum corpori poſſunt adferre periculi.

Nulla in rerum natura datur ſummæ agilitatis medicina, quæ non ſimul poſſit admodum nocere.

§. IV. Denique monendum eſt, per inſecura medicamenta nos neutiquam intelligere talia, quæ in ſe abſolute & nullo habito reſpectu, vel conditione omni tempore noceant; quo ſenſu utique tanquam in ſe pernicioſa merito damnanda, & e pharmacopoliis expellenda eſſent, tantum abeſt ut in uſum

Nec autor intelligit talia, quæ in ſe omni tempore noceant.

Sed quæ exquiſite venenum in ſe recondunt, vel veneni indolem demum in corpore noſtro induere poſſint.

cedere, vel remedii titulo fulgere deberent: ſed per inſecura remedia hoc loco & tractatione ea deſignamur, quæ exquiſite venenum in ſe recondunt, vel veneni indolem demum in corpore noſtro induere poſſunt. Venenum autem illud nobis venit, quod omnium ſaniorum conſenſu & judicio, ob principium corpori valde inimicum mediocri doſi, celerrime œconomiam motuum vitalium, aut turbat, aut deſtruit, hominemque tollit.

Dantur inter remedia vera venena.

§. V. Mirum vero plurimis videbitur, quod inter remedia dentur vera venena: ſed indubitatæ id eſſe veritatis, in ſequentia clariſſime edocebunt. Pleraque, nemine contradicente ex venenis agunt tenerrimo & ſubtiliſſimo cauſticæ indolis principio, quod altius membranarum aliarumque ſenſibilium partium, poris ſeſe inſinuando, horrendos ſpaſmos, generiſque nervoſi contorſiones, neque minus in interioribus, præſertim ventriculo inflammationes, lethali ſæpe eventu ſuſcitat. Inter quæ merito primum locum occupant acria & validiora purgantia, ut ſunt: elaterium, colocynthis, gummi guttæ, eſula, ſcammonium, hellebori ſpecies, ſemen cataputiæ, grana tilli, reſina gialap-

Inter quæ primum locum obtinent validiora purgantia. Uti ſunt elaterium, colocynthis, gutta gamba, &c.

lappæ. Quæ cuncta ac ſingula ejus ſunt indolis, ut virulento cauſtico tenuiſſimo elemento, exceſſiva doſi data, hominem interficiant, utpote nullum validioribus hiſce purgantibus, veneni deeſt requiſitum. Primo, ſicuti omnia venena celerrime & pauco tempore decenti doſi data, ſanum hominem quod venenorum proprium eſt, interimunt: ita etiam hoc accidit cum dictis purgantibus. Cujus rei teſtes ſunt, triſtiſſima in praxi ſæpius occurrentia exempla, ubi imperitiſſimi medicaſtri, ſanos ſæpe & valentes ad ſummam ſanitatis perniciem, vel ad ipſam necem perducunt. Volumen certe poſſemus componere de purgantium noxa, quam multorum annorum ſpatio in praxi notavimus. Maxime curioſum eſt notatu, quod chirurgi, medicaſtri & hiſtriones peſſimæ ignorantiæ ſuæ pœnas, intempeſtiva medicina luere ſæpenumero ipſi debeant. Non ita pridem funeſtus etiam hic loci contigit caſus, ubi empiricus pilulis ut viſum fuit ex ſemine cataputiæ paratis, brevi tempore firmum & ſanum ſenem trucidavit. Secundo purgantia fortiora non ſecus ac alia venena, vim ſuam primo exſerunt in ventriculo, cujus tunicas inflammant, quod ex ar-

Quæ virulento cauſtico hominem interficiunt.

Hujus rei teſtes ſunt quam plurima triſtiſſima exempla.

Sed medicaſtri ſuæ ignorantiæ poenas ſæpe numero ipſi luunt.

Non ita pridem empiricus pilulis ex ſemine cataputiæ ſenem trucidavit.

Ejuſmodi purgantia ventriculi tunicas inflammant.

dore, anxietate ſumma circa præcordia, ingenti inquietudine, extremorum frigore, pulſu exili, animi defectu cognoſcitur. In hujus confirmationem *Wepfferus in tract. de cicuta aquatica* meretur legi, qui pulcerrimo inſtituto varii generis venena, purgantia fortiora quoque canibus obtulit devoranda, in quibus poſt mortem diſſectis, fere ſemper ventriculum & inteſtina inflammata deprehendit. Tertio, purgantiâ dicta æque ac alia venena, truculentis ſpaſmis & nervorum convulſionibus interficiunt, quibus pulſus, & ſanguinis, fluidique nervei curſus ac influxus periculoſe intercipitur, unde ſyncope, virium languor, ſudor frigidus, nauſea, vomitus, epilepſia, & attrocia tormina oriuntur. Tandem omnia mucilaginoſa, oleoſa, pinguia, emulſiones, & lac animantium liberaliter hauſta, ut omnis virulentiæ corroſivæ vim, ita etiam purgantium horum vehementiam, efficaciter extinguunt: id quod commodius quam ulla cætera antidota, alexipharmaca, vel theriacalia efficiunt, eo, quod nihil melius illa ſubtiliſſima ſalina ſpicula involvat atque inviſcet, quam ipſum mucilaginoſum & oleoſum principium. Quam ob cauſam aliquoties

Quod Wepfferus experimentis in canibus factis deprehendit.

Etiam truculentis ſpaſmis interficiunt.

Mucilaginoſa, oleoſa, lac animantium liberaliter hauſta, omnium optimè horum purgantium vehementiam extinguunt

Idque commodius quam ulla cætera antidota.

acri-

acriorum purgantium, vel caſu vel conſilio, nimia doſi oblatorum vehementiam, calidum lac in copia præbendo, feliciſſime ſuſtulimus.

§. VI. Cauſticum vero ac ſubtile purgantium ſal, non modo guſtus & diuturna linguæ vellicatio declarant: ſed & ſternutamentum vehemens, quod movent, neque minus veſicæ quas partibus externis admota excitant. Tenuitatem vero hujus ſalis inter alia exhalatio comprobat. Percurioſa enim res eſt, pnrgantia ferme omnia calidiora, ſola diuturna coctione vel evaporatione, purgante virtute poſſe privari, quod de helleboro albo & nigro, colocynthide, eſula, aſaro, ſcammonio, tabaco, ſemine cataputiæ & ſennæ quoque foliis certum eſt, & quotidiano experimento facile poteſt confirmari. Poſt hæc, virulentam purgantium draſticorum vim, experimenta, quod purgantia ſanguini injecta protinus animalia interficiunt, demonſtrant. Ita *Clariſſimus* Heyde *obſerv. 99. pag.* 87. ſolutionem Gum. guttæ cum aqua pluviali factam ad drachmas ſex venæ canis injecit, quæ motus convulſivos, ipſamque mortem protinus ſuſcitavit. Permagna res eſt, Hiſpanos ſucco hellebo-

Omnia calidiora purgantia ſola diuturna coctione purgante virtute poſſunt privari.

Horum virulentiam experimenta quod ſanguini injecta protinus animalia interficiunt, demonſtrant.

Succus hellebori albi lingua deguſtatus nulli eſt noxius, aſt ſanguini communicatus, eſt exitioſus.

ri albi ſagittas inficere & ita cervos occidere: neque minus notabile eſt quod ſcribit *Crato in epiſt. med. lib. 2. pag.* 227. ſi lingua hellebori albi ſuccus deguſtetur, nulli noxius eſt, ſanguini vero communicatus, eſt exitioſus, nam ſi quis acu ſaltim eo ſucco infecta, punctim lædatur, & exiguum vulnus accipiat, paucis horis poſt extinguitur.

Venena non tam vehementer nocent intus hauſta, quam ſanguini communicata.

Ea enim, ut omnium venenorum, ſic quoque purgantium indoles eſt, ut non tam vehementer noceant intus hauſta, ac ſi ſanguini, maxime vero nervoſis partibus ſauciatis proxime inſinuentur.

Virus habent vehementiora purgantia.

§. VII. His cognitis pleniſſime jam convincimur, utique & virus habere vehementiora purgantia, adeoque eorum uſum ſummam prudentiam moderationemque deſiderare, neque facile iis, niſi ſumma urgeat neceſſitas, utendum eſſe.

Qua propter Aſclepiades purgantia & emetica e medicina expulit.

Qua propter non ſine ſumma ratione vetuſtiſſimi, iique optimi authores, præſertim methodicæ ſectæ dediti, inter quos primus *Aſclepiades* eſt, purgantia & emetica, ſolis lenientibus contenti, e medicina expulerunt, qua de re vid. *Celſus* qui rationem addit *lib.* 5. *pag.* 241. quoniam ſtomachum lædunt malique ſucci ſunt.

Platonis de violentis medicamentis monitum.

Plato in *Timæo* admonet, violentis medicamen-

tis

tis corpora non temere movenda eſſe. Et *Hippocrates Demetrium* amicum & familiarem ſuum, helleboro & ſimilibus purgare noluit. Er *Crato conſil.* 5. *lib.* 5. notavit: vehementia aliquid de viribus & ſubſtantia corporis auferre; hinc fortioribus ruſticis non vero tenerioribus eſſe adhibenda. Idem *Clariſſ. author conſil. med.* 24. *lib.* 2. monet, ut ab omnibus purgantibus fortioribus abſtineamus, quæ etſi videantur prodeſſe, coctionis tamen membra valde debilitant, ut paulo poſt non minus excrementorum intus colligatur, quam purgatione ademptum ſit. Et quamvis *Hippocratis* tempore helleboriſmus in uſu quandoque fuerit, cum ſummus vir laxantia ignoraret, nihilominus tamen caute purgationes præſcribit, unde *Sect.* 2. *Aphor.* 36. docet, *quod qui ſano ſunt corpore, dum pharmacia purgantur, celeriter exſolvantur. Aurelianus lib.* 5. *chronicorum; cap. de Ictericia: Vitandam probamus frequentem & variam ventrifluorum potationem, quæ fella educere promittuntur. Etenim ſitis intenditur, & ſolidioris cibi faſtidium duplicatur, corporiſque fortitudo minuitur, atque cibi accepti corrumpuntur, & omnis corporis materia horum adulterio deterior fit. Hu-*

jus

Ipſe Hippocrates familiarem ſuum helleboro purgare noluit.

Ut ab omnibus purgantibus fortioribus abſtineamus monet Crato.

Hippocrat. caute purgationes præſcribit.

jus ſententiæ rationem addit, inſignis methodicorum ſectator Alpinus in medicina methodic. pag. 75. Quia nempe purgantia propter vim moleſtam, qua ventriculum ejuſque os maxime lædunt, medici inter venena adnumerarunt. Ex recentioribus idem ſentit *Schulz.* qui prudentiſſimi medicorum Cratonis placita memoriæ prodidit *pag.* 1076. in conſiliis: *Valida purgantia vires dejiciunt, & ſæpe graves exulcerationes tormina debilitateſque ſequuntur, & maligna qualitas ſtomacho imprimitur, ut poſtea plura excrementa colligantur, quam evacuatio ſuſtulerit. Quod ſi ob id rurſus & ſæpe ad purgandum redeundum eſt, cito vitam breviorem reddunt.* conſentit *Hoffmannus in inſtit. lib.* 1. *pag.* 9. Qui de fortioribus purgantibus hæc ſentit: *Quot homines apud nos fiunt lectularii, loquor de experientia 30. annorum, ob intempeſtivas venæ ſectiones, vel purgationes ex eſula cruda, quam cochlearibus admetiuntur.* Et antiquiſſimus autor Aetius in operibus ſcribit. Scammonium ventriculo eſt inimiciſſimum arcendum hinc ab illis qui ſtomachum habent debilem.

Ex recentioribus idem ſentit Schultz.

Item Hoffman. in inſtitut. lib. 1. pag. 9. Atque Aetius.

§. VIII. Quum itaque tam ſuſpecta, propter virus quod fovent, ſint draſtica purgantia, hinc providendum omnino

no eſt, ne in ventriculi & nervorum imbecillitate, virium languore, interiorum partium læſione, vel inflammatione, febre, ſique tonus inteſtinorum deſtructus eſt, ullus ſit eorum uſus. Exſulent quoqne in omni morbo ubi ſpaſmodice & febriles commotiones ſeſe exſerunt. Multo magis vero in malignis & qui ex virium debilitate aut graviori animi motu oriuntur affectibus, damnanda ſunt. Et ut libere ſentiamus, rariſſimi caſus ſunt, ubi validius purgans opportuno datur. Non facile ea admittimus, niſi in robuſtioribus, & qui valido ventriculo ſunt, ubi magna ſeri colluvies, quæ vere aut autumno a ſanguine prompte ſecedit, expurganda eſt. Evenit etiam, ut a liberaliori aquarum mineralium potu, multæ admodum intra inteſtina mucagines remaneant, quæ fortius utique ſtimulans exigunt. Idem fit, ubi in habitu corporis nimis ſeroſo per inferiores partes aqua ferri inclinat, quibus caſibus rad. gialappæ vel mechocannæ cum ſalibus aut in pillulis extractum panchymag. Crollii æqua portione nitro & mercurio dulci aſſociatum ſatis erunt. In univerſnm vero velim teneri, acriora purgantia, nunquam magna ſed refracta ſem-

Vitentur præſertim in ventriculi imbecillitate, virium languore, &c.

Exſulent quoque in omni morbo ſpaſmodico.

In affectibus malignis damnanda ſunt.

Non facile ea admittimus, niſi in robuſtioribus.

In quibus caſibus ſolum ſunt utenda.

Nunquam magna ſed

per

refracta ſemper doſi ſunt propinanda.

per doſi eſſe propinanda, quibus, ut vis inflammatoria arceatur & purgans augeatur, nitrum vel arcanum duplicatum cum momento camphoræ commodiſſime miſcetur. In aliis vero caſibus mallem, ut omnia vehementiora, quorum ingentem catalogum in medicorum & pharmacopœorum libris faſtidioſe conſpicimus, removeantur. Si enim alvinæ ſordes & mucoſitates expurgandæ, ſi humor in remotioribus partibus ſtagnans ad alvum revocandus eſt, ſecuriſſime id efficitur iis, quæ blande & ſine ullo periculo evacuant: quo nomine rhabarbarina, veteribus benedicta vocata, mannata, ſennata, tamarindinata, caſſia nec non aloetica, lotione vel coctione decenti prius ab alieno vaporoſo ſulphure depurata, laudem merentur, eo, quod medentium intentioni, & cauſis morborum pleniſſime ſatisfaciant. Hiſce annumeranda quoque ſunt ſalia neutra, ſeu duplicata, quorum ingens doſis, cum ſufficienti aqueo vehiculo, primam regionem a cujuſcunque generis ſordibus ſine virium aut appetitus deperditione liberat. Hujus aſſertionis clariſſimo ſunt argumento thermæ & acidulæ, quæ ſale ſine omni dubitatione, neutro vel alcalino

Mallem ut ex medicorum & pharmacopæorum libris removerentur.

Humores blandioribus ad alvum revocandi.

Aloinis videlicet rhabarbaro & ſimilibus.

Quibus annumeranda ſalia neutra ſeu duplicata.

fœtæ

fœtæ commode & efficaciter per alvum omniaque emunctoria evacuant; & ob id magnæ efficaciæ, tam præſervandi quam ſanandi fine undique celebrantur. Si quando autem & horum uſum quædam prohibeant, clyſteres per inferiores partes infundere tutiſſimum eſt. Perplacet nobis Ægyptiorum, Italorum, & Gallorum mos, qui nunquam fere purgantibus ſed tantum lenientibus utuntur, ſique multum evacuandum eſt, magnam doſin Caſſiæ & mannæ cum ſalibus in decocto propinant, paulatim ſic interpoſito tempore id ebibendo, quod in quibuſdam decem vel quindecim ſedes, ſi res exigit, ſine ullo incommodo movet. Neque id vero in tenerioribus tantum hiſce populis, ſed etiam in noſtri frigidioris & rigidioris cœli incolis quam feliciſſime procedere, uſus ſatis jam docuit.

Cujus aſſertionis ſunt argumento thermæ & acidulæ ſale neutro fœtæ, quæ efficaciter & commode alvum ducunt.

Clyſteres per inferiores partes infundere tutiſſimum eſt.

Auctori perplacet Gallorum, &c. mos, qui nunquam ferè purgantibus ſed tantum lenientibus utuntur.

§. IX. Quod dictum eſt de purgantibus validioribus, id ipſum quoque valet de emeticis fortioribus, quo nomine ipſa ſtibiata comprehendimus, quorum uſus jam noſtris temporibus increbuit, cum alias antiqua tempora ea ignorarent. Equidem negari nequit, emeticis nos carere non poſſe in praxi, utpote quæ venenum exterius admiſſum,

Quod de purgantibus validioribus dictum, id quoque valet de emeticis fortioribus.

Emeticis in praxi carere non poſſumus.

ſum, aut corruptam bilem mucum vel cibum, magnorum morborum fomitem, intra ventriculi & duodeni flexuram verſantem protinus expellunt, & hac ratione ingentem cito noxam ab univerſo corpore avertunt. Veruntamen tutioribus eundem poſſe præſtari effectum, nullum amplius eſt dubium. Quis enim negat, ſtibiata veri veneni non eſſe expertia? ſiquidem hæc ipſa ſale mercuriali valde ſubtili, cauſtico, erodente, in teneros villos, fibraſque ventriculi membranaceas agunt, vehementem in illis ſpaſmum concitando, unde exceſſiva doſi data, non ſecus ac alia venena, certiſſime hominem interimunt. Plura in praxi notavimus exempla, ubi ventriculo valde exiſtente languido, & ob iracundiam frequentem, & per abuſum inebriantium, ad inflammationem prompto, ſtibium paulo majori doſi datum mortiferam induxit inflammationem. Quale quid etiam contingit, ſi in ardentibus vel bilioſis febribus, aut ubi natura malignas ſordes ad habitum corporis propellere nititur, ſiniſtre adhibentur. Novimus etiam exempla, ubi majores & frequentiores in interioribus abdominis partibus ſpaſmi, in hypochondriacis, & intermitten-

Tutioribus tamen utendum.

Stibiata veri veneni haud ſunt expertia.

Quod probatur.

Ratione & exemplis.

ten-

tentium paroxyſmis fuerunt, antimonialia nimia doſi data immedicabilem perniciem ventriculo creaſſe.

§. X. Ineſſe vero dictis emeticis venenum, præter jam dicta plura adſunt, quæ comprobant. Notum enim eſt, croci metallorum aut tartari emetici, ſolutionem injectam animantium venis ipſa trucidare. Notum quoque eſt, antimonialia, ſulphure ſuo orbata, exterius oculorum membranis applicata, ſpaſmos effeciſſe in corpore. Deinceps, ut omnia venena cauſtica pinguia, oleoſis & lacte cicurantur, quo innoxia fiant: ita etiam lac tepidum ſi quando major ſtibii doſis, inflammationis ventriculi, & mortis periculum intendit, præſentiſſimam opem fert. Non poſſumus tamen non hoc loco addere, quod virulenta hæc emetica, non tantum periculi habeant, quantum a vehementioribus purgantibus eſt exſpectandum. Ratio procul dubio eſt, quod cum vomitu, quem faciunt, ipſa rurſus e corpore paulatim ejiciantur, cum purgantis virus tardius per inteſtina progrediens, cum ſuccis corporis, longe magis ſe communicet, quod vel ex eo patet, dum lac nutricis, quæ validum purgans accepit, infantem purgat, ubi tamen

Tartarus Emeticus animantium venis injectus ipſa trucidat.

Lac & oleoſa diſcrimini ex ſtibiatis quoque opem ferunt.

Non tantum tamen habent periculi, quantum a valentioribus Catharticis eſt expectandum.

Quia cum vomitu rurſus e corpore paulatim ejiciantur.

V non

non obſervatum, infantem vomuiſſe, ſi nutrix emeticum aſſumſerit. Cum vero ut ſupra dictum, carere nequeamus emeticis, omnis opera danda eſt, ut ſecurioribus ac blandioribus per ſuperiora vacuationem peccantium humorum moliamur. Veteres oxymelle ſquillitico, rad. aſari, julis juglandum utebantur, ſique fortius dandum erat, helleborum album coctione circurabant, & cum vino dulci incoquebant. Græci ut nobis relatum eſt, hodierno tempore rad. pulſatillæ utuntur; Nos vero non tutius excogitari poſſe emeticum, ipſa Ipocacuannæ radice, pronuper nobis ex America allata, exiſtimamus. Hæc enim moderatiori doſi vel ſola vel cum ſalibus data, præterquam quod admodum celeriter operationem exſerat, ſine ullo detrimento, vel virium lapſu aut gravi ſpaſmo vel convulſione, foras, quod in ventriculi & duodeni fundo verſatur, ejicit. Videtur quoque hæc radix ſingulari roborandi virtute inſtructa, unde virium ferme nullus fit a vomitu collapſus, quod ab antimoniatis non poteſt expectari.

Veteres oxymelle ſquillitico, &c. utebantur.

Græci hodierni rad. Pulſatillæ utuntur.

Nos non tutius excogitari poſſe, ipſa Ipocacuannæ radice, exiſtimamus.

Quæ laudatur.

§. XI. Ex inſecuris & virulento principio agentibus, non minimum quoque locum narcotica & anodyna, quæ ſomno

Ex inſecuris Narcotica haud minimum

no dolorem levant, occupant. Illius generis ſunt mandragora, radix & ſemen hyoſcyami, ſemen daturæ, ſolani ſpecies ejuſque fructus, nux vomica, quæ narcotica, quia torporem & ſtuporem ſenſibus & amentiam menti inferunt, Græcis appellari ſolent. Ex mitiorum claſſe ſunt papaveracea, inque primis ejus reſina opium. Hæc ob virtutem dolorum ſedativam anodynorum nomine veniunt. Priora, tametſi non tam frequentis uſus ſint quam opiata, non tamen penitus ab uſu medico ſunt excluſa, utpote multas compoſitiones ſemen hyoſciami ingreditur, mandragoræ vero radix & cortex, ſolani quoque baccæ, & daturæ ſemen neque minus nux vomica, a medicaſtris & aliis temerariis medentibus interne & externe ſubinde uſurpantur. Opium vero non modo ab antiquis, maxime a recentioribus ita æſtimatum fuit, ut ad nobiliſſimas medicinas fuerit relatum. Nos vero uti utilitatem atque uſum ipſi non derogamus, non poſſumus tamen, quin inter inſecura illud recenſeamus, quod virus recondit eaque propter magnam quoad praxin prudentiam deſiderat, Etenim narcotica & ipſum quoque opium, non tantum

locum occupant.

Quæ enumerantur.

Opium ab antiquis & recentioribus ad nobiliſſimas medicinas eſt relatum

Opii natura ac indolis.

tum ſale acri naturæ inimico pungenti nauſeoſo ſed potius, quo copioſo ſcatent, ſulphure alieno graveolenti vaporoſo agunt, quo minimos cerebri & nervorum tubulos replent, & fluidum iſtud benignum elaſticum, quod maxime ſenſum & motum in membranis nervoſis & fibris præſtat, deturbant vel extingunt. Accedit, quod arteriolarum cerebri tenuiſſimas tunicas vaporoſum ſulphur nimium expandat, ipſisque debitum elaterem tonum ac ſyſtolen auferendo, tardiſſimum ſanguinis curſum per cerebrum efficiat, unde gravitas capitis, torpor atque ſopor fit, ſenſuum motuumque vigor in univerſo corpore perit; ab immoderatiori vero doſi in debilitatis maxime, mentis alienatio, reſpiratio difficilis, vertigo, ſopor gravis, delirium, convulſio, & non raro mors ſequitur. Ab opiatis ordinario pulſum exiliorem, virium lan guorem & torporem capitis, obſervamus. Neque deſunt in medicorum monumentis exempla, ubi opium, vel in inflammationibus vel febribus aut morbo debilitatis item pectore laborantibus, neque minus ſenibus & infantibus, mortem intulit. Maxime omnium vero opium infenſum eſt ventriculo & inteſtinis.

Ab Opiatis virium languorem, &c. obſervamus.

Nec deſunt exempla ubi opium mortem intulit.

Ventriculo & inteſtinis eſt infen-

ſtinis. Hæc enim omnium venenorum natura eſt, ut ventriculo infenſa ſint, atque facile eum ad inflammationem ſphaceloſam diſponant, vel ejus convenientem tonum ac robur penitus dejiciant. *Williſius* narrat de viro robuſto & mediocriter ſano, qui ab uſu opii illico circa ventriculum de gravamine intolerabili ac ſtupore conqueſtus, intra 4. horas mortuus eſt. Et addit hanc rationem: ut ſpirituoſa ventriculo indita, item alimenta mox refectionem faciunt: ita etiam nervi facile imbibunt vim opii venenatam. Et idem *Author de anima brutorum capite 3. de Lethargo pag. 179.* hanc habet hiſtoriam: Vir robuſtus colica atroci vexatus, ingentem opii quantitatem incaute ſumebat: paulo poſt conqueſtus eſt, onus ingens ventriculum aggravare, & duriſſime opprimere, ſecuta ſunt deliria & mors. Exiſtimat enim Clariſſimus vir, opiata fibras ventriculi inanimes & velut cadaveroſas reddere. Illud certum eſt, quod, ubi metus inflammationis ventriculi eſt, nihil ipſo opio pejus excogitari poſſit, utpote hanc facile promovet inque ſphacelum convertit, ſingultu lethali superveniente. Valet quoque hoc ipſum de inflammatio-

ſum, quæ omnium venenorum eſt natura.

Vir Williſio teſte ab uſu opii intra quatuor horas mortuus.

Idem aliam habet hiſtoriam de viro robuſto ab aſſumpto opio mortuo

In ventriculi inflammatione nil opio pejus excogitari poteſt.

ne inteſtinorum, quare obſervatio octava quam *Thonerus lib.* 3. communicat, maximi momenti eſt: Omnes nempe dyſentericos, qui laudanum opiatum acceperunt, mortuos fuiſſe: Et enema in quo opii drachma una ſoluta eſt, dyſenterico ſtatim mortem attraxit, obſervante id *Waldſchmidio* in diſſert. de noxa opii. Latius quoque videri poteſt *Stalpartius van der Wiel centur.* 1. *obſervat.* 44. Pernicioſa identidem opiata ſunt, ubi delirium eſt metuendum, hinc in febribus acutis circa ſtatum, nec non circa declinationem propter criſin, quam facile ſupprimunt, inſtar veneni ſunt, id quod *Ballonius lib.* 1. *conſil. cap.* 65. multis exemplis confirmat. Nos, ab opiatis, quocunque etiam modo correctis, in ventriculi & inteſtinorum affectibus majori ſæpe & repetita doſi datis, immedicabilem ventriculi & inteſtinorum atoniam, neque minus digeſtionis vitia, & enormes cum ſpaſmis flatulentias alvique ſuppreſſionem notavimus.

Si Thonero credimus, omnes dyſenterici, qui laudanum opiatum acceperant, mortui ſunt.

Enema in quo opii drachma una ſoluta dyſenterico mox mortem attraxit.

Pernicioſa ſunt opiata ubi delirium eſt metuendum.

§. XII. Ex his omnibus jam dictis apparet, quod narcoticorum æque ac opiatorum non modo rariſſimus, ſed & cautiſſimus eſſe debeat uſus. Nos autem, ſi dolores ingentes levandi ſunt: ſi

Opiatorum non modo rariſſimus, ſed & cautiſſimus debet eſſe uſus

ſi ſomnus placidus excitandus, ſi ſpaſmorum ſævitia ſiſti debet: longe tutioribus id ipſum præſtamus, neque opio, niſi ſumme correcto; ut eſt maſſa pillularum Starkii & cœleſtis theriaca ſecundum noſtram deſcriptionem in *Poterio* parata, in quibuſdam caſibus utimur. Veteres Arabes, item methodici non facile tranſcendebant ultra papaveracea, neque anodyna, niſi neceſſitas ſumma urgeret, propinabant. Inſignis hac de re locus eſt apud *Celſum lib. 5. cap. 25. pag. 278. Anodyna inquit vocant quæ ſomno dolorem levant. Quibus uti, niſi nimia neceſſitas urget, alienum eſt, ſunt enim ex vehementibus medicamentis & ſtomacho alienis*, refert vero maxime ad anodyna, papaveris lacrymam. Laudamus nos & maximopere commendamus ſpiritum ſaporis aromatici, odoris fragrantiſſimi & virtutis ſedativæ atque anodynæ, ex ſulphure vitrioli volatili in ſpir. vini rectificatiſſimo ſoluto paratum, qui omnia illa, quæ opiata præſtant, abundatiſſime explet videlicet in dolore ſiſtendo & ſomno conciliando: in eo tamen differt, quod nullum torporem in cerebro vel languorem in toto corpore relinquat: præterea mirifice ſpaſmos dolores, & vo-

Quibus autor utatur Opiatis.

Veteres Arabes non facilè tranſcendebant papaverina.

Celſi de Anodynis oraculum.

Autor ſpiritum ex ſulphure vitrioli in ſp. vin. ſoluto paratum maxi-

mo præconio laudat ac commendat.

vomitus ſedando adjuvat & facilitat in paroxyſmo excretionem calculi, neque minus ſympsomata, quæ infantibus ex difficultate dentitionis obveniunt, mitigat, cujus inventionem nobis vindicamus. Sin autem ſecurum externum deſideres anodynum ſufficiet ſpiritus vini ſuper opium aliquoties rectificatus. Tacemus, nitroſa & cinabarina, quatenus dolorum cauſis magis dicata ſunt, ſedativa virtute tuta quoque & eximia fulgure.

Idem ſal igneum nec non ſulphur graveolens quod in plantis, etiam in mineralibus corpori noſtro eſt infeſtum.

XIII. Diximus de virulentis & inſecuris ex vegatibilium claſſe remediis, tranſitum jam facimus ad mineralium regnum, Primo vero omnium notandum eſt, quod, uti in illis ſal ſubtiliſſimum acre & cauſticum igneum, nec non ſulphur graveolens & vaporoſum, nervis & corpori inimicum peccat: ita in mineralibus mercurialis maxime ſubſtantia, ſi ſoluta ſit, corpori noſtro infeſta, ingentem vehementiam ſæpius exerceat. Purum & mercurialis elementi expers ſulphur, quod ex mineralibus elicitur, nihil alieni in ſe continet, ſed potius roborando inſignem vim habet in morbis. Metalla quoque ſulphure copioſo fœta: ut ſunt ſtannum & ferrum, corpori noſtro ſunt amiciſſima.

Purum ſulphur mali expers.

Ea

Ea vero, quæ multum mercurialis ponderoſæ ſubſtantiæ continent, ut ſunt antimonii regulus, mercurius vivus, plumbum, cuprum, argentum ipſumque aurum, quod non niſi ſumme depuratus maturus & fixus mercurius eſt, violentæ imo deleteriæ ſunt operationis. Perquam vero notabile eſt illud axioma, a nemine, quod meminerim, in ſcenam productum: metalla & mineralia in corpus noſtrum non agere, niſi prius fuerint ſoluta, hinc in ingenti copia argentum vivum interius hauſtum, quoniam non ſolvitur, nihil excepto tantum pondere mercurii, quo operatur, efficit, Ea vero, quæ ſunt facilioris a quovis acido ſolutionis, ut plumbum, ferrum, cuprum, nunquam ſine effectu notabili ſumuntur. Aurum vero, mercurius, luna, item antimonii regulus ubi operari debent, in pulverem, calcem vel crocum prius redigantur, quo ſalia in primis viis contenta in ea melius agere poſſint.

Stannum & ferri corpori noſtro ſunt amiciſſima.

Antimonii regulus mercurius vivus plumbum, &c. deleteriæ ſunt operationis.

Metalla non niſi ſoluta ib corpus noſtrum agunt.

§. XIV. Jam vero rurſus notabile eſt, quod mercurialis ſubſtantia ſoluta ſal præbeat, quod corroſivæ & ſepticæ indolis eſt, in ſe & ſua natura corpori noſtro, maxime nervis & membranis infeſtum. Cujus rei clariſſima teſtimonia

Mercurialis ſubſtantia ſoluta præbet ſal quod corroſivæ eſt indolis.

nia habemus, dum auri, lunæ, cupri vel argenti vivi ſolutio, aut in ſolidi formam redactorum certæ præparationes, verum venenum, quo homo interimi poteſt, exhibent. Infamatus ille virulentus mercurius ſublimatus, quid aliud eſt quam ſalis ſpiritu concentrato ſolutus mercurius? quo præſentiſſime & homines & animantia necare poſſumus, quod identidem de ſolutionibus auri, argenti, & veneris in ſal coagulatis, dici poteſt. Cum vero corroſivis non utamur interius, hinc neceſſarium tantum erit, ut de iis remediis, quæ ex metallorum genere in uſu ſunt, noſtrum ratione ſecuritatis judicium proponamus.

Mercurius ſublimatus eſt nil aliud quam ſalis ſpiritu concentrato ſolutus mercurius.

§. XV. Primum vero ex auro famigeratiſſimi uſus prodit magiſterium, fulminans dictum, quod evacuandi & roborandi fine nonnulli chymiatrorum magnifaciunt. Tametſi vero, ſi bene præparatum, præſertim in pilulis, cum aliis oportune detur, non omnimode illud deprimere, multo minus damnare animus ſit, attamen illud inficiari nequimus, inſecurum ſæpenumero hoc ipſum inveniri, præſertim ſi non probe fuerit edulcoratum, deinde ſi paulo majori doſi in pulveris forma offertur, tertio,

Aurum fulminans.

Inſecurum ſæpe numero inveni-tur.

tio, ſi teneritudo eſt ventriculi, & denique, ſi hic multis ſalſis, vel acidis corroſivis & biliosis ſuccis ſcatet. Audivimus certe non ſine dolore, infanti dimidii anni ad grana ſex pro una doſi in pulvere aurum fulminans oblatum fuiſſe, præſente in ventre lacte corrupto & fecibus viridibus, ubi protinus anxietas ſumma, inquietudo cum extremorum frigore, ventris torminibus & ſpaſmis & brevi interjecto tempore mors inſecuta fuit. Vidimus quoque, idem ad grana quatuor, hypochondriacis datum, ubi tormina, ſpaſmi & anxietates, cum frigido ſudore & animi deliquio ſucceſſerunt. Obſervavimus quoque, a duobus granis auri fulminantis, fortiter cum arcano duplicato contritis, in fœmina ſcorbutica ſenſibilioris texturæ, viginti ſecutas ſedes, cum atrocibus torminibus atque inteſtinorum ſtricturis, nec mediocri ventriculi & inteſtinorum læſione. Memini me aliquando legiſſe in ſcripto Cl. Rivini, ab auri fulminantis abuſu, mortuum infantem, in cujus inteſtino foramina reperta fuerunt. Rationem vero horum effectuum, peritus medicus facile penetrare poterit, utpote auri graviſſimus nec facile e ſede ſua movendus pulvis,

Quod infantis exemplo probatur.

Nec non hypochondriacorum.

Ac fœminæ ſcorbuticæ.

Funeſtam quoque ab auri fulminantis abuſu hiſtoriam narrat Rivinus.

a

Horum ratio.

a corroſivis ventriculi ſuccis quodammodo ſolutus, teneras nerveas fibrillas ubi jacet, adoritur, ipſaſque lancinat, exedit, corrodit, & inflammationem & ſpaſmum, qui in diſpoſitis genus nervoſum univerſum in conſenſum rapit, excitat.

Cryſtallis lunæ ad hydropicorum aquas educendas nonnulli utuntur, ſed interdum cruentas ſedes ſucceſſiſſe notavimus.

§. XVI. Ex argento, cryſtallis lunæ præſentiſſimæ corroſivitatis non nulli pilularum forma, ad hydropicorum aquas educendas utuntur, quod etiam faciunt, ſi magna copia liquido, quo ejus corroſiva acrimonia diluatur, deſuper hauriatur; cauto tamen hic opus eſt, notavimus enim ab ejuſmodi pilulis repetita doſi datis, cruentas ſedes, cum ingenti virium lapſu ſucceſiſſe. Ex cupro parata merito ſuſpecta ſunt. Huc ſpectant Tincturæ olim famigeratiſſimæ lunares cœruleæ, & ſic dicta martis cœrulea, quæ nil aliud, quam cupri tenuiſſimæ ſolutiones, a ſpiritu urinoſo ſunt, quæ in viſcida admodum ex primis viis detergenda amurca, non penitus ſua carent laude, nihilominus majori doſi, inque ſenſibilioribus nauſeam movent & vomitum. Quod adhnc magis valet de tinctura ſic dicta *Helvetii* contra vermes, quam vitriolum veneris ingreditur. Eodem

Ex cupro parata merito ſuſpecta ſunt. Quo ſpectant Tincturæ lunares cœruleæ

dem charactere cryſtalli ſic dicti dulces veneris cœruleæ, adverſus epilepticum morbum commendatæ, notari debent. Sunt Practicorum nonnulli, qui ſal vitrioli Paracelſi, vel vitriolum Cyprium, ad ſcrupulum vel ultra cum aqua communi dilutum, pro concitando vomitu laudant, quod ſingulari in intermittentibus, & ventriculi cruditatibus ſit auxilio, ſed præſtat, cum meliora habeamus, iſtis abſtinere, utpote in majori doſi nonniſi ſepticam vehementiam in ventriculi membranis exſerunt, neque minus pulmonibus infenſa ſunt.

A ſale vitrioli Paracelſi pro vomitu concitando cum meliora habeamus, abſtinendum.

§. XVII. Progreſſum jam facimus ad ſaturnina, quæ, ſi ulla, interno uſu, ſuſpecta admodum ſunt, unde e praxi medica ſacchari ſaturni internum uſum, & Tincturam ſic dictam antiphtiſicam Garmanni & omnia quæ plumbum habent, interna remedia merito releganda eſſe exiſtimamus. Dici vix poteſt, quantum damni interius datum plumbum afferat. Neque tamen imprudentes chirurgi ſaturnina ad ſeminis fluxum compeſcendum, aut ad hæmorrhagias ſiſtendas deſiſtunt propinare. Vidimus exinde contumaciſſimas alvi adſtrictiones, attrocia tormina, teſtium-

Saturnina interno uſu admodum ſunt ſuſpecta.

Quare omnia ejuſmodi remedia merito releganda exiſtimamus.

Languores exinde exorti.

Plumbum virus in ſe habet.

Quod apparet in illis qui mineras ſaturninas tractant.

Etiam in figulis a fumo lythargyrii.

Pulvis lythargii in vino ingentem hominum copiam e medio tulit

ſtiumque tumores exortos, quos tollendi non facile fuit negotium. Quod vero plumbum in ſe habeat virus, nervis & membranis, quas vehementer conſtringit, inimicum; plura ſunt quæ id docent. Videmus illud manifeſte, ubi illi, qui mineras ſaturninas tractant, urunt, fundunt, ponderant, a fumo ad inteſtina deſcendente, in convulſiva tormina alvi adſtrictiones pertinaciſſimas, manuum paralyſes, contracturas, aſthma ſiccum periculoſe incidunt. Neque obſcurum eſt, figulos a fumo lythargyrii, membrorum tremore, contractura, ſævisque inteſtinorum doloribus, & alvo pertinaciſſima frequentius corripi. Præterea obſervationem eximiam *de lythargyrii noxa Miſc. curioſa D. III. obſ.* 30. *item obſerv.* 92. nobiscum communicant, dum nempe quidam lucri cupidi, in vina acida lythargyrii pulverem ea dulcificandi cauſa dimittebant, quæ ingentem hominum copiam, e medio tulerunt. Colicæ convulſivæ, nauſeæ, vomitus, icterus, contumax alvi ſtrictura, pareſis, contractura, aſthma eos infeſtabant: umbræ hominum viſebantur, elumbes, pendulis artubus & reſolutis enervati. Notatu deinceps digna ſunt, quæ de

ſele

ſale ſaturni prodidit *Borellus cent*: 4. *obſ*. 32. Amicum inquit habui, qui ſachari ſaturni hauſit nimiam quantitatatem, unde tanquam paralyticus & fere mortuus factus eſt, ut tandem conclamaretur, rigebant membra ejus & tanquam congelatus & apoplecticus erat.

Quidam ex ſachari Saturni hauſta paralyticus

§. XVIII. Interne itaque omnes calces ſaturninæ, magiſterium ejus, exſulent. Neque ſine ratione *Celſus lib*. 5. *cap*. 27. *pag*. 314. ceruſſam venenis accenſet, *item Cæſalpinus lib*. 3. *cap*. 24. eandem & lythargyrium venenis annumerat. Sequentia vero ab iis notavit ſymptomata: horum uſum inſequuntur, gravitas in ventriculo, inteſtinis, viſceribus, tormina vehementia, urinæ ſuppreſſio, corpus intumeſcit, corlor plumbeus eſt, volvuloſa tormina, articuli incenduntur, alvus ſupprimitur. Et *Scribonius Largus* de *compoſitione medicamentorum*: comp. clxxxiv. pag. mihi 101. in hunc ſenſum ſcribit: ceruſſam qui bibunt, vertigine urgentur, aſthmate laborant præfocantur: juvat oleum, lac cum melle, cremor ptiſanæ, aqua mulſa, cetera.

Exulent igitur omnes calces Saturninæ.

Celſus ceruſſam venenis accenſet, item Cæſalpinus.

Et Scribonius Largus.

§. XIX. Sequitur, ut etiam de mercurialibus noſtram ſententiam interpona-

Mercurius vivus non eſt venenum.

namus. Mercurius vivus quod non ſit venenum, interne in copia hauſtus, non modo a priori, verum etiam a poſteriori convincimur; ſiquidem valde corroſivum & concentratum acidum exigit mercurius menſtruum, ut diſſolvatur, quale vix ac ne vix quidem in corpore noſtro reperitur. Deinde propter mobilitatem & gravitatem non diu ſubſiſtit in uno loco, ſed canales cito tranſiens, a ſalibus corporum intactus manet. Experientia id clarum fit, dum ab iliacis hernioſis, & alvi pertinacia adfectis, ad aliquot libras intus, ſine ullo damno, ſed potius cum ſalutari effectu ſumitur, ſicuti innumeræ id confirmant obſervationes, in medicorum voluminibus notatæ. Alia vero ratio eſt, ſi cum pinguibus in minutiſſimos globulos comminutus, deſcendit in ventriculum, ubi hærens a ſuccis ſalino acidis facile ſolutus, vehementem induit naturam. Habemus hac de re notabilem hiſtoriam conſignatam a Cl. *Beyero Profeſſ. Altdorffino*, *in diſſertatione de mercurii crudi uſu interno*, ſumpſit nempe vir cum placenta aliquot drachmas mercurii vivi, qui ventriculi languorem, artuum imbecillitatem, dolorem & oris inflammationem,

A ſalibus corporum intactus manet.

Experientia id clarum fit.

Alia ratio eſt ſi cum pinguibus comminutus deſcendat in ventriculum.

Magis vero Mercurius in pulverem redactus & à ſalibus ſolutus, vehementiam exſerit.

nem, halituſque fœtorem ſuſcitavit. Longe magis vero mercurius in pulverem vel magiſterium redactus, ſicque in ventriculo hærens, & a ſalibus ſolutus, vehementiam exſerit. Ita notavimus exempla, ubi ab arcano corallino, mercurio præcipitato albo, rubro, turpetho minerali, imprudenti ratione adhibitis, ſæva ſymptomata ſecuta fuerunt, ut anxietates præcordiorum, nauſeæ, vomitiones, contorſiones ventriculi, alvi fluxus, moleſtæ ſalivationes, cum virium ſumma debilitate. *Ita Cl. Helwigius decur. 3. anno. 8. obſerv. 7.* a turpetho minerali, tormina & anxietates animo attonito ſpectavit. Retulit nobis celebris practicus D. D. Naboth Lipſ. fœminam ab aſſumpto mercurio præcipitato, quem empiricus aliquot diebus, ad 6. grana cum pauco potu obtulit, horrendis ſpaſmis fuiſſe affectam, & tandem mortuam: ſectione facta, multæ rubræ maculæ in fundo ventriculi, duodeno, & jejuno repertæ fuerunt: ventriculus tumefactus: portio vero jejuni arctiſſime conſtricta fuit.

Magis vero Mercurius in pulverem redactus & à ſalibus ſolutus vehementiam exſerit.

Quorum exempla ab auctore commemorantur.

Helwigius à turpetho min. tormina, &c. animo attonito ſpectavit.

Fœminam ab aſſumpto Mercurio præcipitato mortuam autori retulit D. Naboth.

§. XX. Equidem corroſivum argentum vivum adjecta mercurii vivi decente quantitate ſublimatione penitus

mitigatur, & omnis virulentiæ expers redditur, unde etiam mercurii dulcis nomen accipit: nihilo, minus heroicum eſt remedium, quod prudentiam applicandi moderationemque deſiderat. Tutiſſimus a chymicis & practicis in eorum monumentis mercurius dulcis ſolet appellari, partim quod tutior ſit aliis ex argento vivo præparatis, partim quod leniſſime evacuet, nullasque hypercatharſes, ut validiora purgantia faciunt, ſuſcitet, denique quod reſpectu habito ad venenum, e quo paratur merito tutus dici debeat. Neque inficiamur, hoc remedii genus magnæ eſſe in chronicis rebellibus quibusdam paſſionibus, præſertim in gallica lue, efficaciæ, neque minoris in vermibus expellendis, vel intermittentium contumacia expugnanda, virtutis exiſtere. Attamen ut ejus uſus commendatiſſimus: ita ejus abuſus admodum pernicioſus eſt. Indubitatæ videlicet veritatis chymicæ & practicæ eſt, argentum vivum cum ſalibus intime ſociatum, tranſire in venenum corroſivum. Clariſſimum quoque eſt, dulcificatum mercurium ſalium nova additione deleteria ſpicula reaſſumere, quod vel ex eo apparet, dum, ſi lixivio ſalis tartari aut ſolutione

Mercurii dulcis uſus commendatiſſimus, ſed ejus abuſus admodum eſt pernicioſus.

Nova ſalium additione deleteria ſpicula reaſſumit mercurius dulcis.

ne ſalis communis vel ſalis ammoniaci leviter decoquitur, protinus corroſiva acrimonia nigri coloris liquor impræg-natur. Notavimus quoque non ſemel in praxi, a pauca mercurii dulcis quan-titate, cum ſalibus incuria pharmacop-œi valide contrita, in febricitantibus ſævas ſalivationes & faucium exulcera-tiones ortas. *Wedelius in Diſſertatione de mercurio dulci*, recte monet, in fine, quod cum ſalibus neutris v. g. arcano duplicato & tartaro vitriolato non te-mere ſit maritandus mercurius dulcis, ne turbas majores in corpore excitet & ſpicula nova reinduat. Nullum hinc dubium eſt, quin etiam idem remedi-um in ventriculo primisque viis, ſi of-fendat ſuccos ſimiles ſolventes ſalſos, corroſivam rurſus quodammodo indo-lem contrahat. Legi hanc in rem me-retur monitum Profeſſoris Erfortenſis *Cl. Veſti in Diſſert de uſu & abuſu medi-camentorum mercurialium. Per accidens* ſcribit *fit, ut mercurius dulcis in vene-num abeat, ſi ſcilicet ab imperitis & ar-tis medicæ ignaris tonſoribus datur, non conſiderato prius an cruditates acidæ ad-ſint, his enim accedentibus mercurius dul-cis fit corroſivus, & interiores corporis partes, ut oſſa nervos &c. corradit, quan-*

Hinc haud temere cum ſalibus neutris v. Gr. Tartaro vitriolato eſt maritandus.

Et ſi ſimiles ſuccos in ventriculo offendat corroſivam rurſus indolem contrahit.

Monitum in hanc rem Profeſſoris Erfortenſis.

doque etiam gangrænam & ſphacelum in inteſtinis cauſatur, quo tandem ægrotantes morbo ſuccumbunt. Quapropter ſaniores medentium omni tempore hanc adhibuerunt obſervationum, ne ulla mercurialis medicina hypochondriacis ſcorbuticis, & febre cholerica laborantibus, hyſtericis quoque & lactantibus infantibus, ubi corrupti lactis, cujus virides feces indicia ſunt, metus eſt, exhibeantur, utpote in hiſce caſibus ingens corrodentium ſuccorum intra ventriculi & duodeni ſinum copia ſolet verſari.

Mercurius dulcis paulo majori doſi in pulvere datus non eſt innocens remedium.

§. XXI. Deinceps, mercurius dulcis paulo majori doſi datus præſertim in pulvere non tam innocens remedium eſt, ut quidam exiſtimant. Legitur hiſtoria medica de mercurio dulci pulveriſato anno 1702. typis Quedlinburgi mandata; ubi adoleſcens 15. annorum, ſanus ſumpſit 15. grana mercurii dulcis bene præparati pro una doſi, ſecutus fuit vomitus, anxietas, tremor manuum ac pedum inquietudo corporis, jactatio, contractura manuum, & ſexto die mors. *Et miſcellan. naturæ curioſ. D. II. a. X. obſ.* 20. referunt quendam errore ſumpſiſſe unciam ſemis mercurii dulcis bene præparati ſimul & ſe-

Quod multifariis exemplis probatur.

Ex miſcellan. naturæ curioſ.

ſemel, qui intra viginti quatuor horas mortuus inde eſt. Præter hæc *Cl. Lentilius in miſcellaneis parte prima pag.* 207. hanc habet obſervationem: ſartori verminoſo præter alia anthelmintica mercurius dulcis ad 24. grana oblatus fuit, hunc pulverem hauſit ſiccum absque ullo vehiculo atque mox in tumorem & dolorem faucium, dentium mobilitatem & ptyaliſmum vix coercibilem incidit. Novimus a medico celebris loci infanti duodecim annorum mercurii dulcis 15. grana pro doſi exhibita fuiſſe, unde ſumma ſecuta eſt anxietas, poſtea niger vomitus & mors. Eodem in loco medicus 16. grana obtulit puellæ 15. annorum cum vermium aderat ſuſpicio, ſed incredibilis languor, cum extremorum frigore, appetitus proſtratione, longo tempore durans infeſtabat, neque ullum mali præparati mercurii dulcis adfuit indicium. *Glauberus part.* 2. *Furni philoſophici cap.* 38. *pag.* 82. prodidit, quod mercurius dulcis paulo majori doſi infantibus datus pro vermibus, debilitatem & membrorum infirmitatem attulerit. Neque obſcura nobis ſunt exempla, quod ubi mercurius paulo majori doſi ſalivandi fine datus fuit, neglecto debito regimine, epilepticos mo-

Lentilii.

Cujuſdam Medici.

Alterius Medici.

Glauberi teſtimonio.

motus, quos mors excipiebat, concitaverit. Quamobrem perite ſcribit *Bontekoe in fundamentis med. pag.* 64, mercurius dulcis non tam dulcis eſt, ut vulgo putant, quia in immodica doſi ſumptus, in venenum degenerat. Neque prætereundum *Welſchii quod habet decur.* 3. *curatione prima* judicium, quamvis optima omnium & ſecuriſſima mercurii dulcis præparatio a plerisque putetur, attamen ne ſic quidem aut alia quacunque ratione præparatus, malignitatem ſuam exuit, ſi vel aurum addatur, quin ad ingenium nequitiamque redeat.

Nec non Corn. Bontekoe.

Et Welſchii

§. XXII. His cognitis, omnia mercurialia, præſertim paulo majori doſi in pulvere oblata, merito pro ſuſpectis & infidis remediis habemus, permoti maxime his rationibus, primo quod operationem ſuam a diſpoſitione humorum in primis viis quatenus plus vel minus ibi ſolvuntur, accipiant, quo fit ut ſæpiſſime pauca grana mercurii dulcis, ſalivatione excitandæ ſufficiant, cum alia ſubjecta ingenti quantitate ne moveantur quidem. Meretur hanc in rem adduci inſignis apud *Danielem Sennertum* qui extat locus *lib. de conſenſu chymicorum cap.* 18. Mercurius dulcis in om-

Omnia Mercurialia paulo majori doſi & in pulvere oblata pro infidis & ſuſpectis remediis ab autore habentur.

omnium chymicorum manibus hodie eſt, & tutiſſimum habetur medicamentum. Verum non ſemper ſine damno exhibetur. Medicus quidam doctiſſimus, cum eum recte præparatum, & quampluri mis ſine omni damno adhibitum, ipſe uſurpaſſet, in graviſſimum periculum incidit. Gingivæ enim fauces & lingua intumuere, ac nigredinem contraxere, ut per integrum menſem nihil cibi ſolidi adſumere, imo nec juſculum cochleari ſorbere potuerit, acceſſit ſalivatio, aliaque ſymptomata, quæ mercurialem inunctionem conſequuntur. De hinc omnia mercurialia, non ſecus ac alia metallica & draſtica, ſemper inſecuriora ſunt in pulvere, quam ſi in pilulis ſumantur, nam ob gravitatem dum deſcendunt in fundum ventricnli, non facile ex ejus plicis deterguntur, ſed firmius dum adhærent & corroſiva fiunt, mire hanc partem, ubi ſedent, roſione ac vellicatione exercent, ut inflammationis vel ſpaſmorum metuendum ſit periculum. In pilulis vero hæc ſumpta paulatim & ſucceſſive non modo in ventriculo ſed & in inteſtinis ſolvuntur, unde activitas remedii dividitur, diſpergitur, ſicque evadit mitior: ſicuti contra vis unita ac concentrata

Ratio.

Sennerti de Mercurio dulci teſtimonium.

Mercurialia non ſecus ac alia metallica ſemper inſecuriora ſunt in pulvere.

Quam ob cauſam.

ſemper

Mercurius igitur quocunque modo præparatus, non niſi forma pilulari eſt aſſumendus, teſte Lemmery.

In pulvere datus celeriter ſalivationem movet.

Tutior utendi modus eſt ſi cum purgantibus in pilulis miſceatur.

ſemper fortior eſt. Quamobrem bene monet *Dn. Lemmery in curſu chymico pag.* 235. mercurius quocunque modo præparatus, non niſi forma pilulari eſt aſſumendus, nunquam in forma liquida vel in pulvere. Et teſtatur quotidiana experientia, quod dulcis mercurius pulvere datus celeriter ſalivationem moveat, cum contra tardiſſime hoc negotium procedat, ubi in pilulis aſſumitur. Tutior etiam utendi mercurialibus modus eſt, ſi cum purgantibus in pilulis, non æque bene in pulvere miſceantur, ne diutius mercuriales particulæ intra primas vias morentur, ſed mature ejiciantur. Tandem mercurialia inſecura judicamus, quoniam ob elementum corroſivum & conſtringens, nervis inprimis ac cerebro ſunt infeſta, unde in morbis capitis & nervorum, & ubi ſpaſmodicæ ſtricturæ genus nervoſum torquent, vel etiam ubi tenella & debilia corpora ſunt, ſecundum *Wedelium de theoria ſaporum ſect.* 2. *pag.* 110. cautiſſime danda ſunt. Inde etiam eſt, quod intempeſtive adhibita, longa vitia ſæpius inducant, quod complures practicorum obſervationes comprobant. Inter alias placet hoc loco inſerere, quod *Ballonius lib.* 2. *epidem. pag.* 263. notavit.

Cautiſſimè danda ſunt mercurialia inquit Wedelius.

Quod hiſtoria à Ballonio confirmatur.

Ac Dolei.

vit: Uxor inquit *pharmacopœi conſilio uſa pilulas ſumpſit ex hydrargyro, ab eo tempore caput doluit, ac cerebrum ita affectum fuit, ut perpetuò vacillare videatur. Cl. Dolæus in encycloped. cap. 15. de lue venerea pag. 303.* hæc habet *: Aliquando mercurius poſt ſe relinquit indelebilem characterem, unde oriuntur convulſiones, & epileptica ſymptomata, quæ in Principe Nasſovico obſervavi. Et Williſ. de anima brutor. cap. 9. de paralyſi* autor eſt, ut, qui cerebro debili aut nimis laxo præditi ſunt, vel vertigini torpori & motibus convulſivis obnoxii: mercurialibus non temere utantur.

Necnon Williſii teſtimonio demonſtratur.

§. XXIII. Quod vero de uſu interno mercurialium dictum eſt, id quoque de illorum externo, inunctione mercuriali, ſalivationis cauſa, tenendum eſt. Quam graviſſima ſymptomata minus dextre hæc applicata excitent; multis obſervationibus medicorum volumina plena ſunt. Unde prudentiores magna cum circumſpectione ſalivationem inſtituunt, probe enim obſervant ſubjectum, ut viſcera adhuc ſint integra, ut robur adhuc virium adſit. Deinceps ſub cura omni modo frigus, omne acidum, ſalſum, animi affectum vehementem interdicunt, cereviſiæ

Quod de uſu interno mercurialium dictum eſt, id quoque de externo eſt tenendum.

Quæ in Ptyaliſmo ſunt obſervanda.

quoque & vini uſum circumcidunt, aſſiduum vero uſum humectantium & balneorum ſuadent, ut humorum fiat edulcoratio, & nervearum fibrarum emollitio. Neque vero tam inſecura eſt ſalivationis mercurialis cura in lue venerea infectis, qui plerumque antea fuerunt ſani corporis, quam ubi magna humorum diſcraſia, vel ingens in viſceribus aut nervis latitaverit vitium.

Mineralia quoque minus tuta remedia nobis largiuntur.

§. XXIV. A metallis pergimus ad mineralia, quæ etiam minus tuta remedia nobis largiuntur. Invaluit & apud nonnullos practicos adhuc obtinet mos arſenicalibus interne utendi, iiſque pugnandi, adverſus morbos contumaces & rebelles. Vidimus a magnis chymiatris eum in finem concinnatos pulveres, qui puri arſenici aliquot grana habebant, & magna violentia vomitiones ciebant: Quievit in nonnullis ab eorum uſu febris, in aliis vero tenerioribus digeſtionis actio ita vitiata fuit, ut longo tempore non potuerit reparari. Arſenicum eſſe præſentiſſimum venenum & innumeris funeſtis exemplis infamatum, vel in vulgus notum eſt, ſuam vero vehementiam penetrante maxime corroſione in nerveas ventriculi membra-

Arſenicum eſt præſentiſſimum venenum & innumeris funeſtis exemplis infamatum.

branas exercet, unde lethales inflammationes & ſpaſmi fiunt. Neque datur excellentius præſidium quam in lacte, ſi liberalius hauriatur: ita enim erodens ejus virus mitigatur, & cum vomitu ſucceſſive foras ejicitur. Cum itaque ſummum ſit arſenicum venenum, ſummæ etiam temeritatis eſt, cum longe tutioribus vim morbi depellere poſſimus, eodem uti, nec mediocri periculo humana corpora objicere.

Neque datur præſentius remedium quam in facte.

Summæ igitur temeritatis eſt eodem contra morbos uti.

§. XXV. Ejuſdem fere arſenicalis indolis ſunt, quæ ex regulina antimonii portione parantur chymica emetica, ut ſunt mercurius vitæ, pulvis Monckii Rammoneur dictus, antimonii croci, vitra, & ſulphura, quæ omnia draſticam & virulentam habent facultatem, ſique majori doſi in pulvere offeruntur, facile interficiunt hominem, vel immedicabilem ventriculo perniciem afferunt, tot hiſtoriis quotidie id docentibus. Habemus hæc pro inſecuris admodum, & infidis, quoniam eorum operatio identidem ab humorum in primis viis diſpoſitione, qui ea ſolvunt, dependet. Notavimus plus vice ſimplici, famigeratiſſimum illum Monckii pulverem datum fuiſſe, ubi in quibusdam ne ullum quidem vomitum ſuſcitavit,

Ejuſdem fere arſenicalis indolis ſunt, quæ ex regulina Antimonii portione parantur chymica emetica, Ut Mercurius vitæ. Antimonii crocus, vitra, ſulphura, &c.

Quæ majori doſi facile interficiunt hominem.

vit, in aliis vero ſæviſſime cum ſpaſmis vomitiones ortæ fuerunt, cujus diverſæ operationis, nulla alia datur cauſa, quam quod in uno ventriculo ingens mucilaginis inſipidæ copia, in altero vero, abundans ſalſo bilioſus acidus ſuccus minerales particulas diſſolvens, offenditur.

Panacæa Glauberiana quid ſit.

Panacæa ſic dicta Glauberiana, quæ in pharmacopoliis Brunſvicenſibus Connerdingiana vocatur, nihil aliud eſt quam ſulphur ex lixivio ſcoriarum antimonii cum tartaro ſoluto præcipitatum. Hæc paulo minori doſi cum abſorbentibus mixta, leniter provocat vomitum, diaphoreſi inſequente.

Sit tamen ejus uſus ſicut reliquorum circumſpectus.

Quæ medicina in variolarum & morbilliorum principio olim non ſine effectu data fuit, in majori vero doſi, ut alia antimonialia, vehementem vim habet emeticam, hinc ſicuti reliquorum uſus ſit circumſpectus, Præſertim in debilioribus, author ſuaſorque ſum.

Ex Biſmutho parata remedia non vacant omni ſuſpicione.

§, XXVI. Dicendum quoque eſt de Biſmuthi magiſterio, quod nonnnlli chymicorum noſtris temporibus ceu incomparabilem medicinam æſtimant, ad febres maxime depellendas. Verum tamen cum biſmuthum arſenicalis, licet mitioris ſit naturæ, hinc ex eo parata remedia non vacant omni ſuſpicione.

ne. Accepimus a fide dignis, qui hoc magiſterio uſi fuerunt, quod paulo majori doſi datum internas circa ventriculi regionem cum frigido ſudore anxietates effecerit; tutius itaque eſt longo uſu experta & comprobata, inexpertis hiſce præferre.

§. XXVIII. Nunc quoque ad minerales acidos ſpiritus, ut ſunt oleum & ſpiritus vitrioli, ſalis, nitri, aqua fortis tranſeundum eſt. Superiori ſeculo, quo chymia & praxis chymica florere incipiebat, ingens eorum uſus erat; non modo in julapiis refrigerandi cauſa, ſed quod credebant ſpiritui ſalis ineſſe ſingularem virtutem ſtomachicam & antinephriticam, ſpiritui nitri, anticolicam & malignitati reſiſtentem, ac ſpiritui vitrioli, ſiſtentem hæmorrhagias. Verum enim vero non negandum eſt, hæc omnia non modo eſſe valde corroſiva, irritantia, ſed etiam vim coagulantem, quo chylo & ſanguini inimica eſt, poſſidere hinc liquido conſtat, corpori noſtro ea magis eſſe inimica quam amica, inque majori doſi & ſæpius repetita, prorſus pernitioſa. Frequens ſpiritus ſalis uſus valde nocet bronchiis, dum tuſſim movet, renum quoque ſubſtantiam canaliculoſam

Spirituum acidorum ſuperiori ſeculo ingens erat uſus.

Sed quia valde corroſiva, irritantia nec non coagulantia ſunt, liquido conſtat corpori noſtro magis eſſe inimica quam amica.

Spiritus ſalis bronchiis nocet.

ſam

ſam teneram facile lædit, unde frequens ejus uſus in nephritide plus damni, quam utilitatis affert. Aqua fortis vel ſpiritus nitri mucum inteſtinis admodum amicum detergit, & vaſa aperiendo cruentas ſedes excitat. Spiritus vitrioli vero nimium coagulando humores parum proficere poteſt. Noſtra itaque ſententia eſt, ut ſpiritibus iſtis plane abſtineamus, vel ſi ipſorum uſus eſſe debet, ut cum liberali ſatis quantitate aquæ vel potus aſſumantur. Etenim incomparabilis virtutis nitroſa in ſubſtantia exhibita cum idem quod hi ſpiritus efficiant idque longe tutiori modo ac ratione, non video cur illorum amplius eſſe debeat uſus.

Spiritus nitri inteſtinorum mucum detergit.

Vitrioli humores nimium coagulat.

Auctoris ſententia eſt ut ſpiritibus iſtis plane abſtineamus.

Nitroſa in ſubſtantia exhibita idem quod hi ſpiritus efficiunt tutiori modo.

§. XXVIII. Ultimum eſt, ut pauca etiam de iis, quæ ex regno animantium remedia intuta ſint, dicamus. Amica ac blanda neque tam aliena noſtræ naturæ hæc ſunt quam metallica, ideoque non facile inſecura in curando ſunt, ſolis inſectis exceptis, quæ in univerſum ſale penetranti cauſtico abundant, unde etiam dolorem, roſionem, & veſicas, partibus admota excitant. Hoc nomine maxime ſunt celebres cantharides, quarum uſus internus, præſertim ſi camphora & nitro corrigantur, in veſicæ

Quæ ex regno animantium remedia intuta ſint.

Inſecta ſale cauſtico penetranti abundant.

Quo nomine maxime ſunt celebres Cantharides.

&

& urinariorum ductuum vitiis Anglis jam mirifice placet. Nos nolumus eorum decentem & providum uſum damnare, illud tamen dicendum eſt, venenato agere principio, unde eorum uſus tam interne quam externe, in gravioribus ſpasmis, doloribus, convulſionibus, febribus eſſe debet cautiſſimus, maxime omnium vero in tenerioribus & ſenſibilioribus. Quare de eorum noxa legi poſſunt autores; & inter hos præcipue *Thonerus lib. I. obſerv.* 20. *Hildanus cent.* 6. *obſ.* 96. *Baglivius in praxi pag.* 68. *Alpinus de medicina methodic. pag.* 130. Quod autem valet de cantharidibus, illud etiam de omnibus aliis inſectis, quæ in uſum medicum cedere poſſunt, ut ſunt vermes majales, ſcorpiones, araneæ, bufones, millepedes, tenendum eſt. Nam omnia hæc acri cauſtico veſicante ſale gaudent, cujus, ut omnis præſentis veneni, certiſſima in lacte eſt medicina.

Quorum uſus Anglis jam mirifice placet. Venenato tamen agunt principio.

De eorum noxa habent Thonerus, Hildanus, Baglivus, Alpinus.

Quod valet de Cantharidibus id quoque de omnibus aliis inſectis tenendum eſt.

Omnes cauſtico veſicante ſale gaudent, cujus etiam in lacte eſt medicina.

§. XXIX. Reſtat quoque, ut de topicorum ac repellentium abuſu ſermonem inſtituamus, utpote quæ ejus ſunt naturæ, ut intempeſtive admota, dum peregrinas ſordes a vitalibus ſuccis ſequeſtratas ad interiora repellunt, venenum in corpus inferant, quod patet maxi-

De topicorum ac repellentium abuſu.

Dum ſequeſtratas, ſordes ad interiora repellunt, venenum in corpus inferunt.

maxime ex ſymptomatibus gravioribus, quæ inſequuntur, qualia ſunt aſthma ſpaſmodicum, inflammatio ventriculi, epilepſia, febris, & ejus generis ſimilia. Quoniam vero de hac materia latius egimus in diſputationibus *de converſione morbi benigni in malignum* item *de abuſu topicorum*, merito hoc labore ſuperſedemus.

Radix Anthoræ ſeu napelli adverſus omne venenum mirifice laudatur.

§. XXX. Poſtremo de famigeratiſſima alexipharmaca, qualis jactatur & ſermone, radice, quod valde intuta ſit per pauca ſaltim memorare licet. Eſt illa ipſa radix anthoræ, quæ non modo napelli celebris veneni vera creditur antidotus, unde etiam nomen mutuatur, utpote thora Græcis napellus dicitur, verùm etiam ab *Anthonio Gueynerino tract. de peſte cap.* 3. adverſus omne vevenenum, præprimis morſum inſectorum virulentum, mirifice laudatur.

Sed intuta eſt, tantum abeſt ut ſumma ſit Alexipharmaca.

At ſi experientiam conſulamus, intuta eſt, tantum abeſt ut ſumma ſit alexipharmaca, nam ſale, ſi ullum ſimplex, acerrimo cauſtico penetranti, aſſidue linguam vellicante, ſi deguſtetur, hæc radix conſtat, unde ſatis vehementer purgat, hinc recte monet *Joh. Bauhinus hiſtor. plantar. univerſa pag.* 94. Conſiderent lectores an radix purgans

Bauhinus nec non Cluſius uſum ejus ſuſpectum habuerunt.

gans conveniat cun morſis a viperis & cane rabido, itemque peſte laborantibus. *Cluſius* conſiderata diligenter partium hujus plantæ omnium cum napello ſimilitudine, uſum ejus ſuſpectum habet & ſatius ducit ab eo abſtinere, præſertim in tanta copia aliorum remediorum, quorum facultates jam ſunt exploratæ, v. *Bauhin. hiſtor. plantar. part.* 1. *fol.* 705. Dehinc recte monet de hac radice Dn. Pancovius in herbario *pag.* 40. quam inſignis virtutis radix hæc prædicatur, tam eximiam moderationem & prudentiam in uſu deſiderat. Meminimus olim a pharmacopæo Weſtphalo pulverem bezoardicum, qui habuit hanc radicem, variis in caſibus uſurpatum fuiſſe, ubi in pleriſque magna perturbatio ſtomachi, cum ardore, ſiti, anxietate præcordiorum ſecuta fuit, neque mirum, nam ſale cauſtico & inflammatorio hæc radix pollet, hinc remedium valde ſuſpectum, præſertim ſi in pulvere majori doſi propinetur, hanc habemus atque dicimus. Ejuſdem commatis eſt nux vomica quam arbor ligni Colubrini profert. Hæc a quibuſdam etiam alexipharmacis annumeratur, unde electuarium de ovo ingreditur. At vero identidem ſuſpectus

Pancovii de hac radice monitum.

Atque autoris obſervatio.

Ejuſdem eſt commatis nux vomica.

Suſpectus hic fructus eſt.

hic fructus eſt, narcotico enim naturæ adverſo ſulphure gaudet, quo animalia certiſſime necat, & hominibus quoque periculum intendit, ut *Matthiolus in commentario ad Dioſcoridem lib. 4. cap. 73.* & *Fallopius tom 1. tract. de tumoribus præternaturalibus cap. 27.* teſtantur.

Ut Mathiolus & Fallopius teſtantur.

Quamobrem *Caſparus Hoffmannus lib. 2. de medicamentis officinalibus pag. 102.* noluit hoc electuario propter nucem vomicam uti: qua de re etiam conferri poteſt Crato *lib. 1. de peſte ejuſque epiſtolæ med. ad Camerarium lib. 5.* Coronidis loco omnibus & ſingulis practicis, maxime vero temerariis, etiam atque etiam commendamus, quod habet *Galenus lib. 4. method. medend. Medicamentum quod plures experti ſunt, & natura eſt familiarius longo intervallo illi eſt præferendum, quod non experientia ſatis eſt comprobatum.*

Galeni de hiſce oraculum temerariis medentibus ab autore commendatur.

S Ex

SECTIO II.

De Infidis Remediis.

§. 1.

QUum etiam noſtri inſtituti ratio ſit, medicamenta infida, ſive quæ malæ fidei ſunt & medentis intentionem fallunt, atque deſtituunt, deſcribere: primo omnium monendum eſt, ne quis exiſtimet, nos per infida ea indigitare remedia, quæ nunquam non in ſe & abſolute noceant, & ad medendum plane inidonea ſint. Nullum enim, quod probe notandum, etiam venenum eſt, quod non poſſit certa ratione ad ſanandum prodeſſe, nullum etiam tam præſtans auxilium, quod non poſſit nocere, hoc tamen diſcriminis intereſt, quod unum remedium præ altero validiorem vim nocendi poſſideat, atque adeo majorem prudentiam, moderationemque medentis deſideret. Quare non inficiandum eſt, etiam hæc, quæ inter infida recenſebimus, ſi ſciens & ſapiens medicus iis recte utatur, uſu ſuo atque utilitate minus deſtitui. Hiſce præmiſſis melioris

Inſipa remedia quænam ſunt.

& facilioris doctrinæ cauſa inſidi remedii genuina deſcriptio nobis conſtituenda eſt. Vocamus itaque inſidum remedium illud, quod palliative curat vel mitigat morbum, ſed cauſa relicta, vel ſæpius aucta, pejorem efficit ſtatum. Inſidum vero ab inſecuro diſtinguitur, quod hoc veneni quicquam in ſe recondat, vel tale in corpore aſſumere poſſit, illud vero veneni expers, & nihil in ſe, naturæ prorſus alienum, ſeu quod vitales motus celeriter & brevi tempore invertere poſſit, complectatur.

Inſidi remedii deſcriptio ac definitio.

§. II. Ex eorum vero numero, quæ nobis inſida dicuntur, primum & principem locum merito obtinent omnia fortiora, adſtringentia, & inter hæc maxime vitriolica & aluminoſa. Eſt enim hæc adſtringentium indoles, ut illud, quod agunt, principium, ex acido fixiori & terra craſſiori ſit compoſitum. Quare horum etiam minimæ particulæ immobiliores, non modo poros ac meatus corporis minimos fixa ſede facile occupant, ſed & fluidiores ac mobiliores in libera ac perpetua agitatione impediunt. Ex eo jam ſatis, ut opinor, intelligi poteſt ratio, qui fiat, ut vitriolica & aluminoſa indita lacti, ovorum albumini, vel ſanguini animantium,

Inſidorum primum locum obtinent fortiora adſtringentia maxime vitriolica & aluminoſa.

Adſtringentium indoles.

tium, firmius coagulum ipſis inducant, adeo, ut ob hunc etiam effectum in graviori ſanguinis profuſione & majorum vaſorum apertione certiſſima ſint auxilia. Hæc remedia interius data, præſertim abundantiori doſi, corpori noſtro ejuſque vitalibus motibus minus eſſe congrua, facile is intelligit, qui conſiderat, vitæ ac ſanitatis noſtræ rationem decenti fluidiſſimorum (quos *Hippocrates* impetum facientes, & recentiores ſpiritus vocant,) in partes ſolidas actione, dein libro ac perenni ſanguinis & humorum per tubuloſam corporis compagem motu, denique neceſſario ſecretionis & excretionis negotio contineri. Nihil autem in rerum natura liberæ fluidorum progreſſioni æque reſiſtit, nihil eſt, quod citius incraſſet ac coagulet fluida, minimosque tubulos ſolidorum facilius obſtruat, quam forte adſtringens; quamobrem vitæ ac ſanitati eſt infenſiſſimum. Videmus ſolutiones aluminis vel vitrioli venis animantium injectas, ea ſubito enecare. At vero, præter virtutem hanc obſtipantem incraſſantem, qua imbuta ſunt adſtringentia, peculiarem adhuc in vivis corporibus operationem exſerunt: dum videlicet naturalem fibrarum &

Hæc remedia interius data corpori noſtro minus ſunt congrua.

Qua ratione ac cauſa.

Solutiones aluminis vel vitrioli venis animantium injectæ, ea ſubito enecant.

membranarum, ex quibus muſculi & vaſa contexta ſunt motum nimia conſtrictione pervertunt, inque ſpaſmos has partes conjiciunt; unde fluidorum progreſſio libera non modo turbatur, ſed & conveniens ad nutriendum ſecretio, neque minus excretionis promptitudo, valde intercipitur. Veri namque ſimile eſt, adſtringentia in vivo corpore non ſolum proximo contactu in illis partibus, ubi effectum produnt, agere, ſed una parte affecta, reliquas facile in conſenſionem & ſimilem effectum pertrahi. Quæ regula, in pathologicis & therapeuticis multæ utilitatis, perpetuo obſervetur neceſſe eſt. Nam conſenſus partium ſolidarum in vivo corpore, ſemper animadvertitur, hinc ſi in nervo, tendine, vel ſenſibili membrana, ſive a cauſa interna ſive externa, læſio fiat, graviſſima protinus pathemata, per univerſi corporis œconomiam obſervantur. Nullum hinc quoque dubium eſt, quin id identidem contingat circa medicamentorum operationem, præſertim ſi ea paulo vehementius in ventriculum agant.

Opiata dum adhuc hærent in ſtomacho, mox per totum corpus ſuam

Ita opiata, dum adhuc hærent in ſtomacho, mox per totum corpus ſuam ſpargunt virtutem. Venenum metallicum paulo

lo fixioris naturæ, ventriculum cum arrodit, ſtatim ſpaſmos & convulſiones lethales, ſine ullo materiali veneni ad cerebrum vel nervos acceſſu funeſtas, inducit. Ex noſtra ſententia etiam adſtringentia motu, ſive potius formali quam materiali actu in partes corporis operantur. Obſervamus enim a fortiter adſtringentibus, ut ſint tinctura ſulphuris, vitrioli, tinctura hæmatitis, brevi interjecto tempore miraculoſe internas hæmorrhagias pulmonum, uteri, narium, cohibitas fuiſſe & nimium quoque ſeminis profluvium in gonorrhæa inde ceſſaſſe. China Chinæ aliaque adſtringentia principaliter in ventriculum ac inteſtina ſuam quam maxime ſpargunt efficaciam, & facta ibi fortiore conſtrictione reliquas corporis partes relaxatas adſtringunt, quamvis non negandum ſit, adſtringentium etiam virtutem paulatim tranſire ad ſanguinem. Summa igitur noſtrarum cogitationum hæc eſt, adſtringentia non tantum materialiter, ſed, quod magis eſt, etiam formaliter & ſolo motu ac conſenſu corpus noſtrum afficere & alterare.

ſpargunt virtutem.

Auctoris a fortiter adſtringentibus abſervationes.

Etiam China Chinæ.

Adſtringentia non tantum materialiter, ſed etiam formaliter corpus noſtrum afficiunt & alterant.

§. III. Ob adſtrictoriam vero facultatem nobis quam maxime infida habentur martialia: quorum uſus quamvis

Martialia ob adſtrictoriam facultatem quam maxime infida habentur.

a recentioribus medicis ad cælum uſque in ſanando extollatur, tamen plurima, quæ in pharmacopoliis ex ea præparata proſtant, plus exitii, quam utilitatis afferunt. Indubitatæ enim veritatis eſt, martialia in corpora non agere niſi ſoluta. Si vero interne a concurſu acidorum vel externe a menſtruo ſolvantur, mox vitriolicam & adſtringentem naturam acquirunt. At vero inter ſolutiones magnam intercedere differentiam, cum alia longe ſubtilior, & ideo magis roborans, alia craſſior fixior, & admodum conſtrictiva ſit, nullum eſt dubium. Quare remedia, quæ ex marte ſalutaria parari poſſint, & quæ facile nocere valeant, diſpicere, utique non erit intempeſtivum.

plurima quæ ex eo præparata proſtant plus exitii quam utilitatis afferunt.

In corpora non agunt niſi ſoluta.

Monitum Autoris.

§. IV. Mars videlicet ex duplici compoſitus eſt ſubſtantia, altera ſubtiliore & ſulphurea, altera craſſiore & terreſtri. Illa roborantis & deſideratisſimæ eſt virtutis, hæc vero rudior cum acido juncta valde adſtringens & ſtyptica eſt. Ex omnibus vero metallis nullum eſt, quod tanta ſulphuris copia gaudeat, quam ferrum, unde etiam a natura noſtra non alienum ſed eidem peramicum eſt. Ob ſulphuris igitur, qua gaudet, abundantem portionem,

Mars ex duplici compoſitus eſt ſubſtantia.

Nullum metallum tanta ſulphuris copia gaudet quam ferrum.

lima-

limatura ejus in ardentem ellychnii flammam conjecta, igneas ſcintillulas eleganti ſpectaculo exhibet. neque minus ferrum prægrandi ſpeculo cauſtico fuſum mirifice ebullit, perpetuoque igneas ſcintillulas ex ſe ſpargit. Præterea nitrum fuſum limaturæ martis adjectum accenditur, more aliorum phlogiſtorum. Luculentiſſime vero ſulphuream & inflammabilem, quo in phiola vitrea limaturæ ferri adjicitur olei vitrioli, cum dupla aquæ communis portione, quantitas, clauſo pollice orificio, ita enim facta ingenti ebullitione vapor exſurgit, qui remoto digito flammæ applicatus, magno cum fragore accenditur, & ardet tam diu, quam in phiola remanet ebullitio; Hujus vero phænomeni rationem a ſolo oleo vitrioli, quod ſulphure minerali abundat, non eſſe unice arcendam, ex eo apparet, quod ubi experimentum cum alcalinis aliisque terreis inſtituitur, egrediens vapor minus eſt inflammabilis. Hoc vero ſulphur in marte & ſubtilior ejus pars terreſtris, quam optime uſui medico inſervit, propter roborantem & tonicam, qua inter mineralia omnia ſulphur præcipue gaudet, virtutem ſingularem, quæ ad roboranda

Experimenta cum marte curioſa & multifaria.

viſcera & hinc fluidorum circulum promovendum ſemper eſt in praxi exoptatiſſima. Ex quo jam facile intelligitur, eas martis præparationes ad medicinam eſſe optimas, in quibus ſulphur & ſubtilior ejus terreſtris ſubſtantia a reliqua craſſiore & terreſtri, quæ cum acido juncta ſtyptica fit, ſeparatur: & contra illa ex marte parata remedia, ubi ſulphuris textura deſtruiter & terreſtre ejus elementum prædominatur, magna cum cautione eſſe exhibenda. Inde fit, ut omnes croci igne calcinati & exuſti, ubi ſulphur perit, & textura martis deſtruitur, non tam prompte acidum imbibant, parumque auxilii afferant. Deinde omnes tincturæ & liquores, præſertim cum acido ſalis communis confecti, ut eſt tinctura ſulphuris, vitrioli, lapidis hæmatitæ, tinctura martis cum ſpiritu ſalis facta, liquor martialis ex capite mortuo florum ſalis ammonaici martialium emergens, & ipſi quoque dicti flores propter inſignem adſtrictionem plus exitii quam ſalutis in medendo promittunt. Pertinet huc quoque liquor ſeu ſolutio mineræ martis Haſſiacæ, item vitriolum martis, quorum uſus ob ruditatem partium metallicarum parcior

Quæ martis præparationes ad medicinam ſint optimæ.

Et quæ contra magna cum cautione ſunt exhibenda.

Et plus exitii quam ſalutis in medendo promittunt

tior merito eſſe debet. Equidem hæc ex martialibus adſtringentia immodicis ſanguinis, per quæcunque etiam loca, profuſionibus, in diarrhœis & dyſenteriis quoque, nec non in fluore fœminarum albo, item in virorum gonorrhœis ſubito ſæpenumero fluxus hos cohibent, ſed plerumque majori periculo, utpote frequens docet obſervatio, cito hac ratione ſupreſſam hæmoptyſin degenerare in phthiſin, conſuetam narium hæmorrhagiam in aſthma, vel etiam apoplexiam; menſium vel hæmorrhoidum celeriter ſuppreſſum profluvium in hydropem, aſthma, vel ſpaſmos, hypochondriacos converti. His quoque nimis cito cohibitæ diarrhœæ vel dyſenteriæ, perniciosa ſæpe circa præcordia ſymptomata, ut ſingultum, ventriculi inflammationem & ingentem anxietatem, relinquunt: triſtiſſimis ſubinde exemplis id in praxi comprobantibus. Idem valet de fluore albo vel gonorrhœa, quæ horum adſtringentium uſu nimis celeriter coercetur, ſiquidem uſus id indies oſtendit, tumores & ſcirrhos teſtium, bubones & pernicioſam alvi conſtrictionem inde emergere. Quoniam vero hiſce temporibus ſolenne admodum eſt intermit-

Nimis cito cohibitæ diarrhœæ vel dyſenteriæ perniciosa ſæpe ſymptomata relinquunt.

Idem valet de fluore albo vel gonorrhœa.

Solenne jam eſt in-

ten-

termittentium paroxyſmos adſtringentibus reprimere.

tentium paroxyſmos adſtringentibus reprimere, hinc quoque id fit martialibus, quæ certe longe celeriores in ſiſtendo impetu febrium ipſo famigeratiſſimo chinæ cortice ſunt effectus. Sed quæ mala inde eveniant, præſertim, ubi nec plethoræ nec cruditatum in primis viis, nec infarctus viſcerum habita fuit ratio, dici vix poteſt. Loquitur id proh dolor! quotidiana experientia, dum plures gravibus paſſionibus chronicis obnoxios videmus, qui mali hujus originem, examine inſtituto, male curatis per adſtringentia febribus unice fere debere videntur. Inſequuntur inde hyſtericæ & hypochondriacæ affectiones, cordis palpitationes, tumores pedum œedematoſi, hydrops, colica, tormina ventris diuturna, artuum contracturæ, hecticæ lentæque febres.

Hinc quoque id fit martialibus.

Sed quæ mala inde eveniant, dici vix poteſt.

Malorum enim ilias inſequitur, quæ enumerantur.

Martialia nocent & infida ſunt, quia viſceribus abdominis ſunt infeſta.

§. V. Deinceps martialia nocent & infida ſunt, quia ſua adſtrictione viſceribus abdominis, hepati, lieni pancreati obſtructis ſunt infeſta, quod in cachexia, in ictero conſummato & nigro, diuturnis febribus & in ſcorbuto ſubinde viſitur. Utpote obſtructiones & ſchirrhoſitates, majori facta glanduloſorum tubulorum obſtipatione, inde

facile

facile capiunt incrementum, unde nihil aliud, quam tumor œdematoſus pedûm, & demum anaſarca, vel aſcites poterit expectari. Igitur cautiſſimus uſus martialium in cachecticis hyſtericis & hydropicis ſit. Equidem ad obſtructionem menſium expugnandam magna paſſim laus martialium proſtat, verum & in hoc malo magnam eſſe prudentiam adhibendam uſu docemur. Obſervatum enim fuit, loco fluxus ſperati plenariam ſæpe hujus fluxus ceſſationem, indeque diuturna mala fuiſſe inſecuta.

Sit igitur cautiſſimus martialium uſus.

§. VI. Verum enim vero neque martialibus omnis virtus poteſt adimi. Habent enim illa ſuum uſum, & hinc ſuam laudem merentur. Primo omnium vero notandum eſt, ea eſſe optima, quæ adhuc ſulphur ſuum integrum cuſtodiunt, & ſalvam alcalinam texturam retinent, quæ cum ſubtiliſſimo acido confecta ſunt liquida. Nam quo fortius acidum cum ferri corpore conjunxeris, eo major conſtrictio obſervatur, quo tenerius vero aſſociatur, eo blandior & roborans tantum virtus emergit. Quapropter repudiatis omnibus cujuscunqne nominis crocis, ſola limatura ferri, veluti quæ propter rariorem texturam

Omnis tamen virtus ipſis adimi nequit, habent enim illa ſuum uſum.

Ea ſunt optima quæ adhuc ſuum ſulphur integrum cuſtodiunt.

Sola limatura ferri contenti

turam & copiam ſulphuris nobilior eſt ipſo chalybe, contenti eſſe poſſumus, modo eam libero aeri, rori, pluviis, radiiſque ſolaribus in vaſe ad tempus exponamus, ut in ſubtiliſſimum pollinem & rubiginem redigatur, quæ omnibus crocis virtute longe ſuperior eſt. Cavendum vero a groſſiori limatura eſt, hæc enim deſcendens in ventriculum & fixius ejus membranis inhærens ſi ſolvitur, vehementer partem, cui inhæret, rodit, unde non ſemel, præſertim in delicatioribus, a liberaliori limaturæ martis doſi, anxietates, roſiones, nauſeam, ac moleſtum ad tuſſim ſtimulum, & cephalalgias notavimns. Optime vero ejus pulvis cum aromaticis ut cinamomo, caryophyllis, cortice Chacarillæ, radice ari, commode miſcetur in pulverem cachecticum; vel etiam cum extractis amaris & aloe roſata, rhabarbaro, gummi ammoniaco, croco, myrrha mixta, elegantiſſimas pilulas anticachecticas & antihypochondriacas conſtituit. Ex liquidioribus placent nobis ſolutio martis, quæ fit cum aceto deſtillato, cum ſucco cydoniorum vel malorum aurantiorum, quæ leniſſima & laudatiſſima eſt, præſertim inſpiſſatione concentrata. Pertinet huc

quo-

eſſe poſſumus.

Cavendum vero a groſſiori limatura.

Optime ejus pulvis cum aromaticis miſcetur.

Vel cum extractis amaris.

Ex liquidioribus placent ſolutio martis cum aceto deſtillato, cum ſucco cydoniorum &c.

quoque elegantiſſima tinctura aurei coloris, quæ fit, quando ſpiritus corticum aurantiorum infunditur floribus ſalis ammoniaci martialibus, ita enim extrahitur delicatiſſimum martis ſulphur & odore ſapore & virtute gratiſſimum. Remedia hæc miſceri poſſunt optimo connubio cum aliis roborantibus, balſamicis, amaris, & leniter laxantibus: Ex. gr. cum elixirio proprietatis, elixirio noſtro balſamico, extracto centaurii minoris, ſpiritu cochleariæ, eſſentia ligni aloes, ſuccini, ita enim medicina paratur præſtantiſſima, quæ in obſtructione menſium, cachexia, uteri, ventriculi & inteſtinorum atonia, & flatulentiis hypochondriacis, roborando viſcerum tonum multum præſtat. Commendari quoque meretur tinctura martis *Zwelferi*, quæ maximam partem ob admixtam terram tartari ſolitam craſſiores terreſtres vitrioli martis partes in fundum deprimit, ſubtilioreſque ſulphureas retinet. Hæc remedia magnæ efficaciæ utique ſunt, ſi in prudentem incidant medicum. Generatim vero hoc loco ſciendum eſt, quod martialia nunquam in nimis magna, melius in refracta, parciori & repetita doſi conveniant: ſecundo caute cum his mercan-

dum

Et Tinctura florum ſalis Ammoniaci martialium mediante ſpir. Cort. Arant. extracta.

Medicina præſtantiſſima in viſcerum obſtructionibus.

Commendari meretur Tinctura martis Zwelferi.

Martialia nunquam in nimis magna melius in refracta, &c. doſi conveniunt.

In quibus, &c. dum eſſe in ſiccioribus & ubi inveteratæ obſtructiones vel ſcirrhoſitates viſcerum ſunt, aut ſpaſmodicis contractionibus primæ viæ admodum urgentur: tertio vernali tempore in ætate floridiori, inque ſubjectis vegetioris indolis & in ſequiori ſexu, & ubi poſt eorum uſum corpus exercetur, vel movetur, ea longe felicioris operationis eſſe. Quarto ſi plethora urget, venæ ſectio prius eſt inſtituenda, ſi ſpiſſi & viſcidi humores delinquunt, vel præmittenda vel jungenda ſunt infuſa herbarum aperientium paulo liberalius haurienda, ut humores fiant fluidiores. Omnia enim pellentia, roborantia & deobſtruentia ſuo munere melius funguntur, ſi materia movenda prius mobilis & fluida fuerit facta. Optime ſcribit *Mercatus in methodo medendi* de martialibus: *horum uſui præmittenda eſt humorum præparatio, ne obſtructionibus nondum reſeratis, & humorum copia adhuc præſente, graviſſima eveniant mala.* Quinto martialia pro diverſitate primarum viarum & ſubjectorum modo alvum laxant, modo eam adſtringunt, unde etiam aquam, in qua ferrum extinctum eſt, veteres ad reſerandas ſplenis obſtructiones mirifice commendabant, e cu-

Quando potiſſimum

Si plethora urget V. S. prius eſt inſtituenda

Mercatus de martialibus optime ſcribit.

Martialia modo alvum laxant, modo adſtringunt.

cujus uſu obſervatum fuit, quod modo alvum turbet, modo eam ſiſtat, nam in *Galeni Celſi* & *Avicennæ* libris nullum martiale exiſtat remedium præter ſolam aquam fabrorum, in qua candens ferrum ſubinde exſtinctum fuit. Hæc enim, ut ait *Celſus cap. 9. lib. IV. vel præcipue lienem coercet, quod animadverſum eſt in his animalibus, quæ apud hos fabros educata, exiguos lienes habent.* Sexto optimum laudabilis effectus martialium ſignum eſt, ſi ab eorum uſu facies fiat coloratior, pulſus citatior, appetitus erigatur, fæces tingantur, & alvus maneat aperta: malum vero eſt ſignum, alvus adſtricta, gravitas ſtomachi & præcordiorum, nauſea, appetentiæ dejectio, urina crudior, quo caſu ſemper præſtat eorum uſum omittere.

Olim nullum fere martiale remedium præter ſolam aquam fabrorum.

Optimum laudabilis effectus martialium ſignum eſt ſi ab eorum uſu facies fiat coloratior, &c.

§. VII. Expoſitis martialibus, eorumque uſu & abuſu perſpecto accedimus jam ad cætera adſtringentia, ut ſunt ex mineralibus alumen, ex vegetabilibus radix tormentillæ, biſtortæ, plantaginis, pentaphylli, ſanguis draconis, baccæ myrtilli, mala cydoniorum, granatorum flores balauſtiorum, roſarum rubrarum, terra catechu, quorum uſus non infrequens a veteribus in

Enumerantur cætera adſtringentia.

diarrhœis, in nimiis ſanguinis profluviis, febrilibus quoque paroxyſmis ſiſtendis, nimiaque ſudoris & urinæ profuſione celebratur, Sed attenta quoque diſcimus experientia ab horum uſu deteriores ut plurimum fieri hos morbos. Nam immodicæ ſanguinis frequentioreſque effuſiones inveteratas viſcerum obſtructiones & infarctus plerumque pro cauſa agnoſcunt, ubi omnia adſtringentia, quia obſtructa firmant, nullum poſſunt habere locum. De horum remediorum noxa vide egregium locum in *Aetio lib. 16. cap. 16. Communis error & muliercularum & barbitonſorum eſt, qui & Medicis fugiendus, exhibentium adſtringentia, quæ nullo tempore nullaque occaſione unquam in uſum venire poſſunt. Adſtrictis enim locis, aut nobiliora membra invadent moleſtia illa excrementa, aut retenta, in malum habitum aut hydropem laborantes ducent, vid. Septal. in Animadverſionibus lib. 7. pag. 151.* Nihil in imprudenti praxi frequentius occurrit, quam ut in dyſenteria maligna, vel diarrhœis, quoties præpoſtere dantur adſtringentia, ſingultus, cardialgiæ & lethales ventriculi inflammationes perfacile excitentur. *Cl. Wedel. in Amœnitatibus Materiæ medicæ p. 115.* ex

Ab adſtringentium uſu deteriores ut plurimum fiunt morbi.

Si Aetio credimus.

Cui ſententiæ Septalius ſuffragatur.

Idem ſentit Wedelius.

ex mictu cruento intempeſtive prohibito apoplexiam obſervavit. Mulieres ſi nimiam Menſium fluxum intempeſtive adſtringentibus prohibent, plenariam menſium obſtructionem, ut *Solenander in Conſilio med. 20. ſect. IV. &* *Foreſtus lib. XIX.* obſervant, ſibi attrahere poſſunt. Obſervavimus quoque hac ratione ſecutum fuiſſe cruentum vomitum. Narium ſolennis hæmorrhagia adſtringentium uſu imprudenter cohibita facile cedit in apoplexiam. Excretio vero ſanguinis hæmorrhoidalis cum vehementia ſedata, in anaſarcam & aſiten ordinarie degenerat, Auctor itaque ſuaſorque ſum, ut a validioribus adſtringentibus, ſibi plane temperet medicus. At rectius conſulet ægrotis, ſi in cauſas enormium fluxionum inquirat, & iis amovendis idonea opponat remedia, quorum virtus magis in temperando, aperiendo, roborando, & divertendo ex parte humorum impetum, quam in adſtrictione conſiſtat.

Ut & Solenander & Foreſtus.

Autoris obſervatio & monitum.

§. VIII. Ordo noſtræ tractationis jam nos deduxit ad famigeratiſſimum illum febrifugum chinæ chinæ corticem: de quo merito illud vulgare valet: laudatur ab his, culpatur ab illis.

Chin China laudatur ab his culpatur ab illis.

Ejus virtus in ſiſtendis intermittentium paroxyſmis utique certiſſima & celebratiſſima eſt, ſed effectus, qui inſequitur, non ſemper tutus & fidus. Profecto unicum hoc remedium artem eſſe medicinam evincit, qua ſubjecta & cauſas, uſum & abuſum remediorum, ratione modi utendi, temporis & doſeos invicem a ſe diſtinguere debemus. China Chinæ, cum cura & prudentia adhibita, divinum præbet auxilium: intempeſtive vero data in magna mala ægrotantes præcipitat. Nihil enim in praxi attentiori frequentius occurrit, quod ex febribus China Chinæ præpoſtere ſuppreſſis hypochondriorum ſpasmi, ventriculi & inteſtinorum toni dejectiones, perpetua ventris tormina, lentæ febres, cachexia, tumores œdematoſi, hydrops, paralyſes contracturæ membrorum infeliciſſimæ ſubnaſcantur. *Crugerus Decur.* III. *An.* 3. *Miſcell. Natur. Curioſor. Obſervat.* 148. lypothymiam obſervavit a drachma una corticis Chinæ ante paroxyſmum exhibita. Ubi quoque notabilem affert obſervationem, quod Paſtor correptus epilepſia menſtrua, quum tandem quartana afficeretur diuturna, liberatus ſit ab epilepſia, curata vero quartana per corticem

Cum cura & prudentia adhibita, divinum præbet auxilium.

Intempeſtive vero data in magna mala ægrotantes præcipitat Quæ numerantur.

Crugeri obſervatio.

ticem China Chinæ febris receſſit ; & epilepſia rediit. *Et Sydenhamius in methodo curandi febres pag.* 280. hoc pulvere ante paroxyſmum dato e medio quendam ſublatum fuiſſe memoriæ prodit. Agit nempe hoc remedium potiſſimum adſtrictione, de qua re *vid. Diſſert. noſtra de Chinæ Chinæ uſu & abuſu.* Unde ſi humor peccans, ſive in ventriculo ſive in viſceribus, diſſolvendus aut evacuandus, paullo copioſior reſideat, tunc ea, quæ incraſſant & conſtringunt, non poſſunt non eſſe noxia, eo quod obſtructiones contumaciores reddant, & quod humores peccantes in motu ſiſtant. Nocent vero quam maxime omnia adſtringentia tam martialia quam ſuperius recenſita, & Chinæ Chinæ cortex in febribus, quando corpora ſunt plethorica, primæ viæ multis cruditatibus obſeſſæ, & viſcera infarctus & ſtagnationes occupant. Nocet itidem ſequioribus torpidioribus & ſpongioſioribus, præſertim in majori doſi, & ante paroxyſmum datus, proficit vero præmiſſis in plethoricis venæſectione in ventriculi cruditatibus emetico, in obſtructionibus viſcerum & tenaci materia reſolvenda, ſalinis abſterſivis leniter purgantibus, balſamicis, amaris vel

Nec non Sydenhammii.

Agit hoc remedium potiſſimum adſtrictione.

Quando omnia adſtringentia etiam China Chinæ cortex quam maxime nocent & quando e contrario proficiunt.

etiam diaphoreticis, aliquot horas ante paroxyſmum oblatis. Proficit quoque ſignis coctionis in urina apparentibus, præſertim ſi detur extra paroxyſmum, paulo minori ſed crebriori doſi. At vero ab ejus uſu corpus in perſpiratione motu ac exercitatione ſervandum eſt, ita enim ſublatis primo obſtructionibus, & fluxibilibus redditis humoribus, ex china data remedia labaſcentibus partibus inſigne robur & tonum reſtituunt, & pulſus, qui extra paroxyſmum ordinarie paulo tardior & imbecillior eſt, citatior & robuſtior fit, perſpiratio inſenſibilis augetur, appetitus redit & febris conſtanter depellitur. Et quamvis alia adſtringentia etiam febriles impetus coercendi facultate gaudeant, illud tamen certum eſt, quod cum cortice chinæ nullum aliud poſſit comparari, quia particulis amaris & ſimul balſamicis, quibus pollet, ſociatis cum ſubadſtringentibus, ex febrili impetu factam partium atoniam tollendi virtute egregia pollet.

Ad impetus febriles coercendos nullum aliud adſtringens cum Chin. China poteſt comparari.

§. IX: Ab adſtringentibus deveniendum jam eſt ad alia inſida, ex quorum cenſu ſunt fortiora ſudorifera, expellentia, & ſic dicta alexipharmaca calidiora, ut ſunt, quæ ſale volatili & oleo nimis

Remedia, quæ præterea inſida appellari merentur, ſunt fortio-

nimis calido prædita ſunt, E. G. ſpiritus Cornu Cervi, viperarum, fuliginis, volatiles, & oleoſi, eorum ſalia volatilia, eſſentiæ ex radicibus alexipharmacis & calidis paratæ, E. G. ex radice angelicæ, petaſitidis, zedoariæ, contraiervæ, ſerpentariæ virginianæ, myrrha, camphora, ceterique ſpiritus & eſſentiæ theriacales. Hæc omnia, quamvis maſſam ſanguinis & humorum commovendo, egregie tranſpirationem & ſudorem promoveant, inque curatione nonnullarum chronicarum, multo magis vero ad præſervationem & acutarum & chronicarum paſſionum ſua laude ac virtute non debeant defraudari: nihilominus in omnibus morbis, ſive chronici ſive acuti & contagioſi fuerint, ubi materia tenuitate plerumque peccans ad habitum corporis deferenda & expurganda eſt, raro inveniunt, niſi magna cum cautione locum, præſertim ubi febris juncta fuit, & talia in caſu utique pro infidis jure meritoque haberi & judicari debent. Quapropter certiſſima docet experientia, in variolis, morbillis, petechiis, purpura, malignis febribus etiam acutis, inflammatoriis, nil pejus eſſe ipſis his expellentibus calidis & poſitive ſudoriferis, præ-

ra ſudorifera & calidiora alexipharmaca.

Quamvis hæc ſua laude ac virtute non debeant defraudari.

Nihilominus interdum raro inveniunt, niſi magna cum cautione locum.

Qua propter in variolis morbillis, petechiis. &c. nil eſt pejus his ſudoriferis.

ſertim ſi dentur eo tempore quo materia nondum ad expulſionem eſt præparata, vel natura non talem excretionem inſtituit. Quare non poteſt fieri, quin præcordiorum anxietates, interni ardores cum virium majori lapſu, augeantur, inque nobilioribus partibus funeſtæ inflammationes & deliria concitentur. Equidem expulſione in his morbis opus eſt materiæ putridæ, halituoſæ, ſubtilis, quæ malignitatem cauſatur, ſed paulatim, moderate, ſucceſſive, & debito tempore id fiat, neceſſe eſt, Neutiquam vero vi, vel vehementia opus eſt, præſertim ubi jam intenſior calor corpus occupat. In genere enim notari velim, omnem humorum ſecretionem ſub motu ſanguinis moderatiori longe melius ſemper ſuccedere, quam ſub vehementiori impetu & calore: natura enim hic non vult cogi, ſed duci. Et quemadmodum nullus ſudor febri ſuperveniens, qui febrim non ſolvit, utilis eſt; ita etiam qui arte inducitur, inutilis eſt, ut paſſim *Hippocrates* monet. Neque in morbis chronicis, ut ſcabie, gonorrhœa, cachexia, cum vehementia inductus ſudor ullo modo utilis eſt: exaſperari enim inde ſymptomata, u

Rationes autoris.

ſus

ſus atque experientia docet aſſidua.

§. X. Ex remediorum inſidorum numero ſunt quoque diuretica calidiora & fortiora, quæ potenti ſtimulo urinam cient, qualia ſunt terebinthinacea, juniperina, olea juniperi, ſuccini, petroſelini, balſamus terebinthinæ ſulphuratus. Equidem urinam provocare tutiſſimum eſt, ad præcavendos renum & veſicæ calculos: in affectibus quoque cutaneis, in arthriticis, rheumaticis & catarrhoſis defluxionibus id eſt proficuum: nihilominus hæc calidiora, niſi magna cum cautione data, inſidiſſima eſſe, experientia habemus exploratum, utpote in plethoricis & ſanguineis renes facile ad inflammationem & conſequenter exulcerationem diſponunt, & ſic calculoſam quandam chronicam diſpoſitionem renibus inferunt. Si vero calculus in renibus præſens eſt, vel in uretheribus hæret, majori facto impulſu, dolores fiunt acerbiores, & hinc omnia augentur cum periculo ſymptomata, ubi potius ea, quæ dolores leniunt, demulcent, ſpaſmos temperant, utiliſſima ſunt. Recte *Grunlingius de calculo pag. 6. & 7. Comprobatum eſt, fruſtra adhiberi & omnino inaniter fatigari patientem uſu medica-*

Inſida quoque ſunt diuretica calidiora & fortiora.

Quæ dinumerantur.

Niſi magna cautione data inſidiſſima ſunt.

mentorum diureticorum præſertim calidiorum, quorum uſu præpoſtero plures ad cœlum transmittuntur. Neque adeo tutus ſalino-cauſticorum uſus eſt, ſi renes vitio laborant, & calculoſæ ſunt diſpoſitionis, nam omnia ea, quæ tonum renum deſtruunt, vel eorum ſubſtantiam lædunt, ad nephritidem & calculum viam parant. Multo magis vero ab iis omnibus abſtinendum eſt, ſi dolor a calculo urget, quo etiam reſpexit *Matthias Unzerus lib.* 1. *de nephritide cap.* 17. *Inconſulto illi agunt practici, qui antequam emolliant vias, nimio diureticorum fortiori uſu calculos propellere annituntur.* Neque immerito *Galenus* reprobat eos, qui quovis tempore calculoſis diuretica præſcribunt attenuantia, incidentia, idque omnibus corporibus, *vid Ballonius lib. de calculo pag.* 79.

Neque adeo tutus ſalino-cauſticorum uſus eſt, ſi renes vitio laborant & calculoſæ ſint diſpoſitionis.

Ab iis omnibus abſtinendum, ſi dolor a calculo urget.

§. XI. Infidum quoque in plurimis caſibus habemus lactis uſum. Veteres præſertim aſinino ad lenem purgationem frequenter utebantur, ut docet *Hipp. de victu acuto p.* 44. Dolorum quoque arthriticorum magnum præſidium omni tempore habitum fuit. *Plinius refert lib.* 28. *C.* 9. plurimos aſinini lactis uſu ab articulari morbo liberatos. *Et Cornelius Celſus lib.* 4. *C.* 24. *& Sachſius*

Infidus quoque in plurimis caſibus lactis uſus.

ſius in Miſcell. Nat. Curioſ. D. 1. *An.* 1. *Obſerv.* 141. plura exempla recenſet talium qui ſolo lacte curati fuerunt. Hoc enim vim habet non modo diureticam, ſed & mirifice humorum acrimoniam temperat. Verum enim vero utut iis in morbis, ubi ingens humorum adeſt acrimonia, præſertim bilioſa, ventriculo tamen ſalvo, & viſceribus liberis, magnum ſolatium in lacte, præſertim diluto & calide ſumto, ſit quærendum. Nihilominus remedium eſt, cui non facile tuto fidere poſſumus, ſed præſtat ab eo cum tutiora & meliora habemus, abſtinere, vel cautisſime illud ipſum uſurpare. Utpote in ventriculo, ob ejus acidum, facile abit in coagulum, quod demum tunicam villoſam & venarum lactearum orificia facile obſtruit, & quia bilis acrimoniam admodum infringit, alvum plerumque reddit adſtrictiorem. Deinde lactis uſus omnibus fere viſceribus inimicus eſt, præſertim hepati, lieni, pancreati, renibus, utero, quorum vaſculoſam & glanduloſam ſubſtantiam facile obſtruit, & ita indurat, ut ad contumaces chronicas affectiones, viſcerum ſcirrheſcentiam, & ſic ad hydropem & hecticam diſponat, ipſosque renes calculo obnoxios

Variorum ſcriptorum de lactis uſu encomia.

Vim habet diureticam & humorum acrimoniam temperat.

Nihilominus remedium eſt, cui non facile tuto fidere posſumus.

Ob ventriculi acidum facile abit in coagulum.

Lactis uſus omnibus fere viſceribus inimicus eſt.

xios reddat. Maxime omnium vero in febre, & ubi caput dolet, & tonus ventriculi & inteſtinorum deſtructus eſt, nocet. Præſtàt ejus ſerum, quod inſigni deterſiva virtute gaudet, & ſimul urinarias atque alvinas vias expurgat, inque morbis bilioſis, & ſcorbuto ſic dicto calido, laudatiſſimum eſt. Ad pulmonum vero, inteſtinorum, renum ac veſicæ ulcera, ad omnes denique cutis aſperitates, veteres lacte uſi fuere *vid. Aetius lib. 2. cap. 92.* In tali caſu conſulo, ut lac miſceatur cum aqua ſalubri minerali, quæ in majori copia ſal alcali fovet, qualis eſt fons Selteranus, Carolinus, Emſenſis, hac enim ratione præcavetur ea noxa, & obſtructionis viſcerum metus non modo avertitur, ſed & ipſum lac demulcendi & aperiendi virtutem accipit. Ultimo ſciendum eſt, quod uti docet *Aetius lib. 2. cap. 92.* nunquam lactis cura ſuadenda iis ſit, qui venas habent anguſtas & exiles. Qui enim lac aſſumere vult, habere debet venas latas, & apertos viſcerum meatus.

Præſtat ejus ſerum, quod inſigni deterſiva virtute gaudet.

Ad pulmonum, renum ac veſicæ, &c. ulcera, &c. veteres lacte uſi fuere

In tali caſu lac cum aqua ſalubri minerali miſcendum.

Nunquam lactis cura ſuadenda iis, qui venas habent anguſtas & exiles.

§. XII. Perſecuti ſumus hactenus remedia interna, quibus parum fidendum & caute utendum ſit, ultimum jam eſt, ut etiam de externis noſtram ſententiam pro-

Remedia externa quorum maximam partem in-

proponamus, quorum maximam partem, infidam, noxiam, & periculoſam pronunciamus. Nil tam familiare eſt, quam quod in variis vitiis ſubcutaneis exulcerationibus: ſcabie, variis puſtulis, gutta roſacea, tinea capitis, externa adhibeantur repellentia, & conſtringentia, quibus fit, ut quidem cutis a vitiis iis liberetur, attamen reverſa materia peccante ad interiores easque nobiliores partes, deteriora mala emergant. Novum enim non eſt, exinde febres lentas, continuas, aſthmata, tumores œdematoſos, cordis palpitationem, inflammationes ventriculi, in tenerioribus convulſiones & epilepſiam naſci, præſertim quando ſulphure vivo & argento vivo linimenta conſtant, ſiquidem hæc inſigni repellendi facultate gaudent. In vulgus quoque notum eſt, eryſipelata perperam unguentis & conſtringentibus tractata, vel in mala ulcera abiere, vel ſi ad interiora relabitur materia, ventriculi inflammationem & febres mali moris inde propullare. Idem valet in affectibus arthriticis, ubi cataplaſmata & emplaſtra repellentia & anodyna periculoſas inflammationes ventriculi, inteſtinorum, ſpaſmodicas generis nervoſi affectiones, excitare

fidam, &c. pronuciamus.

Externa repellentia & conſtringentia proſcribuntur.

Quam ob cauſam.

Eryſipelata conſtringentibus tractata in mala ulcera, &c. abeunt.

Inſida ſunt in immodicis hæmorrhagiis externa adſtringentia.

citare ſolent: tot hiſtoriis & obſervationibus infelicem horum uſum teſtantibus. Præterea inſida ſunt in immodicis ſanguinis profuſionibus externa adſtringentia. Perfacile enim fit, ut ſic ſanguinis impetus ad caput & nares, ſi ſtypticis cohibetur, vel ad pectus vergat ac ſuffocationis metum quandoque inducat, Novimus quod ſtyptica exterius admota utero ad reprimendam ſanguinis immoderatam fluxionem ejus inflammationem, exulcerationem, cum febre lenta, ipſamque mortem concitaverint. In ophthalmia, quæ eryſipelas oculi eſt, ſolennis mos eſt applicare collyria frigida, ſed quam malo ſucceſſu, obſervationes oſtendunt, cum frequentius exinde lippitudines immedicabiles, deperditio viſus, ob humorum factam craſſitiem, quinimo ſuppuratio, cum totali cœcitate ſequatur.

Narium & uteri.

Exemplum.

Quam malo ſucceſſu in ophthalmia frigida applicentur collyria, obſervationes oſtendunt.

FRI-

FRIDERICI HOFMANNI

Diſſertatio Phyſico-Medica VIII.

DE

MEDICAMENTIS SELECTIORIBUS.

§. I.

INgenioſe acutiſſimus ſui temporis Philoſophus *Helmontius* ſcribit: *Pauca ſunt, quæ medicum nobilitant.* Quemadmodum enim natura ad corporis conſervationem tuendam, perpaucis utitur arficiis, neque alimentorum copiam deſiderat: ita etiam ad propulſandos morbos certe non multis & multiplicibus, ſeu admodum paucis ſelectis tamen opus habet remediis. De hujus aſſerti veritate, nemo facile dubitabit, qui accurata facta penſatione conſideraverit, non admodum multos eſſe cauſarum morbificarum proximarum fontes, ex quibus ſymptomatum omnium ratio debeat derivari. Quum vero ſublata cauſa proxime ſanatio morbi conſequatur, inde

Ad morbos propulſandos non multis & multiplicibus ſed admodum paucis ſelectis natura opus habet remediis.

inde facile quiſque perſpiciet, non operoſe conquiſitis variis copioſisque ad curandum opus eſſe auxiliis, quod certe ſolers & peritus Practicus optime intelligit. Mirandum hinc merito eſt, unde tantus remediorum numerus qualis viſitur in libris chymicis, pharmaceuticis, practicis, in medicinam irrepſerit, quum tamen ex tam innumerabilibus, quorum virtutes ſæpe ad cœlum uſque ſublatas vides, perpauca ſint, quæ & medentium & ægrotantium ſpem ac expectationem ſuſtineant atque tueantur. Profluxit procul dubio hæc quaſi rabies pharmacorum ex ſola theoriæ medicæ ſolidioris ac veræ ignorantia. Nam quum exquiſita corporis noſtri, & eorum, quæ illud mutant atque afficiunt, ſcientia, veteres, ceteroquin non ſua laude defraudandi, plane carerent: hinc neque veras morborum cauſas, neque genuinas remediorum facultates perſpectas cognitasque habebant. Poſtea vero quam noſtris temporibus per divina anatomiæ, chymiæ, neque minus philoſophiæ experimentalis & mechanicæ ſtudia, magnam lucem medica ſcientia, quæ olim figmentis & inanibus terminis penitus erat involuta, accepit, factum eſt,

Merito mirandum unde tantus remediorum numerus.

Profluxit hæc quaſi rabies pharmacorum ex ſola ſolidioris theoriæ medicæ ignorantia.

Exquiſita corporis noſtri ſcientia veteres plane carebant.

eſt, ut etiam therapia ad majorem perfectionem fuerit deducta. Jam enim facile quiſque ſolidior medicorum non modo plurimas ineptas compoſitiones cum nauſea intuetur, ſed & maximam partem ſuperflua & inutilia medicamenta cognoſcit, quibus commodiſſime vera medendi ſcientia carere poſſet. Ex quo ſatis apparet, praxin medicam noſtris temporibus perquam facilem eſſe, quæ olim magno labore, ſumptu, apparatuque medicamentorum ſuſcipiebatur. Quod beneficium, at certe maximum, unice nos debere meliori theoriæ medicæ, cujus incunabula ab anatomia & naturali philoſophia ducenda ſunt, nemo ſapiens negabit. Quamvero ante nos multi præclari viri in eo operam ſuam collocaverint, ut ex immenſa medicamentorum ſylva ſelectum quendam indicarent: non tamen ſine fructu fore arbitror, ſi in univerſa fere materia medica examinanda nos quoque rem compendii faciamus, & per pauca, ſelectiſſima tamen, & quæ omne in medendo punctum ferre poſſint, præſidia indigitemus. Quod in præſenti quum perſequi nobis conſtitutum ſit, ut benigniſſimum ex alto numen huic noſtro labori benedicat, demiſſe precamur

Jam therapia ad majorem perfectionem eſt deducta. Et quiſque ſolidior medicorum non modo plurimas ineptas compoſitiones cum nauſea intuetur, ſed ſuperflua & inutilia medicamenta cognoſcit. Ex quo ſatis apparet praxin medicam noſtris temporibus perquam facilem eſſe

Veteres ad evacuantia & alterantia maximam remediorum partem referebant.

Hiſce recentiores plurima ſpecifica adjecerunt.

Antifebrilia, antepileptica, &c.

Hæc omnia & ſingula in quatuor claſſes commode diſpeſcuntur.

§. II. Quum itaque ſelectiſſima tantum remedia compendio quaſi includere animus ſit, illum ſequemur ordinem, quo omnia remedia in certa quædam genera diſpeſcuntur. Veteres ad evacuantia & alterantia maximam remediorum partem referebant, hiſce vero recentiores plurima ſpecifica, quæ peculiariter certam partem roborent, vel etiam morbum expugnent, adjecerunt, unde in medicina tituli cephalicorum, ſtomachicorum, hepaticorum, ſpleneticorum, cordialium, pectoralium recepti ſunt, & medicamenta ob virtutem, qua morbos ſanare perhibentur, antifebrilia, antiepileptica, antinephritica, antihypochondriaca, & id genus alia, mirifice laudata fuere. Hæc vero omnia & ſingula, & quæ amplius poſſunt excogitari, in quatuor fere claſſes & genera commode ex noſtra ſententia diſpeſcuntur, quæ ſunt evacuantia, alterantia, roborantia & ſedativa. Quemadmodum enim omnes, quæ morbos continent, cauſæ, vel quantitate vel qualitate ſive temperie aut motu peccant: ita etiam omnia remedia vel quantitatem vel qualitatem, vel motum reſpiciant, neceſſe eſt. Quæ morbis peccantibus quantita-

titate opponuntur remedia, evacuantia, quæ in temperie delinquentibus, alterantia vocantur. Quoniam vero porro omnis, qui morbum ſuſtinet, motus vel vehementior vel languidior eſt, hinc illum ſiſtunt ſedativa, languidiorem vero reſuſcitant roborantia. Neque tamen negandum eſt, inter hæc quatuor genera dari quædam remedia, quæ certæ parti magis amica, certoque morbo ſanando magis ſint idonea, & ob id ſpecialem obſervationem mereantur. Teſtes rei hujus ſunt canthārides, quæ ſale ſubtili cauſtico efficaciſſime vias urinarias, veſicam vaſaque annexa afficiunt: parum vero in reliquis membranaceis partibus præſtant. Mercurialia remotis partibus admota, protinus fauces & ipſis annexarum partium glanduloſum contextum afficiunt, quorſum ingentem humorum copiam mox congerunt. Ex acidis ſpiritus ſalis pulmonum bronchiis maxime infeſtus eſt, mentha in vomitu ſiſtendo, caſtoreum in compeſcendis ex uteri vitio ſpaſmis, crocus in pulmonibus affectis, peculiare quid præſtant, nitro in refrenando ſanguinis fervore nihil datur excellentius. China Chinæ omnium antifebrilium facile princeps eſt.

Quæ morbis quantitate peccantibus opponuntur Evacuantia. Quæ intemperie delinqentibus alterantia vocantur. Quoniam omnis, qui morbum ſuſtinet motus, vel vehementior vel languidior eſt, hinc illum ſiſtunt Sedativa, languidiorem reſuſcitant Roborantia Dantur & remedia certæ parti magis amica. Qualia deſcribuntur.

Camphoræ ſimile quid natura vix arcendis inflammationibus poſſidet. Vino, ambra & cinamomo ad roborandum nullum aliud comparari poteſt præſtantius. Atque adeo appropriatæ quorundam remediorum vires longo uſu exploratæ minime negligendæ ſunt.

Appropriatæ igitur quorundam remediorum vires minime ſunt negligendæ.

Ex evacuantibus ea proponemus quæ non modo ſecuritate, ſed & prompto effectu ſeſe commendant.

§. III. His perſpectis ſecundum methodum illorum, qui in therapeuticis quædam memoriæ prodiderunt, exordium faciemus ab ipſis evacuantibus, & quidem illis, quæ per partes ſuperiores celeriter vitioſorum humorum ſaburram foras projiciunt, & emetica appellantur. Ex his vero maxime ea proponemus, quæ non modo ſecuritate, ſed & prompto affectu ſeſe commendant. Notum enim eſt, quæ vomitum ciere ſolent, eſſe inter valentiſſima, adeo ut penetranti cauſtico & ob id virulento elemento plerumque agant: quod in ſpaſmos & convulſionem ventriculum eique proxime annexum inteſtinum conjicit. Prudens igitur medicus, maxime circumſpiciat neceſſe eſt, ut quo minori periculo vel ſine ventriculi læſione hæc operatio celebrari poſſit, eo ſolertiori cum cura id negotii conficiat. Veteres orientale

tales & calidorum climatum medici, leniſſimis ad vomitum provocandum utebantur, forſan quod horum populorum ventriculus longe ſenſibilior ac mobilior fuerit, quam in noſtris regionibus. Stibiata & metallica neſciebant, ſed aqua tepide liberalius hauſta, in quam modicum ſalis conjiciebant, vel ubi fortiore opus erat, oxymelle ſquillitico contenti erant. Noſter vero ventriculus ceu robuſtior, valentiora deſiderat, quia ſeptentrionales populi luxuriæ & intemperantiæ magis dediti ſunt. Hinc prioribus ſeculis, ubi chymia majori ſtudio excoli cœpit, ex ſtibio, cujus regulina pars impurioris mercurialis ſive arſenicalis ſubſtantiæ eſt, emetica arceſſebant: quare ſulphura, vitra, crocos variis modis ex antimonio parabant, atque ex illis diverſa concinnabant vomitoria. Ex omnibus vero maximum applauſum emeticus tartarus habuit, partim quod leviſſima doſi gratus & acceptus fuerit; partim etiam quod tutior ſit vitro & crocis ſtibiatis in ſubſtantia datis, quæ prout magis vel minus in ventriculi ſinu diſſolvuntur, ita differentem operationem nanciſcuntur.

Veteres orientales leniſſimis ad vomitum utebantur.

Stibiata & metallica neſciebant, aqua tepida cum pauco ſale, &c. contenti.

Noſter ventriculus valentiora deſiderat.

Hinc prioribus ſeculis ex ſtibio emetica arceſſebant.

Ex omnibus vero tartarus emeticus maximum applauſum habuit.

§. VI. Veruntamen attentiori expe-

Antimonita emetica tutius imo expeditius ſuum faciunt officium, ſi non ſicca ſed ſoluta exhibentur.

tia didicimus, antimoniata emetica longe tutius imo expeditius ſuum facere officium, ſi non ſicca ſed ſoluta, & ut vocant, in forma liquida exhibeantur. Perpetuo enim præſtat, metallica vel etiam, quæ virulento agunt principio, nunquam concentrata vel

Ratio.

in pulvere, qui difficilius in ventriculo ſolvitur, ſed diffuſa & diluta propinare, ne firmius inſidendo nerveis ventriculi membranis eas majori ſtimulo & roſione ad ſpaſmos & convulſiones univerſum nervoſum genus ſollicitent.

Hinc vinum emeticum Rulandi aqua benedicta olim vocatum.

Et hinc, certe non ſine ratione, vinum emeticum *Rulandi* aqua benedicta olim vocatum fuit.

Nos ſemper tartarum emeticum ſolutum in aq. menth. vel Cinamomi uſurpavimus.

Nos tutiſſime ſemper tartarum emeticum ſolutum in aqua ſtomachica, ex. gr. menthæ, cinamomi, quandoque pro morbi ratione purganti, ſudorifero vel antiſpaſmodico junctum in praxi magna cum felicitate uſurpavimus, imperando ut deſuper hauriatur calida butyracea cereviſia vel avenaceum decoctum.

Emetica ex vino data longe expeditius operantur.

Obſervamus quoque ex vino & aliis vehiculis roborantibus emetica, immo purgantia, data longe expeditius, quam alias fieri ſolet, operari. At ſi prima regio ingenti vitioſorum humorum ſaburra ſordeſcit, uti in intemperantibus fieri ſolet,

ſolet, tunc utique tam per ſuperiores quam per inferiores partes eam deplere utile eſt, cui ſcopo maxime convenit mannæ liberalis doſis, decocta cum aqua, adjectis aliquot granis tartari emetici, ita enim & plures ſedes & vomitus moventur, quod ad præſcindendas intermittentium vires quam opportunum vidimus remedium. Quod ſi vero longe adhuc tutius expetas emeticum, minime ventriculo infeſtum, ſed quod potius eum roboret, ecce America hujus beneficii nos reddit participes, cum laudatiſſimam radicem Ipecacuannæ protulit, cujus pulvis ad ſcrupulum unum, vel in robuſtioribus ad drachmam ſemis cum pauxillo nitri in juſculo calido datus, expedite vomitum, quandoque etiam una ſedes movet: &, quod mirum videtur, celerius ipſo tartaro emetico ad operationem pervenit. Obſervamus præterea ab ejus uſu non ita vires elangueſcere, quemadmodum ab aliis emeticis fieri ſolet, ſed potius eas quodammodo confirmari. Eſt enim ſuavi aromatico principio hæc radix inſtructa, unde etiam in diarrhœis, inque dyſenteriæ principio, ubi cetera emetica multum habent periculi, non ſine ratione, ob fru-

Si ventriculum tam per ſuperiores quam per inferiores partes deplere utile ſit, mannæ liberalis doſis cum granis aliquot tart. emetici convenit.

Longe adhuc tutius emeticum eſt Rad. Ipecacuannæ.

Quæ expedite vomitum, interdum una ſedes movet, & celerius ipſo tartaro emetico ad operationem pervenit.

Ab ejus uſu vires non ita elangueſcunt.

fructum & utilitatem quam prodit, magni æſtimatur. Quare ut in frequentiorem uſum inpoſterum remedium hoc tutiſſimum vocetur, auctor ſuaſorque ſum.

Suavi aromatico principio eſt inſtructa hæc radix.

§ V. Magni quoque in praxi medica inter eſt, ut ſelectiora, quæ alvinas ſordes moveant, remedia poſſideamus. Neque enim iis carere poſſumus, quæ primas ſordes, magnorum morborum fomites, mature & quantum ſatis eſt, excludunt. Veteres qui leniora, ut rhabarbarum, folia ſennæ, mannam & tamarindos, ignorabant, valentioribus utebantur; ſed quantum periculi imo exitii hæc ipſa, præſertim imprudenter oblata, ſenſibilioribus ſubjectis procreaverint, dici vix poteſt. Vehementer enim ventriculi & inteſtinorum tonum debilitant, & labefactant. Etenim omnia quæ interne ſumuntur primo ad ventriculum, deinde ad inteſtina deſcendunt, hinc utique in has partes præcipuum effectum & quidem integra & nondum immutata ſua textura exerceant neceſſe eſt. Itaque ante omnia harum partium textura & ſenſibilitas diligentiſſime ſpectanda eſt, utpote, quæ ratione ætatis, ſexus, temperamenti, diſpoſitionis hæreditariæ & re-

Cujus uſus ab autore commendatur.

Magni quoque intereſt ut ſelectiora purgantia poſſideamus.

Veteres valentioribus utebantur.

Sed vehementer ventriculi, &c. tonum debilitant.

regionum multum variat. Negari enim nequit, in uno ſubjecto longe teneriorem & ſenſibiliorem eſſe ventriculum, quam in altero. Ita feminis, quæ in univerſum partes corporis teneriores & delicatiores habent, longe tenerioris texturæ ventriculus eſt, quam ipſis viris, quo fit, ut etiam graviora pathemata ſpaſmodica, quam illi ſuſtineant, quare etiam minus vehementiora ferre poſſunt. Infantes tenerrimum habent ventriculum & ſubtilioris texturæ inteſtina; hinc a ſolo lacte per moram corrupto non modo attrocia tormina, ſed convulſiva ſymptomata facile experiuntur: quod in adultis vero rariſſime viſitur. Sciendum tamen eſt, quod interdum lactis viſcoſitas vehementiorem etiam acrimoniam pharmacorum obtundere ſoleat, pro diſpoſitione enim humorum in primis viis infantes a purgantibus varie moventur. Hypochondriaci ſenſibiliſſimas ut plurimum habent primas vias, unde anxietatum, flatuum, & ſpaſmorum ingens penes ipſos eſt copia. Huc accedit, quod ſæpiuſcule acidi corroſivi humores, quibus abundant, primam villoſam, quæ nerveam munit, tunicam eroſerint. In tanta igitur primarum via-

In uno ſubjecto longe tenerior & ſenſibilior eſt ventriculus, quam in altero.

Feminis longe tenerior ventriculi textura quam viris.

Infantes tenerrimum habent ventriculum.

Hypochondriaci ſenſibiliſſimas habent primas vias

rum varietate, quam periti difficulter agnoſcunt, temerarii vero plane non intelligunt & negligunt, utique & famæ & conſcientiæ conſultum eſt, tutiſſima via perpetuo incedere, & non tam facile ad vehementia & inſecura prolabi. Nos omnia in totum fere purgantia acriora ab uſu removenda eſſe judicamus, ſola forſan radice jalappæ vel mechoacannæ, quæ mitior eſt, ſi neceſſitas urget, excepta. Hæc in electuarii formam, cum mercurio dulci, vel alio, ſi opus eſt, redacta, efficax ad detergendos & expellendos viſcidos humores fit medicina. Nihilo minus in exhibendo & prudentiam & moderationem medici deſiderat. Sique pillulis polychreſtis laxantibus majorem adjicere velimus ſtimulum, extractum panchymagogum Crollii, quod inſtar omnium eſſe poteſt, vel jalappæ reſina cum amigdalis contuſa, vel in ovi vitello ſoluta, ſive ſola ſive cum mercurio dulci miſta omne adimplebit punctum. Inter ea vero, quæ leniter ſine magna turba ac læſione alvum movent, & hinc veteribus benedicta vocantur, ſunt caſſia, tamarindi, manna, rhabarbarum, aloe, quorum quatuor priora veteribus fuere incognita, ſed poſt

Omnia in totum fere purgantia. acriora proſcribimus, ſola Jalappa vel mechoacanna exceptis.

Extractum Panchymagogum Crolli inſtar omnium eſſe poteſt. Vel Reſina Jalappæ cum amigdalis contuſa vel in ovi vitello ſoluta omne adimplebit punctum.

Caſſia Tamarindi, Manna, Rhabarb. Aloe ſine magna turba alvum movent.

poſt ſeculum decimum tertium demum ex Arabia ad nos adducta. Rhabarbarum vero, præter virtutem leniter alvum ducentem, ſimul relaxatos inteſtinorum villos roborat, unde non modo inmodicis alvi fluxionibus, ſed & in tono inteſtinorum penes hypochondriacos læſo, inque lienis & hepatis infarctu proficit. Gravidis quoque & puerperis, & ubi ingens ex iracundia in primis viis colluvies bilioſa eſt, ejus uſus eſt commendatiſſimus: præſertim ſi in electuarium cum roſaceo ſaccharo vel ſyrupo, quod commodum eſt redigatur. Manna & caſſia, ubi acrimonia primas vias vel pectus obſidet, paulo majori doſi in decocto oblata, admodum proficua ſunt, quare in tuſſi, in catharralibus, rheumaticis, necnon arthriticis paſſionibus, item in melancholicis & hypochondriacis affectibus, ſi modo dulcia ferre poſſint, cum fructu adhibetur tale decoctum, quod recipit uncias tres vel quatuor mannæ & dimidiam portionem caſſiæ: non ſimul & ſemel, ſed ſucceſſive eſt exhibendum, interpotando decoctum hordei, vel cornu cervi. Ita enim acrimoniæ humorum proſpicimus, & ſine incommodo multas ſedes movemus. Opportune

Rhabarbaro ſunt præterea roborandi virtutes.

Ejus uſus eſt commendatiſſimus.

Manna & Caſſia admodum proficua ſunt.

Opportune hiſce ſalina adjiciuntur.

tune hiſce ſalina, ut nitrum & tartarus ſolubilis, vel carminativa, ut aqua corticum citri, vel eorum eſſentia adjiciuntur. Tamarindi propter ſuavem, quo pollent acorem, non modo alvum aptiſſime ſubducunt, ſed & immodicum bilis fervorem infringunt, ſitimque ſedant, unde ubi febris vel præcalidus alius ex bilis copia aut fervore morbus alvi apertionem urget, hi merentur commendari. Commodiſſime vero dantur cum decocto cornu cervi, manna & ſyrupo acetoſitatis citri: ita enim gratiſſima redditur potio. Senna quoque inter leniora laxantia utique meretur recenſeri ſed cum paulo faſtidioſoris ſit ſaporis, & facile decocta tormina excitet, conſulo, ut, cum jucundiora & meliora habeamus, ab ejus uſu abſtineamus.

Tamarindi non modo alvum ſubducunt, ſed & bilis fervorem infringunt.

Senna quoque inter leniora laxantia meretur recenſeri, ſed quia meliora habeamus ab ejus uſu abſtinendum.

§. VI. Virtute vero facile omnibus aliis palmam præripit aloe puriſſima, ut eſt ſuccotrina, quam veteres lotione, nos coctione probe corrigimus, & a ſulphure naturæ alieno liberamus. Hæc neque veteribus, præſertim *Galeno*, fuit incognita, *qui lib.* VIII. *de compoſ. Medicam. cap.* 2. *illam recte appellat medicamentum, quod vim balſamicam corroborantem & laxationem obtinet, & quod*

Virtute aliis palmam præripit aloe ſuccotrina.

Hæc Galeno fuit conita.

quod motus convulſivos a ventriculo ortos tollat, de quo legi poteſt Lib. de locis affectis cap. v. Maxime omnium vero morbis, qui conſiſtunt in primis viis, opitulatur, utpote balſamica roborante & laxante ſua virtute viſcidos humores abſtergit, educit, acidos & vapeſcentes, putridos emendat, inteſtinorum & ventriculi tonum nimis relaxatum confirmat, & ſic primarum viarum ſpaſmis & flatulentiis quæ duo in hypochondriacis & hyſtericis miras ſolent facere tragœdias, cum effectu medetur. Illud vero circa aloes uſum notari velim, quod etiam ſelectiores practicorum obſervarunt, eam in minori & refracta doſi plus commodi quam in magna efficere, unde peccarunt veteres quod in abundantiori doſi ad ſcrup. unum & amplius una vice eam exhibuerint. Ita enim non poteſt fieri quin periculoſe ad nimias effuſiones ſanguinis, ad hæmorrhoides, hæmorrhagias, hæmoptiſin, inque gravidis ad abortum diſponat. Profecto ſi unquam ullum remedium a veteribus magni æſtimatum fuit, quod fere omnes eorum compoſitiones laxantes, pillulasque maximi uſus ingrediatur, certe eſt aloe. *Galenus* hieram picram, cujus uſus

Aloes encomia.

In minori & refracta doſi plus commodi quam in magna efficit.

Commodatiſſimus olim hieræ picræ uſus.

uſus olim fuerit commendatiſſimus, ex ea compoſuit; plerumque eam cum extractis herbarum v. gr. fumariæ, abſinthii, cichorei, roſarum, vel etiam cum reſinoſis temperatioribus, maſtiche, myrrha, ſuccino, gummi ammoniaco, vel aromaticis, ut cum ſpica celtica, xylobalſamo, croco, cinamomo maritarunt. Quo nomine commendari merentur pilulæ Avicennæ, Rufi, Aloephanginæ, Angelicæ, Marocoſtinæ Mindereri, Tartareæ Schrœderi, Cratonis, pilulæ peſtilentiales Plateri. At vero id vitii ſaltem in hiſce compoſitionibus animadvertitur, quod nimia in quantitate recipiant aloen, quæ ut plurimum duplum ponderis reliquorum adæquat, cum potius æquali tantum portione cum aliis ingredientibus eſſet miſcenda. Hac ratione enim fit, ut aloe refracta doſi cum extractis præſertim amaris & temperatis balſamicis mixta in roborando inteſtinorum tono, & alvo ſine moleſtia ducenda feliciſſimæ fiat operationis. Commodiſſime vero tales pillulas ingrediuntur ex extractis cardui benedicti, fumariæ, abſynthii, cent. min. cochleariæ, millefolii, agrimoniæ, ex gummatibus reſinoſis maſtiche, olibanum, benzoe, myr-

In finita præparantur ac proſtant ex aloe remedia.

Quorum pars ab autore dinumeratur.

myrrha, ſuccinum, ſandaracha, ex purgantibus aloe roſata: extractum rhabarbari: ex roborantibus extractum Zedoariæ, cortex Chacarillæ. Hæc quiſque ſagacior facile invicem pro morbi ratione miſcere & formulam mutare poterit. Fiunt hoc modo pilulæ tam evacuandi quam roborandi fine in multis morbis longe præſtantiſſimi uſus.

§. VII. Perſpectis iis quæ craſſiorem morbi materiam per ſuperiores & inferiores partes evacuant, veniendum jam eſt ad ea, quæ ſubtiliorem & agiliorem, noxiam e corporis ſphæra partem ejiciunt, cujus generis ſunt, quæ ſudorem vel perſpirationem paulo liberius movent, nam quo pejoris indolis eſt retardatum cutis excrementum, eo majori ſolertia convenit medico incumbere, ut longe utiliſſimam in morborum curatione tranſpirationem promoveat: quæ tutiſſima omni tempore in morbi nondum cognita indole via medendi eſt. Ex immenſa vero ſudoriferorum farragine tantummodo, more noſtro, ea propinamus, quæ & virtute & uſu ſeſe præ reliquis commendant. Unicum vero ſal volatile cornu cervi rectificatum, vel admiſtione ſalis ſuccini neutrum factum, inſtar omnium laude

De ſudoriferis vel diaphoreticis.

Unicum ſal volatile C. cervi rectificat vel admiſtione

ſalis ſuccini neutrum factum, inſtar omnium laude digniſſimum eſt.

de digniſſimum eſt, quod vel ſolida vel liquida forma, in quam facile ſpiritu vini redigi poteſt, exhibitum potenter ſudorem, ſi expedit, movet, præſertim quando cum vehiculo calido debitoque regimine propinetur.

Porro inter ſudorifera fulgent, Spir. Buſſi, de tribus, C. Cervi balſamicus, &c.

Singulari quoque inter ſudorifera virtute fulgent ſpiritus Buſſi, ſpiritus de tribus, ſpiritus cornu cervi balſamicus, qui præparatur ex ſuccini pulveriſati unciis quatuor, balſami peruviani uncia una, cinerum clavellatorum unciis tribus, ſale volatili cornu cervi uncia una, ſalis ammoniaci unciis duabus, quibus menſura una ſpiritus vini rectificati affundatur, fiat extractio & deſtillatio.

Nec non mixtura ſimplex Paracelſi, Bezoardica Michaelis.

Præter hæc mixtura ſimplex *Paracelſi*, mixtura bezoardica *Michaelis* plus vel minus acidulata, præcipuam utique laudem merentur.

Ac etiam noſtra Eſſentia alexipharmaca.

Neque alienum hoc loco eſſe exiſtimaverim, noſtram, qua hactenus cum fructu uſi ſumus, eſſentiam alexipharmacam, eo quo convenit candore communicare. Habet vero hæc radicis angelicæ, vincetoxici, pimpinellæ, enulæ, contrajervæ, carlinæ æqua portione ſumptarum unciam unam, herbæ ſcordii, cardui benedicti, ana manipulos duos, corticis chacarillæ, croci ana unciam ſemis, ſpiri-

tus

tus florum ſambuci, corticum citri ana libram unam: adjiciantur ſpiritus tartari rectificati unciæ tres, ſpiritus vitrioli uncia una, & liquoris noſtri mineralis anodyni unciæ quatuor; Hæc mixtura debita doſi oblata, in varii generis morbis, tam acutis quam chronicis paſſionibus, præſertim febribus mali & benigni moris, uſus & virtutis eſt deſideratiſſimæ.

Quæ ſuus & virtutis eſt deſideratiſſimæ.

§. VIII. Inter ea vero, quæ placidius agunt, & roborando fibras curſum ſanguinis per corporis ambitum efficiunt liberiorem, & diaphoreticorum nomine veniunt, cornu cervi uſtum vel philoſophice præparatum, cancrorum lapides, mater perlarum, antimonium diaphoreticum, bezoardicum minerale, terra ſigillata, cinnabaris cujuscunque generis fuerit, præcipua ſunt, quibus, pro circumſtantiarum ratione, ad fervorem immodicum moderandum, nitrum: ad ſpaſmos & dolores ſedandos, pauxillum theriacæ cœleſtis adjici poteſt. Ex hujus modi pulvere perfacile præparabis miſturam, ſi aquæ bezoardicæ acetum deſtillatum & ſyrupus acetoſitatis citri admiſceantur. Neque hoc loco ad mitigandam inflammationis vehementiam pulverem expertiſ-

Quæ placidius agunt & diaphoreticorum nomine veniunt, ſunt C. cervi uſt. vel philoſ. præparatum cancrorum lapides, &c.

 ſimæ

ſimæ virtutis oportet præterire. Componitur hic ex bezoardico minerali, nitro & camphora, ita nempe, ut ad bezoardici mineralis & nitri præparati ſcrupulum ſemis dimidium granum camphoræ adjiciatur. Hæc perpauca & ſelectiſſima remedia, ad diaphoreticum uſum ſola ſufficere poſſunt, adeo ut non opus habeamus innumeris ſpeciebus, pulveribus cordialibus, ſpiritibus, eſſentiis & tincturis bezoardicis & alexipharmacis, quorum farrago cum faſtidio in tot voluminibus pharmacopœorum & medicorum conſpicitur.

Pulvis expertiſſimus ex bezoard. minerali. nitro & camphora.

Hæc perpauca & ſelectiſſima remedia ad diaphoreticum uſum ſola ſufficere poſſunt.

Selectiora in diureticorum claſſe.

§. IX. Perluſtratis iis, quæ ſudorem & perſpirationem movent, remediis, ordo jam exigit, ut, quæ ſelectiora ſunt in diureticorum claſſe, recenſeamus: Primum genus eſt eorum, quæ ſalino quodam ſtimulo renale glanduloſum cribrum afficiunt, viaſque urinarias aperiendo expediunt. Sunt vero ex hiſce præcipua, quæ ex tartaro arceſſuntur, qualia ſunt ſal tartari, ejus terra foliata, tinctura tartari, tartarus ſolubilis, tartarus vitriolatus, liquor ex tartari ſale & nitro crudo paratus, hæc omnia non modo mucum renalem abſtergunt, ſed & ſtimulando majorem

Tales ſunt ſal tartari, tinctura tartari, &c.

ſeri

ſeri tartarei ſalſi tranſcolationem concitant. Solet vero potentioris virtutis eſſe tinctura antimonii ſic dicta acris ex ejus regulo per calcinationem cum nitro parata: cujus color perperam antimoniali ſulphuri adſcribitur, cum potius ardens & cauſtica ejus vis extreme alcaliſato nitro debeatur. Hæc tinctura paulo liberaliori doſi data cum convenienti vehiculo, egregie cachecticorum ſuperfluas ſeroſitates educit.

Potentioris virtutis eſt tinctura antimonii.

Que egregie cachecticorum ſeroſitates educit.

§. X. Alterum genus diureticorum ex ſubtili acri balſamica reſina ſuam operationem nanciſcitur. Utpote tenuiora balſamica peculiari virtute, non modo renes ſed & veſicam reliquaſque urinarias vias afficiunt, quemadmodum luculenter ea, quæ ex junipero, ſuccino & terebinthina parantur, id comprobant, & quod notabile, urinæ plerumque hæc ipſa violaceum quendam odorem conciliant. Nos vero pro delicatioribus ſpiritum balſamicum maximopere commendamus, cujus præparatio hæc eſt. Recipe ſuccini, maſtiches ſelectæ ana uncias quatuor, balſami Peruviani, balſami de Copaiva ana unciam unam, ſalis tartari uncias ſex, quæ pulveriſata exactiſſime miſceantur, poſtea libræ tres ſpiritus vini tar-

Alterum genus diureticorum.

Sunt tenuiora balſamica, quæ ex junipero, ſuccino & therebintina parantur.

Autor maximopere ſpiritum balſamicum commendat.

tartariſati affundantur, & prævia digeſtione fit deſtillatio, ita prodit ſpiritus balſamicus nervinæ, roborantis & ſimul diureticæ virtutis, facto præſertim ejus connubio cum ſpiritu nitri vel ſalis dulci. Ex vegetabilibus radix altheæ, eringii, petroſelini, ſelleri, laudem eximiam merentur. Tandem inter diuretica locum quoque inveniunt refrigerantia, quæ ſeceſſionem & quaſi præcipitationem quandam ſeri a ſanguine efficiunt. Hoc modo nitroſa, ut nitrum purificatum vel artificiale, quod ex ſpiritu nitri & ſpirit. ſalis ammoniaci præparatur, item nitrum antimoniatum operatur, ſpectat huc quoque ſpiritus ſalis probe rectificatus, & ex hoc præparata tinctura Mæbii aperitiva. Inde etiam fit, ut ſerum lactis & omnia emulſiva, præſertim quæ ex ſeminibus quatuor frigidis conficiuntur, urinam provocare ſoleant. Quod etiam valet de fructibus refrigerantibus, ut ſunt fraga, mala perſica, quorum ſuccus acido nitroſus valide refrigerans potenter urinam movet. Tandem ex animantium genere pulvis millepedum itemque tinctura cantharidum rite parata, ſale peneranti cauſtico, renales tubulos ſtimulando, urinæ flu-

Ex vegetabilibus Rad. Altheæ, Eringii, &c. laudem merentur.

Nitroſa inter diuretica quoque locum inveniunt. Nec non ſerum lactis & emulſiones.

Fraga & mala perſica potenter urinam movent.

Ex animalibus millepedes & Cantharides urinæ fluxum faciunt liberaliorem.

fluxum faciunt liberaliorem.

§. XI. Sunt adhuc alia evacuantium remediorum genera, quæ videlicet ſalivalem laticem valide commovent, ac per ſalivales glandulas & ductus largius exonerant, quorum uſus in lymphæ & glandularum vitio, non poteſt non eſſe laudatiſſimus. Nihil vero hoc in negotio, niſi cum mercurialibus rite paratis, poteſt effici, utpote quæ ſingulare quid in eo poſſident, quod mirifice lymphæ maſſam ad ſalivæ fontes, commoveant. Prompte id præſtat mercurius dulcis probe præparatus, mitius id efficit æthiops mineralis, mitiſſime vero cinnabarina agunt, quæ paulo largiori doſi uſu repetito oblata, ſi viſcidum ſerum ſtagnans reſolvendum eſt, in morbis gravioribus capitis non ſpernendum edunt effectum. Qua de re pulchram obſervationem attulimus in notis ad Poterium. Cæterum non ſicco pede præterire licet mercurium præcipitatum album, qui fit, quando ſpiritu nitri rectificato depuratiſſimus mercurius ſolvitur, poſtea cum ſpiritu ſalis ammoniaci præcipitatur in magiſterium, quod facta ſufficiente cum aqua dulci elotione, edulcorandum, ipſique æqua portione auri ſub-

Remedia quæ ſalivalem laticem valde commovent.

Quod prompté præſtat mercurius dulcis, mitius id efficit æthiops mineralis.

Pulvis ſingularis qui magna in lue venerea, &c. ſolet præſtare officia.

tiliſſimus crocus admiſcendus eſt, qui pulvis cum ſacharo roſaceo datus non modo in venerea lue, ſed & in aliis rebellibus lymphæ & glandulorum morbis, magna præſtare ſolet officia. Si enim decenti methodo procedamus, ſine ullo ſalivæ fluxu tantum facta auctiore tranſpiratione, perſanantur.

Ex validioribus ſternutatoriis helleborus albus ſufficere poteſt.

Mitius agunt. Herba Baſilicon, Majorana, &c.

§. XII. Ex iis, quæ narium tunicam afficiunt, vel etiam ſternutamentum movent, quædam itidem ſeligenda ſunt: ex validioribus ſolus helleborus albus ſufficere poteſt. Quæ vero mitiori gradu narium mucum colliquant, ſunt herba baſilici, betonicæ, majoranæ, marum verum, flores liliorum convallium, flores benzoes, extractum ligni guaiaci cum aqua paratum: ex hiſce pulveres errhini præſtantiſſimæ virtutis, ſi caput a ſordibus mucidis purgandum eſt, confici poſſunt. Solenne jam eſt ſal volatile anmoniaci ſiccum cum oleo majoranæ vel florum aurantiorum aut cedro probe imbuere & naribus crebrius offerre, quod mire mucoſitatem colliquat, & vigorem ſenſibus affert.

Sequuntur Alterantia.

§. XIII. Evacuantia, quæ jam expoſuimus, ordine ſequuntur alterantia quæ inſenſæ & noxiæ humoris peccantis qualitati

litati emendandæ magis dicata & deſtina ta ſunt. Optandum vero vehementer foret, ut ingens eorum copia proſtaret, quæ materiam morbi ſæpe tenuiſſimæ & agiliſſimæ indolis proxime ſive mediate invertere ac immutare poſſent: utpote perniciofiſſimæ & periculo & vehementia notatæ paſſiones, non tam copiæ humorum peccantium, quam ſæpenumero tenuiſſimo vapori incunabula ſua atque originem debent, cujus maligni elementi indoles, celerem potius immutationem, quam operoſam e corpore evacuationem exigeret. At quum de hujus generis efficacibus remediis potius ſit deſperandum: hinc ſaltim ea, qua obvio & manifeſto quodam agunt principio breviter ſtrictimque perluſtrabimus. Quoniam vero id, quod tenax, ſpiſſum, viſcidum & immobile in ſanguine & humoribus eſt, maxime liberæ ejus progreſſioni per minimos corporis tubulos, viſceraque & glandulas reſiſtit, & ad diuturnas & pernicioſas obſtructiones viam ſternit, hinc ea remedia, quæ humores craſſos attenuant & diſſolvunt, obſtructos, tubulos reſerant, ante omnia ſunt attendenda. Eximie vero id præſtant ſalia, præſertim neutra & alcaliſata, quia

Optandum foret ut ingens eorum copia præſtaret.

Aſt de hiſce potius eſt deſperandum.

Sed ea quæ manifeſto agunt principio perluſtrantur.

Salium præſertim neutrorum ac alcalinorum vires & virtutes.

ſtimulo, quo pollent, non modo fibras motrices ad majorem impulſum concitant, quo omnium optime craſſum dividitur, & immobile ad motum incitatur, ſed & immediato ſuo contactu viſcoſas & craſſioris molis partes diſcerpunt. Ex horum vero cenſu ſunt ſalia vegetabilium fixa, arcanum duplicatum, tartarus vitriolatus, ſolutio lapidum cancri, terra foliata tartari, nitrum fixum, ſal amoniacum depuratum, quæ & aperiendo & reſolvendo in diverſis morbis ſe commendant, maxime omnium vero laudatiſſimum nitrum dictis his neutris ſalibus aſſociatum, incidendi & reſolvendi virtute pollet. Perquam enim curioſa eſt obſervatio, nitrum ſolutum coagulato & nigricanti ſanguini affuſum illum ex tempore reddere fluidum & floridum. Et quoniam peculiari ratione ſiccas & conſtrictas partes emollit & humectat, hinc obſtructionibus removendis remedium eſt accommodatiſſimum. In genere vero notandum hoc loco eſt, nihil potentius viſcidos humores incidere & obſtructiones reſerare, quam copiam fluidi, quod præſertim elemento activo armatum ad durum & compactum emoliendum & diluendum, omnium

Inter quæ nitrum fixum eminet.

Quod obſervatione confirmatur.

Præterea obſtructionibus removendis eſt accommodatiſſimum.

nium aptiſſimum eſt. Et hæc eſt ratio, cur aquarum ſalubrium mineralium tam frigidarum quam calidarum nec non puræ ſimplicis aquæ, ſive frigidæ ſive calidæ infuſæ cum herba appropriata, in chronicis morbis perſanandis tanta ſit vis atque efficacia.

Aquarum magna vis in chronicis morbis perſanandis.

§. XIV. Denique ad alterantia merito ſpectant omnia terrea alcalina, quæ, ſi quid aliud, prompte & expedite acidos, ponticos, corroſivos, primis in viis plerumque oberrantes humores, immutant atque invertunt, & vocari ſolent abſorbentia, quorum uſus in pluribus morbis longe eſt eximius. Quamvis vero complura, quæ acidum abſorbeant, in rerum natura proſtent remedia, nihilominus unum præ altero corpori noſtro magis eſt amicum & conſymbolicum, & ſine noxa relicta operatur, quem in finem cancrorum lapides, ovorum teſtas & oſſa ſæpiæ, ceu innocentia abſorbentia, maximopere commendamus. Ex ſalinis vero alcalinis oleum tartari per deliquium vel liquor fuliginis cum ſale tartari paratus & abſorbendi & aperiendi fine, debita doſi datus, reliquis omnibus facile eſt anteponendus.

Ad Alterantia ſpectant omnia terrea alcalina.

Oculi cancri, ovorum teſtæ & oſſa ſæpiæ ſunt innocentiſſima abſorbentia.

Ex alcalinis liquor tartari vel fuliginis in abſorbendo

§. XV. Delinquit in morbis ſæpiſſime

reliquis facile eſtante-ponendus. Materia tenuior & maligna in morbis emollientibus, &c. demulcenda eſt.

me materia quædam tenuior, mobilior, acris & cauſticæ indolis, ſummæ activitatis & veneni naturam imitans, quam utique corrigere, demulcere ac temperare oportet, quod omnium optime præſtant ſic dicta emollientia & inviſcantia, quæ viſcido quodam involucro tenuiſſimas acies involvunt, obtundunt, & hinc etiam contra validiora venena antidotum præbent. Præſtant vero hæc ex regno vegetabilium & animantium deſumpta; ſpeciatim vero pertinent huc omnes axungiæ, butyrum & lac animantium, gelatinæ oſſium; ex vegetabilibus flores ſambuci, malvæ, meliloti, verbaſci, chamomillæ vulgaris, millefolii, papaveris, ſemen lini, fænigræci, cydoniorum, radix altheæ, liliorum alborum, crocus, ficus, paſſulæ, amygdalæ dulces earumque oleum, ſemina quatuor frigida majora, decoctum hordei, ad ſalſos & erodentes acres humores temperandos ac mitigandos, tam interno quam externo uſu virtutis ſunt præſtantiſſimæ.

Qualia ad hoc præſtent.

Humoribus bilioſis, &c. temperandis, nitro nihil eſt præclarius.

§. XVI. Reliquum jam eſt, ut etiam conſideremus, quænam maxime humoribus bilioſis, ſulphureis, & prævalidis temperandis conveniant: qua in

in re ipſo nihil eſt præclarius, utpote quod inteſtinam calidam humorum ebullitionem protinus ſiſtit ac deprimit, & præſentiſſimum refrigerium corpori adfert. Secundum locum obtinent acidula, quæ bilis nimium fervorem ac volatilitatem ſimili modo figunt atque enervant, ut ſunt ex ſelectioribus citri poma & ex ipſis paratus ſyrupus, item berberum, ceraſorum, rubi Idæi, fragorum, cydoniorum, granatorum ſucci & ſyrupi, aqua acetoſæ, acetoſellæ, ſpiritus ſalis, vitrioli vel nitri dulcificatus, tincturæ quatuor florum cordialium, ex quibus varia julapia & potiones refrigerantes poſſunt concinnari, in nimio fervore & æſtu ſanguinis atque humorum ſua laude non defraudandi.

Secundum locum obtinent acidula.

§. XVII. Defuncti tractatione eorum, quæ præcipue fluidis partibus dicatæ ſunt, remediorum, jam nos accingimus ad ea, quæ ſolidas earumque tonum motum ac robur peculiari ratione afficiunt, & ſunt vel roborantia vel ſedativa. Illa fibrarum dejectum robur reſtituunt: hæc vero nimias & effrenes eorum motiones atque contractiones ſedant atque componunt: doloremque levant, & ſolent anodyna apel-

Ex roborantibus quæ in corpore motum augent, ſunt confortantia.

apellari. Ex roborantibus, quæ in univerſo corpore ejuſque ſolidis fibroſis partibus motum augent, eumque citatiorem reddunt, ſunt maxime ea, quæ materiam ſic dictis ſpiritibus ſeu fluidiſſimis & impetum facientibus partibus fœnerant, & ſubtili, ſuavi, naturæ amico, balſamico oleo & ſpiritu imbuta ſunt, & vocari ſolent confortantia.

Talia ſunt præcipue ex aromaticis.

Ex animantibus & plantis.

Talia ſunt ex aromatibus præcipue cinnamomum, caryophylli, cardamomum, cubebæ, flores macis, nux moſchata, cortices citri, aurantiorum, pomorum chinenſium: ex balſamicis, benzoe, ſtorax, myrrha, maſtiche, opobalſamum, reſina ligni aloes, balſamus peruvianus, folia lauri, myrti: ex marinis ſuccinum & ambra; ex animantium genere moſchus, quæ analeptica & cordialia dici ſolent. In confortantibus vero principem locum tenet vinum ſubtile, potens & ſpirituoſum, quale eſt Rhenanum ejuſque ſpiritus: ex plantis, majorana, roſmarinus, ſerpillum, lavendula, ſpica noſtra, Indica & Celtica, flores chamomillæ vulgaris, meliſſa, mentha, quorum pleraque ſuave & ſubtile oleum præbent, quo ſpiritus & vires corporis noſtri mire reficiuntur. Ex hiſce ſelectioribus ſimplicibus, varia

ria poſſunt analeptica & confortantia, aquæ ſtomachicæ, carminativæ, confortantes, balſama apoplectica, aquæ apoplecticæ, balſamum vitæ, & embryonum, concinnari.

Ex hiſce ſelectioribus ſimplicibus varia ſanaleptica, &c. concinnari queunt.

§. XVIII. Præter hæc ſpiritus oleoſi volatiles, urinoſi ut & ſpiritus ſalis ammoniaci cum aliis aromaticis blandioribus probe eſſentificatus, ut eſt celebratiſſimus ille ſpiritus oleoſus Sylvii, & ſecundum ejus exemplar, ſalia volatilia oleoſa præparata, ſingulari roborante & tonica virtute gaudent, & in tono ventriculi dejecto, neque minus in cerebri & nervorum debilitate removenda, magno utique præſidio ſunt. Inter ſalia vero volatilia oleoſa, quæ naturæ theſaurus ſuggerit, camphora merito principem ſibi locum vindicat, quia ſubtiliſſimæ indolis eſt, & celerrime per univerſi corporis poros penetrat, uſuque tam interno quam externo in diſcutiendis ſtagnantibus humoribus, & abigendo inflammationum periculo, præſertim ſi amicum cum nitro conjugium ineat, nobiliſſimarum virium eſt medicina.

Præter hæc ſpiritus oleoſi volatiles, urinoſi, &c.

Ut ſpiritus oleoſus Sylvii, &c.

Inter hos Camphora principem ſibi locum vindicat.

Quæ nobiliſſima eſt medicina.

§. XIX. Ex roborantibus vero quæ immediate agunt in corporis noſtri fibras, eas levi conſtrictione roborando,

pal-

Martialia ex roborantibus, quæ immediate agunt, palmam cæteris dubiam reddunt.

palmam ceteris dubiam reddunt martialia, legitimo modo præparata atque adminiſtrata. Quemadmodum vero omne nimium naturæ eſt inimicum: ita etiam paulo fortiora ex martialibus præparata adſtringentia & vitriolacea plus damni quam emolumenti ſolent afferre. Sunt vero deſideratiſſimæ virtutis & operationis, quæ ex ſubtiliori ſulphuris & terræ martialis elemento componuntur; quo nomine tincturam florum ſalis ammoniaci martialium, cum hæmatite præparatorum, item tincturam martis Zwölfferi, Ludovici, & quæ cum ſucco Cydoniorum paratur, commendamus. Ex ſiccioribus ſola limatura ferri, in ſubtiliſſimum pollinem redacta, omnibus martialibus crocis, jure meritoque eſt anteferenda, quia terreo alcalina & ſulphurea ferri craſis adhuc ſalva integra ac intacta in hac ipſa eſt. Ex compoſitis ſolus pulvis cachecticus *Quercetani* arridet. Sufficere hæc poſſunt ex martialibus, quibus ſi prudenter in chronicis paſſionibus debellandis & tono viſcerum roborando uti velimus, cetera omnia martialis & vitriolaceæ indolis commode poſſunt poſtponi.

Inter hæc præſtant tinct. flor. ſal. ammoniaci martialium, item martis Zwelferi, &c.

Ex ſiccioribus limatura ferri in pollinem redacta omnibus crocis eſt anteferenda.

Ex compoſitis pulv. cachect.

§. XX. Dantur adhuc alia ſpecifice robo-

roborandis partibus dicata ſimplicia, quæ pari ratione in certis morbis profligandis magnam exſerunt efficaciam. Exemplo ſit famigeratiſſimus chinæ cortex, qui in febris impetu coercendo, vix parem & ſimilem habet medicinam. Nullum vero dubium eſt, quin omnia, quæ hoc in negotio præſtat, adſtrictoria & roborante ſua facultate efficiat. Exemplo quoque poteſt eſſe, non ſatis laudatus chacarillæ cortex, qui aromatico balſamico & terreſtri inſtructus eſt elemento, inque roborando ventriculi & inteſtinorum tono & pectoris ex pulmonum nimia laxitate natis vitiis, medicamentum, ſi ullum, eſt certe maximopere commendandum. Habemus præterea ſpecifica, ſi ita loqui fas eſt, certas partes roborantia. Ita betonica & meliſſa peculiari modo dicatæ ſunt capiti, ſulphur myrrha & crocus pectori, mentha ventriculo, plantæ amaræ hepati, lieni ſcolopendrium, renibus terebinthinacea, glandulis omnis generis ligna & omnia reſinoſa balſamica, oculis fœniculum, utero artemiſia, meliſſa & pulegium. Sunt vero adhuc plura alia non contemnendæ utilitatis ſpecifica, quorum tamen catalogum hic recenſe-

Quercet. arridet.

Chinæ cortex in febris impetu coercendo vix parem habet medicinam.

Chacarilæ cortex maximopere eſt commendandus

Specifica certas partes roborantia ſunt.

Betonica & meliſſa capiti: ſulphur, myrrha, crocus pectori: mentha ventriculo: plantæ amaræ hepati: ſcolopendrium lieni:

re

Therebintinata renibus: glandulis ligna, &c. oculis fœniculum: utero arthemiſia, &c. dicata.

re nimis ſupervacuus eſſet labor, ſed ſuffecerit pauca quædam in medio proferre, Ex compoſitis vero quæ roborandi viſcera parteſque ſolidas corporis interiores facultate gaudent, elixir ſtomachale *Michaëlis*, eſſentia abſinthii compoſita *Connerdingii*, eſſentia carminativa *Wedelii*, elixir balſamicum noſtrum, balſamum Anglicanum, balſamum vitæ noſtrum, eſſentia chacarillæ, ſpiritus balſami peruviani, aqua maſtichina, eſſentia ambræ, cinnamomi, aqua Anhaltina, aqua carminativa Schrœderi, aqua vitæ Matthioli, aqua apoplectica Sennerti, aqua Chemnicenſis, aqua vitæ mulierum ſingularem laudem & commendationem merentur.

Dantur & multa roborantia compoſita.

Remedia quæ effrenes motus ſiſtendi virtute inſtructa ſunt

Quæ in univerſalia & in particularia diſtinguuntur.

§. XXI. Reliquum jam eſt, ut etiam ea remediorum genera perluſtremus, quæ effrenes & nimios motus ſiſtendi & ſedandi virtute inſtructa ſunt & in atrocioribus doloribus, inque gravioribus ſpaſmis & fibrarum conſtrictionibus, nimia quoque ſanguinis & humorum effuſione, locum inveniunt commodiſſimum. Recte vero hæc ipſa diſtinguere licet in univerſalia, quæ in univerſo corpore, ubicunque conſiſtant dolores, ſpaſmos & vehementiores motus ſiſtunt, & in particularia, quæ magis

gis ſpecifice certis partibus & morbis ſuccurrunt. Ex illorum numero ſunt opiata, quæ principem facile inter dolorum ſedativa, locum inveniunt. Quum vero horum innumerabiles fere in pharmacopœis proſtent compoſitiones, hinc ſelectiſſimas tantum recenſebimus, quales ſunt theriaca cœleſtis in notis ad *Poterium* deſcripta, Pilulæ *Wildeganſii*, maſſa pilularnm Starkii, diaſcordium *Fracaſtorii*, Laudanum per fermentationem cum ſucco cydoniorum paratum *Helmontii*, pilulæ e ſtyrace, e cynogloſſa, ſyrupus papaveris rhæados, papaveris albi, theriaca vulgaris, eſſentia theriacalis, quorum omnium uſus prudens & cautus in mitiganda ſymptomatum ferocia multa & magna præſtare ſolet. Neque mineralia ſulphure anodyno & ſedativo penitus ſunt deſtituta, ſed abundans id ipſum in marte & vitriolo conſpicitur, ex quo paramus ſingulari encheireſi, ſpiritum aromatici ſaporis & fragrantiſſimi odoris, cujus uſus opiatis longe tutior & præſtantior eſt. Sunt præterea inter ſedativa & antiſpaſmodica præcipua quadam laude conſpicua, quæ nobis præ cæteris ſuggerit regnum animale. Utpote omnes fere animantium

Ex quorum numero ſunt opiata,

Horum ſelectiſſima dinumerantur.

Neque mineralia ſulphure anodyno & ſedativo penitus ſunt deſtituta.

Præ cæteris regnum animale ſedativa & antiſpaſmodica ſuggerit.

partes exſiccatæ, ſulphureo quodam vaporoſo & volatili principio pollent, quo impetum motuum & ſpaſmorum refrenant. Ita ad capitis vitia raſura cranii humani, ungulæ alcis, pulvis lumbricorum terreſtrium, moſchus: in

Quæ recenſentur.

pectoris affectibus vulpis pulmo, & ſperma ceti, item mandibulæ lucii piſcis, in immodicis ſanguinis profluviis, dens hippopotami: in uteri affectibus caſtoreum & pulvis ſecundinæ humanæ: in renum & articulorum gravi dolore lapis manati, in parturientium ſpaſmis fel anguillæ: in gravioribus ventris torminibus, raſura priapi cervi, nec non cor & hepar viperarum: in partium externarum contracturis, animantium axungiæ omnem laudem ſuperant. Denique plura quoque occurrunt in vegetabilium regno, quæ ſedativa vi ſpecialiter partibus ſuccurrunt. Ita in capitis & cerebri affectibus pæoniæ planta, betonica, baſilicum, ſalviæ quoque flores, in pectoris morbis crocus, in graviori renum

In regno vegetabili plura quoque occurrunt, quæ vi ſedativa partibus ſuccurrunt.

dolore & ſpaſmo fructus alkekengi, ſemen lycopodii, in ſpaſmis viſcerum abdominis pulvis millefolii: in ventris torminibus pulvis chamomillæ vulgaris & flavedo corticum aurantiorum: In ſtoma-

Horum catalogus.

macho male affecto, mentha & nuciſta, in uteri ſpaſmis crocus & galbanum laudem eximiam promerentur. In nervorum vitiis aquæ florum ſuaveolentium, ut ſunt primulæ veris, liliorum alborum, convallium, roſarum, tiliæ, pæoniæ, chamomillæ, acaciæ, ulmariæ, ſambuci, hormini, ſalviæ, florum aurantiorum præ ceteris omni laude & commendatione dignæ ſunt. Ex compoſitis vero ſedativis non citra rationem extollimus pulverem epilepticum Marchionis, ſpecificum cephalicum Michaëlis, pulverem-antiepilepticum D. Aquin, qui deſcribitur in pharmacopœa de Charas pag. 527. item pulverem contra rabiem ibidem deſcriptum, trochiſcos alkekengi, elixir uterinum *Zwölfferi*, quibus omnibus & ſingulis ſciens & prudens Medicus, pro morbi, ejuſque cauſarum ſubjectorum ratione cum fructu uti poterit. Hæc itaque ſunt ſelectiora a nobis propoſita remedia, quæ certe ſufficere poſſunt omnibus morborum generibus feliciſſime abigendis.

Sedativa compoſita quæ ab auctore extolluntur.

FRIDERICI HOFMANNI

Diſſertatio Phyſico-Medica IX.

DE

MEDICAMENTIS BALSAMICIS.

PRÆFATIO.

Dulciſſimum nomen balſami eſt.

DUlciſſimum nomen balſami eſt, quo non facile ullum in univerſa re medica gratius & acceptius reperitur. Siquidem tale medicamenti genus, quod ſuaviſſima fragrantia ſeſe commendabat, & quod fœdæ putredinis atque corruptionis vim, uſu tam externo quam interno a corporibus humanis arcebat, veteres medici balſami nomine inſigniverunt. Antiquiſſimus primum mos erat balſamis eorum, quibus vivis amore & obſequio devincti erant, condire cadavera, quo a corruptione vindicata ingens annorum ſpacium perdurarent. Et quum tanta ad putredinem, quæ mortis quaſi filia eſt, avertendam in balſamis efficacia animadverteretur, hinc

Mos erat antiquiſſimus condire cadavera.

ſapien-

ſapientiores judicare cœperunt eadem balſama, optima vetæ humanæ eſſe fomenta, quibus diu ſalva ac integra conſervaretur. Unde ad vitam longius prorogandam vim ipſis ineſſe præſentiſſimam credebant, exiſtimantes a balſamicis rebus Spiritum ſeu calidum innatum in ſanguine fluctuans, quod Naturæ ac vitæ balſamum ſit, mirifice corroborari. Quicquid autem veri ſubſit tam ſpecioſo aſſerto, hoc tamen certiſſimum eſt in inmenſo illo, quem providentiſſimus naturæ parens in omnibus regnis nobis ſubminiſtrat, remediorum apparatu, nulla præſtantiora, inque majorem uſum nata auxilia reperiri, atque ea, quæ balſami & balſamicorum nomen promerentur. Hæc enim, cum viribus corporis quaſi conſymbolismum facientia, illas mirifice fovent, erigunt, recreant, robur partibus adferunt & vitales fluidorum motus egregie tuentur.. Proſpexit certe divina, eaque ſapientiſſima benignitas humani generis ſaluti ac incolumitati præſtantiſſimorum remediorum infinita copia, prorſus ut nullum detur ex animantibus, plantis aut mineralibus, nullum etiam eorum, quæ in mari vitam degunt, quod non ſalutares & eximias ad morbos depellendos, vitæque integritatem ſuſtentandam, offerat

Hinc ſapientiores judicarunt eadem optima vitæ humanæ eſſe fomenta.

Nulla præſtantiora auxilia reperiuntur atque ea.

Neque venenum juvando viribus eſt plane deſtitutum, ſi artifex eo prudenter uti ſciat.

vires. Neque venenum, alioquin humanæ naturæ infenſiſſimum, juvandi viribus eſt plane deſtitutum, ſi artifex eo prudenter uti ſciat. Attamen non iiſdem ſingula pollent viribus, ſed aliud utique alio eſt præſtantius, naturæque noſtræ magis amicum & adcommodatum. Artis itaque & prudentiæ eſt, ex tanta ſimplicium neque minus compoſitorum remediorum multitudine, optima & convenientiſſima ſeligere, iiſque feliciter in vita tuenda, morbiſque depulſandis uti. Neque enim benigniſſimi conditoris intentio hæc fuit, ut omnibus & ſingulis, quæ in auxilium prompta ſunt ac diſpoſita, uteremur: ſed juvat pauca & ſelectiſſima ex tanto penu depromere, quibus, ceu inſtrumentis, medicus artifex ſcopum ſuum in præſervando & ſanando obtineat. Quum vero ex tanta opem ſanitatemque promittentium copia & numero balſamum & balſamica, ceu naturæ amiciſſima, principatum meritiſſimo jure obtineant, commodum atque jucundum viſum fuit inaugurali ſpecimine optima balſamica, & quibus principiis agant, & quas eximias virtutes poſſideant, recenſere, inque ſalutem humani generis eorum uſum dirigere. Quod dum conamur, DEUS, fons omnis boni perennis & inexhauſtus ita faveat

Pauca & ſelectiſſima ex naturæ penu ſunt depromenda.

Balſama & balſamica naturæ amiciſſima.

veat meditationibus noſtris, ut non niſi illud, quod verum bonum ac ſalutare ſit; indagando conſequamur.

§. I.

DIcturi itaque de præſtantiſſimis balſamis, ſeu balſamicis ſimplicibus quæ in humanum cedere poſſunt uſum: ut intelligatur quid ſit de quo ſermonem inſtituemus noſtrum, non inutile arbitrati ſumus primo de nominis origine, quæ nobis cognita ſunt, exponere: deinde quid per balſamum proprie intelligamus, ſubjungere. Quum vero balſami uſum primi, quantum ſcimus, habuerint homines Palæſtinæ & Phœnices oras incolentes, forte etiam his vicini Arabes & Ægyptii, ratio ipſa nos eo deducit ut nominis originem ex indole linguarum, quibus oriens utitur, exquiramus. Sive igitur vocabulum ſit ſimplex, quod vero ſimillimum, & indoli Orientis convenientiſſimum eſt; ab בשם Boſem erit deducendum, Ebræis ad denotandum fragrantiſſimum & delicatiſſimum quodvis peculiariter inſerviente voce, cui aliæ gentes, quod in pluribus fecerunt, unicum elementum inſeruerunt; ſive compoſitam vo- Nominis origo exquiritur.

cem cum aliis eſſe ſtatuamus, ex בעל שמן Baal ſchemen, quod dominum vel principem oleorum aromatumque denotat: Res tamen eodem redit, ut ipſa vis atque origo nominis documento ſit aromata, olea & reſinas omnium præſtantiſſimas, quæ & virtute & odoris ac ſaporis ſuavitate conſpicua præ aliis ſint, balſami nomen tantummodo tueri. Neque etiam nobis alia Balſami ac balſamicorum notio erit, quam ut per id vocabulum indigitemus tale remedium, quod ſulfureo reſinoſo ac oleoſo, ſuaviſſimo tamen, naturæque amiciſſimo gaudeat, quo agat, elemento. Duo itaque balſami requiſita ac characteres eſſe debere judicamus. Primus eſt, quod corpus debeat eſſe maxima ex parte inflammabile, hoc eſt oleoſum vel reſinoſum. Secundo ſuaviſſimi odoris & penetrantis ſaporis ſit, neceſſe eſt, quibus de partium tenuitate ac virtute teſtimonium ſenſibus præbeatur. Quibus ſuppoſitis ſulfura & reſinoſa, nec non oleoſa corpora inflammabilia, balſami quoque conſiſtentiam præ ſe ferentia, ſuavi vero odore ac ſapore deſtituta, ex vere balſamicorum numero excludenda eſſe clariſſime apparet, adeoque naphtha, petroleum, aſphaltum,

Quid per balſami vocabulum eſt intelligendum.

Balſami requiſita & characteres.

tere-

terebinthina, pix, reſina pini, oleaque terebinthinæ ac abietum, ſub cenſum noſtrum neutiquam venire debent, quæ, tametſi inflammabilia penetrantia corpora ſint, inque balſamandis corporibus vires egregias habeant: neque minus tam externo quam interno uſu ſalutarem in medendo efficaciam polliceantur: nihiloſecius, quoniam ex ſulfure nimis forte, acri, penetranti, minus blando & naturæ amico conflata ſunt: hinc viribus quoque corporis noſtri fractis erigendis ac fovendis, pari ratione minime ſunt idonea. Deinceps neque proprie ſola ſuaveolentia, ut Zibethum, Moſchus, flores fragrantiſſimi, Jaſmini, Aurantiorum, hyacinthi, tuberoſi, &c. balſami vel balſamicorum nomen ſuſtinent, eo, quod non ſola ad balſamum conſtituendum ſuaveolentia ſufficit, quæ vaporoſo tenui ſulfuri debetur; ſed ut in oleo ſubtili, acri, inflammabili reſina iſthæc ſuavis fragrantia repoſita ſit, neceſſarium eſt.

Fœtida ex vere balſamicorum numero excluduntur.

Quoniam refocillandis viribus minime ſunt idonea

§. II. Num itaque in regno animantium verum balſamum detur, merito dubitandum eſt. Abundat vero hiſce & ditiſſimum eſt vegetabile regnum. Eſt autem antiquiſſimum & cui primum

Balſamis abundat regnum vegetabile.

Balſami nomen impoſitum eſt, ipſum ſic dictum Opobalſamum Arabicum & Ægyptiacum. Hoc ex arbore humili in Judæa, Ægypto & Arabia naſcente, collectum fuit. Tota arbor erat fragrantiſſimi odoris, & ſauciata in cortice, ſuccum reſinoſum ſuaviſſimi odoris ac magnarum virium, quem opobalſamum dicebant, ſuppeditabat. Hujus arboris lignum Xylobalſamum, fructum vero Carpobalſamum veteres nominabant, ſucco autem ſeu lacrimis exſtillantibus opobalſami proprie conveniebat nomen. De hac arbore veteris Geographiæ princeps *lib. XVI. p. m.* 525. *ed. Genev.* ita ſcribit: „Hiericus eſt „campus, ubi balſami viridarium, ar- „bor eſt odorata ſeu aromatica & fruti- „coſa, cytiſo & terebintho perſimilis. „Ejus corticem ſcindentes aut vulne- „rantes, ſuccum inde percipiunt tena- „ci lacti perſimilem. Suſceptus au- „tem in conchis coagulatur; is capitis „dolores & ſuffuſiones oculorum inci- „pientes, & hebetudines mirifice ſa- „nat, & pretioſus liquor eſt, eo quod „hic loci ſolum naſcitur. Concordat cum hac balſami deſcriptione *Proſper Alpinus*, plantarum Ægyptiarum optimus delineator, qui ita ſcribit in *tract.*

Opobalſamum. Xylobalſamum. Carpobalſamum. Balſami deſcriptio.

de

de plant. Ægypt. Balſamum arbuſcula eſt quæ creſcit ad altitudinem cytiſi, folia pauca gerens rutæ ſimilia, perpetuo virentia, vel etiam lentiſci foliorum æmula ſunt. Ramuli quoque ſunt odorati, gummoſi digitiſque contrectati, iis tenaciter adhærent, flores fert parvos, albos, acaciæ proximos ſumme odoratos, a quibus ſemina promanant flava, folliculis nigris ſubrufeſcentibus contenta, valde odorata, intuſque humorem flavum melli perſimilem habentia. Sapore ſuo amaro parumque acri linguam ferientia, opobalſamumque redolentia. Fructus vero terebinthi figuram ac magnitudinem æmulantur. Notabile vero eſt, quod plures auctorum aſſeverent, arborem hanc Judeæ non indigenam ſed inquilinam factam, quum olim multæ plantæ a Meccha, Arabiæ felicis oppido, in Paleſtinam, & hinc, Cleopatræ & Antonii temporibus, in Ægyptum tranſlatæ ſint. Plures ſunt hujus opinionis non amplius verum opobalſamum dari, nec uſquam gentium hoc, quod in Ægypto naſci ſolebat, inveniri. Nam qui venditur pro opobalſamo in capſulis, quæ cortices nucum ſunt, ex Balſamo Peruviano Benzoe & Storace confectus illis videtur: quemadmodum *Pomet in hiſtoire*

Arbor balſamica Judeæ non indigena ſed inquilina facta eſt.

Adhuc verum dari opobalſamum valde eſt credibile.

re des drogues p. 275. indicat. At vero adhuc verum dari opobalſamum valde eſt credibile. Nam qui ex Meccha adducitur & balſamum de Meccha dicitur, in omnibus fere ab auctoribus deſcriptum opobalſamum adæquat. Eſt liquor oleoſus, inſtar terebinthinæ ſpiſſus, ſaporis & odoris penetrantis & gratiſſimi. Venditur quoque caro pretio, utpote unciæ unius dimidium duobus conſtat imperialibus. Ejuſdem quoque nobiſcum eſt ſententiæ *Cluſius in exoticis*, qui *Lib. X.* §. 9. *de balſamis p.* 304. ita ſcribit: *Arabia felix, quæ ſola balſami plantas ſponte naſcentes ab omni ævo protulit, ac etiamnum profert, legitimum balſamum præbet.*

Cluſius ejuſdem quoque eſt ſententiæ.

Maximi ſemper a veteribus habitum fuit hoc balſamum & quia rarum etiam carum.

§. III. Maximi vero ſemper habitum fuit hoc balſamum a veteribus, propter incomparabiles, quas fovet, virtutes, unde in nobiliſſima antidota receperunt, quæ tam pretioſa olim & rara fuerunt, ut pondus duplo argento, *Theophraſto, Plinio & Dioſcoride* teſtibus, penderetur. Neque hujus rei ratio difficilis eſt. Etenim arbor balſami parva eſt, unde non potuit uberem, ſed exiguam balſami quantitatem proferre, cujus virtus, quum mirifice æſtimata fuerit, pretium, ut creverit,

ne-

neceſſe fuit. Et hæc quoque cauſa fuit, quare opobalſamum veterum vitiatum ſæpiſſime fuiſſe Cyprio terebintho, vel oleo lentiſcino expreſſo, *a Lobelio in animadverſionibus pag.* 521. commemoretur. Quum itaque Balſamum de Meccha longe delicatiſſimum, ſine ulla dubitatione verum ſit opobalſamum Ægyptiorum, & illud exquiſite ſecundum omnes notas referat: hinc ejus uſus in medicina utique vehementer commendandus eſt, utpote ex hoc, menſtruo ſpirituoſo, ſingulari encheireſi præparato, quo ambram etiam intime reſolvimus, diſſoluto, elegantiſſima pro uſu interno medicamenta poſſunt concinnari.

Balſamum de Mecha ſine dubio verum eſt Ægyptiorum opobalſamum.

§. IV. Opobalſamum ordine & merito jure balſamum de Tolu excipit, quod noſtro etiam tempore multi opobalſamo ſubſtituunt. Hoc ipſum ex provincia novæ Hiſpaniæ inter Carthaginem & Nombre de Dio ſita, & quidem ex urbe Hiobi ſive Tolu adfertur, & ex arbore pino ſimili, teſtante *Raio* in *hiſt. plant. pag.* 1759. profluit. Colorem præ ſe fert aureum, odorem vero ſpirat Limoniis ſimilem, frictione, præſertim in vola manus inſtituta. Siccum vero & ſolidum eſt, pel-

Balſamum de Tolu ex America adfertur.

pellucidum, & in Anglia, unde ad nos ejus cognitio emanavit, admodum caro conſtat pretio. Hoc balſamum in Spiritu Vini tartariſato rectificatiſſimo ſolutum, gratiſſimam non minus quam efficaciſſimam, ad plures internos & externos uſus, eſſentiam ſuppeditat.

Balſamum Peruvianum. §. V. Sequitur jam ordine balſamum, quod ex America novaque Hiſpania ſeu Mexico adducitur, ac Peruviani Indicique nomine venit, cujus diverſas ſpecies ac differentiam idem laudatus *Pomet. l. c.* recenſet. Statuitur vero illud communiter duplex, album

Album & nigrum. nempe & nigrum. Illud optimum & primarium judicatur, balſamumque inciſionis dicitur, quia ſponte ex Hoiziloxi & Hernandez dicta, vaſtæ magnitudinis arbore; leni inciſione vulnerata, exſtillat, teſte Monarde. Limpidum eſt, & terebinthinæ habet conſiſtentiam, odoris fragrantiſſimi, eſtque rarius & carius nigro, ſed cavendum ne terebinthina laricea adulteratum pro vero obtrudatur. Nigrum vero, cujus ingens quantitas ad nos adfertur, decoctione ex ramis, corticibus, foliis arboris, *Cluſio teſte, comment. in Monardum pag.* 302. paratur atque

que extrahitur. Genuinum coloris eſt fuſci, ſaporis & odoris penetrantis atque fragrantis, fluidum quoque prompteque totum Spiritu vini rectificatiſſimo diſſolvitur. Dolendum vero eſt & hoc ipſum balſamum noſtris temporibus, admixta ſtyrace ut videtur, liquida, aut forſan fæcibus, quæ a præparatione & coctione balſami Peruviani remanent, admixtis, peſſime adulterari adeo, ut genuinum vix amplius in officinis reperiatur. Falſum autem ab vero dignoſcere haud eſt difficile, ſiquidem illud craſſum & coagulatum eſt, ac penetranti odore & ſapore caret, & ægerrime tranſit in vini ſpiritum, ſed inſtar craſſi oleoſi magmatis remanet. Ex vero autem elegantiſſima medicamenta prodeunt. Primo enim ſolutum in ſpiritu roſarum rectificatiſſimo nobiliſſimarum virium eſſentiam conſtituit. Secundo, quando una pars hujus balſami cum æquali pondere ſalis tartari exquiſite in mortario miſcetur atque teritur & ſpiritus roſarum rectificatiſſimus adfunditur, facta in arena per alembicum deſtillatione tam fragrans & delicatus prodit ſpiritus, quo non facile medicina vidit præſtantiorem, præſertim ſi ad ſolutionem ambræ vel moſchi

Genuinum coloris eſt fuſci.

Peſſime adulteratur.

ad-

Præparationes multifariæ ex Balſamo Peruviano.

adhibeatur. Is interno uſu mire fovet ac recreat fractas vires, & generi nervoſo amiciſſimus, ad morbos, qui ab ejus imbecillitate naſcuntur, feliciſſime expugnandos facit. Poteſt cum eo ex tempore Syrupus balſamicus magni & multi uſus parari, ſi modo uncia illius uni libræ julepi roſarum admiſceatur Commode hic ſyrupus cum aquis vitæ ſtomachicis & cephalicis miſcetur, neque minus potionibus & mixturis ſingularem gratiam conciliat. Cum aqua ſi deſtillatur balſamum Peruvianum ex veſica, eam non modo imbuit odore gratiſſimo, balſamum redolente, ſed & virtute nervina, diuretica quoque inſtruit, cujus aquæ uſus paullo liberaliori in quantitate inſtitutus, in affectibus chronicis, ex ſcorbuto & nervorum imbecillitate ortis, effectum laudatiſſimum promittit. Curioſum eſt, quod oleum aquæ ſupernatet, æthereum, longe ſuaviſſimum, quod promte in ſe vini rectificatiſſimus ſpiritus recipit.

Balſ. de Copaiba naſcitur in Braſilia Rio de Berbice, &c.

§. VI. Ordo jam nos deducit ad famigeratiſſimi balſami de Copaiba perluſtrationem. Hoc in Braſilia naſcitur, & ex Rio de Ianneiro, Fernamboucq & St. Vincent in noſtras terras per Portugal-

tugalliam in lagenis terreis advehitur. Hujus color ex albedine in flavum abit, conſiſtentia fluida, reſinoſa, balſamica, uti terebinthina laricea eſt, ſapore acri & amaricante, ex arboris mediocris cortice læſo profluit. *Rajus* appellat hanc arborem balſamiferam Braſilienſem fructu monoſpermo. Duplex autem nobis apportatur balſamum, quale unum eſt liquor limpidus, ſtillans ex arboribus Americanæ provinciæ, Copaiba dictæ, ad medullam uſque perforatis, odoris fragrantis & gratiſſimi, ſaporis acriuſculi. Alterum vero craſſioris, inſtar terebinthinæ eſt conſiſtentiæ. Diſcrimen hoc autem dependet ex diverſo colligendi tempore. Illud enim quod ſtatim poſt arboris inciſionem primo effluit, eſt admodum clarum, album, odoris reſinoſi. Hoc autem quod ſequitur, magis aurei coloris & conſiſtentiæ denſioris eſt, quæ conſiſtentia ipſi balſami nomen conciliavit. Et ultimum hoc eſt, quod nobis adportari magna copia in lagenis ex Portugallia diximus: alterum autem tenuius, magis rarum eſt. Hoc balſamum identidem cum tinctura tartari vel tinctura antimonii acri in eſſentiam redigitur, quæ in nervorum affectibus

Apportatur duplex liquidum & craſſius.

Utriuſque deſcriptio.

ſic dictis frigidis, & qui ex glandularum vitio atque nimia laxitate naſcuntur, adeoque in fluore albo, gonorrhœa, præſertim ſi cum vino Hiſpanico ſumatur, præſtantiſſimæ eſt efficaciæ.

Liquidambra ſtillat ex arboris Mexicanæ cortice ſauciato.

§. VII. Simplicibus, quæ nobis balſamica remedia ſubminiſtrant, merito quoque liquidambra debet annumerari. Stillat ex arboris Mexicanæ, ſtyraciferæ dictæ, cortice ſauciato. Eſt liquor oleoſus, reſinoſus, pinguis, conſiſtentiæ ejus, qua eſt terebinthina Veneta, coloris ex flavo ruſeſcentis, ſaporis acris, aromatici, oleoſi, odoris fragrantis, ad ſtyracem calamitam accedentis, cujus eſſentia cum tinctura tartari vel ſpiritu vini tartariſato extracta, caput & nniverſum genus nervoſum roborat. Deſtillatur quoque mediante aqua ex ipſa per veſicam oleum tenuiſſimum & fragrantiſſimum, quod uſu tam interno quam externo validiſſime ſe commendat.

§. VIII. Perſpectis jam balſamis, quæ benigna natura nobis elargitur, liquidis: ordine jam ad balſama ſolidiora & ſicciora, cujus generis ſunt reſinoſa gummata, fragrantia, & ſuavisſimo oleo prædita, provolvimur. Ex

ho-

horum vero numero quam maxime Benzoe, Styrax pura calamita, Ladanum, Myrrha, Maſtiche eminent. Proveniunt quoque hæc ipſa ex arboribus, quæ balſamiferæ ſunt & perpetuo virentes, fervidiſſimo tempore ſauciato cortice. Stillat exinde humor tenax, qui humidioribus particulis ſolari æſtu ſublatis, paulatim ſolideſcit: quare non immerito hæc reſinoſa Gummata balſama ſicca ſunt appellanda, quia in omnibus cum balſamis conveniunt, tota nempe inflammantur, ſuavem expirant odorem, penetrantis ſunt ſaporis, ſolvuntur, quamvis non ex toto, ſpiritu vini rectificatiſſimo, & oleum quoque per deſtillationem præbent.

Balſama ſolidiora ſunt Benzoe, Styrax, Ladanum, Myrrha, Maſtiche.

§. IX. Et primo, quod attinet ad Benzoen, hæc arboris Sumatrenſis benzoiferæ dictæ fœtus eſt. Puriſſima eſt alba & ſolvitur ſpiritu vini rectificatiſſimo in eſſentiam, quæ aquæ roſarum inſtillata, lac coſmeticum elegantiſſimum conſtituit. Gummi hoc per ſublimationem levi encheireſi in olla in flores adigitur. Si coquitur in aqua & decoctum inſpiſſatur, flores ſplendentes fundum petunt elegantiſſimi, qui non modo interne ad juvandam ex pecto-

Benzoe arboris Sumatrenſis eſt fœtus.

Præparationes ex Benzoe.

ctorationem in aſthmate & pulmonum infarctu ob ſubtilem acredinem egregie valent, ſed & nares vellicando ſternutamentum movent. Ceterum Benzoe eſt præcipuum ſuffumigiorum præſtantium ingrediens, & cum exſtracto Benzoes debite commixtum, adjectis quibuſdam oleis odoriferis, & momento Zibethi, maſſam illam pro fumo delicatiſſimam Hiſpanicam conſtituit.

Styrax Calamita.

§. X. Similis naturæ eſt Styrax, Latine frequentius Storax dictus, qui ex arbore, in India, nec non jam in quibuſdam tractibus (*teſte Lobelio pag.* 429.) Gallicæ provinciæ ſuccreſcente, & quæ folia habet mali Cydoniæ, truncum vero ſimilem ligno betulæ, ſtiriatim exſtillat, unde ſtirax dictus eſſe *Lobelio*, quanquam non ſatis magno jure, videtur, puriſſima reſina lacryma ſtiracis dicitur, per quam odora, inque grana & glebas coacta. Hanc quoque ſolent *Calamitam*, cujus nominis rationem dat *Strabo lib. XII.* quod videlicet ex arbore in modum arundinis cavata & exeſa proflueret *Conf. quoque Salmaſius ad Solinum pag.* 383. Impurior vero magma rubrum eſt, cui ſæpe paleæ, folia, &c. intermixta ſunt.

ſunt. Videtur hoc ipſum ex arboris partibus, ramis, cortice, radicibus, per coctionem extractum. Solemus ex hoc Storace elicere reſinam duplici modo, vel per expreſſionem, quando prius cum Vini pauxillo maceretur ad humectationem, vel mediante ſpiritu vini rectificatiſſimo. Ejus Reſina

§. XI. Maſtiche reſina eſt pallide flaveſcens, pellucida, ſaporis reſinoſi, aromatici, odoris fragrantiſſimi, ſtillans ex cortice ſauciato arboris lentiſci bacciferæ, cujus ingens in inſula Chio proventus eſt. Chienſis autem hæc eſt optima, nam quæ in Gallia ſuccreſcit, magis eſt rudis & impura. Nos ſolemus ex Maſtiche magnæ virtutis ſpiritum parare, quando videlicet ejus partes duæ cum parte una ſalis tartari exquiſite miſcentur, & affuſo ſpiritu vini rectificato deſtillatio inſtituitur. Ita fragrantiſſimus ſpiritus elicitur, qui in roborando ſtomacho & nervoſo genere, in provocanda quoque urina uſum habet præeximium. Etenim ſal tartari optimam & convenientiſſimam corporum reſinoſorum clavem conſtituit, cujus beneficio ſubtile volatile oleum a craſſioribus & viſcoſis terreſtribus particulis extricatum, ſeparatum, ſuique juris redditur.

Maſtiche. Ejus ingens in Inſula Chio eſt proventus. Spiritus Maſtichis.

Ladanum ex foliis Ciſti in Hiſpania & Creta colligitur.

§. XII. Eſt quoque balſamicum reſinoſum concretum ipſum Ladanum, in ſpiras contortum, ſaporis amaricantis, odoris grati & fragrantis, præſertim ſi accenditur. Colligunt incolæ hoc gummi ex foliis Ciſti ladaniferi in Hiſpania & Creta. Multæ ſunt admixtæ arenulæ, eo quod arbores in arenoſis locis creſcant. Extrahitur cum ſpiritu vini reſina puriſſima, quæ vel liquida, vel in ſolidam formam redacta, roborante nervino effectu ſplendet, cujus uſum in gravibus & contumacibus cephalalgiis non ſine efficacia aliquoties experti ſumus.

Gummi Elemni exſtillat ex arboris Myrobalaniferæ in inſula Ceilon.

§. XIII. Succedit hiſce Gummi Elemi, quod eſt reſinoſum, lucidum, ex flavo albicans, inſtar ceræ ductile, ſaporis aromatici, fragrantisſimi odoris, exſtillans ex cortice arboris myrobalaniferæ, quæ creſcit in inſula Ceilon. Incolæ accendunt in lampadibus, & eſt ipſis inſtar lucernæ. Deſtillant quoque ex hoc Gummi cum aqua per veſicam oleum penetrantiſſimum, quod in Gonorrhœa, vulneribus atque ulceribus interne & externe valde eſt proficuum.

§. XIV. Spectat ad Balſama ſicca quoque Myrrha, præſertim purior, quæ

quæ maculas pallidas intermixtas habet, ſaporis acris & aromatici, odoris fragrantis. Stillat ex arbore baccifera Pola dicta', quæ creſcit in deſerto Arabico videatur *Lobelius pag.* 429. Exhibetur hæc optima in ſubſtantia, cum ſaccharo canto mixta, ad omnem putredinem, præſertim pulmonum, arcendam. Ingreditur quoque compoſita præſtantiſſima Elixir Proprietatis, pillulas *Ruffii*, *Avicennæ* & magnifica veterum antidota, omniſque generis fere pillulas. Præſtat hanc ipſam in ſubſtantia quam in eſſentiis interne uſurpare, quoniam hæ paullo calidioris ſunt naturæ, & paullo fortiter ſanguinem exagitare ſolent. Temperantior vero eſt in ſubſtantia propter mucidas quasdam gummeas partes admixtas. Ejus eſſentia in putridis ulceribus externo uſu non contemnendam ſe gerit.

Myrrha ſtillat ex arbore Pola dicta in deſerto Arabico.

Ex Myrrha multa præſtantiſſima parantur remedia.

§. XV. Conſideratis gummatibus & reſinis balſamicis noſtra jam meditatio ad illa ligna, quæ balſamicum recondunt principium, deſcendit. Inter hæc vero primas omnium conſenſu tenet lignum Aloës, quod Xylaloen alias vocant, totum reſinoſum, ſaporis aromatici & amari, odoris fragrantis ac grati, præſertim ſi in pulverem redigitur.

Ligna quæ balſamicum recondunt principium.

Inter hæc primas tenet lignum aloes.

Eſt arboris Indicæ, Calambach dictæ interior ſubſtantia. Ejus reſina ſpir. vini rectificatiſſimo extrahitur, in pillulas vel pulveres cephalicos adaptanda. Eſſentia vero reſinoſa ejuſdem efficaciæ cum tinctura martis permixta, tincturam martis balſamicam conſtituit, cujus virtus ad debilitatem viſcerum corrigendam, in hypochondriaco affectu magno pretio habetur. Præterea paravimus olim ex raſura ligni aloes per deſtillationem ex veſica aquam, cui ſupernatabat oleum odoratiſſimum, quod inſtar camphoræ in album coagulum frigore convertebatur. Hoc in ſpir. vini rectificatiſſimo diſſolutum, eſſentiam magnarum virium in roborando cerebro, nervorumque debilitate reparanda præbebat. Poſſunt hac de re legi ea, quæ in *Poterium p.437.* commentati ſumus.

Præparata ex ligno aloes.

Lignum Rhodium creſcit in inſulis Canarienſibus

§. XVI. Sequitur jam lignum Rhodium, cujus radix reſinoſa aromatici ſaporis odoriſque roſei fragrantiſſimi eſt. Creſcit in inſulis Canarienſibus, & oleum per deſtillationem præbet longe ſuaviſſimum; cujus uſus inter balſama ſuaveolentia celebratiſſimus. Neque tamen negandum eſt eſſent. rad. ligni Rhodii, neque minus ejus deco-

Ejus uſus.

ctum

ctum cum aqua, propter balſamicam, qua gaudet reſinam, in lymphæ vitiis indeque exortis morbis, inque ipſa lue venerea atque intima humorum corruptione, eximium præſtare effectum.

§. XVII. Lignum Rhodium ordine excipit ſantalum citrinum, quod reſina ſcatet fragranti; cujus luculentus teſtis eſt Spir. vini ab hoc ligno abſtractus, qui fere ambram redolet. Sique rectificato ſpiritu extractio fiat, atque eſſentia leni calore abſtrahatur, remanet liquor oleoſus fragrantiſſimus, qui Peruviani balſami conſiſtentiam habet. Ea propter hanc reſinam penetrantem, hujus ligni decoctum maximi æſtimandum eſt.

Sandalum citrinum.

Ejus virtutes.

§. XVIII. Ex corticibus balſamicis eminet maxime cortex ligni Saſſafras, Peruvianus, Winteranus, Chacarillæ, Coſtus verus, Chinæ Chinæ. Principio quoque reſinoſo balſamico & ſubadſtringente præditi ſunt, quod non modo ex ſapore & odore penetranti, ſed etiam ex eſſentia, atque oleo, quod laudati cortices per deſtillationem cum aqua fundunt, penetrantiſſimo, dignoſcitur.

Cortex ligni Sasſafras:

Peruvianus, Winteranus, Coſtus verus, reſinoſo quoque balſamico, &c. principio præditi ſunt.

§. XIX. In noſtris regionibus Septen-

Juniperi arbor vere balſamica eſt.

tentrionalibus arbor juniperi vere balſamica eſt, utpote non modo lignum & folia, ſed maxime ipſe baccæ ſubtili & penetranti oleo ſcatent, quod ex hiſce mediante deſtillatione per veſicam, ingenti quantitate colligitur, & purum, neque adulterio vitiatum, egregie roborans eſt nervorum, & urinam, quod fere omnibus balſamis proprium, potenter movere ſolet. Paratur quoque ex ipſo ligno decoctum, non infimi ad ſcorbutum expugnandum uſus atque utilitatis. Verum enim vero præter jam dicta omnia illa a benigna natura nobis conceſſa ſimplicia, quæ odoris fragrantia & ſaporis penetrantia ſe commendant, ejuſdemque indolis olea ſuppeditant, ad balſamica ſeu balſama non immerito referri debent. Quid enim aliud ſunt olea ſubtiliora, ætherea, quam reſinæ liquidæ ſeu balſama liquida. Præcipuum enim, quo agunt balſama, tam liquida quam ſolida, elementum, & quod penetrantioris ſaporis, fragrantiſſimi, odoris & præcellentis in ſanando virtutis fons & ſcaturigo eſt, non aliud æque datur ac oleum tenuiſſimum, volatile, quod demto & detracto a corporibus, ipſa inutilia atque effœta fiunt.

Olea ſubtiliora, ætherea nil aliud ſunt quam reſinæ liquidæ.

§. XX.

§. XX. Quamobrem omnia illa aromata, quæ per deſtillationem oleum fragrantiſſimum & penetrantiſſimum exhibent, ut ſunt cinamom. caryophylli, nuciſta, macis, cardamomum, cubebæ, cortices citri, aurantiorum, inter balſamicas ſpecies jure meritoque primum ac principem locum obtinere, pro certo ponendum eſt. Eaque propter *Valerius Cordus in diſpenſatorio ſuo*, oleum Caryophyllorum in omnibus antidotis, quæ opobalſamum habent, jubet loco hujus ſubſtitui. *Vide Cord.* p. 22. *ubi non habetur*, inquit, *noſtris temporibus Opobalſamum, Carpobalſamum & Xylobalſamum ſecundum eorum veram deſcriptionem. Verum quum experientia didicerimus, quod oleum Cinamomi & Caryophyllorum, ſecundum noſtram artem deſtillandi veteribus ignotam parata, in probis balſami veri & virtutibus ſimilia ſint (quare etiam pro Opobalſamo oleum Caryophyllornm in theriacam noſtram recepimus) non inconſultum eſſet, ſi quis pro Carpobalſamo Cubebas aut Caryophylla ſive Cardamomum recipiat, loco Xylobalſami lignum Aloes vide l. c. pag. 59. & 62.* Sunt itaque olea hæc aromatica balſama ſpirituoſa, ſubtiliſſima, quorum virtus & efficacia

tanta

Hinc omnia illa aromata quæ per deſtillationem oleum fragantiſſ. exhibent.

Inter ſpecies balſamicas jure meritoque principem locum obtinent.

Ol. Garyophyllorum a Valerio Cordo opobalſamo ſubſtituitur.

Olea hæc aromatica ſunt balſama ſpirituoſa, &c.

tanta eſt, quanta ab orientalibus balſamis aliis vix poterit expectari. Quicquid enim hæc ipſa agunt, id per oleum ſubtile unice præſtant, neque difficilis eſt modus hæc olea penetrantisſima, liquidiſſima, in balſami conſiſtentiam vel etiam reſinæ formam reducendi, modo ſpiritus concentratus acidus, ut oleum vitrioli, debita encheireſi, admiſceatnr.

Olea deſtillata ex herbis aromaticis noſtratibus.

§. XXI. At vero in noſtris terris dantur quoque ſpirituoſa ejus generis balſama, quæ virtute non minus quam fragrantia orientalibus balſamis & oleis aromaticis palmam dubiam reddunt. Et hæc ſunt olea illa deſtillata, quæ ex herbis aromaticis fragranti odore & penetranti ſapore imbutis, deſtillantur. Et tales ſunt nominatim Roſmarinus, Lavendula, Spica, Majorana, Meliſſa vulgaris & Turcica, Baſilicum, Serpillum, Chamomilla Romana & omnes Menthæ ſpecies, aquatica, quam Balſamitam vocant, Calamintha montana, campeſtris, Mentha criſpa, Mentha ſarracenica, German. *unſrer Frauen-muntze* (vulgus etiam corrupte pronunciat *Morgen-Mûntze*, pro *Marien-Mûntze*) Origanum, quod Majoranam ſylveſtrem vocant. Quæ cum aqua

Sicuti ſunt, Majorana Meliſſ. Roſmarin. Lavend. Baſilicum, omnes Menthæ ſpecies, &c,

aqua debito modo deſtillata olea dant ſuaviſſima, & propter magnas virtutes commendatiſſima. Quum vero rariſſime pura in officinis proſtent, ſed adjecta in deſtillatione terebinthina adulterentur, accidit, ut paſſim venalia hæc olea virtutem, quam revera habent, in roborando nervorum aliarumque ſolidarum partium tono, non præſtent. Optime vero ſolvuntur & rediguntur in Eſſentias, de quibus jam olim Joſeſephus Quercetanus in pharmacopœa ſua reſtituta, in fine operis præclara hæc verba habet: *Artificium nuper in Germania inventum eſt olea penetrantia reducendi in Eſſentias gratiſſimas ac utiliſſimas, quæ propriis ſuis coloribus, odoribus ſaporibuſque nobilitantur, nulla accedente alia miſtione, quam Manna cœleſti optime depurata, quod harum rerum vires atque virtutes allicit, eaſque ſua admixtione exquiſitisſime corrigit.* Nullum dubium eſt, quin menſtruum tantopere hoc loco laudatum, nullum aliud ſit, quam Spir. vini rectificatiſſimus ad diſſolutionem oleorum intimam l. a. præparatus.

Quæ debite deſtillata, olea dant ſuavisſima.

Sed rariſſime in officinis pura proſtant nam adjecta in deſtillatione therebinthina adulterantur.

Reducuntur in eſſentias gratisſimas.

Sp. vini rectificatiſſimo.

§. XXII. Ex his dictis itaque adductis clariſſime apparere arbitror, nobiliſſima & ſelectiſſima vegetabilium re-

gnum

gnum nobis elargiri balſama, quorum prudens in medicina uſus, mirabiles effectus in perſanandis morbis ac ſanitate vitaque cuſtodienda exſerit. Hoc vero ultimo loco non prætereundum eſt, plantas & arbores balſamicas, in ſolatium ac ſalutem generis humani maxime ab benigniſſimo conditore productas, externo quaſi charactere ac ſigillo notari, quo intus latitans corruptioni reſiſtens adeoque vere balſamica virtus optime dignoſcatur. Et id eſt quod perennent & perpetuo vireant fere hæ omnes. Verum enim vero circumſpiciendum quoque hic loci eſt, annon ſub terra, vel etiam ſub mari, balſama pro conſervanda humana natura, divina ſapientia repoſuerit. Igitur ſi paulo diligentius ibi conſtituta corpora inveſtigemus, deprehendimus utique duo ſicca balſama ſub terra condita, inque maria effuſa, quæ cum reliquis omnibus, ex vegetabilium regno depromptis, certare videntur. Sunt vero hæc in orientalibus locis delicatiſſima & maximo ſemper pretio habita Ambra, in borealibus autem terris ipſum Succinum: utraque nobis balſamica remedia præſentiſſimi effectus concedunt. Et ambra quidem gryſea eſt corpus reſino-

Duo ſicca balſama ſub terra condita.

In orientalibus locis Ambra.

In borealibus Succinum.

ſinoſum fragrantiſſimum, quod totum a nobis peculiari menſtruo ſolvitur, inque eſſentiam redigitur commendatiſſimam, quæ ab omni præcipitatione ſive coagulo ambræ aliena eſt, vires proſtratas potenter erigit, recreat, & blanda ſua ἀναθυμίασει dolores demulcet, placidumque ſomnum conciliat, aquis etiam ſpirituoſis & ſaccharatis, vel ſaccharo conditis admixta, mirabilem affert gratiam. Succinum vero, quod ſubtili fragranti oleo, partibus tamen terreſtribus & viſcidioribus intime immerſo, conſtat, ægerrime per deſtillationem in aqua dimittit ſuum oleum, ſed ignem deſiderat fortiorem & immediatum, cui tandem obſecundat, & copiam olei, ſed empyreumatici, fundit, quod nihilominus bene depuratum ac rectificatum non ſine fructu in medendo adhibetur. Eſt vero nobis modus cognitus, quo ſuccini oleum fragrans, ſalva ſua textura elicitur, idque fit quando cum ſale tartari probe calcinato teritur, & affuſo Spir. vini Rſſimo deſtillatur, ita Spiritus fragrantia valde commendabilis obtinetur, in nervorum debilitatibus magnifaciendus. Hunc ſpiritum ſi denuo ſuccino puro, prius commixto cum ſale

Ambræ griſeæ virtutes

Succini Anatome.

Spiritus ſuccini cum alkohol vini præparatus.

ſalc tartari adfundamus, eſſentia inde longe ſuavior & penetrantior vulgari exſurgit.

Hæc naturæ balſama magna certe vitæ ac ſanitatis ſunt præſidia.

§. XXIII. Hæc itaque ſunt nobis cognita atque perſpecta naturæ balſama, magna certe vitæ ac ſanitatis præſidia, ex quibus medicus, artificio ſolidaque ratione præparare & componere alia admiſcendo, poterit optima remediorum genera. Quapropter etiam oleum a veteribus Græcis & Arabibus medicis, præſtantiſſimis ſuis antidotis admixta animadvertimus, ſicuti videre eſt in *Valerii Cordi diſpenſatorio*, *Pharmacopœa Auguſtana*, *Schrœderi Pharmacopœa*; idque genus pluribus pharmaceuticis libris. Solemniter vero ſpecies balſamicæ fere omnes recenſitæ Theriacam Andromachi itemque Mithridatium ingrediuntur. Habet vero maxime olim in uſu tales ſpecies, Meſue & Nicolaus, Medicorum Arabicæ ſectæ præſtantiores, præſertim pro ſcopo confortandi, ſicuti adparet ex deſcriptione aromatici caryophyllati Meſues, vide *Val. Cordi diſpenſ. pag.* 71. Speciebus Diambræ *l. c. p.* 21. Cinamomi Meſues *p.* 27. Spec. Diaxyloaloes *p.* 57. Aurea Alexandrina Nicolai *p.* 84. Sp. Diacaſtorei Nicolai *p.* 92.

Omnia fere Theriacam Andromachi itemq. Mithridatium ingrediuntur.

§. XXIV.

§. XXIV. Præterea balſamicæ hæ ſpecies non ſine inſigni fructu medicamentis laxativis & purgantibus ab antiquis adjiciebantur, utpote credebant purgantium vehementem vim naturæ eſſe inimicam, hincque corrigendam & naturam ſimul roborandam. Quapropter Electuarium Meſue, *vide Cord. l. c. p.* 199. diaſenna Nicolai *pag.* 207. hiera picra Nicolai *p.* 216. hiera ſimplex Galeni *p.* 237. Pill. de hiera compoſita Nicolai *p.* 237. Pill. hieræ picræ Rhaſis *p.* 231. Pillulæ aloephanginæ Cordi *g.* 251. lucis majores *p.* 214. ſpecies aromaticas balſamicas inſigni quantitate habent atque recipiunt. Et certe, niſi diſſimulare velimus, hæc compoſita veterum laxantia & purgantia, modo minorem quantitatem (quod in genere monere velim) haberent purgantium, præſertim aloes, ratione virium noſtris longe ſunt ſuperiora. Ex recentioribus pillulæ æſtimatiſſimæ de ſuccino Cratonis, catholicæ Poterii, & Becherianæ, ubivis jam famigeratiſſimæ, variis modis correctæ, non tanta pollerent efficacia, neque in tanta celebritate atque exiſtimatione eſſent, niſi parcior doſis purgantium, præſertim aloes balſamicis gummatibus & ve-

Balſamicæ hæ ſpecies non ſine inſigni fructu ab antiquis medicamentis purgantibus adjiciebantur.

Ratio.

Et certe hæc compoſita veterum ratione virium noſtris longe ſunt ſuperiora.

vegetabilium extractis aſſociata fuiſſent.

Species balſamicæ egregia quoque ſunt ſtupefacientium & ſedativorum correctoria.

§. XXV. Stupefacientium & ſedativorum egregia quoque balſamicæ ſpecies ſunt correctoria. Hinc paſſim videbis opiatis has fuiſſe a veteribus admixtas, eo, quod crederent frigidiſſimam opii & narcoticorum vim iis cicurari, & ſpiritus ab hiſce ſopitos reſuſcitari.

Exempla.

Et certe pilulæ de cynogl. non tam ſecuri eſſent uſus niſi radix cynogl. ſem hyoſcyami albi & extr. opii, myrrham, olibanum, reſinam ſtoracis ſecum haberent. Neque pillulæ de ſtyrace ad acres humores demulciendos in tuſſi & catarrhis tam nobili uſu ſe commendarent, niſi ſimul olibanum, reſinam ſtoracis, myrrham, ambram caperent. Pillulæ Wildeganſii ob apmixtum oleum caryophyllorum, myrrham & aloen longe tutiores aliis, ex opio confectis remediis, habentur. Laudanum opiatum Sydenhamii, cujus non modo in Anglia ſed & aliis Europæ regionibus, familiariſſimus eſt uſus, non parum adjectis aromatibus cinnamomo, nuciſta, caryophyllis ac vino Hiſpanico corrigitur. Elixir proprietatis ab Paracelſo inventum, & ex ejus ſpeciebus paratæ pillulæ Ruffi & Avi-

Avicennæ per longa tempora famam ſuam ſuſtinuerunt, quia adjectione balſamicæ myrrhæ & croci catarthica illa vis aloës valde corrigitur & cicuratur. Optandum modo vehementer foret, ut omnia illa compoſita veterum, quæ aloe ingreditur, minorem ejus doſin ſuſciperent, quandoquidem hæc propter ſulfuream ac volatilem acredinem, qua pollent, valde ſanguinis & humorum maſſam exagitant, & in calidioribus ſubjectis, in majori doſi ſæpe plus nocumenti quam levamenti offerunt. Præterea aquæ & elixiria, ſic dicta, vitæ mulierum, balſama embryonum, aquæ apoplecticæ ſpirituoſæ, ſpiritus & balſama apoplectica, aquæ cephalicæ calidæ, quæ nobiliſſima ex balſamicis & aromatibus ac cephalicis herbis, ſubtili balſamico oleo gaudentibus, ingredientia habent, virtutem in excitandis viribus, in tono viſcerum & ventriculi corroborando inde potiſſimum mutuantur.

Quid foret optandum.

Aquæ apoplecticæ, elixiria, &c. ſuas vires & virtutes potiſſimum a balſamicis mutuantur.

§. XXVI. Quum vero veterum medicamentorum compoſitiones, ob ignorantiam veræ theoriæ medicæ ut plurimum ſint inidoneæ atque ineptæ; quoniam notitia verarum morbi cauſſarum neque minus modi agendi medica-

Qua de cauſa veterum medicamentorum compoſitiones ut plurimum ſint ineptæ;

mentorum deſtituebantur: hinc nullum dubium eſt, quin in ſereniore jam luce, rebus medicis noſtro hoc tempore fulgente, meliores etiam & ſelectiores formulæ medicamentorum poſſint concinnari. Et quum medicamenta balſamica quaſi univerſalia ſint naturam roborantia, atqui in omni morbo confortantibus opus ſit, hinc non inutile ſed jucundum viſum eſt, aliquot exempla balſamicorum heic loci recenſere. Primum vero omnium optime balſamica evacuantibus admiſcentur, ut draſtica eorum vis quodammodo corrigatur, addo etiam, ut naturæ in excernendo vis quodammodo adjuvetur, ac vires, quas ordinario evacuantia convellunt, conſerventur. Igitur optima ratione miſcentur cum emeticis. Ita aquam vitæ balſamicam emeticam in uſu habet Autor, quam non modo ægri cum ſumma voluptate accipiunt: ſed & operationem inde deſideratiſſimam experiuntur: ſiquidem & celeriter & cum magna virium tolerantia, & ſine appetitus vel ventriculi deſtructione, operatur. Poteſt vero ſequens huic ſubſtitui, quæ conſtat aquæ menthæ ſpirituoſæ, & aquæ cinnamomi, etiam cum vino deſtillatæ, ſingularum unciæ unius

Hinc in ſereniore jam luce ſelectiores formulæ medicamentorum poſſint concinnari.

Omnium optime balſamica evacuantibus admiſcentur.

Optima ratione miſcentur cum emeticis.

Aqua vitæ balſamicæ emeticæ.

unius dimidio, quibus tartari emetici duo grana, ſyrupi autem balſamici una drachma immiſcetur. Fit potio inde gratiſſima, pro una doſi aſſumenda. Si quis vero in uſum trahere velit pilulas evacuantes, quæ roborante balſamica virtute nobilitatæ ſint, harum ſequens erit exemplum. Accipiantur extractorum aloes roſatæ, cardui benedicti & abſynthii, ſingulorum una drachma, extractorum rhabarbari, ladani, ligni aloes; itemque pulveris gummi benzoes, myrrhæ electæ, corticis chacarillæ; & denique balſami Peruviani atque nitri, ſingulorum drachma dimidia. Hæc inter ſe commixta fiant pilulæ, quarum unus ſcrupulus pro doſi ſufficiet. Si acriores in uſum vocandæ fuerint, addantur vel extr. panchym. Crollii, vel reſina jalappæ cum mercurio dulci probe permixta. Ubi vero morbi ratio infuſum purgans balſamicis junctum efflagitat, ſequens formula ſatis faciet, quæ recipit fibrarum hellebori nigri, rhabarb. opt. rad. zedoariæ, de ſingulis ſemiunciam, agarici trochiſcati, cinnamomi, caryophyllorum, corticum ligni ſaſſafras, chacarillæ, citri, aurantiorum, duarum drachmarum æqua pondera.

Pillulæ evacuantes balſamicæ.

Infuſio purgans balſamica.

Addantur paſſularum minorum unciæ duæ, tartari crudi & ſalis tartari, ſingulorum tres drachmæ. Omnia debito modo mixta & comminuta, ſpiritus ſalis ammoniaci una drachma irrorentur, tandemque vini tribus libris perfundantur. Poſſet tali formulæ non ſine fructu adjici martis limatura, quando ægro exhibenda eſt ex hypochondriorum malo laboranti. Neque incongrue balſamica ſudoriferis aſſociantur, adeoque eximiam laudem in movenda perſpiratione, atque ſudore eliciendo meretur ſal volatile cornu cervi bene depuratum, ſi cum eſſentia ſuccini, qualem ſuperius deſcripſimus, deſtilletur. Inde ſpiritus provenit penetrantiſſimus, quem ſpiritus balſami Peruviani nobiliorem reddit. Tanta eſt ejus præſtantia atque commendatio, ut non facile in ſudoriferis alius ipſi par ponendus ſit. Datur ad guttas 50. licet vero etiam ulterius progredi, ſi id quidem poſtulare videantur circumſtantiæ. Si quis vero balſamica reſinoſa ligna decoquere, inque formam liquidam redigere velit: procedat in huncce modum. Sumantur raſuræ lignorum ſantali, rhodii, juniperi, ſaſſafras guaiaci, & radicis ſarſaparillæ ad

Nec incongrue balſamica ſudoriferis aſſociantur.

Sal volatile C. cervi cum eſſentia ſuccini deſtillatum

Decoctum ex balſamicis reſinoſis lignis.

ad æquale nnius unciæ pondus, rad. pimpinellæ & angelicæ, itemque cinnamomi, caryophyllorum & raſuræ ligni aloes, ſingulorum drachmæ duæ: Inter ſe probe commixta vaſe clauſo, cum ſola aqua vel vino adjecto decoquantur. Complures chronici morbi largiorem urinæ effuſionem poſtulant: tum, ſi ullum aliud, certe hoc erit ſumme proficuum. Miſceantur invicem ſpiritus maſtichinus, ſp. balſami Peruviani, tinctura antimonii acris & ſpiritus nitri dulcis æquis portionibus. Ita medicamentum præparaveris, quod ad drachmæ unius dimidium cum ſingulari fructu offeres. Convenientiſſimum eſt in capitis nervorumque vitiis nares quandoque irritando mucum extrahere, vel ſternutamentum movere, quod obtinemus ſequenti remedio: ſume pulveris herbæ majoranæ & baſilici, ſingularum dracham unam, mari veri & raſuræ ligni aloes ana drachmam ſemis, fl. benzoes grana XII. eſſent. Ambræ guttas X. olei caryophyllorum guttas IV. M. Sæpiſſime evenit ut in morborum curatione ſit virium habenda ratio, quæ omni modo fulciendæ ac erigendæ ſunt, quia nihil periculoſius & commodæ valetudinis

Mixtura diureſi dicata.

Pulvis ſternutatorius.

reſtitutionem plus impediens dari poteſt, quam ſi virium robur penitus evaneſcat. Eo itaque fine convenit uti ſic dictus analepticis, ex quorum numero potiſſimum habemus, ſi eſſentias ambræ & moſchi, cum ſpiritu roſarum fortiſſimo paratas, cum ſpiritu balſami Peruviani æquali pondere miſceas, additis moderata proportione oleis cinnamomi, de cedro, bergamotti, meliſſæ turcicæ, & id genus aliis. Magna eſt ſalium volatilium oleoſorum fama, & , ſi recte utaris, efficacia. Ea ſi deſideras balſamica virtute imbuere, facile id efficies. Miſce tincturæ tartari & ſpiritus ſalis ammoniaci vinoſi ana unciam unam, his autem affunde olei de cedro, menthæ, macis & caryophyllorum, ſingulorum guttas x. Hoc medicamentum ad ventriculum roborandum & tonum inteſtinis reſtituendum inſignes omnino vires poſſidet. Ipſum elixir ſtomachale, quod experientiſſimus practicus Lipſienſis *Michaelis* in frequenti uſu habebat, ex meris balſamicis compoſitum eſt. Vide deſcriptionem in *B. Hoffmanni theſauro pharmaceutico*, quem *clavi Schrœderianæ* adnexuit. Eodem quoque conſilio adornavimus noſtrum elixir balſamicum, cujus

Eſſentia Analeptica.

Quomodo ſalia volatilia oleoſa virtute balſamica imbuantur.

Elixir ſtomachale Michaelis ex meris balſamis compoſitum eſt.

cujus deſcriptionem in annotationibus ad Poterium pag. 186. & 882. communem fecimus, ex quo tempore in varias etiam Germaniæ officinas pharmaceuticas receptum eſt.

§. XXVII. Ceterum illud notiſſimum eſt, quam egregie balſamica remedia ſe gerant in perſanandis glandularum vitiis, iiſque morbis expurgandis, qui ab earum nimia laxitate, humorum decubitu, vel immoderato ſeceſſu proveniunt. Unde in gonorrhæa & fluore albo ſumme ſunt proficua, quæ in ſequentem modum præparantur. Æquo pondere invicem commiſce tincturam antimonii acrem, eſſentias balſami de Meccha, de Copaiba, Peruviani, lignorum, ſingularum ſemi unciam. Addæ camphoræ drachmam. Monendum tamen hoc loco exiſtimo, neque hoc elixir neque alia hujus generis in uſum prius vocanda eſſe, quam corpus neceſſariiis evacuationibus ſufficienter præparatum fuerit. Si cui medicamentum, ſolida pilularum forma dandum commodius viſum fuerit, ex his adornent, nempe recipiat balſami de Copaiba, de Tolu, ſuccini, maſtiches, olibani, terra catechu, ſigillatæ, antimonii diaphoretici, co-

Balſamica in gonorrhæa & fluore albo ſumme ſunt proficua.

Pillulæ ad fluxum ſeminis cohibendum.

ralliorum ana unam drachmam, olei ligni ſaſſafras decem guttas. Mixta hæc inter ſe cum ſyrupo balſamico in pilulas redigantur, quæ ad fluxum ſeminis cohibendum oppido ſunt efficaces.

Pectori quoque ſumme amica ſunt balſamica.

§. XXVIII. Pectori quoque ſumme amica ſunt balſamica, quoniam infarctum pulmonum expediunt, expectorationem juvant, & debile veſicularum pulmonalium viſcus mirifice confirmant. Præſcribi in hunc finem poſſet formula, quæ recipit eſſent. benzoes, myrrhæ, balſami Peruviani, croci, nuciſtæ, tincturæ tartari, gummi ammoniaci, ſingularum drachmas duas, olei aniſi, macis, fœniculi ana guttas x. addi etiam pro lubitu poſſet ſpiritus ſalis ammoniaci. Nec inconveniens fuerit pilulari formæ balſamica cum aliis ad eundem morbum facientibus includere, & aſthmate laborantibus porrigere. In exemplum ſit ſequens formula: Recipe gummi ammoniaci, myrrhæ elect, benzoes, croci, balſami Peruviani, extracti enulæ, ſingulorum ſemidrachmam, addantur pulveris millepedum & nitri depurati ſcrupulus unicus. Si quis renum & veſicæ, calculo laborantium, vitiis ſuccurrere

Quæ in forma liquida, & pilulari ab auctore præſcribuntur.

Renum & veſicæ calculo laborantibus ſuccurrunt balſamica.

rere velit, non fruſtra ſane opem inſignem a balſamicis exſpectaverit, poſſetque ſequentem pulverem drachmæ unius pondere ſumendum, cum lacte amygdalorum vel brodio carnis exhibere. Formula hæc ſit: ſumantur ſeminum lycopodii & milii ſolis, nucleorum Perſicorum, pulveris glycirrhizæ, lapidum cancrorum, ſuccini, maſtiches, ſingulorum drachma unica, adſpergantur aliquot guttis oleorum ligni ſaſſafras, macis & juniperi. Medicamenti formula.

§. XXIX. Quando mulierum menſtruæ evacuationes minus recte & ordine procedunt, ſive deficiant, ſive modum excedant: aut quando frequens abortio vel ſterilitas ſpem lætæ prolis affligunt: tunc roborare utique remiſſum uteri tonum oportet, ut ſuperandis & eliminandis vitiis natura ſufficiat, fœtuique fovendo & perficiendo idoneus ſit locus. Illud, noſtro quidem judicio recte obtinebit, ſi quis ſumat herbas meliſſæ, menthæ ſarraceniæ, veronicæ, pulegii, millefolii; flores rorismarini, lavendulæ & ſalviæ, cujuſvis illorum quantum manu complectitur, & adjiciat æquis portionibus corticum citri & aurantiorum, nec non myrrhæ electæ & baccarum juniperi duas In minus rectæ & ordine procedentibus mulierum menſtruis evacuationibus, valent meliſſa, mentha, Pulegium, &c.

duas drachmas, hæcque omnia aquæ convenienti, quantitate, vel, quod præſtabilius videtur, vino perfuſa maceret, Judicabit prudens medicus ſi forte ægrotantium conditio efflagitet adjectionem laxativi, ex quorum genere rhabarbarum aut ſennæ folia commendationem præcipuam merentur.

Balſama vulneraria.

§. XXX. Reſtat jam de balſamis vulnerariis vel verbulo dicamus. Horum enim in viſcerum varia læſione, vel partibus externis corruptis & deſtructis latiſſime patet incomparabilis utilitas. Communicabimus autem cum lectore noſtro unicum ad externos & internos uſus excellentiſſimum, quodque omnibus aliis, & ipſi famigeratiſſimo illi Anglico Locatelli dicto, longe præferimus. Sumimus autem eſſentiarum myrrhæ, ſuccini, gummi elemi, ſantali rubri, balſami Peruviani & Tolutani ſingulorum unciam unam, oleorum hyperico, ſummitatibus millefolii & momordicæ infuſorum, æquali ſingulorum pondere duas uncias. Ab his inter ſe mixtis leniſſimo calore ſpiritum avocamus, eo autem, quod remanet, ante jam dicto fine & modo utimur. Paramus quoque eſſentiam vulnerariam, qua in ulceribus mundificandis & carne

Balſamum Anglico leucatelli longe præferendum.

Eſſentiæ vulnerariæ deſcriptio.

ne nova inducendis exterius utimur, ex millefolii, hyperici, myrrhæ, ſuccini, maſtiches, gummi elemi, balſami Peruviani & florum roſarum eſſentiis pari pondere conjunctis. Aliquando mel etiam non ſine fructu adjiciemus.

§. XXXI. Ceterum quanti pretii olim habita fuerint balſama arte compoſita, cum pro uſu interno, tum ad uſum extra corpus: ſatis ſuperque apparet ex *Euonymi* i. e. *Conradi Geſneri Theſauro de remediis ſecretis apud Andream Geſnerum* 1552. *Tiguri edito*, qui multo plures & excellentes quoque balſamorum compoſitiones ex aromatibus, reſinis & gummatibus fragrantis odoris paratas, & ab veteribus maximi habitas, proponit, ex quo libro clariſſime intelligitur eo tempore, quo chimia incepit florere & paullo diligentius excoli, balſama maxime omnium in uſu tunc fuiſſe, quæ per deſtillationem ex nobiliſſimis ingredientibus, quibus ſp. vini rectificatum & terebinthinam miſcebant, conficiebantur. Ex his unicum tantummodo exemplum, cujus Lullius auctor eſt, & quæ terebinthina carent, de reliquo autem ingredientia longe præſtantiſſima comple-

Balſama quondam maxime omnium in uſu fuerunt.

plectitur, edere ac recenſere volumus, quod ita ſe habet; nempe recipere jubet ℥caryophyllorum, nucis moſchatæ, zinziberis, zedoariæ, galangæ, piperis, granorum juniperi, corticum citri, ſalviæ, baſilici, roſmarini, majoranæ, menthæ rotundæ, baccarum lauri, pulegii, gentianæ, calaminthæ fl. ſambuci, roſarum, ammios, ſpicanardi, ligni aloes, cubebarum, cardamomi, cinnamomi, calami aromamatici, ſtœchados, chamædryos, meliſſæ, maſtiches, aloes epaticæ, ſeminis & fl. anethi: ſeminis artemiſiæ, ſingulorum unicam unciam. Hæc omnia jubet immittere in aquam vitæ quinquies vel ſexies deſtillatam, quæ pondere triplici ſpecies omnes ſuperet. Deſtillentur lento igne, ſic prodit aqua clariſſima & pretioſiſſima, de qua hi laudatiſſimi effectus recenſentur. Si fundatur in vulnus recens, non opus eſt alio remedio, ſed intra diem naturalem cum dimidio ad ſummum ſanabitur, modo non ſit mortale: omne ulcus malignum, vetuſtum, putridum, cancroſum, ſi iſta aqua lavetur, intra paucos dies ſanabitur. Si oculus laboret lippitudine vel ungula, intra paucos dies inſtillatum perſanabit. Si dolores ſint

Balſamum Lulii.

ex

ex percuſſione vel caſu ſine ulcere, foveatur locus exigua ejus portione, intra tres horas dolor recedet. Internus ejus uſus tantum fuit æſtimatus, ut hæc ſcripta de eo legantur. Senibus juventutum recuperat, hominem moribundum, deſperatumque a medicis reſtituit, & quod ſi quis per annum quotidie paucas guttas biberit cum aqua fl. borraginis, anno exacto carnibus, ſanguine & toto corpore renovatus videbitur. Plura in hoc libro, optime certe compoſitionis balſama recenſentur, in quibus tamen id conſiderandum eſt, quod omnia fere terebinthinam habeant, quæ tamen propter nimium, quo ſanguinem exagitat, calorem, oleum naturæ minus gratum ſuppeditat, unde ex omnibus veterum balſamis & aquis ſpirituoſis terebinthinam illam expungendam exiſtimaverim.

De quo mirabilia narrantur.

§. XXXII. Mentio hoc loco quoque; breviter tamen ſtrictimque injicienda eſt balſami liquidi ſpirituoſi, quod vitæ appellant, ab Dn. Autore inventi, cujus uſus multis in locis propter nobiles, quibus præſtat virtutes, celebratiſſimus eſt. Ubi totius compoſitionis ratio in ſolutione oleorum puriſſimorum, & balſamorum non adultera-

Balſamum vitæ autoris celebratiſſimum.

tera-

Ejus encomia. ratorum, atque ingredientium debita proportione conſiſtit. Et hæc puritas ingredientium cauſſa quoque eſt, quare tantis viribus ſplendeat, quantæ in aliis compoſitis, quæ ſimilia habent, non facile reperiuntur. Sed quoniam de ejus uſu interno & externo peculiaris deſcriptio extat, nolumus in his recenſendis eſſe longiores.

§. XXXIII. Poſtremo res & ordo quoque poſtulat ut de virtute atque efficacia, quam balſamica, quæ audiunt, remedia foveant, noſtram ſententiam pluribus verbis exponamus. Dicimus autem hæc eſſe vere univerſalia ſeu polychreſta medicamenta, quorum tanta vis eſt, quanta in ullo alio auxiliorum genere animadvertitur, quoniam omnibus fere naturis quadrant, omnibusque remediis facile aſſociantur, neque minus vincendis morbis fere omnibus, aptiſſima ſunt præſidia. Etenim id habent præ aliis medicamentis balſamica proprium atque peculiare, ut naturæ humanæ admodum ſint amica, cum ea quaſi conſpirent, atque affinitatem habeant. Quod vel ex eo intelligitur, quando tam celeriter vires diuturno morbo, ſenectute aut alio accidente fractas atque oppreſſas a balſamicorum tem-

Balſamica ſunt vere univerſalia medicamenta.

Naturæ humanæ admodum ſunt amica.

tempeſtivo uſu reparari atque reſtitui animadvertimus. Unde ad animi defectionem, quacunque etiam ex cauſſa fiat, ſuperandam, nec ullum ſibi ſimile in tanta remediorum farragine inveniunt. Paucis dicemus, hoc quod in nobis vitam præſtat, quod cordi arteriis & nervis, robur, pulſum ac tonum affert, principium ſive ſpiritum ſive animam aut naturam aut aliud quid appellare velimus, mirifice erigunt, excitant, conſervant, conſtituunt. Videntur enim in naturam ac indolem ſubſtantiæ illius mobiliſſimæ, quæ regendis noſtris membris præeſt, tranſire, quia vel odore admiſſa, tam ſubito cordis motum in ſyncope oppreſſum reſtituunt, ut ſatis admirari nequeamus. Eſt enim hæc indoles omnium earum rerum, quæ fragranti ac penetranti oleo conſtant, ut tam externo quam interno uſu vires corporis noſtri foveant, tueantur, & ſingulari corroborandi facultate inſtructa ſint: ſicut contra nil magis inimicum atque alienum eſt viribus atque vitalibus motibus, quos ſubito opprimit & extinguit, quam quod putridum & fœtidum eſt, & a ſuaveolentis maxime ſejunctum. Siquidem omnis putredo

Et nos mirifice erigunt, conſervant, & conſtituunt.

Hæc omnium fragrantium ac penetranti oleo conſtantium indoles.

Nil contra nobis magis inimicum quam quod putridum & fœtidum eſt.

vitæ eſt inimiciſſima, & ubi hæc in corpore humano exoritur vel incrementum ſumit, mox vires omnes fatiſcunt, ac collabuntur, quem admodum in peſte, malignis febribus, ac ſphacelo internarum partium clariſſime deprehenditur. Atque adeo non ſine ratione ex balſamicis concinnata remedia, balſama, aquas, ſpiritus vitæ adpellarunt, quod cum vita utique proximum habent commercium.

Quibus in morbis maxime valeant balſamica.

§. XXXIV. Quum itaque motum robur ac tonum præſtent univerſi corporis partibus, jam facile intelligitur, quod in iis morbis atque affectibus ubi vires & vitales motus deficiunt, aut viſcera ac partes ex nimia atonia & laxitate laborant, hæc remedia opem ferant præſtantiſſimam. Quapropter in cerebri ac nervorum imbecillitate, ſenſuum ac memoriæ debilitate, membrorum paralyſi, aphonia, hemiplexia, denique in anorexia, cibi faſtidio, vomitu, alvi fluxu, ventris torminibus, & quando flatus moleſtiam creant, in languore univerſi corporis, animique defectione, inque omnibus morbis ſic dictis frigidis, catharrhalibus, defluxionibus, tuſſi nimis humida, coryza, fluore albo, gonorrhœa, aſthmate humido,

mido, & in univerſum ubi robur addendum eſt partibus, numquam ſpem & fiduciam prudenter exhibentis medici fruſtrabuntur. Deinceps, quia nobiliſſima balſamica ſolidis noſtri corporis partibus, præſertim cordi & fibris muſculoſis, quæ fluidas movent atque impellunt, robur atque virtutem fœnerantur: hinc certiſſima ſunt adverſus omnia morborum genera præſidia atque præſervatoria, id quod ſequentem in modum dabimus demonſtratum. Quamdiu videlicet ſanguis atque humores, per univerſi corporis tubulos ac vaſa, prompto ac perenni motu feruntur, ac ſuperflua cum alienis per commoda colatoria & emunctoria ſejunguntur: tamdiu univerſum corpus & omnes ejus partes ſanitate gaudent, & officio ſuo rite defunguntur. Quamprimum autem iſte motus, vel in toto corpore, vel in certa ejus parte turbatus aut impeditus fuerit, neceſſariis ſecretionibus deficientibus protinus materia ac via ad morbos panditur ampliſſima. Non aliud vero majorem facile præſtat uſum ad humorum vitalem circulum tuendum, & perſpirationis quam utiliſſimæ negotium conſervandum, quam quod balſamica vi,

Sunt certiſſima adverſus omnia morborum genera præſidia.

Quod demonſtratur.

priucipem illam cordis partem firmat atque corroborat. Maxime omnium vero nobiliſſima noſtra balſamica a morbis putridis & qui contagio & malignitate ſunt infames, corpora vindicant. Unde graſſantibus epidemicis malis, cum prorſus ſingulari fructu præſervandi cauſſa adhibentur. Neque minus cum alexipharmacis juncta, dictis in morbis egregie ſuccurrunt, quod putredini reſiſtunt, vires erigunt, & circuitum humorum promovent. Et quia putredinem vitæ inimiciſſimam potenter corpore noſtro arcent, hinc in morbo illo vere putrido, qui ab impuriori venere naſcitur, & ſcorbutico malo, quod ex aeris & alimentorum impuritate progignitur, non ſine certo fructu atque utilitate uſurpantur. Lignorum enim illa decocta, elixiria atque eſſentiæ, a balſamica ingredientium virtute, ſuam efficaciam mutuantur. Præterea & hoc illuſtre habent balſamica, præſertim ſuaveolentia, quod pacatos motus reddant, & exorbitantes componant, atque dolores ſedent. Unde in gravi capitis vel etiam dentium atque articulorum doloribus, ſolo tantum externo uſu ingens ſæpe ſolamen affe-

Maxime omnium a morbis contagioſis corpora vindicant.

Præſertim alexipharmacis juncta.

In lue Venerea & ſcorbuto cum utilitate uſurpantur.

Suaveolentia pacatos motus reddunt, &c.

afferunt. Neque prætereundum eſt, quod laudatiſſima hæc medicamenta omnium fere vehementiorum, præſertim evacuantium, & ſopientium ſint correctoria, eorumque virtutem eximie roborante ſua facultate moderentur. Unde, ut ſupra innuimus, feliciſſimum hæc balſamica cum omnibus fere evacuantibus & ſedativis ineunt connubium. Ex quibus omnibus adparet, quanta laus ac virtus conſtet balſamicis, & quam eximio uſu ad ſanandos morbos idonea ſint.

Sæpe ſolo tantum uſu externo.

Cum omnis evacuantibus & ſedativis feliciſſimum ineunt connubium.

§. XXXV. Verum enim vero, ſicut nihil ex omni parte perfectum atque beatum, neque ulla medicina vel præſtantiſſima, datur, quæ non poſſit, imprudenter adminiſtrata, nocere: Ita etiam nihil dubii eſt, quin ſine ratione ac prudentia hæc remediorum genera data nocumento eſſe poſſint. Namque ubi in corpore ingens eſt ſanguinis præcalidi copia ac fervor, ubi motus ſunt aucti, pulſus celerior ac vehementior: ibi quum magis opus ſit fræno quam ſtimulo, motus efficere vel promovere non licet. Præterea & hoc habent incommodi ſuaveolentia, quod, ubi cerebrum ex quadam debilitate ægrius di-

Aſt ſine ratione ac prudentia data nocumento eſſe poſſunt.

Quando minus congrua ſunt.

dimittit ſanguinem, ſed vaſa potius capitis humoribus turgent: tunc quoniam majorem decubitum efficiunt, minus congrua ſint, adeo ut dolores, torpores, vertigines, ſenſuumque oppreſſiones quandoque incrementa capiant. Ultimo loco hæc addere nobis commodum viſum eſt, quod virtus balſàmicorum adhuc in re medica, ab iis, qui in artis operibus verſantur, non ſufficienter fuerit perſpecta atque explorata, quum certe plus efficaciæ in illis ſitum ſit, quam vulgo creditur. Deinde balſama illa ſpirituoſa, quæ olea ætherea, aromatica & cephalica conſtituunt, ac vulgo præſtant & venduntur, maxima ex parte falſata & adulterio corrupta eſſe, unde mirum eſſe medico non debet, ſi id, quod debebant, præſtare nequeunt. Tandem & illud monendum eſt, multum peccare in eo medicos, quod balſamica ſpirituoſis liquoribus quaſi obruant, dum fere ſemper ea cum ſpiritu vini miſcent, aut per deſtillationes ei copulant, quo ipſo illud fere tantum obtinent, ut nativa eorum vis maxime infringatur, & ejus loco virtutem vehementer calefacientem induant. Quo magis itaque ſibi relicta ſunt, eo majorem

Eorum virtus nondum ſufficienter ab omnibus medentibus explorata eſt.

Quæ vulgo proſtant & venduntur maxima ex parte ſunt adulterata.

In quibus medici circa balſama peccant.

rem utique præſtare uſum jure meritoque cenſendum eſt. Et tantum de balſamicis nunc dixiſſe ſufficiat.

FRIDERICI HOFMANNI
Diſſertatio Phyſico-Medica X.
DE
PRÆSTANTIA
REMEDIORUM DOMESTICORUM.

§. I.

UTcunque id temporis ars, quæ ægris ſanitatem & ſanis vitam longam promittit, longe ſubtilius quam ſuperioribus temporibus exculta ſit, cum ex nobiliſſimis pariter & utiliſſimis anatomicis, phyſicis, mechanicis & chymicis inventis magna cœperit incrementa, nihiloſecius, quo minus hujus artis opera & exercitia feliciter & ex

voto adhuc ſuccedant, complures remoræ atque difficultates obſervantur, ex quibus immenſa illa medicamentorum farrago ac ſilva, quibus medicorum libri & pharmacopolia repleta ſunt, præcipuum locum ſibi vindicat. Antiquiſſimi medicorum perquam paucis utebantur remediis, ſed victu potius curabant & cuivis morbo & corpori accommodatam vivendi rationem præſcribebant, atque de origine ac cauſis morborum averrendis plus erant ſolliciti, quam de iis curandis. Et quia animadvertebant præpoſteros animi motus pernitiales maxime affectiones ſuſcitare, ſalutaribus potius morum præceptis animum magnis deſideriis intentum componere & ſanare omni ſtudio laborabant, paucis herbarum infuſis vel decoctis contenti. At vero poſtquam Galenus & ejus ſectæ addicti, atque Arabes doctrinam hanc ſalutarem majori labore excutere & agitare cœperunt, tanta compoſitionum, medicamentorum & materiæ medicæ copia ac cumulus ortus eſt, ut ſi medicinæ initiandus libros, qui hiſce repleti ſunt, introſpiciat, ingens artis addiſcendæ faſtidium eum teneat neceſſe ſit. Et poſtquam ſuperiori ſeculo chymici caput

Antiquiſſimi medicorum perquam paucis utebantur remediis.

Paucis herbarum infuſis vel decoctis contenti. Aſt Galeno Arabibuſque autoribus tantus compoſitorum medicamentorum cumulus ac copia ortus eſt.

put in medicina attollere cœperunt, rurſus magna & pene mirabilis ab eorum manibus atque experimentis per ignem factis remediorum maxima ex parte vehementium copia in praxin medicam redundavit. Quapropter noſtro tempore omnes fere ſic dicti practicorum libri arcanis chymicis & immenſis compoſitionibus fere luxuriant, quibus incomparabiles & pene divinas in morbis, cujuſcunq; etiam generis fuerint, ſanandis laudes adſcribere non erubeſcunt. Si quis vero ſine ullo præjudicio adeoque libero animo ſolidaque attentione earum vires ac virtutes in tot differentibus morborum & corporum aliarumque circumſtantiarum ſtatibus penſiculatius explorare ſtudeat, ea omnino ſpem ſuam penitus fallere, neque expectationi ullo modo reſpondere eorumque vires maxima ex parte non modo inertes ac ſteriles, ſed etiam naturæ morborum infeſtas eſſe certiſſime deprehendet. Quare, ut libere ſententiam noſtram profiteamur, tanta medicamentorum farrago meræ ignorantiæ filia eſt. Qui enim vitæ ac ſanitatis rationem & genuinas morborum origines & cauſas & principia, quibus agunt omnia remediorum genera, co-

Utm edicinæ ainitidum artis addiſcendæ faſtidium teneat.

A chymicis remediorum maxima ex parte vehementium copia in praxin medicam redundavit.

Quorum plurima magis nocent quam proſunt.

Tanta pharmacorum farrago meræ ignorantiæ eſt filia.

Sufficiunt pauca ſelecta, uſu frequenti probata, & ſimplicia magis quam compoſita.

gnita perſpectaque habet, is facile dijudicabit, tanto remediorum apparatu in præſervando & ſanando non opus eſſe, ſed pauca ſelecta, uſu frequenti probata & ſimplicia magis, quam compoſita ſufficere. Plures certe compoſitiones ineptiſſime ex variis ingredientibus, ſæpe ſibi invicem contrariis, conſarcinatæ ſunt, ut ex centum vix una laudem & uſum in praxi mereatur. Eodem modo comparata ſunt chymica, quibus identidem optime, paucis tantum exceptis ſalibus, oleis deſtillatis & ex metallicis dextre præparatis quibuſdam, carere poſſumus. Nam remedia hæc longe activiora naturæ animantium, quæ temperata maxime deſiderat, minus ſunt amica, & vel vehementes motus tantum ſuſcitando vel eos validiſſime deprimendo agunt, aut infeſta corroſivitate vel adſtrictione ſolidorum texturam lædunt. Deinceps ignis, cujus beneficio chymica eliciuntur, deſtruendis potius ſimplicium texturis, a quibus eorum facultates & virtutes unice dependent, idoneus eſt, quam ut earum virtutem acuat, vel meliores inſitis vires inducat. Denique tantæ compoſitionum veterum & arcanorum chymicorum multitudinis e

Horum rationes.

me

medicina removendæ cauſa potiſſimum hæc eſt, quod veteres & veras morborum cauſas & remediorum genuina principia, quæ cauſis profligandis opponi debebant, plane ignorabant, quare vix quicquam ſolidi aut boni de eorum compoſitionibus ſperandum eſſe, quiſque medentum prudentior perquam facile dijudicabit. Atque etiam experientia per plures annos certa & attenta ſuffulti confidenter adfirmamus, vernacula, parabiliora & domeſtica omnibus nota, viribus, uſu atque utilitate, varia compoſita pretioſa & magno labore conquiſita arcana chymica longiſſime antecellere inque ſanando longe certiorem & tutiorem efficaciam illis promittere. Qua re permoti præſenti hoc ſpecimine domeſticorum & parabiliorum remediorum præ illis præſtantiam bono cum Deo adſtruere annitemur. Adſit vero ſummum Numen hiſce laboribus, ut publico humani generis bono, quo unice collineant, inſervire poſſint.

Tam immenſæ farraginis veterum medicamentorum cauſa eſt potiſſimum, quod veteres veras morborum cauſas plane ignorabant.

Vernacula, parabiliora & domeſtica omnibus nota pretioſis antecellunt, inque ſanando certiorem efficaciam promittunt.

§. II. Ante vero, quam ad ſpecialiorem hujus thematis tractationem & ad explicationem eorum, quæ in auxilium morborum prompta ac parata ſunt, deſcendamus, non incommodum

fore

Quænam autor per remedia domeſtica ſubintelligat.

fore judico, ſi præmittamus, quænam eorum nomine intelligamus. Jam vero mihi facile perſuadeo, unumquemque levi labore adſecuturum, ea me vocare remedia domeſtica, quæ & plebi nota & in quavis re familiari facile proſtant, in culinis ad manus ſunt, quæ in hortis, ſilvis, pratis creſcunt, aut quæ natura omnibus non denegavit. Nolumus itaque peregrina accerſere, ſed ea, ſaltem quæ noſtra patria profert, quæ omnibus & ſingulis uſui eſſe poſſunt, enarrare nobis conſtitutum eſt. Superſedebimus autem tædioſas & difficiles ex iis præparationes indicare, omneſque vires & facultates ſimplicium & domeſticorum a medicis annotatas late ac diffuſe commemorare, quia harum paginarum anguſtiæ tantum laborem capere non poſſunt, ſed ſuffecerit ex domeſticis ſelectiora & quæ nobis uſu ſpectata, viribuſque in morbis cognita atque probata ſunt, delibaſſe, iiſque in medium prolatis noſtram ſubjeciſſe ſententiam.

§. III. Prius vero, quam hæc enarremus, quædam argumenta pro evincenda ſimplicium & domeſticorum præſtantia in medium adducere nobis conſultum videtur. Et ut ab auctori-

tate

tate rem ordiamur, ſummus & antiquiſſimus medicinæ auctor *Hippocrates* vulgaria & plebeja remedia non ſpernebat, ſed potius maximo habebat in pretio, quare *Lib. de præceptionib.* ſcribit: *ne pigeat ex plebejis ſciſcitari, ſi quid ad curationem utile ſit.* Et apud eundem multa recenſentur remedia vulgaria per experientiam nota, quæ procul dubio a mulierculis partu defunctis aut hyſtericis affectibus detentis didicerat & annotaverat, *mulieribus enim*, inquit *Lib. de Septimeſtri partu*, *fides habenda eſt*, *uti de iis*, *quæ circa partum accidunt loquuntur.* Ejuſdem quoque ſententiæ fuiſſe *Galenum* ex *libro de ſimplicium facultatibus* patet. Nam ipſe plebejos & imperitos piſcatores aliosque infimæ ſortis homines conſulere non erubuit. Hic graviſſimus poſt *Hippocratem* auctor cum Alexandria in patriam rediret, in illo itinere incidit in quendam villicum, gravi tonſillarum, uvulæ & colli dolore ac inflammatione laborantem, qui ſuffocationis metum incutiebat. Is deſtitutus aliorum remediorum apparatu viridia juglandium tegmina circumſpiciebat, adeoque jubet ex illis ſuccum exprimere & cum melle miſcere, eoque percolato ægrum fau-

Hippocrates vulgaria & plebeja remedia non ſpernebat, ſed potius maximo habebat in pretio.

Qui a mulierculis quoque quædam didicit.

Neque Galenus infimæ ſortis homines conſulere erubuit.

Quod villici exemplo in ſuffocationis periculo verſantis probatur.

fauces crebro perluere, quod remedium cum animadverteret celerrimæ operationis fuiſſe, ſæpius illud in tali malo adhibuit.

Medicina augmentum ſuum maxima ex parte debet experimentis a plebe ſæpius factis.

§. IV. Neque dubium eſt, quin medicina augmentum ſuum maxima ex parte debeat experimentis a plebe ſæpius factis: nam ruſtici & plebeji homines opibus deſtituti ſine medicamentis ſingulari artificio paratis & etiam ſine medicis diutius vivunt & felicius ex gravibus morbis evadunt, quam divites, nec vero aliis, quam ſimplicibus, parabilioribus, domi natis utuntur, & Deo, naturæ ac tempori reliqua committunt. Et quemadmodum illi ſine ejuſmodi arcanis & magno labore conquiſitis in morbis convaleſcunt & antiquiſſimi quoque hominum hiſce inventionibus & artificiis deſtituti e morbis, qui nunquam non genus humanum adflixerunt, eluctati ſunt, ita & ſine iis noſtris temporibus cur non ſanitatem integram conſervare & reparare poſſimus, equidem non video. Sicuti enim divina ſapientia omnia in tota rerum natura & quæ maximæ admirationis ſunt, facillima & ſimpliciſſima via peragit & pauciſſimis alimentis animantia conſervantur, cauſæque morborum ſua natu-

ra

ra paucæ & ſimplices ſunt; ita recte concluditur, pauca facilia & ſimplicia quoque remedia ad cauſas has morborum removendas ſufficere. *Helmontius*, gravis alias Galenicorum cenſor, in *Diſpenſatorio moderno* ingenioſe prodidit: Deum jam perfecte & ſufficienter ex ſimplicibus remedia compoſuiſſe, ut in iis perfecta cura & ſanatio omnium morborum ſit, atque exiſtimat, Deum ex ſapientia & providentia ſua æterna ſimplicibus vires ad deſtinatos uſus ſufficientes jam indidiſſe, & per conſequens ſcribit eos, qui diſpenſatoria volunt componere & nectere plurima, occulta quaſi blaſphemia inſufficientiam divinæ ſapientiæ accuſare & ſupplere velle. Neque hæc ſolida ratione eſt deſtituta ſententia: Nam Deus ſapientiſſimum chymicum ſuum & compoſitionis artificium non potuit perfectius exprimere, quam per tot infinitas texturas ac craſes triplicis regni corporum, quorum quævis peculiaribus proprietatibus, dotibus ac viribus donata ſunt. Ulterius maximum divinæ ſapientiæ argumentum inde elucet, & quod nos ſatis ad æſtimationem vulgarium remediorum perducere debeat, quod iis plantis, quæ ubique & in ſemitis

Pauca facilia & ſimplicia quoque remedia ad cauſas morborum removendas ſufficiunt.

Helmontii de hiſce ſententia.

Deus iis plantis quæ ubique creſcunt majorem juvandi efficaciam indidit, quam rarioribus & pretioſis.

mitis ac campis creſcunt, majorem juvandi efficaciam indiderit, quam rarioribus, pretioſis & quæ magno labore ac ſtudio ex regno mincrali vel marino comparantur, in quibus ſæpius exigua vel plane nulla medendi virtus animadvertitur. Quo magis eorum ſtultitia manifeſtatur, qui magnæ virtutis auxilia in pretioſis illis, auro, argento, perlis, gemmis, coralliis & exoticis rarioribus quærunt, quaſi Deus. qui ſumma eſt erga genus humanum miſericordia, pro divitibus & magnatibus hujus mundi tantum præſtantiſſima remedia in ejuſmodi rebus conſtituerit. Ego ſancte adfirmare poſſum, me ſuperioribus temporibus mirifice inhiaſſe & delectatum fuiſſe chymicis & activioribus ex mineralium regno petitis remediis, & ubivis fere arcana conquiſiviſſe. Poſtea vero longe aliud ipſa in veritate & per attentam experientiam expertus ſum, pauciora, nempe ſelectiora & viliora longe promptiora in auxilium eſſe & majorem in medendo efficaciam cuſtodire ipſis jam dictis magno pretio & labore præparatis chymicis arcanis.

Licet Clar. Autor olim mirifice Chymicis activioribus inhiaverit & arcana conquiſiverit,

§. V. Jam vero, ut ad ipſam rem progrediamur, ſingulatim quædam ex ferme

me vulgaribus & quæ ad uſum medicum valde apta ſunt, excutiemus, initium facturi ab aqua, vino & pane. Hæc tria ſola ſicuti hominis vitæ ac ſanitati diu conſervandæ idonea ſunt, ſiquidem panis ſolidam ſanguinis ſubſtantiam, aqua liquidam, & vinum illam fluidiſſimam, quæ corpori vires & robur addit, materiam miniſtrat: ita certe non ſine magna ratione factum eſt, quare ſapientiſſimum Numen hæc tria ceu elementa ſacramentorum etiam ad vitam ſpiritualem conſervandam & corroborandam acommodaverit. Neque etiam mediocria ſunt commoda, quæ ab iis ad præſervationem & medelam multorum affectuum ſuggeruntur. Simplex aquæ puræ potus cum debito regimine tantæ eſt in tollendis & præſervandis morbis efficaciæ, ut cetera medicamenta multum ſuperet. Quia vero de hac nobili materia, videlicet aquæ medicina univerſali jam peculiarem tractationem adornavimus, nolumus eſſe prolixiores in iis repetendis, quæ ibi ſatis enucleate & copioſe propoſita fuerunt. Vinum generoſum & optimæ notæ principem locum inter omnia confortantia ventriculi & omnium corporis partium obtinere, etiam

Aqua vinum & panis hominis vitæ ac ſanitati diu conſervandæ idonea ſunt.

Neque mediocria ſunt commoda, quæ ab iis ad præſervationem & medelam morborum ſuggeruntur.

Aquæ potus tantæ eſt efficaciæ, ut cætera medicamenta multum ſuperet.

Neque minus vinum generoſum.

in peculiari Diſſertatione adſtruximus, quo lectorem brevitatis ſtudio remittimus. De pane itaque quotidiano ſecalino, qui omnibus in promptu eſt, reſtat ut agamus. Illud quidem in anteceſſum hic in genere monendum duximus quod in hac tractatione non omnia, quæ uſui inſervire poſſunt ex domeſticis & ſimplicioribus, ſed pauca ſaltem & quæ multoties experta ſunt & aliorum medicorum fide corroborata, depromere noſtri inſtituti ſit.

Panis, præſertim ſecalini, elogia atque virtutes.

§. VI. Itaque tractationis initium a pane ſecalino faciemus. Ab hoc jam *Hippocrates Libr. de Salubr. diæta* §. XI. medicinam deſumſit ſuaſitque hominibus laborioſo vitæ genere utentibus, ſi alvi profluvio corripiantur, ac recrementa cruda ciborum ſpeciem referentia ſecedant, ut loco ſecurioris medelæ aſſatum panem vino intritum adſumerent. Neque ignotum eſt, quantum ad vires reficiendas præſidii inſit pani ſimilagineo toſto & vino generoſo imbuto, cui quidpiam cinnamomi vel ſacchari additum fuerit. Hoc ſane analeptico præſtantiſſimo illi uti maximo cum fructu poſſunt, qui ab ingenti defatigatione aut ſanguinis enormi a vulnere profuſione celeri virium refectione

In alvi profluvio.

Ad reficiendas vires.

fectione opus habent. Quare huic ſimpliciſſimo refectorio Propheta regius vim cordialem divino plane encomio tribuit, quippe *Pſ.* 104: *verſ.* 5. ſcribit, quod *vinum lætificet cor hominis & panis illud fulciat.* Utroque horum analepticorum *Henricus ab Heer*, uti in *Obſ. Med.* 18. prodidit, maritum, a veneris immodico uſu pene exanimem, viribus & vitæ reddidit, quem alius Medicus, qui venæ ſectionem ſuaſerat, procul dubio morti dedidiſſet. Clariſſimus medicorum Batavorum, *Bœrhaven in Materia Medica*, non ita pridem edita, decoctum panis præſtantiſſimi analeptici uſus in febribus & aliis affectibus commendat, quod hunc in modum paratur: recipe panis triticei cum furfuribus fermentati biscocti uncias octo, aquæ putealis puriſſimæ libras tres, coque in vaſe figulino recenti clauſo, per ſpatium unius horæ, deinde cola per ſetaceum, adde decocti præſcripti libram, ſucci citri ſemiunciam, aquæ ſtillatitiæ cinnamomiſatæ drachmas duas, vini Rhenani uncias quatuor, ſacchari ſufficientem quantitatem ad gratum ſaporem conciliandum. Memorabilis eſt *Obſervat.* 10. *Reuſneri* 109. ubi meminit fœminæ a-

David in Pſalmis pani vim cordialem tribuit.

Analepticam Henr. ab Heers.

Panis etiam encomiaſtes Herm. Boerhave.

Ejus decoctum panis.

Reuſneri obſervatio de pane & vino.

Nec non Velſchii.

Atque Autoris noſtri de pane butyro illito.

liquoties abortu periclitatæ, quæ ſub medium geſtationis tempus cœpit quotidie panis fruſtulum vino malvatico imbutum jejuno ventriculo adſumere, ſicque malum caſum feliciter evitavit. Huic auctori accedit etiam *Velſchius*, qui ſeptimum in una fœmina abortum, reliquis medicis fruſtra laborantibus, hoc potiſſimum euporiſto avertit. Panis butyro illitus mane jejuno ventriculo ſumtus exceſſivum in prima regione ſtabulans acidum contemperando præcordiorum anxietatem, vertiginem, capitis dolorem & virium exſolutionem feliciter ſuſtuliſſe, non ſemel a nobis obſervatus fuit. Idem jentaculum in conſtitutione epidemica morboſa, ubi aer effluviis & vaporibus naturæ infeſtis refertus eſt, non ſine ratione & experientia commendari meretur.

Non modo interne ſed & externe virtute analeptica pollet.

Democritus odore panis ad triduum mortem remoratus eſt.

§. VII. Quemadmodum vero panis interne ſumptus inſigni gaudet virtute analeptica & confortante: ita eandem etiam externe mirifico plane modo exerit. Probe hoc cognovit ſummus ille Philoſophus, *Democritus*, *Hippocrati* æqualis, qui referente *Diogene Laertio in Libr. de vit. Philoſoph. IX.* inſtantem extremo ſenio vitæ finem ſentiens, in gratiam ſororis ſuæ odore panis recenter

ter cocti ad triduum mortem remoratus eſt, quod etiam *Laurentius Jubertus* experientia confirmat, qui panem naribus admotum a lypothymia liberare auctor eſt. Neque omittendum eſt, quod panis cum carui ſemine coctus & ex furno recenter extractus atque diſſectus & auri calide fomenti loco applicatus maximum etiam noſtro experimento ſit remedium euporiſton adverſus ſurditatem, quod etiam *Riverius in Praxi Med. Lib. III. Cap. II.* inſigniter commendat. Similiter id ſuo calculo confirmavit *Hieron. Reuſnerus Obſ. Med.* 55. qui Henricum Comitem a Stolberg, cui ex fragore & ſonitu tormentorum bellicorum ſurditas obtigit, pane recenti cum baccis juniperi cocto & auri mane adplicacato magno cum emolumento ſe levaſſe ſcribit. Superior panis domeſtici cruſta in orbem diſciſſa & mediocriter excavata & aceto probo vini tepidiuſcule calente conſperſa, additis aromatibus caryophyllis, nuciſta, ventri adplicata in torminoſo ejus profluvio vel etiam vomitu præſentiſſimum fructum adfert. Pane quoque toſto & vino bonæ notæ imbuto additis aromaticis, ſi umbilico imponatur, ad abortum præcaven-

Quod & Ioubertus experientia confirmat.

Panis remedium eſt euporiſton adverſus ſurditatem.

Teſtibus Riverio & Reuſnero.

vendum non facile felicius datur remedium.

§. VIII. Dimiſſo pane farina nobis cum furfuribus conſideranda eſt, ſecalina nempe; hæc probe exſiccata & cum ſale communi remixta eryſipelati calide impoſita cum floribus ſambuci inſignem diſcutientem efficaciam exerit, ſi vero eadem farina cum melle miſceatur, maturandis apoſtematibus multum conducit, nec abſque ſingulari fructu quotidie adhibetur. De furfuribus id maxime laudandum eſt, quod abſterſiva vi polleant & removendis ſordibus capitis egregie proſint. Balneum vero ex furfuribus & aqua dulci paratum ex quacunque cauſa debilitatos corporis artus egregie reficit, ſique flores chamom. addantur, ceu euporiſton, ubi balneis opus eſt, adhiberi poteſt. Vidimus, quibus frictio capitis cum furfuribus triticeis calefactis gravitatem capitis tenſivam & aurium tinnitum abſtulerit. Hordeum quoque familiariſſime in uſum cedit medicum, dum cum aqua ad crepaturam uſque decoquitur, quod decoctum additis radicibus ſcorzoneræ & pulpa citri ad æſtum refrænandum & ſitim levandam in febribus præſertim bilioſis longe

Farina eriſipelati medetur.

Furfures vi abſterſiva pollent.

Debilitatos artus in balneo reficiunt.

Capitis gravitatem & aurium tinnitum tollunt.

Aqua Decoctionis hordei in febribus eſt expertiſſima.

longe expertiſſimum eſt: quin imo in omni fere morbo acuto juvat, & in pectoris affectibus, ubi humorum acrimonia peccat & expectoratione opus eſt, ejuſmodi hordei decoctum, ſi caricæ addantur, ſingularis eſt efficaciæ. Præterea ex hoc hordei decocto cum amygdalis nonnulli egregiam faciunt emulſionem, quæ in variolarum etiam confluentium genere magni ſolamini eſt & proxime ad hydrogalam accedit, cujus largiorem potum *Sydenhamius in opuſculis pag.* 257. in confluentibus variolis, ubi ſalivæ largior fluxus ab initio jungitur, optimum deprehendit. Longe vero efficacius evadit decoctum hordei in variolis aliiſque acutis, ſi cornu cervi uſtum & ſyrupus de ſucco aurantiorum adjiciantur. Quanti olim ptiſana ab *Hippocrate* in acutis ſanandis æſtimata fuerit, ex ejus monumentis & quidem ex *Lib. de victu acutorum* ſatis abundeque pateſcit, ubi hunc in modum ſcribit: *ptiſana recte omnibus frumentaceis eduliis prælata eſſe videtur in morbis acutis & laudo ſane eos, qui ipſam prætulerunt. Nam viſcoſitas ipſius levis eſt & continua & jucunda & lubrica & moderate humida & ſitim eximit & facile eluitur, ſi forte & hoc opus ſit & ne-*

Et in pectoris affectibus.

Emulſionibus in variolis eſt convenientiſſima

Quarum largiorem potum optimum deprehendit Sydenham.

Quanti olim Hippocrates ptiſanas fecerit ex ejus ſcriptis patet.

neque adſtrictionem habet neque malam turbationem, neque in ventre intumeſcit. Apparet hinc ſatis, quantum a ptiſana fructum veteres in morbis acutis ſibi promiſerint. Adhibebant autem illam non uno modo, nec eadem ratione præparatam: interdum enim hordeum decorticatum ſufficienti tempore decoctum exhibebant, quod totam ptiſanam vocabant; alio tempore colaturam ſive, ut Celſus loquitur, cremorem ptiſanæ ſorbebant, imo etiam alvum infuſo hoc cremore ducebant. In præparatione ejus ita ſe, auctore Galeno, gerebant, ut decem aquæ portiones ad unam ptiſanæ partem adſumerent, peractaque coctione aceti momentum oleique exiguum admiſcerent cum pauxillo ſalis. Veruntamen hic veterum ptiſana utendi modus fere inter res omiſſas & oblivioni traditas referendus eſt. vid. *Langius in Epiſt. Med. Lib. I. Epiſt.* 57. Quod artinet ad avenam, ejus decoctum cum aqua, adjectis radicibus cichorii cum nitro & floribus papaveris, itemque melle tantæ eſt efficaciæ pro potu in omnibus acutis, in doloribus præcipue podagricis, atque ad ſanguinem purificandum in ſcorbuto, ut viribus ſuis magnæ famæ re-

Ptiſanæ apud veteres præparatio.

me-

media longiſſime exuperet. Extat de hoc Diſputatio ſub præſidio noſtro habita, ad quam lectorem remittimus. De cetero decoctum ex avena excorticata paratum, vulgo *Habergrütze*, ſi ullum, certe hoc præſtans eſt inter domeſtica remedia in multis morbis uſurpandum præſidium, ſiquidem in omnibus iis morbis, ubi humorum in primis viis vel etiam in ſanguine peccat acrimonia, ut in tuſſi, catarrho, coryza, febre purpuracea, variolis, morbillis, febribus bilioſis cholericis, in alvi quoque a bilis acris redundantia dejectionibus inque inteſtinorum eroſione commodiſſimum pro potu locum invenit. Nos ſæpius huic decocto incoximus aliquot pugillos florum chamomillæ vulgaris adjectis, ſaccharo & oleo amygdalarum dulcium, & cum ſummo fructu in prædictis morbis uſi fuimus, quod etiam decoctum in iiſdem morbis ano injiciendum non ſine ſummo emolumento ſuaſimus, optime enim ſua viſcoſitate acrimoniam humorum obtundit.

Avenæ decoctum viribus ſuis magnæ famæ remedia longiſſime exuperat.

Tam in decoctis quam in Clyſteribus

§. IX. A frumentaceis tranſitum ad legumina facimus. Inter legumina illa, quorum apud nos frequentior in re familiari eſſe ſolet uſus, maxime piſa & lentes eminent. Brodium piſorum

Gg 5 non

non ſolum alvo reſerandæ egregie inſervit, ſed etiam, ut lochia liberius in feminis profluant, efficit. Idem decoctum nephriticis prodeſſe adverſus eos, qui negare auſi ſunt, defendit medicorum nobiliſſimus, *Simon Paulli in Quadripartito Botanico.* Nonnulli etiam piſorum decocto ad abſtergenda cutis vitia & eminentias perſanandas cum fructu utuntur. Lentium vero decoctum cum caricis & ſemine fœniculi plebeji utuntur maximo cum fructu in variolis, morbillis ad exanthematum eruptionem; materiæ enim morbidæ acrimoniam mitigando ſpaſmos & dolores ſiſtit & hac ratione eruptionem promovet. A medicorum Arabum principe, *Avicenna* in praxi medica hujus decocti uſus primum fuit receptus. Cicerum decocto plures novimus in calculo comminuendo non ſine fructu uſos fuiſſe, & eſt ſane una cum millepedibus præparatum inter medicamina calculum depellentia præcipuum, cujus diutino & patienti uſu *Horatius Eugenius* veſicæ calculos comminuit, & *Guil. Laurembergius* jam ultra ſexaginta tres annos natus in ſe ipſo impetravit, ut dirum veſicæ malum per fruſtula ſenſim diſcederet, ut ipſe de ſe peculiari diſ-

Brodium piſorum alvo reſerandæ inſervit.

Nephriticis prodeſt.

Cutis vitia abſtergit.

Lentis decoctum variolarum eruptioni opitulatur.

Ab Avicenna hujus decocti uſus primum fuit receptus.

Valet Cicerum decoctum in calculo comminuendo. Teſtibus Horat. Eugenio & Laurembergio.

diſſertatione epiſtolari commemorat.

Raparum decocto nihil eſt laudabilius in pectoris affectibus.

§. X A leguminibus ulterius progredimur ad alia, quibus res familiaris inſtrui ſolet. Hic maxime locum inveniunt rapæ præſertim exſiccatæ Germ. *welcke Rûben*, quæ utilitate plane ſingulari ſe commendant, quippe quarum decocto nihil eſt laudabilius in pectoris affectibus ac tuſſi pertinaciſſima, ſi præſertim illud ad magni *Cratonis* conſilium 81. adornetur. De eodem *Cratone* auctor nobis eſt *Caſp. Hoffmannus in Inſt. Med. Lib. V. Cap. XI.* eundem in curatione quartanæ contumacioris, nec non aliorum affectuum, ubi multa & longa humectatione opus eſt, tantum non pro ſecreto habuiſſe raparum exſiccatarum brodium ſemine fœniculi alteratum. Et de *Scherbio* idem nobis auctor eſt, quod præceptorum *Cratonis & Eraſti* exemplo rapas exſiccatas in uſu frequentiſſimo habuerit puerorumque tabem, quam *die Miteſſer* vocant, ſæpe cum multo ſucceſſu hac medicina ſuſtulerit. Idem quoque raparum decoctum in teneſmo, in diarrhœa infantum contumaciori, quæ plerumque ab acri humore inteſtinis craſſis inhærente fovetur, remixtum cum butyro inſulſo, vel oleo amygdalarum dul-

Raparum exſiccatarum brodium ſemine fœniculi alteratum pro ſecreto habuit Crato.

Atque in frequentiſſimo uſu habuit Scherbius.

Raparum decoctum in teneſmo & in Diarrhœa opem attulit.

dulcium clyſtere per diem aliquoties injectum præſentiſſimam opem attuliſſe non ſemel vidimus. Neque externo uſu rapas deſtitui ad ſanandas partes frigore tactas, in vulgus fere cognitum experimentum eſt.

Rapæ externé ſanant partes frigore tactas.

§. XI. Inter radices edules utilitate quoque commendanda ſunt paſtinaca ſativa, radix aſparagi, petroſelini, graminis, fœniculi, cichorii. Quod ſi illæ probe decoquantur in brodio caponis vel gallinæ veteris, & hoc decoctum ſingulis diebus mane bibatur, hypochondriaci & qui ſcorbuto, phtiſi, tabe, hepatis ac lienis vitio laborant, inſigne ſolamen inde ſentiunt, quemadmodum etiam infantibus tabe confectis ejuſmodi decoctum frequentius uſurpatum ſummopere prodeſt: alvum enim moderate fundit, urinam potenter educit. Optime in infuſo loco thée folia ejus recentia, mane ſumuntur, quod & ſapore colore, odore ac virtute ſe commendat, ſiquidem in iis affectibus, ubi ſeri abundantia eſt, in cachexia, inque menſibus etiam ſuppreſſis, & ubi metus calculi veſicæ in renibus vel veſica eſt, non ſine inſigni fructu uſurpatur. Atque etiam notabile eſt experimentum *Riverii*, quod ipſi

Rad. paſtinac. aſparag. petroſ. &c. decocta, hepatis ac lienis vitio laborantibus conveniunt

Petroſelini folia optime in infuſo loco theæ mane ſumuntur.

ipſi communicavit quidam chirurgus veteranus, ubi femina quædam, neſcio cujus vetulæ ſuaſu, ad propellendum hydropem quotidie petroſelini foliorum quantum manu capere poterat, linteo madido involutorum ſub cineribus calidis aſſabat expreſſumque ſuccum vino albo exceptum bibebat ſimulque osſium quorumlibet ad liberum aërem ſiccatorum & comminutorum drachmam in eodem adſumebat vehiculo, quo per integrum menſem facto feliciter ſane convaluit. Herba petroſelini cum lupulo ex cereviſia cocta & exterius regioni pubis calide admota, in urinæ ſuppreſſione præclarum exerit effectum. Raphanorum magna apud veteres exiſtimatio fuit, quibus ſucco radicis ſumto vomere quotidianum erat: etiam noſtrates vidi raphanis in taleolos diſſectis ſaccharum adſpergentes & hoc liquamen pueris præbentes, ubi vomitu opus erat. Ad calculoſam concretionem in veſica prohibendam raphanum in taleolos diſciſſum & cum ſale conditum novimus non ſine fructu adhibitum fuiſſe. In febri maligna putrida *Crato* adplicationem raphani in pedibus mirum quantum æſtimat & ita inquit: *miſſo ſanguine pedibus adplicetur ra-*

Petroſelini ſuccus auctore Riverio, hydropicam reſtituit.

Herba petroſelini exterius regioni pubis calide admota in Iſchuria præclarum exerit effectum.

Olim raphanorum ſucco ſumto vomere quotidianum erat.

Ad calculoſam concretionem raphanus haud inefficax eſt remedium.

Raphani in pedibus applicationem in febri maligna mire laudat Crato.

raphanus comminutus & ſæpe is mutetur, Plurimum ex adplicatione raphani adjumenti eſſe in pluribus adverti, ubi materia omnibus modis a corporc ad ſuperficiem eſt trahenda.

Ailium ruſticorum theriacam vocat Galenus.

Verminoſa colluvie infeſtatis nihil æque prodeſt.

Paracelſus in morſu canis rabidi & contra omne venenum allium cum ſtercore humano mixtum commendat.

Laudatur etiam in calculo.

§. XII. Accedimus jam ad allii & ceparum genera, viſuri, quænam parabiliora & in auxilium prompta poſſint inde depromi remedia. Ruſticorum theriacam allium vocat *Galenus*, cujus uſus inter multas nationes adeo invaluit, ut nobiles pariter ac plebeji, nihil morati ejus graveolentiam, eo delectentur, rati vires illo excitari. Infantibus verminoſa colluvie infeſtatis nihil æque prodeſt ac allium, quod vermium mors eſt lacti incoctum & adſumtum, hoc enim modo infeſta illa progenies ex ventre feliciter projicitur. Obſervavimus etiam ſolo fotu lactis cum allio cocti ad anum admiſſo vermes ad exitum prolectos fuiſſe. *Paracelſus* in morſu canis rabidi & contra omne venenum tam interne, quam externe, contra peſtem, bubones, carbunculos allium cum ſtercore humano mixtum egregie commendat. Bulbuli allii tres aut quatuor feliciter ab iis, qui calculo laborant cum hauſtu ſpiritus vini ſumuntur ſemel ſingulis ſeptimanis eo die,

die, qui proxime quadras lunæ præcedit. Novimus hoc remedii genus a multis in uſum vocatum feliciſſime. Ad febres intermittentes contumaciores, imo ad ipſam quartanam feliciter profligandam, omnibus aliis irritis, allium contuſum & ad carpum manus vel etiam ad articulos digiti adplicatum cum dolore magnam facit veſicam, qua aperta ſeroſa materia effluit: liberantur quidem hac ratione a febribus, ſed quia graviter allium inflammat has partes, prudenti cautela graviora ſymtomata præcavenda ſunt. conf. *Miſc. Nat. curioſ. Dec. II. Ann. IX. obſ.* 127. quo loco etiam in ſcholiis mentio fit a medico viduæ, quæ dolores dentium alligato allio ad cubitum & inde excitata veſica ſopiebat. In doloribus pedum ſcorbuticis frictio cum raphano ruſticano vel etiam allio inciſo & aceto immerſo eorum remiſſionem, in caſſum aliis adhibitis, procuravit. Meminit etiam *Platerus* in dolore dentium allii contuſi carpo dextro, ſi dolor in dextro latere, vel ſiniſtro, ſi dolor in ſiniſtro latere urget, adponendi. *vid. ejuſd. Libr. II. obſ. pag.* 371. & 375. Cepis ſingularem quoque medendi efficaciam ineſſe, multiplici experimento

Allium contuſum externe applicatum a febribus intermittentibus liberat.

Medicus allio ad cubitum alligato odontalgiam ſopivit.

idem remiſſionem in pedum doloribus per frictionem cum allio inciſo procuravit.

In dentium dolore allium contuſum carpo apponendum, urget Platerus

Cepis aſſis ad tumores duros emolliendos nihil eſt efficacius.

to didicimur, præſertim quoad externum uſum: cepis enim aſſis ad tumores duros emolliendos & bubones venereos maturandos, præſertim ſi cum ficubus adplicentur, nihil eſt efficacius eædem aſſatæ pubi adplicatæ in infantibus, ſi nihil quicquam urinæ emittunt, præſentem opem ferunt. Ineſt etiam omni alliorum & ceparum genere ſal quoddam cauſticum tenue, veſicatoriæ indolis penetrantiſſimæ, quod nervoſis partibus immediate adplicatum graves dolores, imo inflammationem parit. Ceparum ſuccus monente *Caſparo Hoffmanno Inſtitut. Med. Lib. V. pag.* 677. ſi in vulnera influat, illa conſolidari non permittit ipſoſque cultros & ferramenta tanquam leni veneno inficit, quod notari meretur, ut caveamus: at vero intra corpus ſine noxa quotidie adſumuntur.

Ceparum ſuccus, ſi in vulnera influat, illa conſolidari non permittit.

§. XIII. Hiſce diſcuſſis deſcendimus ad gratiſſima nemini non nota ſemina, qualia ſunt ſem. fœniculi, aniſi, cymini, anethi, quibus identidem magnas vires ineſſe ad concinnanda hinc remedia parabiliora domeſtica, plurimis experimentis habemus compertum. Nolumus de ſingulis peculiarem ſermonem inſtituere, ſed in genere notare, quod

Quinque ſemina calida majora haud immeritò miris ſemper encomiis celebravit univerſus aſclepiadeorum cyclus.

ca

ea quinque ſemina, ſive in formam pulveris redacta, ſeu cum cereviſia decocta, aut cum aqua calida infuſa, ob ſulphur & oleum blandum naturæ amicum ac vaporoſum inſignem qualitatem poſſideant humorum acrimoniam & viſcoſitatem temperandi & reſolvendi parteſque univerſi corporis quocunque modo laceſſitas & commotas placandi & ſedandi, unde egregie omnibus affectibus ſpaſmodicis & convulſivis ſuccurrunt. Spasmos enim optime ſedant, flatus diſcutiunt & ſimul edulcorationi humomorum patrocinantur. Commendamus igitur hæc remedia in colica; in tuſſi in diarrhœis & torminoſis inteſtinorum cruciatibus, quibus infantes præſertim lactantes ſunt obnoxii ob acrimoniam cauſticam lactis quam excrementa viridia alvo emiſſa produnt. *Hippocrati* ſemen aniſi fuit uſus non infrequentis, & profecto ob amicas ventriculo & inteſtinis dotes inſignem meretur commendationem, unde non inconcinne illud *Helmontius* inteſtinorum ſolamen adpellavit. Decoctum horum quinque ſeminum cum floribus chamomillæ & oleo amygdalarum dulcium & pauxillo ſaponis Venetiano in-

Hippocrati ſemen aniſi fuit uſus non infrequentis.

Inteſtinorum ſolamen illud appellavit Helmontius.

infantium in eorum atrociſſimis affecti-bus infuſum, & flatuum torminibus eoſdem egregie liberat. Hæc quoque quinque ſemina ſeu in forma ſicca ſeu humida ſumta menſes cient, ſudorem movent, ſingultui medentur, abortum præcavent, in vomitu & ſingultu ventriculum roborant, flatus discutiunt, urinam & calculum pellunt fauciumque raucedini ſuccurrunt, neque minus partum facilitant, præſertim, ſi vapor eorum admittatur ad uterum, ſpecifice vero vapor decoctionis fœniculi mire oculos mundificat & viſum confortat; in ſurditate quoque confert, de quo inter alios teſtatur *Gabelchoverus Centur. I. Curat.* 60. *in annotatis.* Decoctum item fœniculi mirifice lactis defectui conducit, de quo *Centur. VI. Curat* 86. potiſſimum *Amatus Luſitanus* videndus eſt. Cumino nihil præſtantius dici poteſt ad tonum inteſtinorum nimis relaxatum reſtituendum flatuſque diſcutiendos. *Eſt etiam mirabile*, inquit *Reinerus Solenander Conſil. lib.* 35. *pag.* 329 *ex Serapione, in confortando matricem & auferendo ejus ventoſitatem ac conſtringendo menſtrua alba & rubra.*

Menſes cient, ſudorem movent. &c. hæc V. ſemina.

Fœniculi decoctionis vapor mire oculos confortat.

Idem decoctum lactis defectui conducit.

Tonum inteſtinorum nimis relaxatum reſtituit cuminum.

§. XIV. Ipſa braſſica ruſticorum rubra,

bra, vulgo *Braunkohl*, tota medicamentoſa eſt, & ſucco ſcatet nitroſo, dulci, emolliente, laxante ac inſimul blanda vi aperitiva, fundente ac ſtimulante inſtructa excretiones ſaluberrimas adjuvat, & hac ratione non modo a morbis præſertim chronicis egregie præſervat, ſed etiam eorum ſanationi multum patrocinatur. Eximiæ ſunt laudes, quas recenſet de hac *Bartholinus in Libr. de medicina Danorum domeſt. Diſſert.* 1. *pag.* 24. *ipſa braſica ruſticorum ceteris oleribus antiſtat, tam cruda, quam cocta omnibus pharmacopoliis palmam dubiam reddit, ut non ſine cauſa, illa in hortis omnium ruſticorum viſa, ſterilem ſibi meſſem in Dania præſagiverit olim medicus peregrinus: facit alvum bonam ac obſequentem, quam ſi dejicere voles, ſuperioris cymæ decoctæ ſuccus tantum bilis pituitæque ejiciet, ut miraturus ſis, nullam rem tam bene purgare, neque helleborum neque ſcammonium & ſine periculo & cito ſalubrem eſſe corpori.* Eſt enim in braſſicæ rubræ noſtratis caulibus, ſi autumno præſertim adultiori eos ſecundum longitudinem ſeces, ſuccus quidam inſtar mellis vel mannæ, qui exſudat, ſi aliquandiu in loco non calido relinquas, cui experientia ſuffulti

Tota eſt medicamentoſa braſſica rubra.

A morbis præſervat, eorum ſanationi multum patrocinatur.

Eximias braſſicæ laudes recenſet Bartholinus, neque mirum, quippe quæ, referenre Catone, per 600. annos Romanis inſtar panaceæ fuit.

Autor illi vim alvum laxandi adſcribit.

Male ſibi conſulunt illæ matresfamilias, quæ hujus ſaluberrimi oleris brodium effundunt.

vim illam alvum laxandi confidenter adſcribimus. Noſtris in regionibus male ſibi & ſuis matresfamilias conſulunt, quando cum aqua prius hocce ſaluberrimum olus decoquunt, deinde exprimunt brodiumque effundunt & poſtea nova aquæ ſimplicis adfuſione iterum incoquunt & ad cibum præparant. Hac enim methodo ſuccus ille medicamentoſus nobilis maxima ex parte perditur. Laudandus hanc ob cauſam jure meritoque eſt mos eorum, qui in Weſtphalia & Ducatu Brunſvicenſi degunt: hi enim braſſicæ brodium extracto nobilioris virtutis probe imbutum non auferunt, ſed addito ſale & pinguedine, ita præparant, ut non modo guſtui fiat acceptior eſca, ſed etiam in alimentum corpori noſtro longe ſaluberrimum cedat. Ex comis braſſicæ rubræ, quando naſturtium aquaticum, hedera terreſtris, ſpinachia, aſparagus, radix cichorii, urtica mortua adjiciuntur & in brodio carnis bubulæ vel caponis excoquuntur, cibus paratur in diſpoſitione phthiſica atque ſcorbutica omnibus aliis medicaminibus vel pretioſiſſimis multum ſane præferendus. Betæ rubræ radices quod attinet; earum recentium ſuccus rubicun-

Laudandus magis eſt mos eorum qui hoc brodium non auferunt, ſed addito ſale præparant. Ex comis braſſicæ rubræ paratur cibus in phthiſi atque Scorbuto omnibus aliis medicamentis præferendus.

Betæ rubræ recens ſuccus naribus ulcere obſeſſis confert.

cun-

cundus ſubtili quoque, nitroſo & colliquativo ſale imbutus eſt, qui naribus ulcere vel lenta materia obſeſſis egregie confert tam humectando, quam aperiendo. Hujus radicis ſiccæ pulvis naribus attractus pituitam e ſinibus capitis evocando cephalalgiam, quæ ab impacta ibi vitrea materia oritur, tollit.

Radicis aridæ pulvis naribus attractus cæphalalgiam tollit.

§. XV. Deveniendum eſt jam ad herbas in re familiari ſatis cognitas, quarum inſignis ad medicinam parabiliorem poterit eſſe uſus. Primas vero teneat ruta, cujus magna olim fuit exiſtimatio; exemplo eſſe poteſt rex Mithridates, cujus antidoti præcipua baſis eſt. Scatet hæc herba oleo admodum acri & penetrante, quo fibras a motu dejectas ſtimulat & novo vigore acuit. Ejus folia cum recenti butyro mixta & cum pane ſecalino mane ſumta iis, qui pituita abundant & aëri vappido ac humido corpus objicere neceſſe habent, neque minus ad avertenda à corpore infenſa in graſſantibus morbis miaſmata, eximie conferunt. Ejus folia cum pipere, ſale communi: & aceto penetrantiori contuſa atque carpi arteriis impoſita ad febrilem impetum, ſi modo ma-

Rutæ olim magna fuit exiſtimatio Antidoti Mithridatis præcipua eſt baſis.

Ad avertenda a corporei infenſa tempore peſtis miaſmata eximie confert

Carpi arteriis impoſita febrilem impetum ſufflaminat.

teriæ morbidæ aliis prius proſpectum fuerit, egregie ſufflaminant, & plus ſæpius minorique periculo, quam interna conſtringentia & famigeratiſſimus chinæ cortex in contumaciori etiam quartana ſiſtenda præſtat. Nos præterea acetum vini forte rutæ ſucco bene impregnatum non modo in contagio infeſtis graſſantibus morbis, ſi nari adplicetur & ori admoveatur, valde adprobamus, ſed & ad lipothymias avertendas ejus odorem longe efficaciorem omnibus ſpiritibus cephalicis & pretioſis balſamis apopleĉticis deprehendimus.

Acetum rutæ naribus orique admotum Cl. Autor longe efficacius in contagioſis graſſantibus morbis & ad lipothymiam omnibus pretioſis balzamis apoplecticis deprehendit.

§. XVI. Ex herbis polychreſtis & cephalicis nunc prodeat ſalvia, quæ in omnibus fere hortis proſtat & ab orientalibus populis nunquam non maximi æſtimata fuit, cujus exſiccata folia etiamnum plus æſtimant, quam herbam thée. Propter oleum ſubtile, & vaporoſum & ſedativum ejus decoctum vel potius infuſum in affectibus ſpaſmodicis, in contracturis, in epilepſia etiam chronica loco herbæ thée non mediocrem efficaciam exerit, quæ, ſi uſus ejus externus per balnea accedat, additis aliis nervinis, ut ſideritide, origano, ſerpillo in membris paralyticis vel

Salvia ſalvatrix naturæ conciliatrix, cujus exſiccata folia, orientales populi plus æſtimant quam herbam Theé. Præpollet in affectibus ſpaſmodicis atque in epilepſia chronica.

tono

tono uteri reſtituendo, ad feliciorem conceptum, valde augeri poteſt. Chirurgi ejus decoctum cum paſſulis & nitro ad faucium inflammationem deliniendam, ad dentium quoque & alios oris affectus facta collutione mitigandos magno habent in pretio. Ex herbis porro cephalicis & euporiſtis mentha tam criſpa, quam ſaracenica, meliſſa quoque tam noſtras, quam Turcica egregiam laudem & commendationem merentur. Mentha ſubtili, confortante & nervis amico ac ſedativo oleo abundat, quo tamen non ſolo, ſed ſubadſtringente terreo principio vires ſuas in confirmando tono ventriculi præſertim & inteſtinorum exerit, quare hæc herba in ſubſtantia aut infuſa cum aqua, aut vino vel ſpiritu vini in compeſcendo, ſingultu, vomitu nimioque alvi fluxu aut colicis tormentis ſedandis vix par ſibi habet remedium uſuque tam interno, quam externo ſeſe mirifice commendat. Aquam ejus ſive cum vino aut aqua ſimplici paratam ad uſum domeſticum omnibus ſingulisque commendatam habere volumus. Vidimus ſola aqua menthæ ſpirituoſa, decenti uſu & purgantibus præmiſſis, inveteratas gonorrhœas fluo-

Ad quascunque oris affectus collutione mitigandos magno habetur in pretio.

Menthæ ac Meliſſæ ſpecies quoque laudem & commendationem merentur.

Mentha oleo nervis amico abundat.

In morbis ventriculi & inteſtinorum vix par ſibi habet.

Eandem cum Mentha virtutem Meliſſa cuſtodit.

remque album feliciter ſublata. Eandem fere cum mentha virtutem ſuaviſſima illa herba, quæ meliſſæ nomine venit, cuſtodit. Oleum gratiſſimum naturæ valde amicum continet, cujus aqua cum vino, additis corticibus citri, deſtillata & edulcorata facile omnes aquas vitæ, balſama embryonum, aquas apoplecticas, analepticas & odore & viribus exſuperat. Meliſſæ floribus Turcicis in conſervam cum ſaccharo redactis ſi ſpiritus ejuſdem herbæ adfunditur, eſſentia prodit, quæ & odore, ſapore ac virtute magnatibus ac divitibus ad ventriculum maxime & genus nervoſum roborandum commendatiſſima eſſe debet. *Paracelſus* arcanum ad vitam longam in hac herba reconditam eſſe adſerebat. *Multa adhuc*, ſcribit *Baglivus Libr. de fibra motrice pag.* 214. *latect in herbis ad citri naturam accedentibus, ut meliſſa, ſed ſapienti ſat.* Hujus herbæ infuſum cum aqua egregie iis uteri vitiis ſuccurrit, quæ ex ejus tono ac robore dejecto proveniunt, ut ſunt difficilis retentio fœtus & facilior ab abortum diſpoſitio, perpetuum ſeri prutridi ſine ſanguine vel etiam cum ipſo mixti ex utero ſtillicidium & inde profecta ſterilitas. Idem de-

Ejus oleum & aqua deſtillata facile omnes aquas vitæ odore & viribus exſuperat.

Paracelſus arcanum ad longævitatem in hac herba reconditum eſſe cenſet. His accedit magnificum Baglivi de heibis ad citri naturam accedentibus præconium

Meliſſa uteri vitiis ſuccurrit.

decoctum eo tempore, quo menſes fluunt, uſurpatum, feliciorem horum fluxum promovet. Meliſſæ in ſubſtantia pulverem ad drachm. 1. ſingulis diebus per menſem uſurpatum in melancholia hypochondriaca ad maniacum fere affectum inclinante valde proficuum annotavi.

Menſium fluxum promovet.

Ejus pulvis in ſubſtantia uſurpatus in melancholia hypochondriaca valde proficuum annotavit Cl. Autor.

§. XVII. In herbis cephalicis & quæ in hortis coluntur atque omnibus fere obviæ ac notæ ſunt, non infimum ſibi locum ſpica vindicat, quæ, ſi ulla, certe hæc oleo ſcatet ſubtili, balſamico & aromatico, quod in majori copia, ſi deſtilletur, quam vix alia herba, præbet. Ab ejus floribus, ſi ſpiritus ſaltim frumenti aliquoties abſtrahatur, ſpiritus cephalicus, aquam reginæ Hungariæ ſi non ſuperans, tamen ipſi æqualis producitur, qui in affectibus capitis a cauſa ſic dicta frigida, & a nervorum debilitate ſubnatis, in apoplexia, paralyſi, auditus gravitate, cephalalgia, vertigine, uſu interno & externo ſpiritibus & balſamis apoplecticis jure meritoque anteferri debet. Exterius in doloribus, rheumatiſmis ad eorum diſcuſſionem, ad roborandos quoque artus, podagra vel chiragra declinante egregium adfert ſolamen. Præterea

Spica oleo ſcatet ſubtili & balſamico.

Spicæ florum ſpiritus mediante ſpiritu frumenti deſtillatus aquam Reginæ aut ſuperat aut ſaltem ipſi æqualis cenſetur.

In podagra & in antiquis ulceribus plus opis præſtat quam ingens unguentor. & emplaſtror. farrago.

terea omnibus ulceribus, præſertim antiquis fiſtuloſis & quæ partes tendinoſas tangunt, læſionibus ejuſmodi ſpiritus balſamicus decenter adplicatus ad eorum conſolidationem, mundificationem plus certe opis præſtat, quam ingens emplaſtrorum & unguentorum farrago. Roſmarinus, quia valde ratione virium ſpicæ & lavendulæ affinis eſt, & oleo quoque penetranti balſamico abundat, in iiſdem capitis affectibus ejus ſpiritus non ſecus ac ſpiritus lavendulæ cum fructu adhibetur. Ejus infuſum cum aqua vel etiam cum vino in fluxu mulierum albo & exinde proficiſcente ſterilitate, in moleſta raucedine, aſthmate, oris fœtore egregie ſe gerit. Cancros, gangrænas & fiſtulas, ex ſpiritu vini infuſiones rorismarini ſæpius collutas fuiſſe exſiccatas, & quæ alias omne medicamentorum ſubſidium eluſerint, ad perfectam ſanitatem perveniſſe, ſe plus ſemel vidiſſe ac expertum perhibet *Arnoldus de Villanova.* Vinum rorismarini membra corporis principaliora roborat & ab omni putredine præſervat, ita, ut nullum venenum ipſis nocere poſſit. *Eſt vicarium theriacæ*, inquit, *Arnoldus de Villanova.* Quibus vero pauperio-

Roſmarini ſpiritus in iiſdem capitis affectibus cum fructu adhibetur.

Ejus infuſum cum aqua convenit in fluxu albo.

In gangræna & cancro.

perioribus non plantæ hæ hortenſes ad manus ſunt, hi ex ſerpillo, origano ubivis obviis, eadem remedia petere & concinnare poſſunt. Balnea quoque ex his præparata in omni externarum partium debilitate atque languore ſubigendo, præſertim ſi quis ex diuturniori morbo, vel fœmina ex puerperio convaluerit præſentiſſimum ſolamen adferunt.

Balnea ex Roſmarino ex morbo languentibus ſolamen adferunt.

§. XVIII. Devenimus jam ad herbarum virtutem pene ſingularem commendandam, quæ ubique haberi poſſunt & quarum largiſſimum proventum benigna natura non ſine ſingulari ratione ac conſilio nobis conceſſit. Primum itaque in conſiderationem noſtram veniat millefolium, quo omnia prata: omnes ferme vici luxuriant, cujus flores deſtillati oleum ſaphirini coloris, inſigni ſedativa, blanda & antiſpaſmodica virtute donatum, largiuntur. Horum florum cum aqua infuſio in omnibus doloribus & affectibus ſpaſmodicis egregiam exerit efficaciam, ſiquidem non ſine magno fructu atque utilitate in hæmorrhoidum cæcarum dolore, in colica, doloribus poſt partum a lochiis ſuppreſſis, & quæ ex hæmorrhoidum ſuppreſſione naſcuntur, acer-

Flores Millefolii deſtillationis ope oleum antiſpaſmodicum largitur.

Ad ſpaſmos multisque ſpaſmodicis aut analogis affectibus conferunt eorum cum aqua infuſio, aut eſſentia cum Spiritu vini

acerbioribus tormentis, in cardialgicis quoque anxietatibus, affectu ſpaſtico ventriculi & diaphragmatis aqua cum milleſolio deſtillata vel ejus infuſio cum aqua, aut eſſentia cum ſpiritu vini ſaltim vulgari facta uſurpantur. Quum vero enormiores ſanguinis ſive per uterum ſive per ſedis venas aut fiſtulam bronchialem profuſiones acerbioribus ſpaſticis viſcerum vel aliarum partium contractionibus ſuam originem ſuaque incunabula debeant: euporiſta illa ex milleſolio parata in iis compeſcendis vix ulli alii remedio efficacia cedunt. Et quia flores chamomillæ vulgaris etiam propter oleum, quod per deſtillationem identidem ſaphirinum, temperatum & ſedativum prodit, milleſolio penitus ferme ſimiles & ipſi affines vires alunt, eorum quoque virtus non diſpar, ſed una eademque in commememoratis jam affectibus obſervatur. Qua de cauſa opportune admodum in horum morborum curatione hi duo flores conjungi & in unum medicamentum, ut in infuſum, vel decoctum aut in clyſterem vel cataplaſma recipi poſſunt: ſiquidem hic flos in omnis generis doloribus, ſpaſmis quoque & hæmorrhagiis ſiſtendis fere incomparabilis

Nec minus valent in omnibus ſanguinis profuſionibus.

Milleſolio penitus ferme ſimiles flores Chamomillæ.

lis eſt. Id vero habent maxime peculiare præ millefolio, quod flores illi, qui flavi ſunt, ad drachmam unam aliquoties die vacuo ſumti pertinaces febris intermittentis inſultus ac impetus potenter ſiſtant atque compeſcant longe tutius, quam ipſa tantopere commendata china, quæ ex remoto Peruviano regno ab aliquot inde jam annis tanto pretio redemta fuit. Nullum vero ſimplex in rerum natura reperitur, quod tam amicum ſit inteſtinis, quam flos chamomillæ. Qua de cauſa etiam non ſine conſilio & ſingulari fructu huc uſque ſolos flores chamomillæ ad clyſteres, in omnibus fere affectibus loco aliorum ingredientium recipiendos, curavimus & ſuaſimus, addito, ſi opus fuit, oleo amygdalarum dulcium & in pauperibus oleo lini vel raparum vel ad feces dejiciendas ſufficienti ſalis communis copia, quod in ſtimulando meliorem uſum habet, quam varia extracta vel electuaria lenitiva aut purgantia, quibus omnibus inter clyſteres carere poſſumus. Inter externa, quæ diſcutiunt, emolliunt vel maturant abſceſſus, cataplaſmata primas etiam hi flores tenent, & vel ſoli vel cum floribus ſambuci, malvæ, millefolii, cro-

Id vero maxime habent peculiare, quod febris intermittentis inſultus potenter ſiſtant.

Et quidem longe tutius quam China Peruviana.

Præ cæteris omnibus flores chamomillæ ad clyſteres commendat Cl. Autor.

Ad cataplaſmata primas eriam hi flores teneat.

ci

ci mixti & cum lacte decocti inque veſicam inditi & partibus affectis adpoſiti in ſedandis doloribus atque emolliendis tumoribus omne punctum ferunt. Spiritum vini abſtractum a ſummitatibus millefolii, floribus chamomillæ, ſemine aniſi, cymino æthiopico, vulgo *Kram-Kûmmel*, in diſcutientibus flatibus plus certe valere, quam alia tantopere laudata carminativa & antiſpaſmodica longiori uſu atque experientia didicimus.

In abſinthio eximia virtus recondita eſt.

§. XIX. In abſinthio, quod omnis facile terra gignit, eximia efficacia atque virtus recondita eſt, ut vix medicina domeſtica eo carere poſſit. Certe multarum chronicarum paſſionum præſervatrix non modo, ſed & curatrix eſt: at quia eſt vulgaris, non magni æſtimatur, ut verum ſit Plinii edictum: *nos pleraſque herbas pedibus conculcare, quarum ſi nobis virtus ſpectata eſſet, eas in cœlum laudibus efferremus.* Gaudet abſinthium principio amaricante balſamico & oleo vaporoſo, ſedativo ac fixiori ſulphureo ſale alcalino.

Dolores & ſpaſmos compeſcit.

Ob oleum vaporoſum ac ſedativum dolores & ſpaſmos compeſcit, ob amaricans vero principium & ſal alcalinoſulphureum bilis naturam æmulatur &

id

id fere omne præſtat ac ſupplet, quod alias bilis balſamo in corpore humano efficere competit. Quamobrem etiam in omnibus morbis frigidis, quæ ex defectu bilis, ex nimio acido & viſcido, obſtructione & infarctu viſcerum fiunt, vel ex putredine naſcuntur, tam curative, quam præſervative opem fert acceptiſſimam. Propter amaritiem alvum quoque ſtimulat, febres intermittentes aufert, vermes enecat, atque in cachexia, tumore œdematoſo, obſtructione viſcerum convenit, neque minus juvat concoctionem & in obſtructione hepatis, inque ictero cum fructu ſumitur. Optime decoquitur cum aqua & redigitur in extractum, quod ſolutum in ſpiritu vini ad drachmam unam vel ultra propinari poteſt: iſtiusmodi enim decoctione abſinthium privatur oleo ſuo vaporoſo, capiti & nervis non ſemper amico. Experimento vulgari tota herba plantis pedum imponitur ad tumorem ibi decumbentem diſpellendum. Fumaria uti notiſſima eſt herba, ita eadem ſaluberrima jure optimo celebratur, ſcatet enim ſucco non tantum amaricante, ſed etiam ſale copioſo, tartareo, nitroſo. Si in decocto cum cereviſia vel etiam ſero lactis

Alvum ſtimulat, &c.

In tumore oedematoſo convenit

Plantis pedum imponitur ad tumorem diſpellendum.

Fumaria ſcatet ſucco amaricante & ſale tartareo nitroſo.

ctis bibatur, aut ſi in forma pilulari adſumatur, omnibus morbis chronicis, præſertim iis, qui ex lympha & ſero corrupto oriuntur, quales ſunt cutis variæ defœdationes, lepra, ſcabies, ſcorbutus, lues venerea & plurimi alii, egregie ſubvenit & circulum ſanguinis promovendo infarctum viſcerum amovet, obſtructiones reſerat, excretiones ſalutares æque per alvum, ac urinam & tranſpirationem fecundat, atque lympham cum ſanguine hoc modo optime depurat. Et ſane vix præſtantior datur herba ad ſanguinis & humorum maſſam depurandam viſcerumque tonum roborandum, ut quidem noſtra fert ſententia, quam jam laudata hæc divinæ virtutis fumaria. Eoſdem effectus cum fumaria in circulo ſanguinis promovendo, in obſtructionibus & infarctibus viſcerum auferendis atque excretionibus adjuvandis exerit naſturtium aquaticum, quod omni tempore viret & juxta rivulos & in locis paludoſis natale ſolum habet. Specificum maxime audit hæc herbula in ſcorbuto; præterea etiam ventriculum, omniaque viſcera & totam naturam corroborans virtus ipſi encomio non falſo adſcribitur. Hæc planta adhuc recens

Subvenit iis morbis, qui ex ſero corrupto oriuntur.

Vix præſtantior datur herba ad ſanguinem depurandum.

Eoſdem effectus exerit naſturtium aquaticum.

Quod ſpecificum maxime audit in ſcorbuto.

recens ſumi poteſt cum butyro vel etiam cum aceto & oleo olivarum loco acetarii, aut cum brodio caponis coqui aut vino vel ſpiritui vini infundi, & ita frequentius in uſum vocari poteſt.

§. XX. De chærefolio illud tenendum eſt, quod ad ſanguinem coagulatum reſolvendum, & in aſthmate ad expectorationem in juſculis egregie conferat. Gaudet quoque hæc herba virtute traumatica, reſolvente, diuretica & emmenagoga. Sequitur jam veronica herba valde temperata aperiente & roborante virtute inſtructa, cujus infuſum cum aqua illud, quod ex herba thée paratur, longis intervallis poſt ſe relinquit, unde optimo jure dici poteſt *der teutſche* Thée; ſiquidem non tam præſervando in omnis generis morbis, qui ab impuritate humorum ac viſcerum infarctu oriuntur, ſed & in iis ſanandis, in phthiſica maxime & nephritica affectione vires exerit longe æſtumatiſſimas. Conf. hac de re noſtra Diſſertatio *de infuſo Veronicæ præferendo herbæ thée.* Quoniam mentio facta eſt calculi, in memoriam nobis incidunt aliarum herbarum etiam notiſſimarum virtutes, quæ cum aqua calida infuſæ

In ſanguine reſolvendo & in aſthmate egregie confert Chærefolium.

Veronica optimo jure dici poteſt *de duitze Thée.*

Equiſetum Hedera terreſtris. &c. cum aqua calida infuſæ loco Theæ calculoſis opem attulerunt.

loco herbæ thée calculoſis exoptatiſſimam opem attulerunt. Sunt vero hæc herba equiſeti, hederæ terreſtris, baccæ alkekengi, juniperi toſtæ, ſemen dauci. Novi plures, qui multis abhinc annis miſere ex calculo laborantes non præſentius ſolamen, quam in horum decoctis, quotidie ea bibendo, invenerunt.

Roſarum aqua in morbis calidis tam interne quam externe longe utiliſſima eſt.

§. XXI. Ex floribus in uſum quoque domeſticum quoſdam decerpere liceat. Atque in his primum locum inveniunt roſæ, quarum aqua propter oleum fragrantiſſimum, naturæ amicum & dotes plane ſingulares in erigendis viribus, in doloribus & inflammationibus levandis inque omnibus ſic dictis calidis morbis tam externo, quam interno uſu longe utiliſſima eſt. Roſarum conſerva ob vim confortantem & leniter conſtringentem peculiariter phtiſicis & hecticis dicata eſt. Acetum roſaceum cum ſpiritu & aqua roſarum commixtum, adjecto nitro & pauxillo camphoræ epithema conſtituit, quod capiti admotum in ſiſtendis doloribus, avertendis deliriis & compeſcendis immodicis narium hæmorrhagiis multiplici noſtro experimento virtutis eſt incomparabilis. Florum acaciæ plenior & ſaturata infuſio cum ſero lactis vel etiam cum vino di-

Conſerva roſarum phtiſicis & hecticis dicata eſt.

Acetum roſarum virtutis eſt incomparabilis in cephalalgia, deliriis, nariumque hæmorrhagiis.

Florum acaciæ infuſio leni-

diluto, verno tempore leniter alvum ſubducit & in ſcabie aliisque ex impuritate humorum proficiſcentibus morbis, in ſubjectis maxime tenioribus, magnæ virtutis laude inſignis eſt. Floribus cheiri eorumque expreſſo ſucco nihil ad menſes pellendos vel fœtum mortuum aut ſecundinas propulſandas, item ad obſtructiones hepatis in inveterato etiam ictero recludendas, vix quicquam dari poteſt præſtantius, ſi cum cerevifia calida bis de die medicamentum porrigatur. Hyperici flores, nuſquam non ſatis obvii, etiam peculiares ad domeſticum uſum commendandas cuſtodiunt vires, in diſpoſitione videlicet phthiſica, in enecandis vermibus, inque affectibus ſpaſmodicis, & melancholia hypochondriaca allevandis. Uſus poterit inſtitui in infuſo cum aqua, vel cum aqua leniori inſpiſſatione in extractum redigi poſſunt, quod cum aliis pilulis ſumi poteſt. Neque vero violarum flores prætermittendi ſunt, quorum infuſio ex aqua, addita ſufficiente ſacchari quantitate, leniſſima coctione in ſyrupum tranſit gratiſſimi cœrulei coloris, quo ad expectorationem in omnibus morbis pectoris, & ad expurgandas in infantibus ſordes alvinas, ſive

alvum ſubducit.

Flores Cheiri menſes, fœtum mortuum aut ſecundinas propulſant.

Flores Hyperici in Phtiſi, vermibus, affectibus ſpaſmodicis, &c. ſunt commendatiſſimi.

In morbis pectoris. &c. vix datur ſyrupo violarum excellentius remedium.

Flores Bellidis ſunt ſpecifice vulnerarii.

ore adſumatur ſive ano infundatur, vix ullum datur excellentius ex domeſticis remedium. Fores bellidis ſilveſtris, vulgo *Kâſe-Blûmlein*, quorum paſſim magnus in pratis & paſcuis proventus eſt, mirabilem vulnerariam & ſpecificum, quæ cruorem reſolvit & per inſenſibilem tranſpirationem evocat, virtutem exerit, unde omnibus læſionibus, quæ ab externa cauſa fiunt, horum decoctum in aqua vel melius cereviſia quam maxime accommodatum eſt.

Valent etiam in hydrope.

Minderus ejus efficaciam in hydrope & aliis morbis, qui ex potu frigido corpori calefacto immiſſo ſuam originem trahunt, non ſatis prædicare poteſt.

In urinæ ſuppreſſione nihil datur potentius decocto flor. Cyani.

Cyani florum decocto in urinæ ſuppreſſione, ad ejus fluxum promovendum, nihil datur potentius, præſertim ſi ſemen urticæ commixtum fuerit.

§. XXII. Ordo nos jam ad arbores deducit, quarum copia nullibi non ſuppetit omnibus, & ex his quoque parabiliora auxiliorum in morborum curatione genera petere volumus. Prodeat vero primum omnibus fere notiſſima abies ſive *Tanne*, quæ ab balſamicum reſinoſum ſuum ſuccum perpetuo viret & ſingulares in omnibus excretionibus promovendis ſanguineque depurando poſ-

Abies in excretionibus promovendis. &c. ſingulares poſſidet facultates.

poſſidet facultates. Hujus ſummitatum vel turionum ſumantur manipuli tres & aquæ fontanæ ac vini ana menſuram unam, coque in diplomate per horæ quadrantem, poſtea exprime; hujus doſis ſunt unciæ duæ vel tres, quod certe omnibus decoctis ex lignis exoticis paratis ratione virtutis præferendum eſt. Siquidem in ſcorbuto, hujuſque contractura, vaga quoque arthritide efficaciſſime ſeſe exerit, ſi ejus uſus ad menſis ſpatium protrahatur. Balneum vel inſeſſus ex fructibus abietis ad paralyſin & contracturam ſcorbuticam a pluribus peritiſſimis medicorum cum fructu uſurpatum novimus.

In ſcorbuto vaga quoque arthritide efficaciſſime ſeſe exerit.

§. XXIII. Arbor juniperi tota medicamentoſa eſt, quia tota balſamica. Lignum ejus efficacia non cedit lignis exoticis guajaci, vel ſaſſafras, ut commodiſſime eorum in locum ſubſtitui poſſit, imo iis præferendum exiſtimamus in omnibus morbis ex impuritate humorum ortis. Baccæ propter oleum, quo ſcatent, copioſum, balſamicum, ſive in ſubſtantia ſumantur, ſive in rob redactæ, vel ſi toſtæ cum aqua loco coffée infundantur, medentur omnibus iis morbis, qui ex obſtructione viſcerum, & a ſanguine lento & craſſo pro-

Juniperus tota eſt medicamentoſa & balſamica.

Lignum, Baccæ, Oleum, Rob, medentur omnibus morbis qui ex obſtructionibus proveniunt.

veniunt. Quare in aſthmate, in cachexia, ictero, menſium ſuppreſſione, colica, calculo veſicæ & renum, in ventriculi quoque cruditatibus magno ſunt præſidio. Lixivio ex cineribus hujus arboris cum vino ſumto multos hydropicos ſanatos eſſe, non infimæ conditionis medici memoriæ prodiderunt. Junipero non inferior eſt ſambucus, in qua, judice *Bartholino de medic. Dan. Diſſert. I.* plus medicinæ latet & tutior omni tempore ſalubritas, quam in pompoſis antidotis, quæ patrem theriacam & matrem mithridatum habent. Flores & rob ſunt vulgatiſſima illa euporiſta, quibus non facile plebejus vel ruſticus caret. Ipſi flores externe in omni tumore eryſipelaceo, odontalgia, podagra impoſiti, ad emolliendos quoque abſceſſus & duros a lacte coagulato tumores cum fructu adhibentur. Eorum aqua ob vim anodynam fere polychreſta eſt, inque omnibus morbis, ſive acuti ſive chronici ſint, non ſine fructu uſurpatur. Convenit maxime in iis morbis, ubi expulſione opus eſt, ubi dolores urgent, ubi inflammatio internarum partium adeſt. Rob ex baccis paratum ruſticorum panacea & theriaca eſt, quod vel in cereviſia calida, vel aqua

In Sambuco latet integrum Antidotarium.

Eſt tanquam Pan pharmacum multis morbis accommodatum.

aqua florum ſambuci datum univerſale fere præſervatorium & tutum remedium in omnibus ingruentibus morbis conſtituit; ſiquidem excretiones per alvum & per cutim promovet & anodyna ſimul virtute fulget. Quidam ad diaphoreſin movendam addunt cornu cervi uſtum ad drachmam unam. Cum ſachari canti anatica portione rob ſi miſceatur & ſuperfundatur ſpiritus vini isque accendatur, facta probe agitatione, in diuturna tuſſi & ante paroxysmum intermittentium ad cochleare unum datum inſigniter prodeſt. Rob frequentiori uſu impetu harum febrium egregie mitigare, imo ſiſtere ſolet, modo cruditatibus primarum viarum laxantibus & corrigentibus probe antea proſpectum fuerit. Medius fruticis cortex, ſi coquatur in cereviſia vel aqua aut vino, & urinam & ſudorem, menſes quoque fortiſſime pellit, unde cachecticorum optima eſt medicina. Externe ſi tumoribus œdematoſis, item eryſipelaceis imponatur, & dolorem & tumorem abigit.

Ac ſua debita laude haud fraudandum.

§. XXIV. Acacia quoque nobis ſuggerit probata remedia, florum jam ſupra facta fuit mentio. Aqua ex iis deſtillata fere polychreſta eſt & omni-

Aqua Acaciæ fere eſt polychreſta

bus commendanda, ſuaviſſimi eſt ſaporis, roborat & vim quoque anodynam habet. De cortice radicis illud tenendum eſt, quod is infuſus cum ſimplici vini ſpiritu mirabilem virtutem foveat & calculoſis, qui hoc malo inveterato procul dubio ex ſubſtantia renum prorſus læſa laborant, opituletur, ſi bis de die pro una doſi cochleare unum exhibeatur.

Florum Tiliæ infuſio in aqua epilepſiam perſanavit.

§. XXV. Ex arbore tiliæ nonnulla etiam in noſtrum uſum vocanda ſunt & quidem flores, quorum infuſo in aqua theiformi novi olim chronicam epilepſiam diuturniori uſu perſanatam. Aqua florum in omnibus affectibus, ubi ſpaſmi vel dolores regnant, ſpecifica eſt, hinc ceu polychreſtum remedium utique commendari meretur. Medius hujus arboris cortex cum aqua in mucilaginem redactus incomparabili virtute gaudet dolorem, inflammationem & ardorem mitigandi, unde cum præſentiſſimo fructu in ambuſtionibus, in podagricis, arthriticis doloribus adhibetur.

§. XXVI. Neque aromatum uſus prætermitti debet ad elicienda in ſcopum noſtrum quædam parabiliora. Pipere non facile carere poſſumus in re domeſtica. Hoc ſale ſcatet alcalino fi-

xo,

xo, valde acri, ſiquidem, quod notabile eſt, piper in pulverem redactum cum acido affuſo effervefcit. Ratione hujus ſalis fixi alcalini aperit, incidit, viſcidos humores reſolvit, cruditates ventriculi corrigit, & ad concoctionem promovendam nihil datur facile efficacius cumprimis ſi ventriculus ob cruditates collectas nihil appetit & gravativum dolorem circa præcordia cauſatur. Optime ſumitur in granis integris ad decem vel duodecim, præſertim ſi ante cibum vel etiam circa tempus ſomni deglutiantur. Extra paroxyſmum in quartana piperis integra grana plures per dies deglutita cubantes hac febre liberaſſe, plerique autores adfirmant. Ejuſdem cum pipere virtutis eſt zingiber, quippe & hoc non volatili per deſtillationem eliciendo oleo, ſed tantum ſale acerrimo fixo imbutum eſt, ratione cujus pulvis ejus ad drachmam unam ſumtus digeſtionem ventriculi ex cruditate viſcidorum humorum depravatam penitus reſtituit, ſique cum melle miſceatur ac in electuarium redigatur, in aſthmate, tuſſi, in calculo quoque, item ad excitandam venerem, menſes movendos & viſum obolitum reſtituendum utiliſſime ſingu-

Piper ſcatet ſale alcalino acri.

Ventriculi concoctionem promovet.

Si ejus grana aliquot ante cibum deglutiantur.

Hac ratione quoſdam etiam a quartana liberaſſe auctores affirmant.

Zinziber ſale acerrimo fixo imbutum eſt.

In ventriculi cruditate, in aſthmate, tuſſi, calculo, &c. magnas fere ſuppetias.

Commendatur & in ipſa peſte.

lis diebus adſumitur, cui ſpecificum infuſum ſuperbibi poteſt. *Nathanaël Hodges in Loimologia Sect. VII.* commendat eximie zingiberis pulverem in morbis putridis & ipſa peſte, quam diaphoreſi ſua, qua operationem perficit, & præſervat & optime quoque ſanat. De nuce moſchata, etiam medico domeſtico uſui apta in medium proferenda ſunt. Propter oleum, quo gaudet aromaticum & ſimul anodynum in ſpaſmis & doloribus, vomitu, colica, diarrhœa, dyſenteria ejus pulvis ad drachmam ſemis ſumtus non ſua caret laude; maxime omnium vero hoc remedium gravidis earumque affectibus quadrare multiplici experimento cognovimus. Eas ſubinde primis menſibus pertinaci nauſea vomitione, quin etiam tuſſi corripi conſtat, quibus incommodis ſublevandis nuce moſchata cum ſaccharo mixta in pulvere non certius auxilium invenimus. In alvi nimio fluxu compeſcendo, in ſoda ſive ardore ventriculi leniendo una pars nucis moſchatæ cum tribus partibus lapidum cancrorum non ſine fructu exhibetur. Eadem nux æquali portione cum alumine crudo remixta febrium intermittentium paroxyſmos potenter ſiſtit, hac tamen cautione

In multis affectionibus morboſis haud ſua caret laude nux myriſtica.

tione adhibita, ut non niſi prius præmiſſis evacuantibus & cum regimine diaphoretico, cum infuſo nempe calido vel ſub motu corporis laborioſo propinetur.

§. XXVII. Neque vero crocus in præteritis relinquendus eſt, qui propter inſignes in medendo vires nonnullis Philoſophorum aroma, aliis rex vegetabilium, quibuſdam etiam anima pulmonum appellatur; ſiquidem ob ſulphur blandum anodynum ac vaporoſum, doloribus & ſpasmis mitigandis, propter ſal acre autem & volatile incidendis humoribus & obſtructionibus reſerandis egregie inſervit. In contumaciori tuſſi & in reſpirationis difficultate infuſum croci in aqua veronicæ, adjecta ſufficienti ſacchari canti quantitate inſignis efficaciæ deprehenditur. Eodem infuſo cum aqua cinnamomi parato ad menſes promovendos, laborioſum partum facilitandum, ad ſecundinas expellendas, ad lochia movenda nihil eſt præſtantius, præſertim quando olei amygdalarum dulcium uſus interpoletur. Exterius crocus cum floribus ſambuci, chamomillæ, lacte & mica panis ſimilaginei coctus & inſtar cataplaſmatis partibus arthriticis impoſitus mi-

Crocus etiam a quibuſdam aurum vegetabile appellatur.

Plurimi eſt uſus in morbis pectoris & uteri.

Exterius impoſitus partibus arthriticis, mirifice dolores lenit.

mirifice dolores lenit. Idem remedium etiam cum affectu novimus adhibitum in dolore hæmorrhoidum cæcarum. Crocus cum aqua roſarum addito pauxillo camphoræ oculorum inflammationi in morbillis & variolis medetur. Cubebæ ore maſticatæ peculiariter caput confortant & mirum in modum vertiginem avertunt, teſte *Cratone in Conſ. Med. p.* 182.

Cum aqua Roſarum ocul or. inflammationi medetur.

Cubebæ maſticatæ vertiginem avertunt.

§. XXVIII. Spectant huc quoque mala citria quorum uſus in re domeſtica & in medica quoque ſatis notus eſt. Horum acetoſitas cum ſaccharo in ſyrupum redacta & ptiſanis addita ſitim & æſtum immodicum egregie ſedat. Cortices cum ſaccharo contuſi & ſpiritui vini infuſi liquorem ſtomachicum & qui flatus egregie diſcutit, præbent, quod etiam de corticibus aurantiorum tenendum. Taleoli mali citrii pulſibus manuum vel plantis pedum adplicati in omni febre ad æſtum deprimendum non inutiliter adhibentur.

Syrupus acetoſitatis Citri ſitim & æſtum ſedat.

§. XXIX. Antequam a vegetabilibus diſcedamus, paucis verbis dicendum eſt de amygdalarum dulcium oleo, remedio certe ad plurima utiliſſimo. Non enim tantum clyſteribus ad alvum ducendam ſive ſolum, quod *Simon Pau-*

Oleum amygdalarum a veneni noxa ventriculum oblinendo prohibet.

li

li in Quadripartito Botanico ſuadet, ſive decoctis emollientibus mixtum convenit: ſed etiam interno uſu varias præſtat eaſque inſignes utilitates. Nam venenum, ſi quis incautus adſumſerit, à noxa inferenda lubricitate ſua, qua ventriculum oblinit, prohibet. Egregium inſuper eſt antiſpaſmodicum atque ſedativum, ſi iis, qui torminoſis alvi fluxibus vexantur, propinatur. In faucium raucedine, in tuſſi, aſthmate & pectoris quibusvis affectibus, in phthiſi etiam admodum prodeſt, præſertim ſi cum ſpermate ceti, & ſaccharo canto miſceatur. In colica ſpasmodica, in dolore ex renum calculo ſubinde atrociſſimo, atque in torminibus, quæ lochiorum fluxum, præſertim ſuppreſſum, comitantur, magno & præſentiſſimo auxilio hoc oleum eſt, ſi ad aliquot cochlearia cum brodio carnis ſumatur. At vero in univerſum hoc tenendum eſt, quod recens & ex recentibus amygdalis, non rancidis expreſſum & quod clarum ac pellucidum, non turbidum eſt, hac vitrute gaudeat.

Sit autem recens & ex recentibus amygdalis, non rancidis expreſſum.

§. XXX. Devolvimur denique ad regnum animale, ex ampliſſimo ejus ſinu quædam in uſum noſtrum delibaturi. Et hic primum ſe nobis offerunt cancri, quo-

In deliriis confert cancrorum ſuccus. Etiam in phthiſi.

quorum ſuccus cum ſucco ſempervivi mixtus & capiti adplicatus in gravioribus doloribus capitis, qui delirium minantur, mitigandus aptus. Eorum quoque ſuccus juſculis reſtaurantibus & nutritivis in tabe, in phthiſi utiliſſime adjungitur. Majori vero utilitate ac laude ſplendent horum lapides, quorum pulvis ſolus vel cum teſtis ovorum aut conchis præparatis mixtus & quarta parte nitri adjecta tantarum eſt virium, ut in omnibus fere morbis chronicis & acutis, præſertim, quibus immodicus calor junctus eſt, ad drachmam unam cum maximo fructu adhibeatur, & eſt fere pulvis ampliſſimi uſus, qui ad acidum primarum viarum abſorbendum, in hypochondriacis & ſcorbuticis, in æſtu contemperando in omnis generis febribus, item ubi diaphoreſi opus eſt, egregium facit officium. Iidem lapides, ſi cum aceto deſtillato offerantur, longe magis eximia virtute pollent, dum potenter coagulatos humores reſolvunt, urinam & diaphoreſin movent, inque omnibus febribus, etiam ipſa in peſte & malignis aliis morbis, in pleuritide, peripneumonia, in omnibus inflammationibus inſigni cum fructu uſurpantur. Lumbrici terreſtres exſiccati

Lapides cancrorum pulveriſati in omnibus fere morbis cum fructu adhibentur.

Lumbrici terreſtres ſiccati in

cati

cati & in pulverem redacti, convenienti doſi aliquoties repetita exhibiti, in epilepſia chronica & omni dolore arthritico laudatiſſimæ ſunt virtutis, item lumbrici vivi partibus dolentibus adplicati egregio ſolamini ſunt. Cochleæ dant pulverem, quo ad præſervationem calculi renalis, ſi aliquoties in ſeptimana adhibeatur, nihil ſecundum noſtram obſervationem deprehendimus efficacius.

epilepſia & arthritide haud contemnendum ſuppeditant remedium.

Cochleæ dant pulverem in calculo renali.

§. XXXI. Plura dicenda etiam eſſent de lactis uſu, quod omnibus fere remediorum generibus in medendo palmam dubiam reddit. Optimum judicamus aſininum, poſtea caprinum, cum quibus cura ſi inſtituatur per menſem & ultra, abſtinendo ab omni ciborum & potus genere, arthritis, podagra, phthiſis ſub debitis cautionibus & convenienti regimine feliciſſime ſanari poſſunt. Illud præterea etiam tenendum eſt, quod contra venena adſumta validiſſima corroſiva, ut ſunt mercurius ſublimatus, cobaltum, arſenicum, antimonialia, emetica fortiora, quo etiam ſpectant acriora & draſtica purgantia, non detur præſentius auxilium mortem & funeſta ſymptomata avertendi ipſo lacte copioſius hauſto.

Lac omnibus fere remediorum generibus palmam dubiam reddit.

Primas tenet aſininum, poſtea caprinum.

In medicatione arthritidis phtiſeos, &c.

§. XXXII.

Nitrum eſt fere univerſale remedium.

§. XXXII. De nitro, quod vili conſtat pretio & ubique haberi poteſt, illud ultimo loco inſerendum arbitror, quod id ipſum depuratum vel cum abſorbentibus exhibitum ſit fere univerſale remedium, quia omnibus morbis, quibus interna vehementior commotio vel æſtus junctus eſt, quadrat, eamque ob cauſam in omni febrium, inflammationum, dolorum, hæmorrhagiarum genere interne utiliſſime adhibetur, alvum quoque laxat, urinam ac diaphoreſin movet, ſitim ſedat, dolores lenit, cujus incomparabilem & divinam virtutem ſi plebeji noſſent, multis ſumtibus atque expenſis, quas pharmacopoliis inſumere debent, parcere poſſent.

Omnibus morbis quadrans.

Quod ſi plebeji noſſent multis expenſis parcere poſſent.

F I N I S.